

ภควัทคีตา

॥ **भगवद्गीता** ॥

กฤษณะไทวปาชนวุชาส
รจนา

เกียรติขจร ชัยเชียร
ปริวรรต

ขอพระคุณแห่ง ‘ทรุศน’ นี้
จงบังเกิดแก่ผู้มันในธรรมทั้งปวง
ด้วยเทอญ

ต้นฉบับหนังสือ

ภควัตติดา

(ฉบับโคลง)

เกียรติขจร ชัยเชิธร

เผยแพร่ครั้งแรก กรกฎาคม ๒๕๔๕
ปรับปรุงครั้งที่ ๑ ธันวาคม ๒๕๔๗

ฟอนต์ AngsanaUPC_Pali, DV-TTYogesh Normal
ขนาดรูปเล่ม ๔.๒๕" x ๕.๗๕" หน้า ๒๒๐ หน้า

สงวนลิขสิทธิ์ พ.ศ. ๒๕๔๖-๗

โดย เกียรติขจร ชัยเชิธร

www.syamkuk.org

ห้ามพิมพ์ ทำซ้ำ หรือจัดเก็บ-บันทึกไว้ ไม่ว่าในรูปแบบใด หรือไม่ด้วยสื่อแบบใด ทั้ง
ทาสีเล็กทรอนิกส์ หรือทางกายภาพใดๆ ทั้งรูปถ่าย การอัดสำเนา หรือรูปแบบทาง
สารสนเทศใดๆ โดยไม่ได้รับอนุญาตจากเจ้าของลิขสิทธิ์หรือเป็นลายลักษณ์อักษร ไม่
ว่าทั้งหมดหรือเนื้อหาเพียงบางส่วนหนังสือเล่มนี้ ยกเว้นการอ้างอิง เพื่อการวิจารณ์
หรือ เพื่อประโยชน์ทางการศึกษา ตามที่กฎหมายอนุญาต.

ศุภมัสด

โอม ตตฺ สต

ข้าฯขอน้อมอภิวันต์แด่องค์พระปรเมศวร พระ
ผู้ทรงแผ่ฐานไปทั่วทั้งจักรวาล ด้วยรูปนามอันหา
ปรากฏหารับรู้ได้ของพระองค์. ทรงเป็นพระประธาน
ผู้คำชูจักรวาลทั้งมวล อีกพระองค์คือปรมัตตสัจของ
สัจทั้งปวงในการรังสฤษฎ์ ผดุง อีกบรรลัษ ในอิต
ถิภาวะของจักรวาล กาละ ภาวะ นิยติ ยทฤจฺญา ภูตา
โยนิ อีกปुरुช อันเป็นประณมเหนือการณ้ทุกสิ่ง ด้วย
ความปรากฏทั้งหลายนั้นต่างล้วนคือวิวรรธน์จาก
ตรัยคุณของปรกฤติด้วยเดชแห่งมายาของพระองค์
โดยแท้. อีกทรงเป็นผู้ให้การจุติซึ่งกมลโยนิ อันคือ
ศรัณย์แห่งภพก่อนบรรลुซึ่งไภวลุย. ข้าฯขอกฤตติชลิ
น้อมเสียรคำรพแด่องค์พระวาสุทเวะ ที่ทรงโปรด
ประทานกถาสังวาทของพระองค์อันมีแด่กษัตริย์
อรชุนต่อมหาฤาษีวุยาส กอปรทั้งพระคณศผู้ทรง
โปรดลิขิตอธิบายทั้ง ๑๘ ของกิตาสาสตร์ อันประคจ
ดั่งคโมนุทดโมหที่จรัสแสงส่องทางแห่งธรรมะ ให้
ข้าฯได้พรรณาสัตตวภาวะของอาตมันของตน สู่ห้วง
อมฤตแห่งอโทวทศรุตธา ด้วยพุทธานันสิ้นแล้วซึ่ง
สังกา อีกจักคำเนรให้สิ้นซึ่งการนิวัติสู่ตฤติอีก ด้วย
พุทธีธรรมในกรรมโยคะอันจักบังเกิดเหนือปรกฤติ
และกาละ สู่ปรมสถานแห่งองค์พระอิศวรอันเป็นคติ

ที่ควรถือปฏิบัติด้วยรักดียิ่ง ด้วยเพราะฉณแลภักตินั้นหาอาจแบ่งแยกได้ไม่.

ขอนมัสการพระองค์ พระผู้ทรงบัญชาให้ได้มาซึ่งอมฤตในกาลครั้งกวนเกษียรสมุทรนับพันครั้ง โกฎิครั้ง. ขอนมัสการ-นมัสการพระองค์นับร้อยล้านครั้ง. ชนทั้งหลายต่างร้องเกรงคร่ำด้วยเสียงกฤโฆษดังกฤษณา ด้วยสรรเสริญในความเมตตาของพระองค์อันหาสิ้นสุดไม่ ดังกระแสนลธารอันพรั่งพรูไม่มีจบสิ้นลงสู่หวั่นธรอันเปรียบได้ดั่งน้ำพระทัยของพระองค์.

ขอพระองค์ทรงอุปถัมภ์ อำนวยพรให้ข้าฯปลดปล่อยจากศฤงขละแห่งอาภรณ์ อันมีแต่อินทรีฯทั้งปวงเพียงกษัย. ให้นิภูจาสู่โมกษะ พันเหนือสังสารวัฏแห่งความทุกข์ในความจำกดอันน่าสังเวชของศรีระ ในความเป็นสัตตที่ข้าฯสถิตย์อยู่ ให้สถาพรอยู่ในบรมสถานแห่งพรหมัน ชวณิศย์นิรันดร์ ด้วยเทอญ.

โอม สานติ สานติ สานติ โอม...

กীরติขจร ชยธีร

กীরติขจร จยधीर

กรกฎาคม ม.ศ. ๑๕๒๕

สารบาฬโสลก

๑.

อรุณวิฆาตโยค โยคะในความที่อดอยของอรุณ

|๑| ถ้อยคำถามของกษัตริย์รฤตราชภูตรต่อสัณชัย |๒--๑๑| อรรถธิบายการจัดทัพทั้งสองโดยกษัตริย์ทุโรชแด่โทรณาจารย์ |๑๒-๑๕| อุโฆษแห่งสังข์อันเป็นการประกาศซึ่งปฐมการณ์ของการรบ |๒๐-๒๓| พิเคราะห์ว่าจากของกษัตริย์อรุณเมื่ออยู่ท่ามกลางระหว่างทัพทั้งสอง |๒๘-๓๓| ความโสกาของกษัตริย์อรุณในการต้องร่วมประหัตประหารระหว่างประยูรญาติ |๓๘-๔๔| ผลของบาปในการทำลายล้างวงศ์วานนั้นเปรียบเหมือนการสูญสิ้นคุณธรรมอันก่อให้เกิดวรรณสังกร |๔๕-๔๗| ความสิ้นประสงค์ในการรบของกษัตริย์อรุณ

๒.

สาขชโยค โยคะแห่งสาขชะ

|๑-๓| พระกฤษณะทรงปลอบโยนกษัตริย์อรุณ |๔-๕| ถ้อยปรารภของกษัตริย์อรุณในการถวายนแด่พระกฤษณะเพื่อขอกฎาบทในความหมายของธรรมะ (หน้าที่) ของตน |๑๐-๑๓| ‘ปुरुष’ นั้นเขามีเริ่มต้นหรือสูญสิ้นไปไม่ |๑๔-๑๕| สรีระเป็นเพียงมาตรของอารมณ์ในการรับรู้ซึ่งความสุขและความทุกข์ |๑๖-๒๕| ภาวะของ ‘สัต’ และ ‘อัสติ’

และกล่าวจนในภาวะของ ‘ปุรุช’ อันแยกจากภาวะของ ‘สตรีระ’ |๒๖-๒๗| สังสารวัฏในความเกิดและความดับ อันผู้รู้แจ้งย่อมไม่หวั่นไหว |๒๘| สภาวะของ ‘ภูติ’ ตามนัยของปรัชญาสาขชยะ |๒๙-๓๐| การรู้แจ้งใน ‘ปุรุช’ นั้นเป็นสิ่งยากนักที่จะเข้าใจได้ |๓๑-๓๘| การรับโดยปราศจากความมุงหวังแก่ตนนั้นเป็นธรรมของกษัตริย์ อันหาแปลเป็นอื่นด้วยบาปไม่ |๓๙-๔๑| ปฐมบทของโยคะ อันแสดงความสำคัญของโยคะและแนวทางอันเป็นเอก |๔๒-๔๔| บทวิภาษในสาระของปรัชญามิมังสาอันมุ่งเน้นแต่การประกอบยัตตามพระเวท |๔๕-๔๖| ความหมายของพระเวทในทรรศนะของปรัชญาสาขชยะ-โยคะ |๔๗| หลักทั้งสี่ (จตุรสตฺรี) ของกรรมโยคะ |๔๘-๕๐| หลักของกรรมโยคะอันเน้นว่า ‘พุทธิ’ เหนือกว่า ‘กรรม’ |๕๑-๕๓| สภาพของพุทธิเมื่อบรรลุซึ่งกรรมโยคะ |๕๔-๖๐| ลักษณะของผู้สติดีมั่นในปรัชญา อีกทั้งอรรถธิบายในสภาพของอารมณ์อันมีผลต่อเนื่องถึงสภาพของพุทธิได้อย่างไร |๖๑-๖๒| สถานะแห่งพรหม

๓.

กรรมโยคะ โยคะแห่งกรรม

|๑-๒| ความสับสนของกษัตริย์อรชุนในความหมายของการประกอบกรรม และการสละกรรม |๓-๘| พระกฤษณะทรงสรุปแนวทางของกรรมอันประกอบด้วย ‘กรรมสันยาส’ อันเป็นแนวปฏิบัติของสาขชยะ และ ‘กรรมโยคะ’ อัน

เป็นแนวปฏิบัติของโยคะ |๕-๑๖| ความสำคัญของชัย (อันเป็นกรรมประเภทหนึ่ง) และ ‘ยชฺชจกร’ อันสร้างความสมดุลให้แก่โลก |๑๗-๑๘| ความพึงใจในอาคมมันของตน ทำให้กรรมไม่ปรากฏแม้ว่าผู้มันจะประกอบกรรมอยู่ก็ตาม |๒๐-๒๖| ความสำคัญของกรรมต่อการสงเคราะห์ประชาคมโลก อันเกิดจากการปฏิบัติตามผู้รู้แจ้ง |๒๗-๒๘| ความไม่เข้าใจในวิภาคของกรรม อันเกิดแต่คุณของ ‘ปรกฤติ’ ของผู้มีวิชา |๓๐| พระกฤษณะทรงชี้แนะให้กษัตริย์อรชุนทรงประกอบกรรมเพื่อถวายแด่พระองค์ |๓๑-๓๒| ผลอันแตกต่างของผู้ประกอบกรรมด้วยศรัทธาและที่ขาดซึ่งศรัทธา |๓๓-๓๔| อำนาจของ ‘ปรกฤติ’ และการข่มอินทริย์ให้อยู่ห่างจากอารมณ์ |๓๕| การประกอบกรรมอันปราศจากกามนั้นควรปฏิบัติให้เหมาะสมตามหน้าที่ของตน |๓๖-๔๑| กามเป็นสิ่งที่ผลักดันให้กระทำการข่มอินทริย์เป็นการทำลายซึ่งกาม |๔๒-๔๓| ลำดับขั้นของการควบคุมตน อันมีสภาวะที่อยู่เหนือพุทธิเป็นขั้นสูงสุด

๔.

ชุพานกรุมสนุชาสโยค โยคะแห่งฉาณและกรุมสนุชาส

|๑-๓| วัฒนธรรมของการสืบทอดกรรมโยคะ |๔-๘| ทฤษฎีอันเกี่ยวกับอวตารของภาวะอันไม่จำกัด (พระปรเมศวร) มาเป็นภาวะอันจำกัด |๙-๑๐| ความรู้แจ้งในภาวะที่อยู่เหนือความเกิดและกรุม เป็นทางอันบรรลุดูพรหมัน |๑๑

๑๒| การถวายบูชาด้วยหนทางหนึ่งใด ย่อมได้รับสนองตามวิถีของหนทางนั้น |๑๓-๑๕| วรณะเกิดจากกรรมอันปราศจากความมุ่งหวังในผล ดังนั้นจึงควรถือปฏิบัติเป็นตัวอย่าง |๑๖-๒๓| ความหมายของ ‘กรรม’ ‘อกรรม’ และ ‘วิกรรม’ |๒๔-๓๓| วิชาณสัณลักษณ์ของยัล อันถือว่า ‘ชุลานยชุล’ ด้วย ‘พรหมพุทธิ’ เป็นการบูชาอันประเสริฐสุด |๓๔| การได้มาซึ่งฉาณจากผู้มีฉาณอันถูกต้อง (เลากิกศัพท) |๓๕-๓๘| ผลของมาได้มาซึ่งฉาณ |๓๙-๔๐| ศรัทธา เป็นสิ่งสำคัญในการทำให้อบรมซึ่งฉาณ |๔๑-๔๒| บทสรุปของโยคะและฉาณอันทำให้อวิชาในกรรมที่ประกอบนั้นสิ้นไป

๕.

กรรมสันยาสโยคะ โยคะแห่งกรรมสันยาส

|๑-๖| ปรัชณาแห่งสาขชยะ (กรรมสันยาส) และโยคะ (กรรมโยคะ) นั้น ต่างนำสู่เป้าหมายเพื่อการหลุดพ้นเหมือนกัน แต่หลักปฏิบัติของโยคะนั้นเหนือกว่า เพราะกรรมสันยาสโดยปราศจากกรรมโยคะนั้น ยากที่จะทำให้หลุดพ้นได้ |๗| การรู้แจ้งในอาตมันคือการหลุดพ้นนั่นเอง |๘-๙| อาตมัน (‘ปुरुษ’) หาเป็นผู้กระทำการใดๆไม่ |๑๐-๑๓| หลักปฏิบัติของโยคะทำให้อาจสำรวจตนอันเป็นหนทางสู่การหลุดพ้น |๑๔-๑๕| สภาพที่ปรากฏเป็นไปตามสถานะของ ‘ปรกฤติ’ แต่ด้วยอวิชาจึงทำให้คนเข้าใจว่าอาตมัน (‘ปुरुษ’) นั้นเป็นผู้กระทำและรับในผลของการ

กระหน่ำนั้น |๑๖-๑๗| เมื่ออวิชาถูกทำลายไปด้วยฉาณโดยสิ้นแล้ว ย่อมทำให้หลุดพ้นจากวิภูสงสาร |๑๘-๒๑| ความเห็นเสมอกัน คือหลักธรรมหนึ่งของโยคะ ที่จะตัดพันธะอันมีต่ออารมณ์ให้สิ้นได้ อันจะทำให้ได้พบซึ่งอาตมอันบริสุทธิ์ของตน |๒๔-๒๘| สภาพของ ‘พรหมนิรวาณ’ |๒๙| บทสรุปอันแสดงเป้าหมายของการปฏิบัติเพื่อหลุดพ้นเพื่อถวายบูชาแด่องค์พระปรเมศวร

๖.

รฺยานโยคะ โยคะแห่งฉาณ

|๑-๒| ผู้ประกอบกรรมด้วยสังกัลปคือ ‘สัญญาสี’ หรือ ‘โยคี’ ‘โดยแท้ หาใช่ ‘นิรฺกฺนิ’ หรือ ‘อฺกริย’ ไม่ |๓-๔| การประกอบกรรม (กรฺม) และการสละกรรม (สฺม) อันเป็นตัวกลางของสภาวะ ‘สาธฺนาวสฺถา’ และ ‘สิทฺฐาวสฺถา’ ในกรรมโยคะ และ ลักษณะของผู้ตั้งอยู่ในโยคะ |๕-๖| การปลดปล่อยอาตมอันเพื่อผลสำเร็จของการปฏิบัติโยคะ |๗-๘| ในหมู่ผู้มีชัยเหนืออาตมอัน ตำรวมด้วยโยคะนั้น ผู้เห็นเสมอด้วยพุทธิถึอว่าเป็นผู้วิเศษยิ่ง |๑๐-๑๗| ‘โยคอาสน’ การควบคุมร่างกาย และอาหาร ในการบำเพ็ญโยคะ |๑๘-๒๑| สภาพของจิต เมื่อดำรงอยู่ใน ‘โยคสมาธิ’ |๒๔-๒๖| วิธีการควบคุมมนัสให้อยู่ในสมาธิศานติ และนิยฺจา |๒๗-๓๒| ความสุขอันสูงสุดของโยคินั้นคือการกินสู่พรหม (พฺรหฺมภูติ) อันคือการตระหนักรู้ในอาตมอัน อันคือสภาพที่แท้จริงของตน |๓๓-๓๖| มนัส

ที่ไม่อยู่นิ่งนั้นควบคุมได้ยาก แต่อาจการบได้ด้วยหลัก
‘อภยาส’ และ ‘ไวราคุยะ’ |๓๗-๔๕| ผู้บำเพ็ญโยคะ แม้
ไม่อาจบรรลุสุภาวะสมบูรณ์ได้ในภพนี้ แต่สภาวะของ
พุทธิสังโยคที่มีแก่นจะนำพาสู่การบรรลุได้ในภพหน้า
|๔๖-๔๗| โยคินั้นถือว่าเหนือกว่าผู้ปฏิบัติธรรมทั้งปวง

๗.

ชฎานวิธานโยค โยคะแห่งฌานและวิธาน

|๑-๓| ปฐมบทของกถาในความหมายของ ‘ฌาน’ และ
‘วิธาน’ |๔-๗| ‘ปรา-ปรกฤติ’ และ ‘อปรา-ปรกฤติ’ คือปฐม
ภูมิของชีวิต |๘-๑๒| สถานะของพระปรเมศวร (อันติมะ)
อันแผ่ฐานอยู่ทั่วไป |๑๓-๑๕| ภาวะอันแท้จริงถูกบดบัง
ด้วยอำนาจมายา ความภักดีจะทำให้พ้นจากอำนาจของ
มายาได้ |๑๖-๑๘| วิธานของผู้ประกอบบูชาอันถือว่าผู้มี
ฌานคือผู้ภักดีที่สูงสุด |๒๐-๒๓| ผู้ถวายบูชาแต่เฉพาะองค์
อื่น กุศลที่ได้นั้นโดยแท้เกิดจากพระปรเมศวร แต่เป็นกุศล
ที่หาจริงไม่ |๒๔-๒๘| ภาวะอันสูงสุดนั้นยากที่จะรับรู้ได้
(อวยกุต) อันด้วยการครอบงำของอำนาจมายา ทำให้เกิด
โมหะในทวิภาพ (ทวิทว) |๒๙-๓๐| ‘พรหม’ ‘อิริยุต’
‘อิธิไทว’ อีกทั้ง ‘อิธิชฌ’ ล้วนคือภาวะของพระปรเม
ศวรทั้งสิ้น

๘.

อภฺษรพฺรหฺมโยค โยคะแห่งพฺรหฺมอันไม่มีเสื่อม

|๑-๔| นิยามของคำว่า ‘พฺรหฺม’ ‘อชฺฐาตฺม’ ‘กรรม’ ‘อธิ
ภูต’ ‘อธิไทฺว’ และ ‘อธิชฺชว’ |๕-๘| การรฤกถึงพระ
ปรมัตถ์เมื่อสั่นลมนั้นนำสู่ความเป็นปรมัตถปุรุษอันเป็น
ทิพย์ |๙-๑๓| การตั้งอยู่ในสมาธิ โดยการเปล่งคำว่า ‘โอม’
เมื่อสั่นลมนั้นนำสู่คติอันเป็นปรมัตถ์ |๑๔-๑๕| การตั้งจิต
มั่นอยู่ในพระปรเมศวร ยังผลให้เกิดใหม่บรรลัยสิน
ไป |๑๖-๑๙| ด้วยโลกฤาแม้นพระพฺรหฺมต่างถูกกำหนดให้
เวียนว่ายในสังสารวัฏแห่งการปรากฏเมื่อเริ่มทิวา และ
ความไม่ปรากฏเมื่อเริ่มราตรีแห่งพระพฺรหฺมนี้ |๒๐-๒๒|
‘ปุรุษ’ อันหารู้ได้ (อวยฤต) หาเสื่อมได้ (อภฺษร) สามารถ
บรรลุดึงได้ด้วยภักติ อันมีการสันนิวัติเป็นเป้าหมาย |๒๓
๒๖| กาลสั่นลมที่โยคีไม่มีหวนกลับสู่निวัติ (เทวยาน)
และกลับสู่निวัติ (ปีตฤยาน) |๒๗-๒๘| ผลที่ได้หากโยคีรู้
แจ้งในหลักของคติทั้งสอง จึงแนะนำให้ปฏิบัติโยคะอยู่
เสมอ

๙.

ราชวิทฺยาราชคฺฤหโยค โยคะแห่งราชวิทฺยาและราชคฺฤห

|๑-๓| ศรัทธาอันประกอบด้วยความและวิญานนั้นยังผลให้
บรรลู่สู่ความหลุดพ้นได้โดยง่าย ดังนั้นจึงเรียกว่า ‘ราชา

วิทยา-ราชกุหุย' |๔-๖| ภาวะของพระปรเมศวรซึ่งสรรพชีวิตทั้งปวงอาศัยและไม่ได้อาศัยอยู่ |๗-๑๐| การสร้างและทำลายล้างจักรวาลและภูติทั้งหลายล้วนเกิดขึ้นด้วยมายาแห่ง 'ปรกฤติ' อันทำให้วัฏจักรหมุนไป แต่พระปรเมศวรผู้กระทำนั้น หาได้แปดเปื้อนในกรรมเหล่านี้ไม่ |๑๑-๑๒| 'อาสุสุริ' ผู้เฝ้าเวลาหารู้ในภาวะนี้ไม่ เมื่อพระปรเมศวรอาศัยอยู่รูปของมนุษย์ จึงทำให้ความหวัง กรรมและ ฌาน ของชนเหล่านั้นต้องเป็น 'โมฆะ' |๑๓-๑๕| แต่ 'ไทวิ' ผู้ที่ตระหนักรู้ย่อมประกอบบูชาด้วยวิธีต่างๆ |๑๖-๑๘| ภาวะต่างๆของพระปรเมศวร อันคือสิ่งที่แผ่ซ่านไปทั่วในทุกสิ่ง |๒๐-๒๒| การประกอบยัญบูชาตามบัญญัติในพระเวทอันหวังที่จะไปสู่ความสุขในสรวงสวรรค์จะสนองผลดังประสงค์ แต่ความสุขนั้นหาเป็นสิ่งที่ยั่งยืนไม่ แต่การประกอบ 'ชุฌานยชุณ' อันเพ่งสมาธิอยู่เพียงพระปรเมศวรนั้นย่อมได้มาซึ่ง 'โยกเกษม' |๒๓-๒๕| การบูชาเทวะองค์อื่นๆเป็นการบูชาพระปรเมศวรทางอ้อมนั่นเอง แต่ผลที่ได้นั้นแตกต่างกันตามแต่เทวะหรือภูติที่บูชานั้นๆ |๒๖| การบูชาด้วยภักดีโดยบริสุทธิ์นั้นเพียงแต่การถวายดอกไม้ หรือน้ำ ก็เพียงพอแล้ว |๒๗-๒๘| ข้อชี้แนะให้สละกรรมทั้งปวงเพื่อถวายแด่พระปรเมศวร ด้วยจิตมั่นคงในอาตมอัน เป็นหนทางสู่โมกษะ |๒๙-๓๑| พระปรเมศวรทรงเห็นเสมอกันในทุกสิ่ง ผู้ถวายคนแด่พระองค์ย่อมไปสู่บรมคติได้เท่าเทียมกัน |๓๔| ดังนั้นจึงทรงแนะนำให้อรชุนดำเนินตามวิธีแห่ง กรรม-โยคะนี้

๑๐.

วิภูติโยค โยคะแห่งวิภูติ

|๑-๓| ด้วยพระปรเมศวรทรงเป็นผู้ให้กำเนิดทเวและ
ฤๅษีทั้งปวง ดังนั้นการรู้แจ้งในพระองค์จะทำให้เป็น
อิสระจากบาปทั้งปวง |๔-๖| วิภูติของพระอิศวรในรูปของ
ภาวะต่างๆ |๗-๑๑| ‘พุทธิสิทธิ’ (ความสมบูรณ์ของพุทธิ)
ได้มาด้วยฌานอันเกิดแก่ผู้รู้ในวิภูติโยคะของพระปรเม
ศวร |๑๒-๑๘| ปุณฺณของกษัตริย์อรชุนในวิภูติโยคะของ
พระปรเมศวร (อันคืออาดมัน) และวิธีเข้าถึง |๑๙-๔๐|
กถาในวิภูติของอาดมัน |๔๑-๔๒| สิ่งปรากฏที่ประกอบ
ด้วย ความประเสริฐ (สตฺตฺว) ความงาม (ศรี-มตฺ) และ
อำนาจ (อูรฺชิตมฺ) นั้น คือวิภูติอันเกิดแต่พระปรเมศวร
แต่เป็นเพียงอนุภาคเท่านั้น

๑๑.

วิศารูปทรศนโยค โยคะแห่งทรศนในวิศารูป

|๑-๔| คำอ้อนวอนของกษัตริย์อรชุนต่อพระกฤษณะให้
แสดงรูปอันสูงสุดของพระองค์ |๕-๘| พระกฤษณะทรง
โปรดกษัตริย์อรชุน และทรงประทานจักกมุติพย์แด่พระองค์
|๙-๑๔| สัมผัสอภินาหารูปจักรวาล (วิศารูป) ของพระอิศวร
|๑๕-๓๑| กษัตริย์อรชุนทรงอภินาหารูปจักรวาลของพระ
อิศวรด้วยความปีติและหวาดหวั่น และทรงถามถึงกำเนิด

และหน้าที่ขององค์พระอิศวร |๓๒-๓๔| พระอิศวรทรง
ประทานคำตอบ และทรงประทานกำลังใจให้กษัตริย์
อรชุนประกอบยุทธ ด้วยความเป็น ‘มาตร’ ของพระองค์
เท่านั้น |๓๕-๔๖| กษัตริย์อรชุนทรงสรรเสริญพระปรเมศว
ร และทรงขอให้พระปรเมศวรทรงคืนรูปเดิมของพระองค์
|๔๗-๕๑| รูปอันสูงสุดนี้ หาอาจประจักษ์ได้ด้วยการประ
กอบยัธ หรือพิธีกรรมใดๆไม่ และพระปรเมศวร
ทรงกลายรูปพระกฤษณะ |๕๒-๕๕| การเข้าถึงสภาวะสูง
สุดของพระปรเมศวรนั้นทำได้โดย ความภักดี (ภักติ)
การสละในความยึดมั่น (นิะสงค) ความไม่เป็นศัตรู
(นิรุไวร) โดยถวายกรรมทั้งปวงแด่พระปรเมศวร

๑๒.

ภักติโยค

โยคะแห่งความภักดี

|๑| กษัตริย์อรชุนทรงปจฉาในปิลหาว่าสิ่งใดเหนือกว่า
กันระหว่าง การบูชาในสิ่งอันรับรู้ได้ (วยุกโตปาสนา)
กับการบูชาในสิ่งอันรับรู้ไม่ได้ (อวยุกโตปาสนา) |๒-๘|
วิธีทั้งสอง มีคติเหมือน กัน แต่การบูชาในสิ่งอันรับรู้ได้
นั้นง่ายและสามารถเข้าถึงปรมัตถ์ได้เร็วกว่า |๙-๑๒| วิธี
การเข้าสมาธิอันอาจกำหนดได้ด้วยวิธีอันหลากหลาย เช่น
การฝึกฝน (อภยาส) ฌาน (ชฺฌาน) ฌาน (ชฺฌาน) แต่สิ่ง
ที่ดีที่สุดคือ การสละในผลแห่งกรรม (กรรม-ผล-ตฺยาค) |๑๓
๑๔| ภาวะของผู้ภักดีอันเป็นที่รักของพระปรเมศวร อันถือ
ว่าผู้ภักดีที่เปี่ยมด้วยศรัทธา และปฏิบัติตามธรรมะแห่ง

ภกฺติโยคะนั้น เป็นที่รักที่สุดของพระปรเมศวร

๑๓.

เกษตรเกษตรขุทวิภาคโยค โยคะแห่งวิภาคของเกษตรและเกษตรฌาน

|๑-๒| นิยามของคำว่า ‘เกษตร’ และ ‘เกษตรฌาน’ |๓-๔|
เกริ่นนำในการอธิบายสภาพและวิธีการของ ‘เกษตร’ และ
‘เกษตรฌาน’ อันมีมาแต่ในคัมภีร์อุปนิษัต และคัมภีร์
พรหมสูตร |๕-๖| วิภาคของเกษตรอันประกอบด้วยองค์
๒๔ + ‘ปุรุช’ = ๒๕ กอปรกับคุณของอาดมัน ๖ รวมเป็น
๓๑ |๗-๑๑| ฌานอันแท้จริง โดยสิ่งเป็นอื่นจากนี้ถือว่า
เป็นอวิชชา |๑๒-๑๗| ภาวะของฌาน |๑๘| การตระหนักรู้
ในภาวะของเกษตรและเกษตรฌานจะทำให้เข้าถึงภาวะ
อันเป็นปรมาตม์ |๑๙-๒๑| ความสัมพันธ์ของ ‘ปรกฤติ’ และ
‘ปุรุช’ |๒๒-๒๓| ‘ปุรุช’ ก็คือ พระมเหศวร คือ ‘ปรมา
ตมัน’ การรู้แจ้งว่าโดยแท้ ‘ปรกฤติ’ และ ‘ปุรุช’ นั้นแยก
จากกัน ย่อมทำให้สิ้นซึ่งการนิวัติ |๒๔-๒๕| วิธีทำให้รู้
แจ้งในอาดมันของตน อันมี ฌาน สางขะ-โยค กรรม-โยคะ
หรือ การประกอบบูชาตามผู้รู้ในพระเวท |๒๖-๒๘|
การสังโยคระหว่างเกษตรและเกษตรฌาน ก่อให้เกิด
สรรพสิ่งทั้งปวง แต่โดยแท้แล้วอาดมันนั้นเป็นสิ่งที่อันไม่
มีเสื่อม อันควรพยายามเข้าถึงโดยแท้ |๒๙-๓๐| กรรมนั้น
ประกอบขึ้นโดย ‘ปรกฤติ’ ‘ปุรุช’ นั้นเป็นผู้เสวยผล
แห่งกรรมนั้น |๓๑-๓๓| อาตมันนั้นเป็นนิรันดร์ เป็นนิรันด
ฉะนั้นจึงไม่แปรเปลี่ยนด้วยกรรมใดๆ |๓๔| สิทธิสมบุรณ

นั้นสามารถบรรลุได้โดยการเรียนรู้แจ้งว่าโดยแท้ ‘ปรกฤติ’ และ ‘ปรุข’ นั้นแยกจากกัน

๑๔.

คุณครูวิภาคโยค โยคะแห่งวิภาคของไตรคุณ

|๑-๒| พระภุชยะจะทรงประกาศซึ่งฉานสูงสุดอันจะนำไปสู่การบรรลุซึ่งสิทธิสมบุรณ์ |๓-๔| พระปรเมศวรทรงเป็นพระบิดาของสรรพชีวิต โดยที่ ‘ปรกฤติ’ นั้นเปรียบเหมือน ‘มหัตโยนิ’ |๕-๘| ภาวะของไตรคุณอันมีผลต่อการสร้างจักรวาล |๑๐-๑๓| ‘สัค’ เป็นภาวะที่ต่างกันของไตรคุณว่าคุณใดที่มีอำนาจเหนือกว่าคุณอื่น |๑๔-๑๘| สถานะหลังความตายนั้นจะแตกต่างกันไปด้วยสภาพของไตรคุณ ผลของกรรมนั้นแตกต่างกันไปตามแต่ว่าคุณใดจะมีอำนาจเหนือกว่า และระดับชั้นของคุณ |๑๙-๒๐| การบรรลุซึ่งความหลุดพ้นนั้นคือภาวะที่อยู่เหนือไตรคุณ |๒๑-๒๕| ลักษณะของผู้ที่อยู่เหนือไตรคุณ (ไตรคุณาตีต) |๒๖-๒๗| การได้มาซึ่งภาวะที่อยู่เหนือไตรคุณ

๑๕.

ปรุโขคตมโยค โยคะแห่งปรุโขคมะ

|๑-๒| คำอธิบายถึง ดันจักรวาล (พฺรหฺม-วฤกษ) โดยเปรียบกับ ดันอศฺวตฺถ |๓-๖| การตัดตันอศฺวตฺถคือการตัดอนุพันธ์ของกรรมโดยการไม่เกี่ยวข้อง (อสงฺค) อันจะนำไปสู่การ

ไม่เกิดอีก |๗-๑๑| การก่อตัวและความสัมพันธ์ของกายหยาบ (ชีว) และกายละเอียด (ลึงค-ศรีย) ซึ่งมีเพียงผู้มีจักขุแห่งฌานเท่านั้นที่จะตระหนักรู้ |๑๒-๑๕| พระบรมศวรทรงแผ่ฐานอยู่ทั่วไป |๑๖-๑๘| วิธานของปุรุชอันประกอบด้วย ปุรุชที่เสื่อมสลาย (กุษร) และ ‘ปุรุช’ ที่ไม่มีเสื่อมสลาย - (อกุษร) แต่ปุรุชโศตมะนั้นอยู่เหนือวิธานทั้งสอง |๑๙-๒๐| ผู้ตระหนักรู้ในปุรุชโศตมะย่อมเป็นผู้มีพุทธิ (พุทธิมานุ หรือ ผู้มีฌานทั้งปวง - สรวชฺฌาดา) และสมบูรณ์ในหน้าที่ของตน (กฤตกฤตยดา)

๑๖.

ไทวาสุรสมปทวิภาคโยค

โยคะแห่งวิภาคของเทวสมบัติและอสูรสมบัติ

|๑-๓| ภาวะสมบัติทั้ง ๒๖ ของผู้ถือชาติกำเนิดด้วยทิพย์ |๔| ภาวะสมบัติของผู้ถือชาติกำเนิดด้วยอสูร |๕| ภาวะสมบัติอันเป็นทิพย์เป็นทางสู่โมกษะ แต่ของอสูรเป็นทางสู่พันธะ |๖-๒๐| รายละเอียดของลักษณะอสูรสมบัติอันนำไปสู่หายนะ และสังสารวัฏ |๒๑-๒๒| กามะ โกรธะ และ โลภะ เป็นทวารสู่นรก อันควรสละเสียให้สิ้น |๒๓-๒๔| บัณฑิตในศาสตร์คัมภีร์เป็นประมาณในการกำหนดรู้ในสิ่งอันควรหรือไม่ควรกระทำ

๑๗.

ศรุตศาสตร์วิชาโคช โยคะแห่งวิชาของไตรศรุต

|๑-๔| วิชาทั้งสามของศรุตอันจำแนกตามภาวะของไตรคุณของ ‘ปรกฤติ’ (‘สาตตวิก’ ‘ราชส’ และ ‘ตามส’)
|๕-๖| ศรุตสามติของอสูร |๗-๑๐| อาหารสามจำพวกจำแนกตามภาวะของไตรคุณ |๑๑-๑๓| ยัณณะสามจำพวกจำแนกตามภาวะของไตรคุณ |๑๔-๑๖| ตปะสามจำพวกอันประกอบด้วย ตปะ ทางกาย (ศาริร-ตป) วาจา (วาจิก-ตป) ใจ (มานส-ตป) |๑๗-๑๙| ตปะสามจำพวกจำแนกตามภาวะของไตรคุณ |๒๐-๒๒| ทานสามจำพวกจำแนกตามภาวะของไตรคุณ |๒๓| “โอม ตตฺ สตฺ” เป็นเครื่องหมายแห่งพรหม (พรหม-นิรเทศ) |๒๔-๒๖| “โอม” เป็นอุทาหรณ์ถึงการเริ่มต้นปฏิบัติการ “ตตฺ” เป็นอุทาหรณ์ถึงความไม่หวังในผลแห่งกรรมที่ประกอบนั้น “สตฺ” เป็นอุทาหรณ์ให้ประกอบแต่กรรมอันเป็นกุศล |๒๗| กรรมอันปราศจากศรุตนั้นเรียกว่า ‘อสตฺ’ อันหามีค่าควรแก่ชาตินี้ หรือชาติหน้าไม่

๑๘.

โมกษสนุยาสโยค โยคะแห่งโมกษโคธวิธีสนุยาส

|๑-๒| นิยามของคำว่า ‘สนุยาส’ แล ‘ตฺยาค’ ในนัยของกรรม-โยคะ |๓-๖| กรรมอันควร-และไม่ควรสละเสีย ส่วน

กรรมที่ควรประกอบนั้นควรประกอบด้วยความไม่ผูกพัน และความมุ่งหวังในผลนั้น |๗-๘| วิชาของสันยาส จำแนกตามภาวะของไตรคุณ |๑๐-๑๑| การสละได้ในผล แห่งกรรมนั้นโดยปฏิบัติตนเป็น ‘สาคฺคฺวิก-คฺยาคี’ ถือเป็น สิ่งประเสริฐสุดแล้ว ด้วยเพราะหาเป็นผู้ใดอาจสละกรรมได้ |๑๒| ผลของกรรมทั้งสามอันหาปรากฏแก่ คฺยาคี (หรือ สันยาสี) ไม่ |๑๓-๑๕| เหตุปัจจัยของกรรมทั้ง ๕ |๑๖-๑๗| การสิ้นภาวะแห่งอหังการ มีพุทธิที่บริสุทธิ์ รู้แจ้งว่า อาตมฉันหาใช่ผู้กระทำไม่นั้น กรรมที่กระทำไปย่อมไม่ แปรเปลี่ยนด้วยบาป |๑๘-๑๙| วิชาทั้งสามของ ‘กรม โจทนา’ (แรงจูงใจให้ประกอบกรรม) และ ‘กรม-สํกฺรห’ (สิ่งอันสงเคราะห์อยู่ในกรรม) |๒๐-๒๒| ฌานสามจำพวก จำแนกตามภาวะของไตรคุณ |๒๓-๒๕| กรรมสามจำพวก จำแนกตามภาวะของไตรคุณ |๒๖-๒๘| กรฺตาสามจำพวก จำแนกตามภาวะของไตรคุณ |๒๙-๓๒| พุทธิสามจำพวก จำแนกตามภาวะของไตรคุณ |๓๓-๓๕| ธฤติสามจำพวก จำแนกตามภาวะของไตรคุณ |๔๐| ไตรคุณเป็นภาวะของ สรรพสิ่งทั้งปวงโดยแท้ |๔๑-๔๔| การจำแนกกรรมของ วรรณะทั้งสี่อันเกิดตามภาวะของวรรณะนั้นๆ |๔๕-๔๖| สิทธิสมบุรณอาจบรรลุได้โดยการประกอบกรรมอันเป็น ธรรมะตามวรรณะของตน |๔๗-๔๙| การยึดมั่นในธรรมะ ของตนดีกว่าการยึดมั่นในธรรมะของผู้อื่น และควร ปฏิบัติโดยสิ้นความปรารถนาทั้งปวงอันจะทำให้บรรลุ ซึ่งสิทธิอันอยู่เหนือกรรม (ในนุกรรมุสสิทฺธิ) |๕๐-๕๖| วิธี การบรรลุสู่สถานะแห่งพรหม |๕๗-๕๘| พระกฤษณะทรง แนะนำให้กษัตริย์อรชุนดำเนินตามหนทางแห่งโมกษะนี้ |๕๙

๖๓| การสยบต่ออหังการของคนนั้นทำให้การกำหนดรู้
ของตนไว้ผล การอาศัยอยู่แต่ในอาตมอันของตนเท่านั้นที่
จะทำให้ได้รับซึ่งสันติ |๖๔-๖๖| การหลุดพ้นสามารถ
บรรลุได้โดยการมอบตนแด่พระปรเมศวร |๖๗-๖๘| ทฤษณ
แห่งพระปรเมศวรนี้ควรถ่ายทอดให้แก่ผู้ที่ควรได้เรียนรู้
เท่านั้น |๗๐-๗๑| ผลอันเกิดแก่ผู้ที่ได้เรียนรู้ |๗๒-๗๓|
กษัตริย์อรชุนยังรู้ในธรรมทั้งปวงแล้ว และพร้อม
ประกอบกรรมด้วยธรรมของกษัตริย์ |๗๔-๗๘| ปัจฉิมบท
ของสัทซัยที่สรรเสริญพระกฤษณะและกษัตริย์อรชุน

อด ปรณโม'ธยาชะ
ศุริมทภควทคิตาฆ่า
อรุชุนวิษาทโยโค นาม

अर्जुनविषादयोग

๑ .

ประณม อธยาช
ศุริมทภควทคิตา
นาม อรุชุนวิษาทโยค
(โยคะในความท้อดอยของอรชุน)

ธฤตราชภูฏ อุวาจ

ธรมุเกษเตร กुरुเกษเตร สมเวตา ยยุตฺตสวะ |

มามกาะ ปาณทวาศุใจัว กิมกुरुวต สัสช ||๑.๑||

กษัตริย์ธฤตราชภูฏทรงตรัส :

(๑.๑) ในเกษตรแห่งธรรมะ ณ ท่งแห่งกुरु เมื่อ
เหล่าโอรสของข้าฯ และเหล่าโอรสของปาณทว
ได้รวมพลอย่างกระหายสงครามอยู่นั้น เหล่าทั้ง
หลายกำลังปฏิบัติอยู่เช่นไรฤฯ สณฺชย ฯ

สัสช อุวาจ

ทฤษฏวา ตู ปาณทวานิกั วยุตฺม ทุรุโยชนสตทา |

อาจารย์มุปัสคมย ราชาวจนมพรวีตุ ||๑.๒||

สณฺชย กราบทูล :

(๑.๒) เมื่อทอดพระเนตรเห็นการจัดพยุหะบาตร
ของเหล่าโอรสแห่งปาณทวแล้ว กษัตริย์ทุรุโยชน
จึงเสด็จเข้าหาและตรัสต่อพระอาจารย์ [โอรณ]
ดังคำต่อไปนี้ :

ปสัโย'ด้า ปาณทูปุตรานามอาจารย์ มหตี จมฺม |

วยุตฺม ทุรุปทปฺเตรณ ตว ศิษฺเยณ ธีมตา ||๑.๓||

(๑.๓) คู่มือโอรสแห่งปาณทวเหล่านี้ซึ่งพระอาจารย์
ช่างเป็นกองทัพอันยิ่งใหญ่ ที่จัดพยุหามาตรโดย
โอรสแห่งทรุปท ศิษย์ผู้ชาญฉลาดของท่าน ... ฯ

อตุร สุรา มเหวสา กิมาอรชุนสมา ยุธิ |
ยุชานโน วิราญสจ ทรูปทสจ มหารถะ ||๑.๔||

(๑.๔) ... อันมีศุราผู้ขมังธนู ทั้ง กิมี แล อรชุน
อีกผู้เท่าเทียมทั้ง ยุชาน วิราญ แล ทรูปท ผู้เป็น
มหารถ ... ฯ

ธณญเกตุสเจกิตานะ กาศิราชสจ วิริยวาน |
ปฺรุชิตกฺนฺติโกษสจ ไสพยสจ นรปฺงคะ ||๑.๕||

(๑.๕) ... ยังมี ธณญเกตุ เจกิตาน กาศิราช แล
ผู้ทรงอำนาจดั่ง ปฺรุชิต-กฺนฺติโกษ และ ไสพย
ผู้เป็นวีรบุรุษในหมู่ชน ... ฯ

ยุชามนฺยสจ วิกรานต อุตตเมวาชสจ วิริยวาน |
เสวกโทร เทราปเตยาสจ สรว เอว มหารถะ ||๑.๖||

(๑.๖) ... อีกมี ยุชามนฺย ผู้แข็งแกร่ง อุตตเมวา
ผู้องอาจ สุกฺทรมฺตร และ เทราปทีบุตร ก็ล้วนผู้
เป็นมหารถทั้งสิ้น ฯ

อสุมาทํ คุ วิสิญฺญา เข ตานฺนิโพธ ทฺวิโชตตม |
นายกา มม ไสนฺยสฺย สํชฌารุถํ ตานํ พฺรวิมิ เต ||๑.๗||

(๑.๗) แล้วฝ่ายเราเล่า ใครบ้างผู้เปี่ยมด้วยอำนาจ
ของท่านทวิชนมได้โปรดรับรู้นามทั้งหลายของ
นายกองในทัพข้าฯ ดังจักกล่าวแต่ท่านเพื่อทราบ

ดังนี้ :

ภาวนภิษมฺสจฺ กรุณฺสจฺ กุญฺสจฺ สมิตฺชยะ |
อศฺวตฺถามา วิกรุณฺสจฺ เสามตฺตติสฺสโต'ว จ ||๑.๘||

(๑.๘) มีตัวท่าน และ [พระปีตามหะ] ภิษฺม แล
กรุณฺ และ กุญฺ ผู้มีชัยเสมอในการศึก ยัง อศฺวตฺ
ถามา และ วิกรุณฺ อีกโอรสแห่งโสมมตฺต ... ฯ

อนฺเฆ จ พหฺวะ สุรามทรฺเถ คุญฺกตฺชีวิตาเ |
นนานาสฺสตรปรฺพรณฺเฆ สฺรวฺเฆยฺทุทฺวิสารทาเ ||๑.๙||

(๑.๙) ... อีกมีวีรบุรุษอื่นจำนวนมาก ผู้พร้อม
ถวาชีพเพื่อข้าฯ ผองนั้นประกอบด้วยนานา
ศาสตราวุธ อีกล้วนข้าของด้วยศาสตร์แห่งยุทธ ...
ฯ

อปฺรยาปฺตํ ตพฺสมํกํ พลํ ภิษฺมาภิรฺกฺษิตมฺ |
ปรฺยาปฺตํ ตฺวิทเมเตยฺมา พลํ ภิษฺมาภิรฺกฺษิตมฺ ||๑.๑๐||

(๑.๑๐) ... กำลังทัพอันเหลือคณานับของเรานั้น
อภิรฺกฺษฺโดย [พระปีตามหะ] ภิษฺม ขณะที่กำลังทัพ
ที่จำกัดของเหล่าปาณฺฑวํนั้นอภิรฺกฺษฺโดยภิม ฯ

อยฺนฺเฆ จ สฺรวฺเฆยฺ ขถาภาคมวสฺสิตาเ |
ภิษฺมเมว'ภิรฺกฺษณฺนฺคุ ภวนฺตะ สฺรวฺ เหว หิ ||๑.๑๑||

(๑.๑๑) [ดังนั้น] ณ จุฑยុทธศาสตร์ประจำตำแหน่ง
ที่จัดสรรนั้น ขอท่านจงตั้งมั่นอธิกฤษ์ปกป้อง
[พระปิตามหะ] ภิยมในทุกด้านให้จงดี ฯ

คสุข สัชนยนหรัญ์ กุรุวฤทุระ ปิตามหะ |
สีหนาท วิณฑโย'จจะ สงขั ทธเมา ปุรดาปวาน ||๑.๑๒||

(๑.๑๒) เพื่อปลุกความปิติहरมาของท้าวเธอ
ผู้อาวุโสแห่งกุรุ พระปิตามหะผู้ทรงศรี จึงกำราม
เสี่ยงกีก้อง สะท้านดังสิงหนาท แล้วทรงเป่า
สังข์ ฯ

คตะ สงฆาสุจ เกรยสุจ ปณวานโกโมฆะ |
สห'ส'ว'ภยหนยนุต ส ศพทศตุมโล'ภวต ||๑.๑๓||

(๑.๑๓) บัดนั้น แตรสังข์ ทั้ง กลองเกริ กลอง
บัณเฑาะว์ รำมะนา และปี่โคม ก็บันดานเสียง
อึกทึกกึกก้องอย่างพร้อมเพรียงในทันใด ฯ

คตะ สุเว'ไตรห'โยรยุเคต มหติ สยนุทเน สติเตา |
มาธวะ ปาณทวสุ'ใจ'ว ทิวเขา สงเขา ปุรทฐมดะ ||๑.๑๔||

(๑.๑๔) จึง พระมาธว แล พระโอรสแห่งปาณทว
ผู้ทรงประทับอยู่บนราชรถอันสูงศักดิ์ เทียมด้วย
เสวตอัสวะ ก็ทรงเป่าสังข์ทิพย์รับเช่นกัน ฯ

ปาณจณขั หฤณีเกโส เทวทตต์ ธนัชชะ |
เปาณจาร์ ทฐเมมา มหาสงขั ภิมกรมา วุฏโกทระ ||๑.๑๕||

(๑.๑๕) พระหฤณีเกศทรงเป่าปาณจณขัสังข์ ศรี
ธณชัยทรงเป่าเทวทตต์สังข์ แล กษัตริย์ภิม
ผู้ทรงกิจอันยิ่งใหญ่ ทรงเป่าเปาณจุมมหาสังข์ ฯ

อนนตวิขั ราชชา กุณตีปุโตร ยุธิยจิระ |
นกุลละ สหเทวศุจ สุโฆษมณิปุชเปกา ||๑.๑๖||

(๑.๑๖) ยังมี ราชายุธิยจิระ [อีกหนึ่ง] โอรัสของ
พระนางกุณตี ทรงเป่าอนนตวิขัสังข์ แล สหเทว
และ นกุล ก็ทรงเป่า สุโฆษสังข์ และ มณิปุชปก
สังข์ ฯ

กาศุขศุจ ปรมะวาสะ ศิขณทั จ มหารถะ |
ธฤษฏทุมโน วิราฎศุจ สาคยภิกุจา'ปราชิตะ ||๑.๑๗||

(๑.๑๗) ทั้ง กาศิราช ผู้ขมังธนูผู้ยิ่งใหญ่ ฤ
ศิขณทั ผู้เป็นมหารถ แม้น ธฤษฏทุมน วิราฎ ฤ
สาคยภิกิ เหล่าผู้ปราชิต ... ฯ

ทฐปโท เทราปเตยาศุจ สรวสะ ปุถุถิวิปเต |
เสากทฐศุจ มหาพาหุสะ สงขานทฐมะ ปุถุถกปุถุถก ||๑.๑๘||

(๑.๑๘) ... อีก ทฐปท และ เหล่าเทราปทีนุตร โอ!
พระปุถุถิวิปเต แม้นเหล่าโอรัสแห่งเสากทฐ

ผู้เปี่ยมคุณธรรม ต่างล้วนเป่าแตรสังข์ของตนกันทุกคนไป ฯ

ส โฆโม ธารัตราษฏรานุภา หฤทธานิ วุชทารยตุ |
นภศุจ ปฤถิวิ ใจว ทุมโล วุชนุนาทยน ||๑.๑๙||

(๑.๑๙) แล้วอุโฆษอันสะท่อนกัมปนาทก็องถึง
นภแลธรณีโลก ยังให้หฤทัยของเหล่าโอรสแห่ง
กษัตริย์ธฤตราษฎรแทบสิ้นสลาย ฯ

อถ วุยวสุถิดานหฤชภูวา ธารัตราษฏรานุภปิฐวชะ |
ปรวฤตุเต ศศุตรสัปาเต ธนุรทุษมย ปาณทวะ ||๑.๒๐||

(๑.๒๐) คราบนั้น เมื่อทรงทอดพระเนตรเห็น
เหล่าโอรสแห่งกษัตริย์ธฤตราษฎรพร้อมประยูร
องค์ปาณทวผู้ทรงกบิลรฐจึงชักคันธนูขึ้นพร้อม
ประหาร ฯ

หฤชิเกศั ตทา วาฤยมิทมาห มหิเปเต |
อรชุน อุวาจ
เสนโยรูกโยรมฐเย รธั สฎาปย เม'จยุต ||๑.๒๑||

(๑.๒๑) กษัตริย์อรชุนทรงตรัสต่อพระหฤชิเกศ
ในบัดนั้น คังวาจาต่อไปนี้ : ข้าแต่ พระมหิเปเต
โอ! พระอจยุต ขู่อทรงโปรดเคลื่อนราชรถ ไว้
ระหว่างกองทัพทั้งสอง ด้วยเทอญ ... ฯ

ชาวเทศานันริกเข'หิ โยทุธกามานวสุธิตาน |
ไกรุมยา สห โยทุธยุมอสุมินุ รณสมุทุยเม ||๑.๒๒||

(๑.๒๒) ... เพื่อข้าฯจักได้เห็นเหล่าผู้กระหาย
สงคราม ที่ประจำพร้อมรบ กับผู้ซึ่งข้าฯจำต้อง
ประยุทธ์ร่วมในการนี้ ฯ

โยคสุขมานานเวกเข'หิ ย เอเต'ตุร สมาคตา |
ธาวุตราษฎุสย ทูรทุทุธเรยุทุธเร ปุริยจิกรัษวะ ||๑.๒๓||

(๑.๒๓) ข้าฯประสงค์ใคร่สังเกตเหล่าผู้ร่วมพล
ในที่นี้ ผู้ปรารภณาในการยุทธเพื่อสนองต่อ
จิตใจอันชั่วร้ายของโอรสแห่งกษัตริย์ธฤตราษฎุร
ฯ

สัชย อุวาจ
เอวมุกโต หฤยิเกโส คุชาเกเสน ภารต |
เสนโยรูกโยรมธุเย สุถาปยิตวา ร โถดตมม ||๑.๒๔||

สณฺขกราบทูล :

(๑.๒๔) ขอเดชะ กษัตริย์แห่งภารต เมื่อองค์คุ
ชาเกศ ทรงบัลลังก์นั้น พระหฤยิเกสจึงทรง
เคลื่อนพระราชรถอันวิจิตรยิ่ง ไปสถิตย์ยังกึ่ง
กลางระหว่างทัพทั้งสอง ฯ

กัษมโทรณปรมุขตะ สรวะมา จ มหิภูมิตาม |
อุวาจ ปารุถ ปศุ'โย'ตานสมเวदानกูณินิ ||๑.๒๕||

(๑.๒๕) เมื่อมาอยู่เบื้องหน้าของ กษัตริย์ภิรม
พระครูโอรณ แล กษัตริย์ผู้ปกครองโลกทั้งปวง
แล้ว [พระกฤษณ] จึงทรงตรัสว่า : คูกร โอรัสแห่ง
ปารุถ จมมองดูเหล่าสมาชิกแห่งวงศ์กูรอันประชุม
กัน ณ ที่แห่งนี้สิ ฯ

ศตรา'ปศุศตฺสติดานปารุถะ ปิตฺตานถ ปิตามหานุ |
อาจารย์มานุ มาตุลานนฺทราตฺตานปฺตรานเปาตรานสขี'สฺสเถ
||๑.๒๖||

(๑.๒๖) เมื่อนั้น องค์ปารุถทรงทอดพระเนตร
เห็น พระปิตุลา ทั้งพระปิตามหะ พระอาจารย์
พระมาตุลา ภารดา พระบุตร พระนัดดา แล พระ
สหาย ... ฯ

ศฺวศฺรานสุหฤทฺสใจฺว เสนโยรฺกโยรฺปิ |
ดานุสมิภุชฺช ส เกานฺเตยะ สรวาน พนฺธุนวสฺสติดาน
||๑.๒๗||

(๑.๒๗) ... อีกพระศวศฺราน ทั้งผู้เป็นที่รักในทัพ
ทั้งสอง. ครั้นองค์เกานฺเตยะได้ทรงทอดพระเนตร
เห็นเหล่าประยูรญาติประจำพร้อมประยูรทั้ง
นั้น ... ฯ

กฤปฺชา ปฺรชา'วิษฺโฏ วิยิทนฺนิทฺมพฺรวิฑฺ |
อรุณ อุวาจ

ทฤษฎีเวรม์ สวชน กฤษณ ชยุดสุ สมุปลุติตม ||๑.๒๘||

(๑.๒๘) ... ความสังเวชอย่างล้าลึกพันทับถม
ดั่งวาจาอันเสร้าสลดที่กษัตริย์อรุณทรงตรัสว่า :
ข้าแต่ พระกฤษณ เมื่อได้เห็นเหล่าวงศ์วานเปี่ยม
ด้วยใจกระหายใคร่จะประหัตประหารกันประจำ
แนวเช่นนี้แล้ว ... ฯ

สีทนติ มม กาตุราณ มุข จ ปริศุชยติ |
เวปถุสจ ศรีเร เม โรมหฤษศจ ชายเต ||๑.๒๙||

(๑.๒๙) ... แขนงของข้าออ่นระทวย แล โอษฐ์
พลันเหือดแห้ง สรีระก็สิ้นเทา แม้โรมชาดิยัง
ถูกชัน ... ฯ

กาณทิว สุรัสเต หสฺตาดตฺวภูโจว ปริทหฺยเต |
น จ สกโนมุขาสฺถาคฺ ฎรมติว จ เม มนะ ||๑.๓๐||

(๑.๓๐) ... กาณทิวธนูพลันพลัดหลุดจากพระ
หัตถ์ ทั้งผิวกายก็เราร้อน กายาจักหาอาจทรงตัว
ได้ไม่ อีกมนัสยังวิงเวียน ฯ

นิมิตฺตานิ จ ปศฺยามี วิปริตานิ เกสว |
น จ เสฺรโย'นุปศฺยามี หตฺวา สุวชนมาหเว ||๑.๓๑||

(๑.๓๑) [ข้าฯ] ลางเห็นนิมิตรร้ายอันวิปริตยิ่ง โอ!
พระเกสวะ อีกทั้งาลางดีในการประหารผู้ร่วม

— ๑๒ —

วงศัวานในการศึกษานี้มิได้แะ ๕

น กางกุญ วิชาญ กฤษณ น จ ราชย์ สุขาน จ |
กิ โน ราชชน โกวินท กิ โภโศวีวิติน วา ||๑.๑๒||

(๑.๑๒) โอ! พระกฤษณ ข้าฯหาใคร่ได้ซึ่งวิชย
ฤราชัย ฤาเม้นสุข อีกไม่ โอ! พระโกวินท [จักมี
ประโยชน์] อะไรวะในควมมีราชย์ อะไรวะใน
ควมมีโภค อีกเม้นชีวิต ก็เช่นกัน ๕

เขษามรเถ กางกุญดี โน ราชย์ โภคาส สุขาน จ |
ค อเมวสุตติดา ยุทธะ ปราณาสตยฤควา ธนานิ จ ||๑.๑๓||

(๑.๑๓) ความใคร่ได้ในราชย์ ในโภค ฤาสุข
ของเรานั้น เป็นไปเพื่อประโยชน์ผู้ใด ในเมื่อ
ประยูรชาติทั้งมวลที่ประจำอยู่ในสนามรบนี้ ต่าง
พร้อมสละซึ่งปราณ และความมั่งกั่งทั้งปวง ๕

อาจารย์ ปิตระ ปุตราสโตไว จ ปิตามหะ |
มาตุลา ศุศุรา ปาตุรา ศุขาลา สัพพนินสุตถา
||๑.๑๔||

(๑.๑๔) พระอาจารย์ พระปิตุลา พระบุตร อีกทั้ง
พระปิตามหะ พระมาตุลา พระศุศุรา พระนัคดา
พระศยาลา แลอีกประยูรชาติทั้งปวง ... ๕

เอตานุ น หนตฺมิจฺจามิ ฆฺนโต'ปี มรฺฐุทน |
อปี ไตรโลกุขราชุสฺส เฮตะ กิ ญ มหิฏฺเต ||๑.๓๕||

(๑.๓๕) ... เหล่านี้ ข้าฯปฏิเสธจะประหาร หากแม้
จักต้องถูกประหาร โอ! พระมรฐุทน แม้จะได้
ครอบครองซึ่งไตรโลกแดกเป็นราชสมบัติแล้ว
จักได้มูลประโยชน์แก่โลกอย่างไรเล่า ฯ

นิหตฺย ธารฺตราชฺฏรานนฺธ กา ปรีติสฺส สุยาหฺชนารฺทน |
ปาปเมวาศฺเรยสฺमानุ ห'ิตฺว'ตานาตตานิธฺ ||๑.๓๖||

(๑.๓๖) การได้ประหารเหล่าโอรสแห่งกษัตริย์
ธฤตราชภูรนั้น ความปิติใจจะบังเกิดแก่เราได้เล่า
โอ! พระชนารุทน บาปจะครอบงำพวกเราเช่นกัน
แม้เป็นการประหารคนต่ำช้าทั้งมวลนี้ ฯ

ตสฺमान'นารฺหา วหิ หนตฺติ ธารฺตราชฺฏรานุสฺวพานฺธวาน |
สุวณฺ ํ หิ กถํ หตฺวา สุจินิสฺ สุขาม มาชว ||๑.๓๗||

(๑.๓๗) จึงมีสมควรจะประหารเหล่าโอรสแห่ง
กษัตริย์ธฤตราชภูร อีกทั้งมิตรสหาย แล วงศ์วาน
ด้วยแท้จริงนั้น ความสุขจักบังเกิดโดยการพิฆาต
ได้เช่นใดเล่า พระมาชว ฯ

ยทุยฺเปยเต น ปศฺยุนฺติ โลโกปฺหตฺเตตฺส |
กฺลทฺกฺษยกฺฤตํ โทษํ มิตรฺโอรฺเห จ ปาตกมฺ ||๑.๓๘||

(๑.๓๘) หากมั่นคงความโลภที่ครอบงำจิตของชน
เหล่านี้ ทำให้มีอจมองเห็นโทษของการประหาร
ประยูรญาติ อีกทั้งบาปในการทรยศต่อมิตรสหาย
แล้ว ... ฯ

กถัน เชลยสมมาภิระ ปาปาทศมานนิวรติคุม |
กุลกุชชกฤตโต โทษํ ปุโรปศุขทุภีรชนารุทน ||๑.๓๙||

(๑.๓๙) ... ไยเรามีใช้ปณณาเพื่องคเว้นจากบาป
เหล่านี้ เมื่อเรามองเห็นโทษแห่งการล้างวงศ์วาน
อย่างชัดเจนแล้วแล โอ! พระชนรุทน ฯ

กุลกุชเช ปุณณศุชนติ กุลธรมะ สนาตนาะ |
ธรมะ นมุญญะ กุลํ กฤตศุณมุ อธรมุ'ภิกาวคฺชุต ||๑.๔๐||

(๑.๔๐) การทำลายล้างวงศ์วานย่อมทำให้กุล
ธรรมอันสืบมาชั่ววันรันดร์ต้องสูญสิ้นไป อีกเมื่อ
ธรรมเสื่อมสิ้นแล้ว วงศ์ตระกูลย่อมแปรเปลี่ยนสู่
อธรรมอย่างแน่แท้ ฯ

อธรรมาภิกาวคฺกฤษณํ ปุณณศุชนติ กุลสฺตฺตริยะ |
สฺตฺตริยํ ทุชฺฐาสฺส วารุญเณย ชยเต วรณํสํกระ ||๑.๔๑||

(๑.๔๑) เมื่ออธรรมสร้านไปทั่วแล้ว โอ! พระ
กฤษณ กุลสตรีย่อมกลายสู่ประทุษณ์ โอ! หน่อ
พระวารุญเณย เมื่อความเป็นอิสตรีถูกกระทำทุ

ษณฺแล้ว จักนำไปสู่วรรณสังกรแล ฯ

สํการิ นรกาไส'ว กุลณฺณานํ กุลสุข จ |
ปตนฺติ ปิตโร เขษํภํ ลุปฺตปิณฺโฑทกฺกริยาะ ||๑.๔๒||

(๑.๔๒) ซึ่งวรรณสังกรนั้น จักนำทั้งตระกูลและ
ผู้พิฆาตตระกูล ตกลงสู่นรกโดยแท้ เนื่องด้วย
[ดวงวิณญาณของ] พระบิดรของพวกเขา ต้อง
เสื่อมจากการถูกงดเว้นการปฏิบัติถวาย บิณฑุ แล
อุทก ฯ

โทโยเร'โตะ กุลณฺณานํ วรณฺสกรการิโกะ |
อุตฺสาทุยนฺเต ชาติธฺรมาะ กุลธฺรมาศฺจ ศาสฺวตาะ ||๑.๔๓||

(๑.๔๓) ด้วยเหตุโทษของเหล่าผู้กระทำกุลฆาต
แลผู้ก่อวรรณสังกรนี้ ชาติธรรม อีกทั้งกุลธรรม
อัน [สืบมา] ชั่วนิรันดร์ จะถูกล้างสิ้น ฯ

อุตฺสนนฺกุลธฺรมาณํ มนุญฺษานํ ชนารุทน |
นรเกณิยํ วัโส ภวตี'คฺยณฺสุศฺสุรม ||๑.๔๔||

(๑.๔๔) โอ! พระชนารุทน มนุษย์ในตระกูลที่กุล
ธรรมเสื่อมนั้น ต้องตกนรก อาศัยอยู่เช่นนั้นชั่ว
นิรันดร์เหมือนดังเคยสดับมามีไข้ฤ ฯ

อโห พต มหฺตปาปี กรุคฺ วัยวสิตา วยม |

ยทุราชยสุขโลเกน หนตุ้ สุวชนมฺหุยตอะ ||๑.๔๕||

(๑.๔๕) โอ! อนิจจา ช่างเป็นบาปอันใหญ่หลวง
นักที่เราพร้อมใจประกอบ ด้วยลโมภในสุข ใน
ราชย์ จึงนำไปประหารประยูรญาติได้ ฯ

ยทิ มามปฺรติการมอศสุตฺรํ ศสุตฺรปาณชะ |

ชารฺตฺราษฏฺรารณ หนฺยฺสุตฺนเม กุเขมตฺรํ ภเวตุ ||๑.๔๖||

(๑.๔๖) จักดีกว่า หากว่าเหล่าโอรสแห่งกษัตริย์
ชฤตราชภูร ผู้ทรงศาสตรา จะประหารข้าฯใน
สนามรบ ด้วยข้าฯนี้ ปลดแล้วซึ่งอาวุธ อักจักไม่
ปฏิบัติกรรมตอบ ฯ

สํชย อุวาจ

เอวมุกฺตวา'รฺหฺนชะ สํเขย ร โถปสฺสอุปาวิศตุ |

วิสุทฺทชย สสรํ จาปี โสภสํวิคฺนฺมานสชะ ||๑.๔๗||

สณฺชยกราบทูล :

(๑.๔๗) เมื่อกษัตริย์อรชุนทรงตรัสคำดังนี้ใน
สนามรบ ทรงทอดพระวรกายบนพนักที่ทรง
ประทับในราชรถ พร้อมพละศรและคันธนู ด้วย
โสกาอาศุรในดวงจิตของท้าวเธออย่างท่วมท้น ฯ

โอม ตตฺ สทิติ ศฺริมฺมทฺภวทฺทิตฺตา สฺวปนิษฺทสุ พฺรหฺมวิทฺยาช่า

โยคสํสาสุเตฺร ศฺริภุคฺคยฺฆณารฺหฺน สํวาทฺเรหฺนวิมาทโยโค นาม

ปฺรติโม'รฺหฺนชะ ||๑||

(๑) โอม ตตฺ สตฺ ศรีมัทภควัทคีตา อันเป็นพรหม
วิทยาที่มีมาในคัมภีร์อุปนิษัต ในโยคศาสตร์ว่า
ด้วยกถาถวาทระหว่าง พระศรีกฤษณ แล กษัตริย์
อรชุน นาม “อรุณวิยาทโยค” อันเป็นอภิชายที่
หนึ่ง เป็นดังนี้แล ฯ

อถ ทฺวติโย'ธฺยายะ
ศฺริมทฺภควทฺทีตา
ลํขยโยโค นาม

सांख्ययोग

๒.

ทฺวติย อธฺยาย
ศฺริมทฺภควทฺทีตา
นาม ลํขยโยค
(โยคะแห่งสาขขยะ)

สํขย อุวจ

๓. ตม. กุฎปชา'วิษุณฺมฺอศฺรฺปุรฺณา'กฺุเล'กฺุษณฺมฺ |

วิธีทนต์มิตํ วากุขมฺอฺวาจ มรฺฐสฺสูทนะ ||๒.๑||

๔. ขยายกรอบทูล :

(๒.๑) แด่ท้าวเธอผู้เปี่ยมด้วยความอาตุร พระเนตรนองด้วยอัสสุชล อิกตรอมตรม [ในห้วงหฤทัย] พระมธุสุทนต์ จิตรัสคำดังนี้ :

ศุภริภาควาณูวาจ

กุตตฺตฺวา กศฺมฺลมิทํ วิชฺเฌ สฺมุปฺสฺสิตํ |

อนารุขชุษฎมสวารุคฺขมอภีรุตฺติกรมรฺชุน ||๒.๒||

พระสุริยภควาน ทรงตรัส :

(๒.๒) โฉนความซึ่ำนอันไร้เกียรติ จึงบังเกิดแก่ท่านในช่วงเวลาอันวิฤติเช่นนี้เล่า. การประพฤติเยี่ยงอนารยชนผู้ไม่นำพาสุวรรณค์ นำมาแต่ความเลื่อมของชื่อเสียงในกรรมนั้นแล โอ! อรชน ฯ

‘ใกล้พยับ มา สุม คมะ ปารุณ ใน’ตตตวายุยุปปททยเต |

กษत्र์ หฤทยเทารพลย์ ตยกตโว'ตติษจ ปรีตป ||๒.๓||

(๒.๓) โอ! ปารุณ อย่างนำพาต่อความขลาดเขลา เพราะนี้หาผู้ควรแต่ตัวท่านไม่ จงละทิ้งความอ่อนแอต่ำช้าของจิตใจเสีย แล้วยืนขึ้นเทอญ ประดุจป ฯ

อรุณ อุวาจ
กถั กัษมมหิ สัชเช โทรณ จ มรุตฺตฺน |
อิหฺมฺภิยะ ปฺรติโยคฺสุยามิ ปุชารุหาวริตฺตฺน ||๒.๔||

กษัตริย์อรุณ ทรงตรัส :

(๒.๔) โอ! พระมรุตฺตฺน ข้าฯจะประดิดุทโดย
ฟุ้งสรไปยง [พระปีตามหะ] กัษม แล พระครุ
โทรณ ผู้ควรแก่การเคารพบูชาได้อย่างไรเล่า
ข้าแต่ พระอริตฺตฺน ฯ

คุรุณหฺตฺวา หิ มหานุภาวน
เศรฺโย โภกฺคํ โภกฺษุมปีหฺ โลเก |
หฺตฺวา รุตฺถกามาสฺตฺ คุรุณิโห'ว
ภฺยชีย โภคานํ รุธิรปฺรทิกฺขณํ ||๒.๕||

(๒.๕) จักดีที่ว่า หากจะดำรงชีวิตในโลกเยี่ยง
วนิพก แทนการประหารผู้อาวุโสอันประเสริฐ แม้
ท่านจะเปี่ยมด้วยใจใคร่ได้ชัยชนะ. การประหาร
ผู้อาวุโสของตานั้น สิ่งสำราญที่เราเสพลงระคน
ด้วยโลหิตเป็นแน่แท้ ฯ

น โจ'ตฺทวิทฺธมฺส กตฺรณฺโน ครีโย
ยทฺวา ชฺเชม ยทฺติ วา โน ชฺเชยฺเย |
ยาเนว หฺตฺวา น ชีชีวียามสฺ
เต'วสุตฺติตฺตํ ปฺรมุเข ธาตุตฺตฺราญญฺวเร ||๒.๖||

(๒.๖) อีกทั้งไม่อาจหยั่งรู้ว่าสิ่งใดจะเหนือกว่า

หากเราเป็นผู้กำชัย หรือ เราถูกพวกเขากำชัย ด้วย
เรามีอาการครองชีวิตโดยการประหารเหล่าโอรส
แห่งกษัตริย์ชฤทธราชญ์ผู้ขึ้นประจำอยู่ซึ่งหน้านี้
ฯ

การปณฺขโทโยปหตฺสวภาวะ
ปฺฤจฺฉามิ ตฺวํ ธรรมสํมฺเจตตะ |
ยจฺเจวสเส สุขานฺนํสุจิตํ พุริทํ ฌณฺเม
ศิษฺยสฺสเดหํ สาริ มํ ตฺวํ ปฺรปฺนฺนํ ||๒.๗||

(๒.๗) ด้วยภาวะแห่งดวงใจอันปวดร้าว ในโทษ
แห่ง การปณฺขะ ด้วยดวงจิตอันสับสนในธรรม
ขอปฺจฉาเพื่อส่องทางอันมงคลให้มันจิต ขอเป็น
ศิษย์เพื่อสาริตแต่ตู่ข้าฯ ผู้มอบตนแด่พระองค์แล้ว
ด้วยเทอญ ฯ

น หิ ปฺรปฺสุยามิ มมา'ปฺนุทฺยาท
ยจฺโจกมฺจุโยชณฺมินํทฺริยาณาม |
อวาปฺย ภูมาวสฺสปคฺคณฺมฤทฺธิ
ราชย์ สุราณามปิ จา'ธิปคฺคยํ ||๒.๘||

(๒.๘) ด้วยข้าฯมิเห็นทางจะปิดเป้าความโศกา
ที่ทำให้อินทรีย์เหือดแห้ง แม้จะมีฤทธิ์ปฺกราชย์
เหนือแผ่นดินอันลึโรราบ หรือจะมีอธิปไตย
เหนือแผ่นฟ้าก็ตามที ฯ

สัชช อุวาจ
เอวมกุตฺวา หุญฺญิเกศํ กุทาเกสะ ปรีตปะ |
น โยตุสฺส อิติ โควินทมฺกุตฺวา ตฺมุญฺญิ พฺภว ห ||๒.๕||

สณฺชยกราบทูล :

(๒.๕) เมื่อได้แสดง [วาจา] แด่พระหุญฺญิเกศเช่น
นั้นแล้ว องค์กุทาเกศ ผู้กำราบศัตรู จึงตรัสต่อพระ
โควินทว่า : “ข้าฯมิขอประยูรท์ ...” แล้วกลายสู่
คฺมุญฺญิในพลัน ฯ

ตมฺวาจ หุญฺญิเกสะ ปฺรหสนฺนิว ภารต |
เสนโยรฺกโยรมฺหฺเช วิยิทฺตมฺมิทํ วะ ||๒.๑๐||

(๒.๑๐) พระหุญฺญิเกศ ทรงเยี่ยมพระโอรส แล้ว
จึงตรัสวาจาแด่องค์ภารตผู้ขมขื่น ท่ามกลางกอง
ทัพทั้งสองดังคำต่อไปนี้ :

ศฺรีภควานฺนฺวาจ
อโศจนฺนฺวโศจสฺสตุํ ปฺรชฺฐวาทํสจ ภาสเส |
กตาสฺนคตาสฺสจ นานฺโศจนฺติ ปณฺชิตาเซ ||๒.๑๑||

พระศฺรีภควาน ทรงตรัส :

(๒.๑๑) ท่านอาคฺรูตอสิ่งอันมิควรค่า ทั้งที่ยังตรัส
วาทานแห่งปรัชณา. บัณฑิตมิควรโสกาต่อความ
เป็นหรือความตาย ฯ

น เควฺวาทํ ชาตุ นาสฺน ตฺวํ เนเม ชยชิปาเซ |

— ๒๑ —

น ใจ ว น ภวิษยามะ สรวะ วยมตะ ปรมุ ||๒.๑๒||

(๒.๑๒) บ่เคยมีกาลใดที่ดูข้ามิปรากฏ ฤาบ่มีแม่
ในท่านหรือเหล่าชยาธิปทั้งมวล อีกบ่มีเวลาใดใน
กาลหน้าอันเราจักสูญสิ้น ฯ

เทหิโน'สุมินฺชลา เทเห เกามาริ เขวานิ ชรา |
ตถา เทหานุตรปฺราปติริธีรสุดฺตร น มุหุติ ||๒.๑๓||

(๒.๑๓) ตราบเมื่อเทหิอันครองในเทหะแปร
เปลี่ยนจากวัยเยาว์ สู่วัยเด็ก สู่วัยชรา สู่การ
เปลี่ยนร่างในกายอื่น [เมื่อมรณา] เช่นกันนั้น
ธีรชนย่อมหาเป็นทุกข์ไม่ ฯ

มาตฺราสุปฺรสาสุตฺถุ เกานฺเตย สึโตยฺมสุขทฺะชทาเ |
อาคมาปายิโน'นิคฺชาสุตฺตาสติติกฺขสว ภารต ||๒.๑๔||

(๒.๑๔) มาตราในสรรพอารมณ์นั้น เกานฺเตย เอ้ย
นำพาความร้อน ความหนาว แลความสุข ฤาความ
ทุกข์ อันเกิดแล้วดับปัจจัย จงอดกลั้นทนอภ ภารต
ฯ

อํ หิ น วยถยนฺตฺเตเต ปฺรุณํ ปฺรุษรฺษภ |
สมทฺะชสุขํ ธีรํ โส'มฤตฺตวาย กฺลุปเต ||๒.๑๕||

(๒.๑๕) ‘ปฺรุษ’ ผู้หามิโสภในสิ่งนี้ โอ! ปฺรุษรฺษภ
ธีรชนผู้ไม่ไหวหวั่นในทุกข์ฤาสุข ย่อมสมควร

ในความเป็นอมฤต ฯ

นา'สโต วิทฺยเต ภาโว นา'ภาโว วิทฺยเต สตะ |
อุภโยรปิ ทฺยภู'นตฺสฺตวนโยสฺตตฺตฺวาทฺธิกะ ||๒.๑๖||

(๒.๑๖) 'อัสสฺต' หามีภาวะไม่ อีก 'สฺสฺต' ก็หา
เป็นอภาวะไม่เช่นกัน. ทฺยภูชฺชนย่อมนองเห็น
อันติมะแห่งความจริงทั้งสองนี้แล ฯ

อวินาสิตฺ ตฺวาทฺธิ เชน สรวฺมิตํ ตตฺม |
วินาสมวฺยสฺสยา'สฺย น กสฺสิจิตฺ ฏฺฐมฺมรฺหติ ||๒.๑๗||

(๒.๑๗) พึงรู้แจ้งว่า สิ่งอันแผ่ซ่านไปทั่วจักรวาล
นั้นมีอาภินาสาได้ อีกหาเป็นผู้ใดจักบังอาจวินาศ
สิ่งนี้ได้แล ฯ

อนฺตวนฺต อิม เทหา นิคฺยสฺสโย'กฺตาสะ ศรีริณะ |
อนาสินโน'ปรเมยสฺย ตสฺมาทฺยฺธฺยสฺสว ภารต ||๒.๑๘||

(๒.๑๘) ความว่า เทหะทั้งหลายอันเป็นที่สถิตย
ของศรีริณอันเป็นนิตย และยากจะประมาณได้
นั้น ย่อมเสื่อมสลาย [ไปตามธรรม] ดังนั้นจงประ
ยฺกฺทฺเทอธ ภารต ฯ

ช เอนํ เวตฺติ หนฺตารํ ชฺสฺส'ใจันํ มนฺยเต หตฺม |
อุภา เตาน วิชานํ โต นา'ยํ หนฺติ น หนฺยเต ||๒.๑๙||

(๒.๑๙) ผองใดว่า [‘ปุรุช’] นี้เป็นเพชฌาต ฤๅถูก
พิฆาตนั้น หารู้ในวิชาไม่ หากแต่ [‘ปุรุช’] นี้ไม่
ประหาร ฤๅถูกประหาร ฯ

น ชายเต มุริยเต วา กทาจิโน
นา’ขิ ภูตวา ภวิตา วา น ภูยะ |
อโช นิตฺยะ ศาสฺวโต’ขิ ปุราโณ
น หนุยเต หนุยมาเน สรีเร ||๒.๒๐||

(๒.๒๐) [‘ปุรุช’] นี้มีเคยกำเนิด ฤๅมรณา เป็น
อาจิณ เมื่อถือเป็นสัตตแล้วย่อมไม่เวียนป็นสัตต
อีก ไม่กำเนิด เป็นนิรันดร์ ไม่เสื่อม แลมีมาแต่
ปุราณกาล [‘ปุรุช’] นี้มีถูกฆ่าเม้นสรีระจะถูกฆ่า
ฯ

เวทา’วินาสินิ นิตฺยํ ย เอนมชฺชวยชฺชม |
กถิ ส ปุรุชะ ปารุธ กิ ฆาตยติ หนฺติ กมฺ ||๒.๒๑||

(๒.๒๑) หากผู้ยังรู้กล่าวว่า [‘ปุรุช’] นี้ไม่อาจ
พินาศได้ เป็นนิรันดร์ ไม่เกิด และไม่กลาย แล้ว
[ย่อมรู้ว่า ‘ปุรุช’] นี้จักพิฆาต หรือทำให้ ‘ปุรุช’
อื่นถูกพิฆาตได้อย่างไรเล่า ปารุธ ฯ

वासि शिखरानि यथा विहाय
नवानि कुतुहलानि नरो’पराणि |
तथा श्रीरामाणि विहाय शिखरान्यु

อนฺยานิ สํยาคี นวานิ เทหิ ||๒.๒๒||

(๒.๒๒) เปรียบมนุษย์ผู้เปลื้องอาภรณ์ที่ขาดวิน
เพื่อฉลองภูษาใหม่ ดังเช่นศรีเรือนที่ละสังขารจาก
กายที่เสื่อมไปรับเทหะอื่นเป็นร่างใหม่ ฯ

โน'นํ ฉินฺทนฺติ ศสุตฺตฺราณิ โน'นํ ทหติ ปาวกะ |
น โจ'นํ เกฺลทฺชนฺตฺยาโป น โสภยติ มารุตะ ||๒.๒๓||

(๒.๒๓) ศาสตราไม่อาจทอน ฤๅไฟไม่อาจเผา
ถ่านาไม่อาจเปียก อีกแม้้นลมไม่อาจแห้ง
['ปुरुษ'] นี้ได้ ฯ

อจุเลทฺโทยํมทาหุโทยํมอฺกุเลทฺโทยํโสมฺมุชฺเวย จ |
นิคฺคยะ สุรวคฺคะ สุถาณฺรูจโล'ยํ สนาคฺคนะ ||๒.๒๔||

(๒.๒๔) ด้วย ['ปुरुษ'] ไม่อาจทอน ฤๅไม่อาจเผา
ฤๅไม่อาจเปียกและแห้งได้ [ดังนั้น 'ปुरुษ'] นี้จึง
เป็นนิรันดร์ แผ่ซ่านไปทั่ว คงสถานะ ไม่เคลื่อนที่
อีกดำรงสภาพเช่นนั้นตลอดไป ฯ

อฺวยกฺโค'ยํมจินฺตฺโย'ยํมอฺวิการุโ'ยํมจฺจุยเต |
คฺคฺสุมาเทวํ วิทิตฺว'นํ นานํ โสจิตฺตฺมรฺหสฺสิ ||๒.๒๕||

(๒.๒๕) ['ปुरुษ'] นี้ บ้างว่าไม่อาจรับรู้ได้ ไม่
อาจจินตนาการได้ ไม่อาจแปรเปลี่ยนได้ ฉะนั้น
เมื่อรู้แจ้งเช่นนี้แล้ว จึงไม่ควรคงความโศกาไว้อีก

เลข ๗

อดใจ'นั นิตยชาติ' นิตย' วา มนุษเส มฤตม |
ตถา'ปี คุ'รัมมหาพาโห'ไน'วั โสจิตุมรหสิ ||๒.๒๖||

(๒.๒๖) ฤาหากแม้นท่านตั้งว่า [‘ปุรุษ’] นี่ถือชาติ
แลมฤตยูเสมออยู่เป็นนิตย'แม้นแล้ว โอ! มหาพา
โห ท่านจึงมีควรคงความโสกาไว้อีกเลย ... ๗

ชาติสุข'หิ ฐรุ'โว มฤตยู'ฐรุ'วั ชนม มฤต'สุข'จ |
ตสมาท'ป'ริหาร'เช'ร'เถ'น คุ'วั โสจิตุมรหสิ ||๒.๒๗||

(๒.๒๗) ... เนื่องเพราะสิ่งที่เสวยชาติย่อมมีดับ
เป็นเที่ยงแท้ แลเมื่อดับย่อมมีเกิดเป็นเที่ยงแท้
ไไหนเลยท่านจึงคงความโสกาในการอันมีอาจ
หลีกหนีได้เช่นนี้เล่า ๗

อวย'ก'ดา'ที'นิ ภู'ต'านิ วุ'ย'ก'ต'ม'ธ'ยา'นิ ภา'ร'ต |
อวย'ก'ต'นิ'ธ'น'า'น'ุ'เช'ว ต'ศ'ร' ก'า ป'ริ'เท'ว'นา ||๒.๒๘||

(๒.๒๘) ภูติทั้งหลายไม่ปรากฏในชั้นปจิม แต่
ปรากฏในชั้นมัชฌิม อีกซ้ำไม่ปรากฏในชั้น
ปัจจุติม โอ! ภารต ฉะนั้นจะมีสิ่งใดคงอยู่ในความ
ปริเทวนาอีกได้เล่า ๗

อาศุ'จ'ร'ว'ต'ป'ศ'ย'ติ ก'ศ'จ'ิ'เท'น'ม

— ๒๘ —

อัสจรวท วทติ ตไถว จา'นุยะ |
อัสจรวจ'ใจ'นมนุยะ สฤโณติ
ศรุตวา'เปยน เวท น ไจ'ว กสจิจิ ||๒.๒๕||

(๒.๒๕) มีบ้างที่เห็น ['ปฺรุษ'] นี่ตั้งอัสจรรยฺ แล
บ้างเอ่ยถึง ['ปฺรุษ'] นี่ว่าอัสจรรยฺ อีกบ้างเคยสดับ
ถึง ['ปฺรุษ'] นี่เป็นอัสจรรยฺ แลแม่นจักได้ศรุต
ยิน แต่หาใครจักเข้าใจ [อย่างถ่องแท้] ไม่ ฯ

เทหิ นิคยมวธิโย'ช เทเห สรวสย ภารต |
คสมาคสรวาณิ ภูตานิ น ตวํ โสจิตุมรหสิ ||๒.๓๐||

(๒.๓๐) เทห็นผู้ครองอยู่ในเทหะของทุกคนนั้น
[มีสภาพ] เป็นนิตยฺ อันไม่อาจทำลายได้ ฉะนั้น
จึงมีควรคงความโศกเศร้าอยู่กับภูติเหล่านี้ ฯ

สวธรรมปิ จา'เวกษยน วิกรมปีตุมรหสิ |
ธรรมยาทุชฺชิตฺถา'จเรโย'นยตฺ กุชฺชตฺริยสฺย น วิทฺยเต
||๒.๓๑||

(๒.๓๑) อีกทั้ง หากพิจารณาธรรมะแห่งตนแล้ว
มีอาจลงเลได้ว่า สำหรับกษัตริย์แล้ว จักหามิคุณ
ใดเกินกว่า 'ธรรมยาทแห่งยฺทุท' ได้อีกไม่ ฯ

ยทุจฺจุชยา โจ'ปปนํ สวรคทวามปาวุถตฺม |
สุจินะ กุชฺชตฺริยาะ ปารุถ ลกฺนเต ยฺทุทมิ'ยทุสมฺ ||๒.๓๒||

(๒.๓๒) โอ! ปารุณ เหล่ากษัตริย์ย่อมเป็นสุข หาก
เมื่อทวารแห่งสวรรค์เปิดแล้ว แต่ผู้ได้ร่วมในการ
ประยุทธ์อันเกิดขึ้นโดยลำพัง ฯ

อด เจตควมิมิ ธรรมยํ สักราณํ น กริษยสี |
ตตะ สุวธรมํ กิริติ จ หิตฺวา ปาปมวปาสุยสี ||๒.๓๓||

(๒.๓๓) แต่หากท่านไม่ปฏิบัติสงครามแห่งธรรม
นี้ไซ้ ท่านย่อมละธรรมแห่งตน แล้วเกียรติก
กลายเปลี่ยนเป็นบาปในพลัน ฯ

อภีรติ จา'ปี ภูตานิ กลยิษยนฺติ เต'วุษยาม |
สํภาวิตฺสุข จา'กิริติรมรณาพทิริยฺเจเต ||๒.๓๔||

(๒.๓๔) ยิ่งกว่านั้น ชนทั้งปวงจักกล่าวขานใน
ความไร้เกียรติของท่านทุกยามไป อันบุรุษผู้ทรง
ศักดิ์นั้นแล ความไร้เกียรติเสื่อมยิ่งกว่าความตาย
เป็นทวี ฯ

ภยาทุรณาทุปรติ มํสุชนเต ตฺวํ มหารถาละ |
เยษํ จ ตฺวํ พหุมโต ภูตฺวา ยาสฺยสี ลาธวํ ||๒.๓๕||

(๒.๓๕) เหล่ามหารถอื่นจักประเมนว่า ท่านได้
ละจากสนามรบเพราะความขลาดเขลา อีกเขา
เหล่าผู้เคยสรรเสริญท่านเป็นอย่างสูง จักกลาย
ความนับถือเป็นคูแกลน ฯ

อวาจยวาทาสจ พหุณ วทิสฺสนฺติ ตวาทิตา |
นินฺทนตสฺสว สามรฺถยํ ตโต ทุชฺชตฺรํ นุ กิเม ||๒.๓๖||

(๒.๓๖) เหล่าศัตรูจะกล่าวคำอันมีสมควรต่างๆ
อีกจะนิทาในความสามารถของท่าน แล้วอะไร
จะทำให้หน้าทุกข์ตรมไปกว่านี้อีกได้เล่า ฯ

หโต วา ปฺราปฺสยฺสฺสํ สุวฺรํ ชิตฺวา วา โภกฺขยฺสเม หิมํ |
ตสฺมาทตฺติญฺช เกานฺเตย ยฺยทฺธาย กุฏฺตนิสฺสยยะ ||๒.๓๗||

(๒.๓๗) มาดมั่นหากจะต้องถูกประหาร แต่ยัง
สู้การเสวยภพในสรวงสวรรค์ ถ้าหากมีชัย อันยัง
สู้การเสวยสุขในโลกนี้ ดังนั้น เกานฺเตย เอ๋ย
จงกำหนดการประยุทธ์อย่างมั่นคงเทอญ ฯ

สุขทุชฺเช สเม กุฏฺตวา ลาภาลาเม ชยาชฺชเย |
ตโต ยฺยทฺธาย ยฺยชฺชสฺว นินฺวํ ปาปมวาทฺสยฺสฺสํ ||๒.๓๘||

(๒.๓๘) จงร่วมศึกเพื่อประโยชน์ของการยุทธ
โดยกำหนดเสมอใน ความสุขฤาความทุกข์
การได้ลาภฤาการเสียลาภ ความชนะฤาความแพ้
ดังเช่นนี้แล้ว การรบจักไม่บังเกิดบาปแต่อย่างใด
ฯ

เอชา เตวทิตา ลำพูเช พุทฺธิรฺโยเค ตฺวิมา สฺสณฺณํ |
พุทฺธชฺชยฺกโต ยชา ปารุถ กรฺมพณฺธิ ปฺรหาสฺยฺสฺสํ ||๒.๓๙||

(๒.๓๙) พุทธิธรรมอันแสดงแต่ท่านเหล่านี้ เป็นไปตามหลักของลำขุ บัดนี้ จงสดับธรรมของหลักโยค โอ! ปารุธ หากพุทธิของท่านรับในธรรมนี้แล้วพันธะแห่งกรรมจะได้ปลดเปลื้องไป ฯ

เน'หาภิกรรมนาโส'สุติ ปุรตฺตวาโย น วิทฺยเต |
สวุลมปฺยสุช ฐรมสุช ตฺรรายเต มหโต ภยาตุ ||๒.๔๐||

(๒.๔๐) หลักนี้ไม่ทำให้กรรมใดสูญเปล่า หรือยังผลอันเป็นปฏิปักษ์ ด้วยหลักธรรมเพียงเล็กน้อยนี้ยังผลปกป้องมหันตภัยใดแฮ ฯ

วฺยวสาชาตฺมิกา พุทธิเรเก'ห กรฺจนฺนทฺน |
พหุสาชา หฺยณฺนตาสุจ พุทธิโย'วฺยวสาอินาม ||๒.๔๑||

(๒.๔๑) โอ! กรฺจนฺนทฺน พุทธิแห่ง 'วฺยวสาช' มีเพียงเอกในโลก แต่พุทธิแห่ง 'อวฺยวสาช' ข่อมแผ่สาขาเป็นอนันต์ ฯ

ชามิมฺมา ปุญฺปิตา วาจํ ปฺรทฺนตฺยวิปฺสฺยจิตฺเต |
เวทวาทฺรตฺเต ปารุธ นานฺนุชทฺสตี'ติ วทินะ ||๒.๔๒||

(๒.๔๒) ผู้ด้อยด้วยปัญญาที่มั่นในถ้อยวิเศษณ์ของบทสรรเสริญในพระเวทอันกล่าวว่า : “สิ้นคำในเวทนี้แล้ว จักหาสิ่งใดเสมอเหมือนอีกไม่

... ฯ

กามาตุมานะ สวรรคปรา ษณุมกรมผลปรทัม |
กิริยาวิเศษพหุล้า โภโคสรวุทธคิ ปรติ ||๒.๔๓||

(๒.๔๓) ... ด้วยกิริยา [ในการประกอบบัณ] อัน
วิเศษ ที่หลากหลาย ย่อมนำพาผลแห่งกรรมที่
กระทำไปสู่การเกิดใหม่ เพื่อเสวยความมั่งคั่ง
และอำนาจ” เป็นความลุ่มหลงในกามแห่งตน
อันมุ่งเพื่อเป้าหมายสู่สวรรค์เป็นที่ตั้ง ฯ

โภโคสรวุทธปรสกุตานำ ตยา'ปหุตเจตสาม |
ยุวสาชาตุมิกา พุทธิธะ สมาธา น วิริยเต ||๒.๔๔||

(๒.๔๔) ผู้ซึ่งยึดมั่นในคำนี้หมกมุ่นแต่จะเสวย
ความมั่งคั่ง เมื่อขัดข้องในเจตนา ติดยึดในสิ่ง
เหล่านี้ ย่อมมีอาจนำพุทธิในการจำแนกสิ่งอัน
ควรหรือไม่ควรกระทำของเขาให้ตั้งสู่สมาธิได้ ฯ

ไตรคุณชวิชชา เวทา นิสุ'ไตรคุณย ภวา'รชุน |
นิรุทวนโท นิตยสตุตวสุโธ นิรุโยคเกษม อาตุมวาน
||๒.๔๕||

(๒.๔๕) [แท้จริงแล้ว] พระเวทมุ่งหลักไตรคุณ
เป็นสำคัญ โอ! อรชุน จงปฏิบัติตนอยู่เหนือภาวะ
แห่งไตรคุณโดยปราศจากทวิภาพ มันในสตุตว

บ่ใครได้ใครปก แล้วตั้งจิตสู่อามัน ฯ

ขาวานอรุณ อุทปาเน สรวตะ สปลุโตทเก |

ตาวานสรุเวญ เวเทญ พราหมณสุข วิชานตะ ||๒.๔๖||

(๒.๔๖) อรรถทั้งหลายของบ่อน้ำในอุทกใหม่มี
ฉันใด เปรียบได้กับอรรถของพระเวทอันมีใน
พราหมณ์ผู้อุดมวิชาฉันนั้น ฯ

กรรมเขวาว’ธการสุเต มา ผลญ กทาจน |

มา กรรมผลเหตุกรรมมา เต สงโค’ศตวกรรมนิ ||๒.๔๗||

(๒.๔๗) สิทธิของท่านมีแต่ในกรรมโดยแท้ แต่
หาสิทธิในผลแห่งกรรมนั้นไม่ จงอย่าถือผล
แห่งกรรมนั้นเป็นเหตุ ฤๅยึดมั่นในการไม่กระทำ
กรรมใดๆเลย ฯ

โยคสุตะ กुरु กรรมานิ สงคํ ดยกตุวา ธนัชช |

สัทธยสัทธโยะ สโม ภูตวา สมตฺว โยค อุจฺยเต ||๒.๔๘||

(๒.๔๘) จงปฏิบัติกรรมของท่านให้ดำรงมั่นใน
โยค โอ! ธนัชช โดยมีโยในความยึดมั่นต่อชั
ชนะหรือพ่ายแพ้ อันความสงบในจิตใจเช่นนี้
ท่านเรียกว่า (กรรม-) โยค แล ฯ

ทุเรณ หยวรั กรรม พุทธิโยคาทุธนัชช |

— ๓๔ —

พุทฺธเชา ศรณมนวิจฺจน กุญฺปะนาะ ผลเหตวะ ||๒.๔๙||

(๒.๔๙) อัน กรรม นั้นถือว่าค้อยกว่า พุทธิแห่งโยค อย่างห่างชั้นนัก ดังนี้แล้ว ธนฺนชย เอัยจสิโรราบต่อพุทธิ เทอญ ด้วยผู้ประกอบกรรมอันมุ่งในผลแห่งกรรมนั้น ถือว่าต่ำชั้นยิ่งนัก ฯ

พุทฺธิยฺกฺโขโต ชหาตี'ห อฺเญ สุกฺกตพฺพุกฺกเต |
ตสฺมาพุโยคาย ยฺชยสฺสว โยคะ กรฺมสฺส เกาสฺม ||๒.๕๐||

(๒.๕๐) คนใดประกอบ [สติ] อยู่ในห้วงของพุทธิ ย่อมไม่แปรเปลี่ยนไปด้วยกุศลหรืออกุศลใน [โลก] นี้ ฉะนั้นจงมุ่งปฏิบัติโยค อันเป็นทักษะในการประกอบกรรมทั้งปวง ฯ

กรฺมชฺ พุทฺธิยฺกฺตา หิ ผลํ ตยฺกฺตฺวา มนฺนิยฺมะ |
ชนฺมพฺพนฺธวินิรฺมุกฺตาเย ปทํ กจฺจนฺตฺยนาณมม ||๒.๕๑||

(๒.๕๑) ด้วยสติอันมั่นในพุทธิ มุนีผู้มีปัญญา ย่อมเป็นอิสระจากผลอันเกิดจากกรรม แลปลดปล่อยพ้นระของการเกิด สู่สถานอันเหนือความโศกทั้งปวง ฯ

ยทา เต โมหกลีลํ พุทฺธิรฺวยจิตฺติริยฺยติ |
ตทา คนฺดาสี นิรฺเวทํ โสฺรตฺวยสฺสย สฺรุตฺตสฺย จ ||๒.๕๒||

(๒.๕๒) เมื่อใดที่พุทธิของท่านอยู่เหนือความ

ขุนหมองของโมหะแล้ว เมื่อนั้นท่านจะไม่รับรู้ในความสุขหรือความทุกข์ ในสิ่งที่ได้ยินมา หรือสิ่งที่จักได้ยินอีก ฯ

ศุรุติวิปริตปณฺนา เตยทา สุถาสฺยติ นิสฺสจฺลา |
สมาธาวจฺลา พุทฺธิสฺสฺสทา โยคฺมวาลุสฺยติ ||๒.๕๓||

(๒.๕๓) เมื่อพุทธิของท่านไม่วิปริตจากแรงแห่งผลของกถาในคัมภีร์พระเวท และสติตั้งมั่นไม่ไหวติง นิ่งอยู่ในสมาธิแล้ว เมื่อนั้นการรู้แจ้งแห่งโยคจักบรรลุลุ ฯ

อรุชฺชน อฺวาช
สุถิตปรุชฺชนสฺย กา ภาษา สมาธิสฺสฺสฺย เกสฺว |
สุถิตธีระ ภิ ปฺรภาเยต ภิมาสีต วุเรชฺช ภิมุ ||๒.๕๔||

กษัตริย์อรชุนทรงตรัส :

(๒.๕๔) อะไรรือลักษณะของผู้สฤติย์ในปรัชณา ผู้สฤติย์ในสมาธิ โอ! พระเกศว ผู้สฤติย์ในปัลลวานั้น ท่านสนธนาอย่างไร ดำรงอยู่อย่างไร เคนเห็นอย่างไร ฤ ฯ

ศุริภควานุวาช
ปฺรชหาติยทา กามาณฺ สรวานฺ ปารุถ มโนคฺตาน |
อาคฺมณฺเขวาคฺมณา คฺมุญฺเฐ สฤติปฺรชฺชนสฺสฺสทโทจฺยเต
||๒.๕๕||

พระศุริภิกษวาทรงตรัส :

(๒.๕๕) โอ! ปารุถ เมื่อผู้ใดละกามทุกสิ่งในมโนส
แล้ว หากเขาพึงใจในอาตมมันด้วยอาตมมันแห่งตน
เป็นแน่แท้แล้ว เมื่อนั้นท่านเรียกว่า ผู้สติดิษฐ์ใน
ปรัชณา นั้นแล ฯ

ทุเชษณวนทวิคณมนนสสุเชษณ วิคตสปปุทธะ |
วิตราภยโกธระ สติธิตธีรมุนิรุจยเต ||๒.๕๖||

(๒.๕๖) เมื่่อมโนสไม่ขัดข้องด้วยความทุกข์
ฤาทะยานอยากในความสุข เป็นอิสระจาก ‘ราค’
‘ภย’ ‘โกธธ’ แล้ว ท่านเรียกว่า มุนิผู้สติดิษฐ์มัน
ในปัลลภา แล ฯ

ยะ สรวุทธราณภิกษุเนหสุตตตคคปฺราปย สุภาสุภํ |
นนาภินนทติ น เทวญญิตสย ปฺรชญา ปฺรติยจิตตา ||๒.๕๗||

(๒.๕๗) ผู้ซึ่งไม่ผูกพันกับทุกสิ่ง ไม่พึงใจ
ฤารังเกียจในความคิดฤาความร้ายอันประสพนั้น
จักประดิษฐานอยู่ในปรัชณาแห่งตน ฯ

ยทา สัหเรเต จา’ยิ อรุโฆ’ณคานิ’ว สรวุทธะ |
อินทริยาณีนทริยารุเกภยสฺตสย ปฺรชญา ปฺรติยจิตตา
||๒.๕๘||

(๒.๕๘) เมื่อผู้นั้นมาดสำรวมอินทรีย์ของตน

จากอารมณ์ของอินทรีย์ทั้งมวล ดังเต้าที่หัด
แขนขาไว้ในกระดองได้แล้ว ปรัชณาของเขาย่อม
มั่นคง ฯ

วิชชา วินีวรตฺตเต นิราหารสฺส เทหิเน |
รสวรัชฺชโรโส'ปฺยสฺส ปรี ทุญฺญว นีวรตเต ||๒.๕๕||

(๒.๕๕) วัตถุแห่งอารมณ์อาจถอนจากเทหะที่
ปฏิเสธจะรับเป็นอาหารได้ เว้นแต่รสของอารมณ์
[อันยังจะคงอยู่] มิเพียงการละจากรสเหล่านี้เท่า
นั้น ที่จะให้ประสพซึ่ง [ปรมัตตสังอันเป็น] สิ่ง
สูงสุด ฯ

ยตโต หุยปี เกานฺเตย ปฺรุษสฺส วิปสุจิตฺเต |
อินฺทริยาณิ ปฺรมาถิณี หรณฺติ ปฺรสภํ มนฺเต ||๒.๖๐||

(๒.๖๐) อินทรีย์ที่ถูกรบกวนนั้น โอ! เกานฺเตย
เอ๋ย ยังนำพามันสของปฺรุษผู้เปี่ยมปัญญาด้วยกำ
ลัง หากเขามีแต่ความพยายาม [ควบคุมอินทรีย์]
เท่านั้น ฯ

ตานิ สรวาณิ สัมมุข ชุกฺกต อาสิต มตฺตฺประ |
วาเส หิ สฺสเย'นฺทฺริยาณิ ตสฺส ปฺรชฺชวา ปฺรติยฺจิตา ||๒.๖๑||

(๒.๖๑) [ฉะนั้น] เมื่อ [อินทรีย์] ทั้งหมดอยู่ใน
การควบคุมแล้ว ให้ตั้งจิตอยู่ในปรมัตถ์แห่งดูข้า

แลเมื่ออินทรีย์ทั้งหลายถูกสยบอย่างสมบูรณ์แล้ว
ปรัชญาของเขาย่อมมั่นคง ฯ

ธูยาโต วิชานนํ สะ สงฺกสฺสเดญฺ ปชายเต |
สํสาคุสํสายเต กามะ กามาตุโกรโธ ภิชายเต ||๒.๖๒||

(๒.๖๒) เมื่อผู้ใดมีใจจดจ่ออยู่ในวัตถุแห่ง
อารมณ์แล้ว ‘สงฺก’ ในสิ่งนั้นก็ก่อตัวขึ้น จาก
‘สงฺก’ ก็บังเกิด ‘กาม’ จาก ‘กาม’ ก็ปรากฏ ‘โกรธ’
... ฯ

โกรธาทุภวติ สํโมหะ สํโมหาตุสมฺมุตติวิภฺรมะ |
สมฺมุตติภฺรสาทุ พุทฺธินาโศ พุทฺธินาสาตุปรณฺศยติ ||๒.๖๓||

(๒.๖๓) ... จาก ‘โกรธ’ ก็บังเกิด ‘สํโมห’ ด้วย
‘สํโมห’ จึงทำให้ลืมนสติ เมื่อลืมนสติ พุทธิแห่งตน
ก็พินาศ แลเมื่อพุทธิพินาศแล้วไซ้รู้ ความพินาศ
ทั้งมวลก็บังเกิดขึ้นแฮ ฯ

ราคเทวหวิญฺญูไตสฺส วิชานนํ อินฺทริยสฺสจฺจนํ |
อาตุมาตุสํโชรวิเชยาคฺมา ปฺรสาทมฺมคฺคจฺจติ ||๒.๖๔||

(๒.๖๔) แต่ผู้มีจิตอยู่ในวินัย ที่เสวยอารมณ์ด้วย
อินทรีย์ของตนโดยไม่ติดพันอยู่ใน ‘ราค’ และ
‘วิราค’ อีกสามารถควบคุมตนเองได้ ย่อมประสพ
ความสันโดษ [ในจิตใจ] ฯ

ปฺรสาเท สรวทุขานำ หานิสฺสโย'ปฺชายเต |
ปฺรสนฺนเจตโส หุยาสุ พุทฺธิะ ปฺรยวติญฺจเต ||๒.๖๕||

(๒.๖๕) ในความสันโดษนั้น ความทุกข์ทั้งปวง
ของเขาจะพินาศสิ้น พุทธิของผู้มีจิตอันสันโดษ
นี้จะบังเกิดความมั่นคงอย่างรวดเร็ว ฯ

นา'สฺติ พุทฺธิรยฺกุตฺตสฺย น จา'ยฺกุตฺตสฺย ภาวนา |
น จา'ภายตะ สานฺติรฺसानฺตสฺย กุตะ สุขมฺ ||๒.๖๖||

(๒.๖๖) พุทธิไม่อาจเจริญภาวนาได้ในจิตที่ไม่
มั่นคง ผู้ไม่เจริญภาวนาย่อมหาความสันติในจิต
ได้ไม่ เมื่อไม่มีสันติแล้วความสุขจักหามิได้ฤ
 ฯ

อินฺทฺริยาณำ หิ จรตā ขนฺมโน'นฺวิริยเต |
ตทสฺย หรติ ปฺรชฺฌā วาขุรฺนาวมิวā'มฺภสฺสิ ||๒.๖๗||

(๒.๖๗) เมื่อมนัสคล้อยไปตามอินทรีย์ ย่อมนำ
พาปรีชณาของเขาไปด้วย เถกเช่นลมพัดพาเรือ
ให้ล่องไปบนผิวน้ำ ฯ

ตสฺมาทฺยสฺส มหาพาโห นิคฺคหิตานิ สรวสะ |
อินฺทฺริยาณิ'นฺทฺริยารุเณยฺสฺส ตสฺย ปฺรชฺฌา ปฺรติญฺจิตา
||๒.๖๘||

(๒.๖๘) ฉะนั้น มหาพาโห เอ้ย ผู้ที่สามารถข่ม

อินทรีย์ของเขาจากวัตถุแห่งอารมณ์ได้อย่างสม
บูรณ์นั้น ปรัชชาของเขาย่อมมั่นคง ฯ

ชา นิสา สรวฏตานํ คตฺฐํ ชาคุรติ สยมิ |
ยตฺฐํ ชาคุรติ ภูตานิ สา นิสา ปศฺยโต มุนะ ||๒.๖๕||

(๒.๖๕) ในยามดีกของเหล่าสรรพชีวิตนั้น เป็น
ยามตื่นของจิตที่สำรวมแล้ว แลยามตื่นของเหล่า
สรรพชีวิต กลับเป็นยามดีกของมุนีผู้ใคร่ครวญ ฯ

อาปุรฺยมาณมจลปฺรติยํ
สมุทฺรมาปะ ปฺรวิศฺนติ ยทฺวต |
คทฺวคฺกามา ยํ ปฺรวิศฺนติ สรวเ
ส สานฺติมาปฺโนติ น กามกามิ ||๒.๗๐||

(๒.๗๐) กามอันโถมเข้าสู่ใจของผู้ซึ่งไม่หวั่น
ไหวย่อมคงความสงบได้ เหนกเช่นน้ำที่ไหลเข้าสู่
มหาสมุทรอันสงบและคงเปี่ยมไปด้วยน้ำ หาใช่
ผู้ใคร่ได้ในอารมณ์ไม่ ฯ

วิหาช กามาณยะ สรวานฺปุมาศฺจุรติ นิะสุปฺฤหะ |
นิรมโม นิรหํการะ ส สานฺติมธิกฺขจติ ||๒.๗๑||

(๒.๗๑) ผู้ซึ่งสละแล้วในกาม เป็นอิสระจากความ
ใคร่ได้ใคร่อยากทั้งปวง และปราศจาก มมังการ
แล อหังการ เขาย่อมพบศานติอย่างสมบูรณ์ ฯ

เอหา พราหฺมี สฺถิตึะ ปารุถ 'โน'นำ ปฺราปฺย วิมฺหฺยติ |
สฺถิตฺวา 'สุขามนฺตกาเล'ปี พฺรหฺมนิรวาณมฺฤตฺตติ ||๒.๗๒||

(๒.๗๒) นี่คือสถานะแห่งพรหม โอ! ปารุถ หาก
ได้บรรลุแล้ว ผู้นั้นย่อมไม่มมฺงาย ดำรงมั่นอยู่ใน
สถานะนี้ตราบแน่นวันสิ้นแห่งชีวิต เขาย่อมบรรลุ
นิรวาณสู่พรหมนั้นแล ฯ

โอม ตตฺ สทฺติ สฺริมฺทภกฺวทฺทีตา สูปนิยฺทสุ พฺรหฺมวิทฺยาชา
โยคสาสฺตรฺ สฺริกฤณฺณารฺหฺน สฺว่าเทรฺหฺนลำพูโยโค นาม
ทฺวิติโย'ธฺยายะ ||๒||

(๒) โอม ตตฺ สตฺ สฺริมฺทภกฺวทฺทีตา อันเป็นพรหม
วิทยาที่มีมาในคัมภีร์อุปนิษัท ในโยคศาสตร์ว่า
ด้วยกถาสภาวาระหว่าง พระศรีกฤษณ แล กษัตริย์
อรหฺน นาม ลำพูโยค อันเป็นอธฺยายที่สอง เป็น
ดังนี้แล ฯ

อถ ตฤติโย'ธฺยาชะ
ศฺรีมทภควทฺทีตาฆ่า
กรุมโยโค นาม

कर्मयोग

๓.

ตฤติย อธฺยาช
ศฺรีมทภควทฺทีตา
นาม กรุมโยค
(โยคะแห่งกรรม)

อรุณ อุวาจ
ชยาสี เจตกรรมณสุเตมตา พุทธิรชนารุทน |
ตตฺถิ กรุมณิ โฆเร มำ นิโยชยสิ เกสว ||๓.๑||

กษัตริย์อรุณ ทรงตรัส

(๓.๑) ข้าแต่ พระรชนารุทน หากแม้พระองค์
ตรัสว่า พุทธินั้นเหนือกว่ากรรม แล้ว โอ! พระ
เกสว ไยพระองค์จึงกำหนดให้ข้าฯประกอบกรรม
อันโหดร้ายเช่นนี้ด้วยเล่า ฯ

วฺยามีสุเรณฺว วาเกเนน พุทธิ โฆหยสิว เม |
ตเทกํ วท นิสุจิตฺตย เชน เสฺร โยหฺมาปฺนฺชาม ||๓.๒||

(๓.๒) คำสอนอันน่าฉงนของพระองค์ทำให้
ความเข้าใจของข้าฯสับสน ฉะนั้นขอทรงโปรด
เทศนาทางเพียงเอก อันนำสู่พรอันประเสริฐที่
ข้าฯพึงได้ให้ชัดเจนด้วยเทอญ ฯ

ศฺริภควานฺนฺวาจ
โลเก’สฺมินทฺวิวิธา นิยุจา ปฺรา ปฺโรกฺตมา มชฺชนม |
ชฺหวนโยเคน ลำขานำ กรุมโยเคน โยคินาม ||๓.๓||

พระศรียกวาน ทรงตรัส :

(๓.๓) ดังดูเข้าได้เทศนาแต่ท่าน ถึงทางดำเนิน
เพื่อหลุดพ้น อันโลกนี้มีอยู่สองวิธี โอ! อุณณ นั้น
คือ หลักรู้โดยสาขขยะ แล หลักปฏิบัติโดยโยคะ

เอย ฯ

น กรุณณามนารมฺภานํในฺหกรุณฺขํ ปุรุโษ'สนฺเด |
น จ สันฺนยสนาเทว สิทฺธิ' สฺมาธิคจฺฉติ ||๓.๔||

(๓.๔) ไม่มีบุรุษใดอาจบรรลुการประกอบกรรม
อันเป็นอิสระจากพันธะทั้งปวงได้ โดยการเว้น
การกระทำ อีกทั้งไม่มีบุรุษใดจะบรรลุอย่าง
สมบูรณ์โดยเพียงการละทิ้งในกรรม ฯ

น หิ กศฺยจิตฺถุชฌมปี ชาตุ ติษฺจตฺยกรุณฺภุจฺจ |
การุญเต ยฺหวสะ กรุณ สรวะ ปฺรภุจฺฉติ'ชฺรคฺฉิณะ ||๓.๕||

(๓.๕) ด้วยหาไม่มีผู้ใดอาจดำรงอยู่โดยปราศจาก
กรรมโดยแท้ไม่ แม้แต่เพียงชั่วขณะ เพราะทุกผู้
ทุกนามต่างถูกกำหนดให้ปฏิบัติกรรมอย่างสิน
หวังตามคุณแห่งตน อันเกิดจาก ‘ปรภุจฺฉติ’ นั้นแล
ฯ

กรเมณฺทริยาณิ สัมมย ช อาสุเต มนสา สุมรณฺ |
อินฺทริยารุณานํวิมฺพาตามา มิถฺยาจาระ ส อฺจฺฉเต ||๓.๖||

(๓.๖) ผู้ใดแม้อาจควบคุมกรรมอินทรีย์ของตนได้
แต่มั่นยังกรุ่นคิดอยู่ในอารมณ์นั้น เป็นผู้โง่
เขลาในอาตมัยของตน อันเรียกว่า ผู้ประพตฺติลวง
ฯ

— ๔๕ —

ขสตุวินทุรียานิ มนสา นิยมชา'รภเต'รชุน |
กรฺเมนุทริ'โยะ กรฺมโยคฺมอฺสกุตะ ส'วิสิญฺยเต ||๓.๓||

(๓.๓) แต่ อรชุน เอ๋ย ผู้อาจข่มอินทรีย์ด้วยมนัส
และเริ่มประกอบกรรมโยคะเพียงด้วยกรรม
อินทรีย์ของตน โดย [พุทฺธิที่] ไม่ยึดมั่นนั้น เขา
ย่อมเป็นผู้วิเศษยิ่ง ฯ

นิยตํ กุรุ กรฺม ตวํ กรฺม ชฺชาโย หุยฺกรฺมณะ |
ศรียาตุรา'ปิ จ เตน ปรสฺสิฐเขทกรฺมณะ ||๓.๔||

(๓.๔) จงประกอบกรรมที่กำหนดไว้ เพราะการ
ประกอบกรรมข่มดีว่าการไม่ประกอบกรรม
โดยแท้ แม้แต่สรีระของท่านยังไม่อาจเว้นผลจาก
การไม่ประกอบกรรมเลย ฯ

ยชฺวารธาตุกรฺมโณ'นุยตุร โลโก'ยมุ กรฺมพฺนุชณะ |
ตทฺรถํ กรฺม เกานุเตย มุกฺตสงฺกะ สฺมาจร ||๓.๕||

(๓.๕) นอกเหนือจากการประกอบกรรมเพื่ออรรถ
แห่งยถแล้ว โลกนี้ได้ถูกพันนาการไว้ด้วยกรรม
โอ! เกานุเตยะ จงประกอบกรรมให้เป็น อรรถ
แห่งยถ อันเป็นทางสู่อิสระจากการยึดมั่น ด้วย
ดี ฯ

สทฺยชฺฐาปะ ปรชาะ สฺถุญฺญา ปุ'โร'วาจ ปุ'รชปาติะ |

— ๔๖ —

อนเนน ปฺรสววิษุขวเมษ โว'สตุวิษุฏฺคามธฺก ||๓.๑๐||

(๓.๑๐) เมื่อครั้งสร้างโลกแต่โบราณกาล พระ
ประชาบดี ทรงสร้างปวงประชาขึ้นพร้อมด้วยยัณ
โดยทรงตรัสว่า “ด้วยยัณนี้ จะบังเกิดความมั่งคั่ง
เป็นทวีแก่ปวงท่าน เพราะการปฏิบัติจะให้พร
สมในสิ่งอันปรารถนา” ฯ

เทวานุภวยตา'เนน เต เทวา ภวายนฺตุ วะ |

ปฺรสุปฺริ ภวายนฺตุ เสฺรชะ ปรมาวาปฺสยถ ||๓.๑๑||

(๓.๑๑) เมื่อเทวะได้รับการบำรุงด้วยยัณ ท่าน
ย่อมได้รับการบำรุงจากเทวะเช่นกัน โดยการ
บำรุงซึ่งกันและกันนี้ ความประเสริฐอันสูงสุดจึง
บังเกิดขึ้น ฯ

อิษฺฏานํโกถานํหิ โว เทวา ทาสุยฺนเต ชฺชวลภาวิตาจะ |

'ไตรทฺตฺตานปฺรทา'โย'ภโย โย ภฺงฺกเต สฺสฺเตน เอว สะ ||๓.๑๒||

(๓.๑๒) ด้วยได้รับการบำรุงโดยยัณ เทวะจะ
ประทานโภคภันท์แต่ท่านดังปรารถนา แต่ผู้ใด
เสวยสุขในทานที่ได้โดยมิได้ถวายสิ่งใด ย่อมถือ
เป็นโจรโดยแท้ ฯ

ชฺชวลภิชฺฌาสิเนะ สนฺโต มุจฺยฺนเต สรวฺกิลฺพิโยะ |

ภฺยชฺเต เต ตฺวํ อหํ ปาปา เข ปจฺจุตฺยาตุมการณาตุ ||๓.๑๓||

(๓.๑๓) ผู้ศรัทธาที่บริโภคทานอันเหลือจากยัล
ย่อมปลดเปลื้องจากบาปทั้งปวงได้ แต่ผู้มีบาปที่
ปรุงเครื่องทานเพื่อตนเองนั้น ย่อมบริโภคบาป
ของตนนั้นแล ฯ

อนนาทกวนติ ภูตานิ ปุรุษยาทนุสสัวะ |
ยชฺฐาทกวนติ ปุรุษนโย ยชฺฐะ กรุมสมุทกวะ ||๓.๑๔||

(๓.๑๔) สิ่งมีชีวิตเติบโตใหญ่ด้วยอาหาร อาหาร
กำเนิดมาแต่ฝน ฝนเกิดมาแต่ยัล แลยัลเกิดมาแต่
การประกอบกรรม ฯ

กรุม พุรุโหมทกวั วิทฺธิ พุรุหม่า'กษรสมุทกวม |
ตสฺมาตฺวาวุคตํ พุรุหมํ นิตฺยํ ยชฺฐเณ ปฺรติยฺชิตมฺ ||๓.๑๕||

(๓.๑๕) มาดรู้ว่า กำเนิดแห่งกรรมมีมาแต่พรหม
อีกพรหมนั้นปรากฏขึ้นจากสิ่งอันหาไม่เสื่อมไม่
แล้ว ฉะนั้น พรหม อันแผ่ซ่านไปทั่วนั้น
จึงประดิษฐานอยู่เป็นนิตย์ในยัลนั้นเอง ฯ

เอวั ปฺรวัรวติตํ จกฺรํ นา'นุวฺรตยตี'ห ยะ |
อฆายุรินฺทฺริยาราโม โมฆํ ปาธุ ส ชีวติ ||๓.๑๖||

(๓.๑๖) ดังนั้น วงล้อแห่งกรรมจึงหมุนไปด้วย
อาการเช่นนี้ ผู้ไม่คล้อยตามย่อมมีชีวิตอยู่แต่บาป
ลุ่มหลงอยู่แต่อินทรีย์ของตน โอ! ปาธุ ชีวติเขา

ย่อมถือเป็น โฉมะ ฯ

ขสฺสวาทุมรติเรว สฺยาทอาตมตฺถปฺตสฺจ มานวะ |
 อาตมนฺเขว จ สํคฺชฺญสฺตสฺย การยํ น วิทฺยเต ||๓.๑๗||

(๓.๑๓) แต่ผู้ใดที่สุขใจในอาตมัน อยู่อย่างพอใจ
ในอาตมัน และสันโดษด้วยอาตมันของเขาแล้ว
กรรมของผู้นั้นย่อมไม่ปรากฏ ฯ

ในวตสฺย กฤเตนารุโธ นา'กฤเตเน'ห กสฺจน |
น จา'สย สรวฏเตษุ กสฺจิทรวายปาสฺรยะ ||๓.๑๘||

(๓.๑๘) เขาสิ้นมุ้งหวังในอรรถประโยชน์ใดในโลกนี้ ในการกระทำ หรือ ไม่กระทำ เพราะเขาหาต้องพึ่งพาสรรพชีวิตทั้งมวลเพื่อประโยชน์ของเขาเองไม่ ฯ

คสมาทสฤตะ สดตํ การุํ กรุม สมาร |
อสกโต หยาจกรนกรม ปรมานโนติ ปุรุชะ ||๓.๑๕||

(๓.๑๕) ฉะนั้น จึงประกอบกรรมอันควรกระทำ โดยปราศจากความยึดมั่นเสมอ เพราะบุญช่อม เข้าถึงปรมาตม์อันสูงสุด ด้วยการประกอบกรรม อันปราศจากความยึดมั่น นั้นแล ฯ

กรมไฉ่'ว หิ สัมพันธไมตรีอาสาสมัคร ชนกาทยะ |

โลกสักรุเหมวา'ปี สัปสขนุกรตุมรหสิ ||๓.๒๐||

(๓.๒๐) พระชนก อิกกษัตริย์พระองค์อื่น ทรง
บรรลु 'สิทธิ' (ภาวะสมบูรณ์) เพียงด้วย กรรม [-
โยคะ] โดยแท้ ท่านจึงควรประกอบกรรม ด้วยเล็ง
เห็น [ประโยชน์เพื่อ] การสงเคราะห์ประชาม
โลก ฯ

ขทุยทาจรติ ศุเรยฺสสุตทุตเทเว'ตโร ชนะ |
สยตุปรมาณิ กुरुเต โลกสุตทานุวตเต ||๓.๒๑||

(๓.๒๑) ไม่ว่าผู้ประเสริฐประพตีสั่งใด บุคคลทั่ว
ไปย่อมประพติตาม ไม่ว่าข้อปฏิบัติใดที่ท่านกำ
หนดขึ้น มวลโลกย่อมอนุวัตเช่นนั้น ฯ

น เม ปารุถา'สฺติ กรตุวํ ตรีมุ โลเกมุ กิจน |
นา'นวนาปตมวาปตวํ วรุต เอว จ กรุมนิ ||๓.๒๒||

(๓.๒๒) อันดูข้า้นั้น โอ! ปารุถ จักหาภิกรรมใด
ในไตรโลกนี้ที่ดูข้าจะประกอบอีกไม่ แลหาภิสิ่ง
ใดอันควรได้รับที่ยังไม่ได้รับ กระนั้น ดูข้ายังคง
ดำรงอยู่ในกรรมเช่นนั้น ฯ

ยทิ หุยหํ น วรุตํ ชาตุ กรุมณฺยตฺนุทฺริตํ |
มม วรุตมา'นุวตฺนุเต มนุญฺษะ ปารุถ สรวุสะ ||๓.๒๓||

(๓.๒๓) หาก मैंดูข้าไม่ขมักเขม้นพัวพันอยู่

— ๕๐ —

ในการประกอบกรรมแล้ว โอ! ปารุณ มวลมนุษย์
จะอนุวัตตามทุกวิถีทางเป็นแน่ ฯ

อุคฺคสีเทยฺริเม โลกานํ กุรฺขํ กรุม เจตหมฺ |
สํกรสฺสย จ กรฺตา สฺซามอุปหนฺยามีมาะ ปฺรชาะ ||๓.๒๔||

(๓.๒๔) หากตู่ข้าหยุดการประกอบกรรมแล้วไซ้
โลกจะตกอยู่ในความเสื่อม ตู่ข้าจะกลายเป็นผู้
สร้างชีวิตอันไร้ระเบียบ อันจะทำลายล้างปวง
ประชาทั้งมวล ฯ

สกุตาะ กรุมณฺยวิทฺฐาโส ยถา กุรฺวนฺติ ภารต |
กุรฺยาทฺวิทฺฐาสุตา'สกุตฺตฺยจิกรฺมฺรุ โลกสํกรหมฺ ||๓.๒๕||

(๓.๒๕) เถกเช่นผู้มีวิชาที่ประกอบกรรมด้วย
ความยึดมั่นในผลของกรรม โอ! ภารต ผู้มีวิชา
ก็ต้องประกอบกรรมเช่นเดียวกัน แต่ [เป็นกรรม
อื่น] ปราศจากความยึดมั่น ด้วยประสงค์ที่จะ
สงเคราะห์ประชาคมโลก ฯ

น พุทฺธิเกทํ ชนเขทฺทฺชฺพานํ กรุมสงฺกีนาม |
โษษเขตฺตฺสรวฺ กรุมานิ วิทฺวานฺยุกฺตะ สมัจจณฺ ||๓.๒๖||

(๓.๒๖) เขา (ผู้มีวิชา) ต้องไม่ก่อให้เกิดพุทธิของ
ผู้โง่เขลาที่ถือนั่นในผลของกรรมนั้นสืบสน แต่
โดยการประกอบกรรมอันไม่ยึดมั่นของเขานั้น

ขอมนำพาคนเหล่านั้นให้ปฏิบัติตามได้ ฯ

ปรกฤตะ กุริยมาณานิ คุโณะ กรมาณิ สรวสะ |
อหการวิมูตตามา กรตา'หมีติ มนุยเต ||๓.๒๗||

(๓.๒๗) กรรมทุกจำพวกถูกกระทำขึ้นโดย
คุณแห่ง ‘ปรกฤติ’ ทั้งสิ้น เขา ผู้ซึ่งอาตมฉันถูกทำ
ให้ลุ่มหลงด้วยข้ออ้างของตนนั้น ข่อมคิดว่า
“ข้าฯคือผู้ประกอบกรรม” ฯ

ตตตวาคิตฺต มหาพาโห คุณกรุมวิภาคโยะ |
คุณา คุณฺเษ วรฺตนต อิติ มตฺวา น สุขฺเขต ||๓.๒๘||

(๓.๒๘) แต่ผู้รู้ในปรมัตถสัจ อันเกี่ยวกับวิภาค
ของคุณและกรรมนั้น โอ! มหาพาโห รู้ว่า
คุณกระทำระหว่างคุณด้วยกันเท่านั้น ข่อมจักไม่
ยึดมั่นถือมั่น ฯ

ปรกฤเตฺรคุณสํมุตฺตาะ สุขฺชนฺเต คุณกรุมสุ |
ตานกฤตฺตฺสนวิโท มนฺทานกฤตฺตฺสนวินฺน วิจาลเขตฺ ||๓.๒๙||

(๓.๒๙) เหล่าผู้ถูกมอมเมาด้วยคุณของ ‘ปรกฤติ’
ข่อมยึดมั่นในกรรมของคุณนั้น แต่ผู้เปี่ยมด้วย
ปัญญาไม่ควรทำให้ผู้เบาปัญญาที่ไม่เข้าใจใน
สัจธรรมเหล่านั้นต้องไหวหวั่น ฯ

มยิ สรวาณิ กรมาณิ สันยสุยา'ธยาตมเจตสา |
นिरासि'निरु'मो गु'त्वा यु'ध्य'सु' विक'च'ว'ระ ||๓.๓๐||

(๓.๓๐) [ด้วยเหตุนี้] จงสละกรรมทั้งปวงแต่ดูข้า
ด้วยจิตเพ่งรู้ในอาตมมัน ต่อสู้เพื่อเป็นอิสระจาก
ความหวังในผลแห่งกรรม ปราศจากอึดตา ให้
ปลอดจากความถูกเบียดเบียนทางใจ ฯ

ये मे मत्तमि'त् न'ि'द्य'भ'อน'น'ิ'द्य'จ'น'น'ิต'ติ' मान'वा'ะ |
स'र'त'ร'वा'न'โ'โต' न'ส'ย'น'โ'โต' न'य'ज'น'เ'เต' पि' กร'ม'ภ'ิ'ะ ||๓.๓๑||

(๓.๓๑) ผู้ใดที่เปี่ยมด้วยศรัทธาแลปราศจากความ
ริษยา หากปฏิบัติกรรมตามคำสอนของดูข้าอย่าง
สม่ำเสมอเป็นนิตย์แล้ว เขาเหล่านั้นจักเป็น
อิสระจากพันธะแห่งกรรม ฯ

ये तु वे'द'त'ท'ก'ย'ส'ย'น'โ'โต' ना' 'น'น'ิ'द्य'จ'น'น'ิต'ติ' मे' म'ต'ม' |
स'ร'ว'ช'ร'वा'न'वि'ม'ต'สา'ส'ต'आ'न'वि'ท'ธิ' न'भ'ฎ'आ'น'เจ'ต'สะ' ||๓.๓๒||

(๓.๓๒) แต่ผู้ใดที่ไม่ปฏิบัติตามคำสอนของดูข้า
ด้วยใจอันริษยา เป็นผู้โง่เขลาในความรู้ทั้งหมด
เสื่อมด้วยความไม่รู้ผิดชอบ ฯ

स'त'गु'त्' ज'ेषु'गु'ते' सु'व'स'या'ะ' प्र'गु'ठ'ते'र'ช'ร'वा'न'वा'न'पि' |
प्र'गु'ठ'गु'ति' य'आ'न'ति' गु'त'आ'नि' नि'द'ร'ह'ะ' कि' ग'ริ'भ'य'ति' ||๓.๓๓||

(๓.๓๓) แม้แต่ผู้รู้เรี่ยนยังปฏิบัติเนื่องด้วย

‘ปรกฤติ’ ของตน ฤาสุรพชีวัตทั้งมวลก็ดำเนินตาม ‘ปรกฤติ’ ของตน เช่นนี้แล้ว ไฉนเลย [ผู้โง่เขลาเหล่านั้น] จักข่มจิตของตนได้เล่า ฯ

อินทริยสุเข’นทริยสุยา’รุธะ รากทุเวเหา วุยวสุติเตา |
ตโยรณ วสมาคจฺเจตเตา หุยสุย ปริปฺนถิเภา ||๓.๓๔||

(๓.๓๔) [ด้วยเพราะ] แต่ละอินทริยมีวิระแล
วิระอยู่ในอารมณ์นั้น [ฉะนั้น] อย่าให้มีผู้ใด
ตกอยู่ในอำนาจของสิ่งอันเป็นอุปสรรค [ในการ
บรรลุสู่ปรมาตตสัจ] ของเขาเหล่านี้ ฯ

เศรฺยาน สุวธฺรโม วิคุณะ ปฺรชฺรมาตฺสวณฺหิจิตาค |
สุวธฺรเม นิธณฺ์ เศรฺยะ ปฺรชฺรโม ภยวหะ ||๓.๓๕||

(๓.๓๕) อีกจักติ หากตนได้ปฏิบัติธรรมของตน
แม้จะเป็นธรรมอันปราศจากคุณ กว่าปฏิบัติ
ธรรมของผู้อื่นที่อาจทำได้ดี. ความตายในหนทาง
ของการปฏิบัติธรรมของตนนั้น ย่อมดีกว่าการ
พัวพันในธรรมของผู้อื่น เพราะการเอาอย่างเช่น
นั้นเป็นภัยต่อตนยิ่ง ฯ

อรฺหฺน อุวาจ
อถ เกน ปฺรชฺคโต’ขํ ปาปี จรติ ปุรุชะ |
อนิจฺจนฺนปี วารุญฺเษย พลาทิว นิโยชิตะ ||๓.๓๖||

กษัตริย์อรชุนทรงตรัส :

(๓.๓๖) เช่นนั้นแล้ว อะไรเป็นสิ่งที่ผลักดันให้
‘ปुरुष’ กระทำบาปทั้งที่ไม่ปรารถนาเล่า โอ! พระ
วายุเมษะ เหมือนว่าเขาถูกบังคับด้วยกำลัง ฯ

ศรிகวานาวาจ

กาม เอช โกรธ เอช ไรคุณสมุทกวะ |

มหาศโน มหาปาปมา วิทุเชยนมิห ไวรินม ||๓.๓๗||

พระศรிகวาน ทรงตรัส :

(๓.๓๗) เป็นโดย กามะ โกรธะ อันเกิดจาก รชะ
คุณ ซึ่งเป็นบาปอันใหญ่หลวงที่ครอบงำไปทั่ว
จงรู้ว่านี่คือศัตรูอันร้ายกาจ ฯ

ฐเมนา วุรียเต วหุณรียถา ทรโสมเลน จ |

ยโธ ลูเพนา วุโต ครภสตุตา เตเน ทมาวฤตม ||๓.๓๘||

(๓.๓๘) เนกเช่นไฟที่ปกคลุมไปด้วยควัน เนก
เช่นกระจกที่ฝ้ามัวไปด้วยฝุ่น เนกเช่นทารกที่
ครรภ์ห่อหุ้มไปด้วยอุทร ฉะนั้น [ปुरुษ] นี้จึงถูก
ครอบงำด้วย [คุณแห่งกามและโกรธ] นั้นแล ฯ

อาวฤต ฐวานเมเตน ฐวานโน นิตยไวริณา |

กามรูเปณ เกานุเตช ทุษปูเรณานเลน จ ||๓.๓๙||

(๓.๓๙) โอ! เกานุเตชะ ปิณณวจึงถูกปกคลุมไป

ด้วยศัตรูถาวรของผู้มีปณิธานที่แสดงตนในรูปของ
กาม อันเป็นไฟที่ไม่รู้จักพอ ฯ

อินทริยาณิ มโน พุทธิริสา'ธิษฐานมัจฉเต |
เอไตรวิโมหยเตชช ชุณฺณมาวุตฺตย เทหิณมฺ ||๓.๔๐||

(๓.๔๐) อินทริย์ มโนส แล พุทธิ เป็นที่พำนักของ
มัน ควดยิ่งเหล่านี้ เทหะผู้ครองร่างจึงถูกรอบ-
จำเมื่อปณิธานถูกดบังให้ลุ่มหลง ฯ

ตสฺมาตตวามินทริยาชฺชาทา นิยมย ภตรุชฺช |
ปาปฺมานํ ปฺรชฺหิ หุเชนํ ชุณฺณวิชฺชุนานาสนมฺ ||๓.๔๑||

(๓.๔๑) ฉะนั้น ภตรุชชะ เอ้ย เบื้องต้นจงควบ
กุมสัณลักษณ์แห่งบาปโดยกำหนดอินทริย์ของตน
แล้วประหารสิ่งที่ทำลายปณิธานและความรู้แจ้งให้
พินาศไปเสีย ฯ

อินทริยาณิ ปฺราณยาหุริณฺทริเยภฺยะ ปรี มนะ |
มนสฺสตุ ปฺรา พุทธิริโย พุทธิชะ ปฺรตสฺสตุ สะ ||๓.๔๒||

(๓.๔๒) อินทริย์ ท่านว่า เป็นสิ่งเลิศ แต่เหนือ
กว่าอินทริย์คือ มโนส แลเหนือกว่ามโนสคือ พุทธิ
แต่เหนือกว่าพุทธิคือ ‘ปุริช’ ฯ

เอวํ พุทธิชะ ปรี พุทธิชา สํสฺตถฺยา'คฺมานมาคฺมฺนา |

ชหิ ศตฺรุมหาพาโห กามรूपิ ทุราสทม ||๓.๔๓||

(๓.๔๓) ฉะนั้น การรู้แจ้งในปรมาตตสัจจึงอยู่
เหนือพุทฺธิ จึงต้องทำให้อาดมันมันคงด้วย
อาดมันของตน โอ! มหาพาโห ศตฺรในรูปของกาม
นั้นยากนักที่จักพิชิตได้ ฯ

โอมฺ ตตฺ สทิตฺ สฺริมฺทกฺวทฺทิตา สฺปนฺนิตฺสฺ พฺรหฺมวิทฺยาชา
โยคสาสฺตรํ ศฺริภฺยณารุณํ สฺวาเทรฺชนกรฺมโยโค นาม
คฺฤตฺติโย’ธฺยายะ ||๓||

(๓) โอมฺ ตตฺ สตฺ สฺริมฺทกฺวทฺทิตา อันเป็นพรหม
วิทยาที่มีมาในคัมภีร์อุปนิษท ในโยคสาสตร์ว่า
ด้วยกถาสฺวาเทรหฺวํ พระศรีภฺยณะ แล ภยฺตริย
อรุณ นาม กรุมโยค อันเป็นอชฺชายที่สาม เป็น
ดังนี้แล ฯ

อด จตุรโถ'ธฺยาชะ
ศรีมัทภควทคีตา
ชฺฌานกรุมสนฺยาสโยโค นาม

ज्ञानविभागयोग

๔.

จตุรธ อธฺยาช
ศรีมัทภควทคีตา
นาม ชฺฌานกรุมสนฺยาสโยค
(โยคะแห่งฌานและกรุมสนฺยาส)

ศุริภควานุวาท
อมิ วิวสวเต โยคํ โปรภุตวานหมวชยม |
วิวสวานมนเว ปฺรอาห มนุริภฺควากเว'พฺรวิตฺ ||๔.๑||

พระศุริภควาน ทรงตรัส :

(๔.๑) ตูข้าได้แถลงศาสตร์แห่งโยคะอันไม่เสื่อม
สลายนี้แด่พระวิวสวาน พระวิวสวานได้ทรง
โปรดแด่พระมนู พระมนูจึงได้ทรงตรัสสิ่งนี้แด่
กษัตริย์อิกษวากุ ฯ

เอวํ ปรมฺปฺราปฺราปฺตมฺอมิ ราชรฺโย วิทุเช |
ส กาลเน'ห มหตา โยโค นยฺญะ ปฺรตป ||๔.๒||

(๔.๒) ดังนั้น ศาสตร์นี้จึงได้รับสืบทอดกันมา ซึ่ง
กษัตริย์ผู้ทรงศีลต่างเข้าพระทัยในความรู้ันั้น
กระทั่งศาสตร์แห่งโยคะอันยิ่งใหญ่นี้ได้สาบสูญ
ไปจากโลกระหว่างทางแห่งจิรันดระ โอ! ปรีณตปะ
ฯ

ส เอวาว'มฺย เต'ทุย โยคะ โปรภุตะ ปฺราตนะ |
ภฺกโต'สิ เม สขา เจ'ติ รหสฺยํ ทุยตฺตมฺม ||๔.๓||

(๔.๓) ณ บัดนี้ ศาสตร์อันเก่าแก่เช่นกันนี้ได้ถูก
แถลงแด่ท่านโดยตู่ข้า เพราะท่านคือ ผู้ภักดี และ
พระสหาย ผู้อาจหยั่งถึงอุตรวิสัยอันลึกลับของ
ศาสตร์นี้ได้ ฯ

อรุณ อุวาจ
อปริ ภวโต ชนม ปริ ชนม วิสวตะ |
กถเมตทวิชานีเย้า ตวมาเทหา ไปรฤตวานิติ ||๔.๔||

กษัตริย์อรุณ ทรงตรัส :

(๔.๔) พระองค์ทรงประสูติขึ้นภายหลัง พระวิ
สุวานุทรงประสูติเมื่อกาลก่อน ไฉนเลยข้าฯจัก
พึงรู้ได้ว่าพระองค์ได้ทรงแถลงสิ่งนี้ในกาลก่อน
เล่า ฯ

ศรிகควานุวาจ
พหุณี เม วุยติตานี ชนมานิ ตว จารุณ |
คานุหิ เวท สรวาณิ น ตว เวตถ ปรีตป ||๔.๕||

พระศรிகวาน ทรงตรัส :

(๔.๕) ตัวท่านและดูข้าต่างผ่านชนมานมาแล้ว
หลายครั้ง โอ! อรุณ ดูข้าอาจรภกใน [อดีตชาติ]
เหล่านั้นทั้งหมดได้ แต่ท่านอาจหาไม่ นะ ปรีน
ตปะ ฯ

อโห'ปิ สนนุชยาตมา ภูตทานามิสวโร'ปิ สน |
ปฺรฤติ สวามริชชาย สักวามุชยตมมาชยา ||๔.๖||

(๔.๖) แม้ดูข้าไม่มีเกิด ไม่มีเสื่อม เป็นพระอ
สุวรของสรรพชีวิตทั้งมวล กระนั้น ดูข้าอาจอริ
ษจาน ‘ปรฤติ’ ของตนให้จู่ติกายขึ้นด้วยมาชา

ของตู่ข้าเอง ฯ

ขทา ขทา หิ ธรรมสุขุ คลานิรฺกาวติ ภารต |
อภยฺตฺตานมฺมธรรมสุขุ ตทา'ตฺมานํ สฺถชามฺยหมฺ ||๔.๗||

(๔.๗) กาลใด ฤๅแห่งหนใด ที่ปรากฏธรรมะเลื่อม
ถอย หรืออธรรมมีอำนาจขึ้น โอ! ภารต เมื่อนั้น
ตู่ข้าจักดำแดงตนให้ปรากฏ ฯ

ปริตฺราณาย สาธุนํ วินาสาย จ ทุษฺภฤตฺตาม |
ธรรมสํสฺถาปนารถาย สํกฺวามิ ยฺยูเค ยฺยูเค ||๔.๘||

(๔.๘) เพื่อพิทักษ์สาธุชน อีกกำราบทุรชน ตู่ข้าจึง
ปรากฏกายเพื่อสถาปนาธรรมะ ยุคแล้วยุคเล่า ฯ

ชนมฺ กรมฺ จ เม ทิวฺยมฺเอรํ โย เวตฺติ ตตฺตฺวตฺตะ |
ตฺยภฺตฺวา เทหิ ปฺนฺรฺชนมฺ ไน'ติ มาเมติ โส'รฺชนฺ ||๔.๙||

(๔.๙) ผู้ใดยังรู้ความจริงในทิพย์แห่งชนมาน
และกรรมของตู่ข้า จักไม่เกิดอีกหลังผู้นั้นได้สละ
กายแล้ว โอ! อรชน เอ๋ย เขาย่อมกลับคืนสู่ตู่ข้า
[อันคือพรหมัน] ฯ

วิตฺราคภยโกฺรธา มนฺมยา มามฺปาศฺริตฺตะ |
พฺพโว ชฺชฺวานตปฺสา ปฺปฺตา มทุภาวมาคตฺตะ ||๔.๑๐||

(๔.๑๐) คนทั้งหลายที่สละแล้วซึ่ง ราคะ ภยะ

แลโอรส ตั่งมั่นในตูข้า สถิตยในตูข้า บริสุทธิ
ด้วย ตปะแห่งปณณ ย่อมเข้าถึงภาวะแห่งตูข้า
นั่นแล ฯ

เขยธามา ปุรปทุยนเต คำสุดไถว ภาษามขหม |
มม วรคฺมา นวฺรคฺนเต มนุชฺชเย ปารถ สรวสะ ||๔.๑๑||

(๔.๑๑) คนใดเข้าหาตูข้าไม่ว่าด้วยวิถีใด ตูข้า
ย่อมสนองพรแต่เขาโดยแท้ โอ! ปารถ มนุษย์จาก
ทุกแห่งหนต่างอนุวัตตามวาระของตูข้าเป็นมั่น ฯ

กางฺกษนฺตตะ กรฺมณํ สิทธิ ชชนฺต จิห เทวตาะ |
กฺมิปฺรํ หิ มานุเช โลเก สิทธิรฺกาวติ กรฺมชา ||๔.๑๒||

(๔.๑๒) ผู้ปรารถนาให้สำเร็จผลแห่งกรรมทาง
โลกนั้น เฝ้าประกอบยัถยถวายแต่เทวดา ด้วย
มนุษย์หวังบันดาลให้รับผลอย่างทันทีในโลกนี้ ฯ

จาตุรฺวรฺณชํ มยา สุณฺญํ คุณกรฺมวิภาคสสะ |
ตสฺย กรฺตารมปี มา วิทฺธฺยกรฺตารมฺยชมฺ ||๔.๑๓||

(๔.๑๓) ตูข้าได้กำหนดวาระทั้งสี่ขึ้น ตามวิภาค
แห่งคุณและกรรม แต่มั่นตูข้าจะเป็นผู้สร้าง
ของตระหนักรว่าตูข้าคือ ‘อกรฺตา’ อันไม่อาจ
เปลี่ยนแปลงได้ ฯ

น มำ กรฺมาณิ ลิมฺปนฺติ น เม กรฺมผล สฺปฤหา |
อิติ มำ โย'ภิกขนาติ กรฺมกิริณ ส พฺยุเต ||๔.๑๔||

(๔.๑๔) กรรมทั้งปวงมีอาจทำให้ดูซ้ำต้องแปด
เปื้อน ด้วยดูซ้ำหามิโยในผลแห่งกรรมไม่ ฉะนั้น
ผู้ใดที่รู้แจ้งในดูซ้ำ เขาย่อมไม่ผูกพันด้วยกรรม
เช่นกัน ฯ

เอวํ ชฺเฌวาคฺคา กุณฺถํ กรฺม ปุรฺวโรปี มฺมุณฺญะสิ |
กุรฺ กโรไมว ตสฺมาตฺตํ ปุรฺวโร ปุรฺวตรํ กุณฺตม ||๔.๑๕||

(๔.๑๕) จงรู้ว่า ในอดีตกาลนั้น ผู้บรรลุโมกษะยัง
ปฏิบัติกรรมด้วยความรู้แจ้งนี้ ฉะนั้นท่านจง
ประกอบกรรมของตนเหมือนดัง [ผู้รู้] ในโบราณ
กาลเทอญ ฯ

กิ กรฺม กิมกรเม'ติ กวโย'ปฺยตฺร โมหิตาเซ |
ตตฺเต กรฺม ปุรฺวณฺญะยามิ ชฺชชฺเฌวาคฺคา โมณฺญะเส'ศฺภาต
||๔.๑๖||

(๔.๑๖) อะไรคือ 'กรรม' อะไรคือ 'อกรรม' แม้ผู้
ชาวฉลาดยังจงนด้วยการนี้ ฉะนั้นดูซ้ำจะเทศนา
แต่ท่านว่าอะไรคือกรรมแน่แท้ เมื่อท่านได้รู้แจ้ง
แล้วจักได้บรรลุโมกษะพ้นจากกุศลทั้งปวง ฯ

กรฺมโณ หุยปี โฟทุทวํ โฟทุทวํ จ วิกรฺมณะ |
อกรฺมณฺสจ โฟทุทวํ คหนา กรฺมโณ คติเซ ||๔.๑๗||

— ๖๔ —

(๔.๑๓) จักได้รู้ใน ‘กรรม’ จักได้รู้ใน ‘วิกรรม’
แลจักได้รู้ใน ‘อกรรม’ แน่แท้ ด้วยคติแห่งกรรม
นั้นยากนักเหลือคณนา ฯ

กรรมณฺชกรรม ชะ ปศุเขทอกรรมณฺจิ จ กรรม ชะ |
ส พุทธิมานุ มนุญฺเชนฺสุ ส ชุกตะ กุฏตฺตฺนกรรมกุฏตฺ ||๔.๑๔||

(๔.๑๔) ผู้ใดมองเห็นกรรมในกรรม ฤๅ กรรมใน
อกรรม เป็นผู้ที่มีพุทธิในหมู่มนุษย์ ตั้งใน ความ
สำรวมแห่งโยคะ แม้จะพัวพันอยู่ในกรรมก็ตาม
ฯ

ชสฺสย สรวะ สมารมฺภาชะ กามสํกฺคปฺปวฺรชิตาชะ |
ชฺรพฺพานาคุณิทศฺฐกรรมาณํ ตมาหุชะ ปณฺชิตํ พุทธาชะ ||๔.๑๕||

(๔.๑๕) ผู้ซึ่งประกอบกิจทุกประการด้วยรู้แจ้ง
ปลอดจากกาม โดยกรรมนั้นถูกแผดเผาด้วยญาณ
สิ้นแล้ว ผู้มีพุทธิเรียกท่านว่า ‘บัณฑิต’ ฯ

ศฺยกุฏฺวา กรรมผลาสงฺกํ นิศฺยตฺตฺตฺปโธ นิราศฺรชชะ |
กรรมณฺชกิปปวฺรตฺตฺโตปิ โนว กิฉิตฺกโรติ สะ ||๔.๒๐||

(๔.๒๐) เมื่อสละแล้วในการยึดมั่นในผลแห่ง
กรรม พึงใจอยู่เป็นนิตย์โดยไม่พึงพา เขามิได้
ประกอบกรรมใด แม้ต้องพัวพันอยู่ในกิจทั้งปวง
ฯ

นिरासिद्यत्तจิตतात्मा दयगतस्त्रापरिक्रหะ |
सारिरे केवलं ग्रम् गुरुवन्ना'प'โนदि क्लिप्पिम || ๔.๒๑ ||

(๔.๒๑) เมื่อปราศจากความปรารถนา จิตและ
อึดตาอยู่ในการควบคุม ความรู้สึกเป็นเจ้าของทั้ง
ปวงถูกสละไป ประกอบกรรมเพียงด้วยสรีระเท่า
นั้น เขาย่อมพ้นจากกรรมอันเป็นบาปทั้งปวง ฯ

ยทุจ्जณาลาสंसฺขุ ทุพฺพทวาทิตो วิมุตฺตสฺส |
สมะ สิทฺธาวาสิทฺเธจ ญฺจตุวา'ปี น นิพฺพยุเต || ๔.๒๒ ||

(๔.๒๒) พึงใจในลาภอันเกิดตามขลา อยู่เหนือ
ทวิภาพ วิมุตติจากภริยา สม่่าเสมอในความสำเร็จ
หรือความล้มเหลว กระทำโดยไม่ยึดมั่น ฯ

กตสฺสกุสฺส มุฏฺตสฺส ขุณานาวสฺสติดเจตฺส |
ยขุณายา'จระตะ กรम् สมคฺคํ ปรวิสิยเต || ๔.๒๓ ||

(๔.๒๓) ผู้ปราศจากความยึดมั่น เป็นอิสระ มี
ปัญญา สติตั้งอยู่ในฌาน ประกอบกรรมเพื่อถวายเป็น
ยัย กรรมของเขาย่อมสลายไป ฯ

พฺรหฺมา'รฺปนํ พฺรหฺมทวิพฺรหฺมาคฺคเณ พฺรหฺมณา หุตม |
พฺรหฺม'ไม'ว เตน คนฺตวํ พฺรหฺมกรฺมสมาธิना || ๔.๒๔ ||

(๔.๒๔) ผู้เชื่อว่า การปฏิบัติถวายเป็นยัยนั้นคือ
พรหม เนยเครื่องถวายเป็นยัยนั้นคือพรหม โดยพรหม

จึงถวายในอัคนีแห่งพรหม อิกกรรมนั้นคือ [หนทางสู่] สมาธิในพรหม ย่อมเข้าถึงพรหมได้โดยแท้ ฯ

ไทวมะวา'ปเร ชฺหณฺ โยคินะ ปรุชฺสาสเต |
พุทฺหมาคุนาวปเร ชฺหณฺ ชฺหणेโน'โว'ปชฺหุติ ||๔.๒๕||

(๔.๒๕) โยคีบางท่านบวสรวงทเวโดยการประกอบยัธ แต่มีโยคิกคนอื่นที่ประกอบยัธโดยการถวายตนในอัคนีแห่งพรหม ฯ

โศตรธาทีนินฺทฺริยาณชฺนเย สยฺมากุณฺนิ ชฺหุติ |
ศพุทฺธาทีนินฺวียชานนุชฺ อินฺทฺริยาคุณฺนิ ชฺหุติ ||๔.๒๖||

(๔.๒๖) บ้างก็ถวายโสดแลอินทรีย์อื่นในอัคนีแห่ง 'สยมน' ฤๅบ้างก็ถวายศัพทแลอารมณ์ในอัคนีแห่งอินทรีย์ ฯ

สรวาณินฺทฺริยกรฺมาณิ ปฺราณกรฺมาณิ จา'ปเร |
อาตุมนฺสยฺโยคาคุเณา ชฺหุติ ชฺหฺวานทีปิเต ||๔.๒๗||

(๔.๒๗) บ้างก็ถวายกรรมแห่งอินทรีย์ และกรรมแห่งลมปราณทั้งมวลในอัคนีแห่งโยคะ โดยสำรวมจิตของตนที่จุดประกายด้วยญาณ ฯ

ทฺรุษยชฺหฺวาสุตโปชชฺหา โยคยชฺหฺวาสุตจา'ปเร |

อปานะ ชุหฺวติ ปฺราณํปฺราณเ'ปานํ ตถา'ปฺเร |
ปฺราณาปานคฺคิ รุทฺทวา ปฺราณายามปฺรายณายะ ||๕.๒๕||

อปเร นิยตาทหาราละ ปุราณุ ปุราณุ ชุหุติ |
สรเวปยเต ชลวิโท ชลกษปิตกมยาะ ||๔.๓๐||

ขชลสิขฦาภตฤโช ขานติ พุรหุ ม สนาตนม |
 นา'ยั โลโก'สตยขชลสย กโต'นยะ กรสตตม ||๔.๓๑||

- ၂၃ -

การประกอบยัล ย่อมเข้าสู่พรหมอันเป็นอมตะชั่ว
นิรันดร์ โลกนี้หาใช่สำหรับผู้ไม่ประกอบยัลไม่
แล้วไยจะมีโลกหน้าได้อีกเล่า โอ! กुरुสตุตมะ ฯ

เอวํ พหุวิชา ขชฺวา วิตฺตา พฺรหฺม โณ มฺเฆ |
กรฺม ขานวิทุธิ ตานุสฺรวานเอวํ ชฺวาคฺวา วิโมกฺษยเส
||๔.๑๒||

(๔.๑๒) อันยัลนั้นมีหลากหลายดังแจกแจงเพื่อ
เป็นทางสู่พรหมัน ควรรู้ว่าทางเหล่านี้ล้วนเกิด
ขึ้นด้วยกรรม ฉะนั้นเมื่อรู้แจ้งแล้วท่านย่อมเข้า
สู่วิโมกข์ได้ ฯ

เสฺรขานพฺรหฺมยยาทุยชฺวาชฺชานนชฺชละ ปฺรตป |
สฺรวํ กรฺมา'จิสํ ปาธุชฺชวานเ ปฺริสฺมาปฺยเต ||๔.๑๓||

(๔.๑๓) ยัลด้วยปณานันประเสริฐกว่ายัลด้วย
วัตถุทรัพย์ใดๆ โอ! ปรีตปะ ด้วยกรรมแลผลรวม
แห่งกรรมทั้งสินนั้น สิ้นสุดที่ณานันแล ฯ

คทฺวิทุธิ ปฺรณิปาเตน ปฺริปฺรศฺเนน เสวยา |
อุปเทกฺษยนฺติ เต ชฺวานํ ชฺวานนินฺสฺตตฺตฺวาทฺรสินะ
||๔.๑๔||

(๔.๑๔) จงรู้เรียนสิ่งนี้โดยนอบน้อม โดยรู้ตั้ง
ปริศนา โดยปรนนิบัติ ปราชญ์ผู้มีญาณในปรมัตถ

(๔.๓๘) ในโลกนี้หา^๑มีสิ่งใดเสมอ^๒ได้ด้วย^๓ความ
บริสุทธิ์ในฌาน เขาผู้ซึ่งสมบูรณ์ในกรรมแห่งโย
คะย่อมปิติในอาตมันของตน ในหนทางแห่งกาล
เวลา ฯ

ศรุตฐาว่าลุลกเต ชวานัน ตตฺตฺประ สยเตนุทริยะ |
ชฺวานัน ลพฺฐวา ปรา สานติอิจิเรณา'ริคฺจฺจติ ||๔.๓๘||

(๔.๓๙) ผู้มีศรัทธาเปี่ยมด้วยอุตสาหะ มีอินทรีย์
อันสำรวมแล้ว ย่อมได้รับฌาน อีกเมื่อตั้งในฌาน
แล้ว ย่อมไปสู่สถานติแห่งปรมัตถสัจจในไม่ช้า ฯ

อหฺวสุจา'ศรุตฺตฺธานสุจ สํสฺยาคุมฺมา วินฺศฺยติ |
นา'ยํ โลกโก'สุตฺติ น ปโร น สุขํ สํสฺยาคุมฺนนะ ||๔.๔๐||

(๔.๔๐) ผู้ไม่มีฌาน ทั้งปราศจากศรัทธา และมี
จิตสงสัยในอาตมันของตน ย่อมเสื่อมสู่ความ
พินาศ ไม่มีโลกนี้หรือโลกหน้าหรือความสุขใดๆ
สำหรับผู้มีจิตสงสัย ฯ

โยคสันฺนุสฺตฺตฺกรฺมาณํ ชฺวานนํ สํถิณฺนํ สํศมฺ |
อาตฺมวนตํ น กรฺมาณิ นิพฺพฺพนฺนํ ฐนํชฺย ||๔.๔๑||

(๔.๔๑) ผู้ซึ่งสละกรรมแล้วด้วยโยคะ สิ้นสงสัย
ด้วยฌาน แลสถิตย้อยู่ในอาตมันของตน กรรม
ย่อมไม่ผูกติดกับเขา นะ ฐนณชัย ฯ

ตสมาทขุณานสํภูตํ หฤตฺสถํ ขุณานาสนา'ตฺมณะ |
ฉิตฺไคฺว'นํ สํสยํ โยคมฺอาดิษฺโจ'ตฺติยฺส ภารต ||๔.๔๒||

(๔.๔๒) ฉะนั้น จงตัดสิ้นความสงสัยในทุกข์
อันเกิดจากอวิชชาในอิตตาของตน ตั้งมั่นในโยคะ
ดังอาวุธแห่งฌาน โอ! ภารต แล้วจงลุกขึ้นต่อสู-
เทอณ ฯ

โอม ตตฺ สทฺติ ศรีมัทภควทฺทีตา สูปนิยทฺสฺ พรหมวิทฺยาชา
โยคสาสฺเตร ศรีกฤษฺณารฺชุน สฺว่าเทรฺขุนขุณานกรฺมสันยา
สโยโค นาม จตฺร โธ'ธฺยาเย ||๔||

(๔) โอม ตตฺ สตฺ ศรีมัทภควทฺทีตา อันเป็นพรหม
วิทยาที่มีมาในคัมภีร์อุปนิษัต ในโยคศาสตร์ว่า
ด้วยกถาสภาวาระหว่าง พระศรีกฤษณะ แล กษัตริย์
อรชุน นาม ขุณานกรมสันยาสโยค อันเป็น
ธรรมาปฏิบัติ เป็นดังนี้แล ฯ

อด ปรณจโม'ธฺยาชะ
ศฺริมัทภควทฺทีตาชํ
กรุมตํนุชาสโยโค นาม

कर्मसंन्यासयोग

๕.

ปณจม อธฺยาช
ศฺริมัทภควทฺทีตา
นาม กรุมตํนุชาสโยค
(โยคะแห่งกรรมตํนุชาส)

อรุณ อุวาจ
สันยาสี กรมนา กุณฺณ ปุณฺรโยคํ จ ศัสติ |
ยฺจฺเญรย เอตโยเรกํ ตนฺเม พฺรुหิ สุจิสุจิตมฺ ||๕.๑||

กษัตริย์อรุณ ทรงตรัส :

(๕.๑) โอ! พระกฤษณะ ท่านสรรเสริญ การปลีกตัวจากกรรม แต่ขอให้ ปฏิบัติกรรมโยคะ แล้วหนึ่งในสองนี้สิ่งใดเล่าที่มีคุณเหนือกว่ากัน ได้โปรดแถลงแก่ข้าฯให้ชัดเจน ด้วยเทอญ ฯ

ศรีภควานุวาช
สันยาสะ กรมโยคศฺจ นิะเศรยสกราวเภา |
ตโยสฺตุ กรมสันยาสาตุ กรมโยโค วิศิษฺเต ||๕.๒||

พระศรีภควาน ทรงตรัส :

(๕.๒) ทั้ง กรรมสันยาส และ กรรมโยคะ นั้นต่างนำไปสู่ทางแห่งการหลุดพ้น แต่หากเปรียบเทียบทั้งสองแล้ว กรรมโยคะนั้นเหนือกว่า ฯ

เชษษะ ส นิद्यสันยาสี โย น เทวยฺญิ น กางฺกษติ |
นิรทวนโทว หิ มหาพาโห สุขํ พนฺธาดปฺรมุจฺยเต ||๕.๓||

(๕.๓) ควรรู้ว่า ผู้ใดที่ปราศจากความชิงชังและความใคร่ได้ทั้งปวง เขาก็คือ ‘นิद्यสันยาสี’ โอ! มหาพาโห ผู้ปราศจากทวิภavnนั้นอาจหลุดพ้นจากพันธนาการอย่างสมบูรณ์ได้โดยง่าย ฯ

สาขยโยเคา ปฤถคฺพาลาละ ปรวทนต์ น ปณฺหิตาละ |
เอกมปฺชาสุตฺติละ สมฺยคฺคฺกโยโรวฺนทเต ผลมฺ ||๕.๔||

(๕.๔) อันคนพาลที่กล่าวถึงสาขขยะและโยคะว่า
ต่างกันนั้น บัณฑิตหาได้กล่าวเช่นนั้นไม่ ผู้ใดที่
ตั้งอยู่ในวิธีหนึ่งใดอย่างแท้จริง ย่อมได้รับผล
จากทั้งสองเป็นมั่น ๆ

ชฺดสาขโยะ ปราปฺยเต สฺถานํ ตทโยโกรปี คมฺยเต |
เอกํ สาขยํ จ โยคํ จ ยะ ปศฺยติ ส ปศฺยติ ||๕.๕||

(๕.๕) สถานะซึ่งได้รับโดยวิธีแห่งสาขขยะ ย่อม
ได้รับโดยวิธีแห่งโยคะเช่นกัน ผู้ใคร่แจ้งว่า วิธี
แห่งสาขขยะและโยคะต่างสมภพเป็นเอกนั้น
ผู้นั้นได้มองเห็น [สัจธรรม] แล้ว ๆ

สันยาสสุตฺต มหาวาโห ทูะขมาปฺตุมโยคทะ |
โยคยฺกโต มฺนึรฺพฺรหฺม นจิเรณา'ธิกจฺจติ ||๕.๖||

(๕.๖) โอ! มหาพาโห แม้แต่ [กรรม-] สันยาส ยัง
ความทุกข์ยากที่จะให้สำเร็จได้โดยปราศจาก
[กรรม-] โยคะ ด้วยมุนีผู้สำรวจตนในโยคะนั้น
ย่อมเข้าถึงพรหมได้อย่างรวดเร็ว ๆ

โยคยฺกโต วิศฺวทฺธาตฺมา วิชิตาตฺมา ชิตฺเตนฺทฺริยะ |
สรวฺภูตาตฺมภูตาตฺมา กุรวฺนปฺนํ นํ ลิปฺยเต ||๕.๗||

(๕.๙) ผู้สำรวจตนในโยคะ วิสฤทธิในอาตมัน
สำรวจในอาตมัน ดำราบอินทรีย์ได้ รู้ในอาตมัน
ของตนว่าคือตนในสรรพชีวิตทั้งมวล เขาเป็นผู้
ไม่ถูกแปดเปื้อนด้วยกรรม แม้ต้องเกี่ยวข้องกับ
กรรม ฯ

ใน'ว กิจิตฺกโรมี'ติ ชุกฺโต มนุเชต ตตฺตฺวาวิตฺ |
ปศฺยณฺ สุณฺณวณฺสฺปฤศณฺชิมนฺนุสนฺนฺกฺจฺจนฺสฺวปณฺสฺวสนฺ
||๕.๘||

(๕.๘) ผู้รู้แจ้งในความจริง สำรวจตนในโยคะ
ย่อมคิดอยู่ว่า “ข้าพเจ้านั้นหาได้ประกอบกรรมใด
ไม่” ในการเห็น การได้ยิน การสัมผัส การดม
การกิน การเดิน การหลับ การหายใจ ... ฯ

ปรลปฺปวิสุตฺตชนฺกฤหณฺนฺนฺจฺนมิยฺนฺนิมิยฺนฺนปิ |
อินฺทริยาณิ'นฺทริยารูเณสุ วรฺตฺนเต อิติ ธารยฺน ||๕.๙||

(๕.๙) ... ในการพูด การปล่อยวาง การยึดถือ
การลืมตา การหลับตา โดยพิจารณาว่า มีเพียง
อินทรีย์เท่านั้นที่พัวพันอยู่ในอารมณ์ ฯ

พรหมณฺชาธาช กรฺมาณิ สงฺกํ ตฺยกฺตุวา กโรติ ชะ |
ลปิยเต น ส ปาเปน ปทุมปฺตฺรมิว'มฺภสฺสา ||๕.๑๐||

(๕.๑๐) ผู้ใดสละแล้วซึ่งการยึดมั่น ประกอบกรรม

ตั้งอยู่ในพรหม ย่อมไม่แปรเปลี่ยนด้วยบาป ประ
หนึ่งใบบัวที่ไม่อุ้มน้ำ ฯ

กาเยน มนสา พุทฺธยา เกวลินฺหริโชรปิ |

โยคินะ กรม กุรวนฺติ สงฺกํ คฺยกฺควา'ตมสฺสฺสฺสเย ||๕.๑๑||

(๕.๑๑) โยคินั้นประกอบกรรมด้วยประสงค์ให้อา
ตมอันของตนบริสุทธิ์ โดยปราศจากความยึดมั่นใน
กาย มนัส และพุทธิ หรือแม้แต่อินทรีย์ โดย
แท้ ฯ

ยุกฺตะ กรมผลํ คฺยกฺควา สานฺติมาปโนติ'โนมฺหิจิ' |

อฺยุกฺตะ กามการณํ ผลํ สกฺโต นิพฺพยุเต ||๕.๑๒||

(๕.๑๒) ผู้สำรวมตนในโยคะโดยสละแล้วซึ่งผล
แห่งกรรม ย่อมได้รับสันติอันเกิดจากนิมิตตา แต่
ผู้ไม่สำรวมตนในโยคะ ถูกชี้นำด้วยแรงแห่งกาม
ยึดติดอยู่ในผลแห่งกรรม ย่อมยึดมั่น ฯ

สรวกรฺมาณิ มนสา สํนฺยสฺสา'สฺเต สฺขํ วฺสี |

นทฺวาทเร ปฺเร เทหิ'โน'ว กุรวนฺนํ การยณฺ ||๕.๑๓||

(๕.๑๓) เทหะที่สำรวมแล้ว สละแล้วในกรรมทั้ง
ปวง มนัสของเขานั้นย่อมอาศัยเป็นสุขอยู่ใน
[กาย-] บุรี อีกด้วยทวารทั้งเก้า ทั้งไม่ประกอบ
กรรม ฤ็ทำให้กรรมนั้นประกอบขึ้น ฯ

น กรตฤตว์ น กรมาณิ โลกสุย สุฤชติ ปฺรภูะ |
น กรมผลสโยลฺลํ สุวภาวสุตฺตํ ปฺรารุตเต ||๕.๑๔||

(๕.๑๔) พระประภู มิได้ทรงสร้างตัวกลางในการ
ประกอบกรรม หรือทรงประกอบกรรมใดในโลกนี้
และมีได้ทรงผูกกรรมไว้กับผลแห่งกรรม แต่ [สิ่ง
ปรากฏ] เป็นเพียงภาวะตามธรรมชาติ [ของ
‘ปรกฤติ’] ที่ปวิวรรตไป [ตามสภาพของคุณนั้น]
ฯ

นา’ทตเต กสุยจิตฺตปาปํ น โฉว’ สุกฤตฺตํ วิภูะ |
อหฺมานนา’วฤตฺตํ หฺมานํ เตน มุหฺยุนฺติ ชนฺตวะ ||๕.๑๕||

(๕.๑๕) อีก พระวิภู ก็มีได้ทรงรับในบาป หรือ
กรรมอันเป็นกุศลของผู้ใด เมื่อฉนวนถูกครอบคลุมน
ด้วยอวิชาแล้ว สรรพชีวิตย่อมถูกบดบังให้ลุ่ม
หลง ฯ

หฺมานเนน ตฺต ทหฺมานํ เขมฺภํ นาจิตฺตามคฺมเนะ |
เตชามาทิตฺยวหฺหฺมานํ ปฺรกาสะยติ ตตฺตปฺรมุ ||๕.๑๖||

(๕.๑๖) แต่สำหรับผู้ซึ่งอวิชาได้ถูกทำลายไป
ด้วยฉนวนแห่งอาตมมันนั้น ฉนวนอันดุดังดวง
อาทิตย์ของพวกเขาได้ประกาศซึ่ง ปรมัตถสัจ
แล้ว ฯ

ตทพุทฺธยสฺสตาตฺมานสฺสตนฺนิยฺจาตฺตปฺรายนฺนํ |
คจฺจนฺตยฺปนฺนราวุตฺตํ ชฺฌานนํอิธฺตคฺคฺลฺมณฺนํ ||๕.๑๗||

(๕.๑๗) เมื่อพุทฺธตั้งมั่นในสิ่งนั้น เมื่ออาตมฉัน
ตั้งมั่นในสิ่งนั้น เมื่อนิยฺจตั้งมั่นในสิ่งนั้น เมื่อ
ประพตฺติตั้งมั่นในสิ่งนั้น บาปนั้นจักถูกชำระล้าง
โดยฉาณ ผู้ภาวะแห่งความไม่หวนกลับ ฯ

วิทฺยาวินยสํปฺนเน พฺรหฺมณฺเ คฺวิ หสฺสฺติณิ |
ศุณฺนิ ใจฺว สุวปาเก จ ปณฺทิตาเส สมทฺรฺสินฺนํ ||๕.๑๘||

(๕.๑๘) บัณฺทิตย่อมเห็นในความเท่ากันของ พฺรา
หฺมณฺผู้ประกอบด้วยวิทฺยาและวินย เสมอด้วย โค
คชฺ สุณฺข ฤาเมื่อนั้นจันฑาต ฯ

อิหฺว ใดฺรชฺติเต สรฺโค เขยฺมา สามุเข สฺสฺติตฺมณฺนํ |
นิรฺุโทยํ หิ สมํ พฺรหฺมณฺ ตสฺมาท พฺรหฺมณฺนิ เต สฺสฺติเต ||๕.๑๙||

(๕.๑๙) ผู้มีมนัสตั้งในอุเบกขาย่อมเป็นผู้มีชัย
เหนือสังสารวัฏในภพนี้เป็นแน่แท้ เพราะพรหม
นั้นปราศจากโทษและเสมอกัน ฉะนั้นเขาย่อม
สถิตย้อยู่ในพรหม ฯ

น ปฺรหฺมุเขยฺยคฺคฺปรีขํ ปฺราปฺย โนทฺวิเชตฺตปฺราปฺย จาปฺริยมฺ |
สฺสฺติรฺพุทฺธิสฺสํโธ พฺรหฺมณฺวิทฺพฺรหฺมณฺนิ สฺสฺติเต ||๕.๒๐||

(๕.๒๐) จึงมิควรขินดีเมื่อได้รับความพึงใจ

ฤาษินร้ายเมื่อมิได้รับความพึงใจ ผู้สติด้อยอยู่ใน
พุทธิและไม่ถูกบดบังให้ลุ่มหลง เป็นผู้รู้ใน
พรหม และสติด้อยอยู่ในพรหม ฯ

พาหุสปรุเสฐวสฤตาตมา วินทตยาตมณิ ชตฺตสมฺ |
ส พุรหมโยคยฤตาตมา สุมภยชมนฺตเต ||๕.๒๑||

(๕.๒๑) เมื่อไม่ผูกพันอยู่ในสัมผัสภายนอก เขา
จะพบความสุขในอาตมอันของตน ผู้มีอาตมอัน
ตำรวด้วยพรหม-โยคะ ย่อมยินดีในความสุขที่
ไม่เสื่อมคลาย ฯ

เข หิ สัสปฺรชชา โภคา ทุชะชโยนช เอว เต |
อาทฺยณฺตวนฺตเต เกณฺตเตย น เตหฺม รตเต พุระ ||๕.๒๒||

(๕.๒๒) ความสุขอันเกิดจากสัมผัสด้วยอายตนะ
นั้นเป็นต้นกำเนิดของความทุกข์ อันมีเกิดและ
ดับเป็นเที่ยงแท้ โอ! เกณฺตเตยะ ไม่มีผู้มีพุทธิใด
ที่เรงรม้อยอยู่ในสิ่งเหล่านี้ ฯ

สกุโนติ'โห'ว ชะ โสณฺ ปฺรากุสริวิโมกฺษณาตุ |
กามโกรโธททว เวคฺ ส ชุกตะ ส สุชี นระ ||๕.๒๓||

(๕.๒๓) ผู้ใดสามารถต้านทานแรงจูงใจอันเกิด
จากกามและโกรธ ก่อนละสังขารจากกายนี้ เขา
คือโยคี เขาคือมนุษย์ผู้เปี่ยมสุข ฯ

โยนตะสุโขนตรารามสุดถา'นตรโชยติเรวชะ |
ส โยคี พรหมนิริวณั พรหมภูโต'ธิจติ ||๕.๒๔||

(๕.๒๔) ผู้ซึ่งมีความสุขจากภายใน มีความเบิก
บานจากภายใน ทั้งมีความสุขช่วงอยู่ภายใน โดย
แท้ โยคีผู้นี้ถือได้ว่าเป็น พรหม เป็นผู้บรรลุนิ
พรหม-นิริวณ ฯ

ลกนุเต พรหมนิริวณมฤชชะ กุณิณกลุมชะ |
ฉินน'าทวธา ยตาตมานะ สรวฏตหิเต รตะ ||๕.๒๕||

(๕.๒๕) ฤษีผู้ว่างเว้นจากบาป มีทวิภาพอันขาด
วิน [สิ้นสงสัยแล้ว] อยู่ในอาตมน์ของตน มี
เมตตาแก่สรรพชีวิตทั้งปวง ย่อมบรรลุนิพรหม
นิริวณ ฯ

กามโกธรวิชุกตานา ชตินา ยตเจตสาม |
อภิต พรหมนิริวณั วรตเต วิทิตาตมานาม ||๕.๒๖||

(๕.๒๖) ผู้บำเพ็ญพรตที่หลุดพ้นจากกามและ
โกรธ ผู้อาจควบคุมจิตใจได้และรู้แจ้งในอาตมน์
ของตน ย่อมมี 'พรหม-นิริวณ' อยู่ทุกหนแห่ง ฯ

สุปรสานุกฤตวา พหิรพาหุ'ยาศุภกุญ'ใจ'วาน'นตเร ภรุโวะ |
ปฺราณาปนา สเมา กฤตวา นาสาภุยนตรจาริเณ ||๕.๒๗||

(๕.๒๗) ตรึงอารมณ์ไว้แต่ภายนอก เพ่งจักขุไว้

หว่างคิ้ว ตรึงลม ปราณ แล อดาน ให้ไหลเสมอ
กันภายในนาสิก ฯ

ขเด่นทุริยมโนพุทธิรุมุณิรุโมกษปราชณะ |
วิคเตจฉายกษโกรโร ชะ สทา มุกต เอว สะ ||๕.๒๘||

(๕.๒๘) มุนีผู้ควบคุมอินทรีย์ มนัส พุทธิ ของตน
มีเป้าหมายแน่วแน่ใน โมกษะ ปราศจากความ
อิจฉา ความกลัว ความโกรธ คือ ผู้หลุดพ้นเสมอ
โดยแท้ ฯ

โกกุตาริ ขชวตปสา สรวโลกมเหศวรม |
สุหฤถิ สรวภูตานา ชวาควา มา สานติมฤจฺจติ ||๕.๒๙||

(๕.๒๙) เมื่อได้รู้ในตู่ข้า [ว่าคือ] ผู้แสวง
ประโยชน์ในยถะและตปะ ผู้เป็นมหาอิศวร
ของโลกทั้งมวล เป็นกัลยณมิตรของสรรพชีวิตทั้ง
ปวง ผู้นั้นย่อมได้รับซึ่งสานติ.

โอม ตต สติติ ศรีมัทภกวัตกิตา สูปนิยทุ พุรุมวิทฺยาชา
โยคสาสฺตรฺ ศรีภุณฺณารุณ สวาทฺเรชฺชนกรุมสันนาสโยโค
นาม ปณฺจโม'รฺชยาชะ ||๕||

(๕) โอม ตต สติ ศรีมัทภกวัตกิตา อันเป็นพรหม
วิทยาที่มีมาในคัมภีร์อุปนิษัต ในโยคศาสตร์ว่า
ด้วยกถาสวาทะหว่าง พระศรีภุณณะ แล กษัตริย์

อรชุน นาม กรุมนุชาสโยค อันเป็นอธบายที่หา
เป็นดังนี้แล ฯ

อด ษษุโจ'ธยาชะ
ศุริมทุภควทุคิตาฆ่า
ธุยานโยโค นาม

ธยานयोग

๖.

ษัษญ อัธยาช
ศุริมัทภควทุคิตา
นาม ธุยานโยค
(โยคะแห่งฌาน)

ศรียกวนาวาจ

อนาสริตะ กรุมผล์ การข่ม กรุม กริตติยะ |

ส สนฺยาสี จ โยคี จ น นีรณฺณิน จา'กริยะ ||๖.๑||

พระศรียกวน ทรงแตรัส :

(๖.๑) ผู้ซึ่งประกอบกรรมตามหน้าที่อันพึงกระทำโดยปราศจากความมุ่งหวังในผลแห่งกรรมนั้น เป็น สนฺยาสี และ โยคี หาใช่ผู้ได้รับยกเว้นการโหมไฟ หรือผู้ไม่กระทำกิริยาใดๆไม่ ฯ

อํ สนฺยาสมิตี ปฺราหฺร โยคํ ตํ วิทฺธิ ปาณฺทว |

น หุยฺสนฺยสฺสตุสํกฺกฺโป โยคี ภวติ กสฺสจฺน ||๖.๒||

(๖.๒) อะไรที่เรียกว่า ‘สนฺยาส’ ท่านว่าคือโยคะ โอ! ปาณฺทวะ หามีผู้ใดเป็นโยคีได้ หากเขาไม่สละซึ่ง ‘สังกัลป’ ฯ

อาหฺรูกุโษรมฺเณร โยคํ กรุม การณฺมฺจุยเต |

โยคารุณฺสฺย ตตุ'โย'ว สมะ การณฺมฺจุยเต ||๖.๓||

(๖.๓) กรรมนั้นกล่าวได้ว่าเป็นตัวกลางของมุนีผู้เริ่มหัดปฏิบัติโยคะ ส่วนความสงบนั้นกล่าวได้ว่าเป็นตัวกลางของผู้บรรลुแล้วในโยคะ ฯ

ยทา หิ เน'นฺทฺริยารุณฺเณ น กรุมสฺวนฺยชฺชเต |

สรวสํกฺกฺปสนฺยาสี โยคารุณฺสฺสตุ'โท'จฺยเต ||๖.๔||

(๖.๔) เมื่อไม่ยึดมั่นอยู่กับอารมณ์หรือกรรม และเป็น ‘สัญญาสี’ ผู้สละใน ‘สังกัลป’ ทั้งปวงแล้ว เมื่อนั้นเรียกว่า ได้เข้าสู่โยคอย่างแท้จริงแล้ว ฯ

อุทฺธเรทาตมฺนา’ตฺมานํ นา’ตฺมานมวสาทเขตฺ |
อาตุ’ไม’ว หุยาตฺมโน พนฺธฺรฺอาตุ’ไม’ว ธิปฺราตฺมณํ ||๖.๕||

(๖.๕) ตนควรถอนอาตมันของตนขึ้นด้วยตนเอง
อย่านำอาตมันของตนต้องลดต่ำลง มีเพียงอาตมัน
เท่านั้นที่เป็นกัลยาณมิตรกับตน และมีเพียง
อาตมันเท่านั้นที่เป็นศัตรูกับตน ฯ

พนฺธฺราตฺมา’ตฺมนสฺตสฺสฺย เยน’อา’ตุ’ไม’ว’ตฺมฺนา ชิตะ |
อนาตฺมนสฺตฺตฺตฺรฺเตว วรฺเตตา’ตุ’ไม’ว ศตฺรฺวตฺ ||๖.๖||

(๖.๖) ผู้ที่มีชัยเหนือตน ด้วยอาตมันของตน
อาตมันนั้นเป็นกัลยาณมิตรแน่แท้ แต่ผู้ไม่อาจ
การาบอาตมันของตนได้ อาตมันนั้นจะคงแต่
ความเป็นอริ เปรียบเช่นศัตรูแน่แท้ ฯ

ชิตาตฺมณํ ปฺรศฺนาตฺสฺย ปฺรมาตฺมา สมาหิตะ |
สีโตยฺมฺนสฺสทฺทะเขมฺมฺ ตถา มานาปฺมานโยะ ||๖.๗||

(๖.๗) ผู้มีชัยในอาตมันของตน มีความสงบใน
ปรมาตมันของตน ย่อมเห็นเสมอกันในความร้อน
ในความหนาว ในความสุข ในความทุกข์ ทั้งใน

ยศ ในเลื่อม นั้นแล ฯ

ขุขานวิขุขานตฤปดาตมา ภูฏสโธ วิชิตนุทริยะ |
ยุกต อิตฺตยฺยเต โยคี สมโณญฺฐากุมกานฺนะ ||๖.๘||

(๖.๘) ผู้ใดพอใจใน ‘ฌาน’ และ ‘วิฌาน’ ของตน
สถิตย์มั่นไม่ไหวหวั่น ช่มได้ในอินทรีย์ รู้แจ้ง
ในแหล่งกำเนิด เห็นเสมอกันใน กรวด หิน และ
สุพรรณ ดังนี้ ท่านว่าเป็นโยคีที่สำรวมแล้ว ฯ

สุหุยณฺมิตฺตารุญฺหาสินมฺหุยสุตฺตเทวฺยฺยพณฺณฺญ |
สาธุญฺวาปี จ ปาเปญฺญ สมพฺพุทฺธิรวิศิษฺยเต ||๖.๙||

(๖.๙) ผู้ใดมีพุทธิเสมอกันในผู้มีกุศลจิต มิตร หรือ
ศัตรู เป็นผู้สันนอยากในความดีหรือความเลว เป็น
ผู้ปรารณาดีต่อทั้งฝ่ายดีและฝ่ายเลว เสมอซึ่ง
ความจงเกลียด ความเป็นญาติ อีกทั้ง สาธุชน หรือ
บาปชน ถือเป็นผู้วิเศษยิ่งนัก ฯ

โยคี ชุณฺชิต สดตมอาตฺมานํ รหสี สฺถิตะ |
เอกาก็ ชตจิตฺตาดตฺมา นิราศิรปริศฺรหะ ||๖.๑๐||

(๖.๑๐) โยคีควรเพ่งจิตอยู่ในอาตมอันของตนให้
คงที่ สถิตย์ในวิเวกสถานเพียงเอก สำรวมในจิต
ของตน ปราศจากความปรารณา และความรู้สึก
เป็นเจ้าของ ฯ

ศุเจ้า เทเส ปรัติยจาปย สุถิรมาสนมาคฺคมนะ |
นา'ตฺตยฺยจฺจุริตฺตํ นา'ตฺตินิจํ โจลาชินฺกุโสคฺคตฺรุม ||๖.๑๑||

(๖.๑๑) ประดิษฐานในพื้นที่อันบริสุทธิ์
บนอาสนะอันมั่นคงของตน ไม่สูงหรือต่ำเกินไป
คลุมด้วยหญ้ากุศ หนึ่งกวาง และผ้าอันอ่อนนุ่ม
เป็นชั้น ๆ

ค'ไตร'กาคุริ มนะ ฤถฺตฺวา ชคจิตฺเตนุทฺริยกฺริยะ |
อุปวิสุยา'สเน ยฺยชฺชยาทุโยคมาคฺคมิสุทฺธเย ||๖.๑๒||

(๖.๑๒) ประทับนั่งบนอาสนะนั้น เพ่งมนัสให้
เป็นเอก คุมจิต อินทรีย์ และ กิริยา ให้มั่น
พึงปฏิบัติโยคะทำให้อาตมามั่นนัยบริสุทธิ์ ฯ

สมํ ภายสิโรคุรีวํ ธารยฺนฺนจลํ สุถิระ |
สัเปรฺกฺขย นาสิกาคุริ สุวํ ทิสฺสจฺจา'นวลโลกยฺน ||๖.๑๓||

(๖.๑๓) ทรงกาย ศรัยะ คอ ให้ตรง ไม่เคลื่อนไหว
เป็นเสถียร เพ่งสายตายังปลายนาสิกของตน และ
ไม่เหลือบมองทิศรอบข้าง ฯ

ปฺรศานฺตาคฺคมา วิคตกิริพฺรหฺมจารีวฺรเต สุถิตะ |
มนะ สัยฺมย มจฺจิตโต ยฺยถฺต อาสีต มคฺคปฺระ ||๖.๑๔||

(๖.๑๔) ไม่ไหวหวั่น สถิตยมั่นในอาตมามั่น ปราศ
จากความกลัว ประพฤติพรหมจรรย์ ข่มมนัสให้

สิ้น เพ่งจิตในตู่ข้า โยคีที่แท้ย่อมประทับตนใน
ตู่ข้า ดังเป็น ปรมาตม์ ฯ

ยุณชนเนว สทา'คฺมานํ โยคี นิยคฺมานสะ |
सानติ นิรวาณปรมา มคฺคัสสุถามธิกจฺจติ ||๖.๑๕||

(๖.๑๕) ดังนั้น จงปฏิบัติต่ออาตมันเช่นนี้ให้สม่ำเสมอ โยคีผู้อาจกำหนดมโนสํได้ นั้น ย่อมบรรลุนิพพานอันเป็นบรมนิรวาณ ซึ่งประคิษจานอยู่ในตู่ข้า ฯ

นา'คฺยศฺนตสฺส โยโค'สฺติ น 'ใจ'กานตฺมนศฺนตสะ |
น จา'ติสฺวปฺนสฺสิตฺตสฺย ชาครโต 'น'ว จา'รฺชุน ||๖.๑๖||

(๖.๑๖) กระนั้น โยคะหาใช่สำหรับผู้ทานเกินพอ และผู้อดเกินพอ โอ! กษัตริย์อรชุน ฤ็หาเหมาะสำหรับผู้นอนเกินพอ และผู้ตื่นเกินพอ ฯ

ยฺกฺตอาหารวิหารสฺย ยฺกฺตเจษฏสฺย กรฺมสฺ |
ยฺกฺตสฺวปฺนาวโพทสฺย โยโค ภวติ ทูะขหา ||๖.๑๗||

(๖.๑๗) ผู้ประกอบพอดิในอาหาร ในกิจกรรม ในหน้าที่อันพึง ในการนอนและการตื่น ย่อมได้ผลแห่งโยคะอันทำลายความทุกข์ [ทางกายภาพ] ได้สิ้น ฯ

ยथा วินิยตं จิตตมาตมโนเขวาววติยสฺส เต |
นิระสฺสเปกฺขะ สรวกามะโกย ยุกฺต อิตฺตยฺยสฺส เต ตทา ||๖.๑๘||

(๖.๑๘) เมื่อใดที่จิตอยู่ในวินัยอย่างสมบูรณ์ ประ
ดิษฐานในอาตมันแนแนห์ ปราศจากความปรารถนา
ในอารมณ์ทุกประการ ท่านว่า ณ เวลานั้น
จิตสำรวมอยู่ในโยคะ แล้ว ฯ

ยถา ทีโป นีวตสฺสโถ เน'งฺกเต โส'ปมา สมฺมุตฺตา |
โยคีโน ยตจิจฺจสฺส ยฺยชฺชโต โยคมาตมโน ||๖.๑๙||

(๖.๑๙) ดังประทีปในสถานที่ลมสงบอันหาแกว่ง
ไปมาไม่ อุปมาแล้วพิจารณาได้เช่น โยคีผู้มีจิตอยู่
ในควบคุม ปฏิบัติโยคะอยู่ภายในอาตมันของตน
ฯ

ยโตร'ปรมเต จิตฺตํ นิรุทฺธํ โยคเสวยา |
ยตฺร 'ใจัว'ตมโน'ตมโน ปศฺยณฺณาคมนิ คฺคฺชยติ ||๖.๒๐||

(๖.๒๐) เมื่อจิตหยุดนิ่ง ดับสู่นิรุทธโดยการเสวย
โยคะ จักมองเห็นอาตมันแนแนห์ของตนด้วยตน
เอง ทั้งพึงใจอยู่ในอาตมันของตนนั้นแล ฯ

สุขมาตฺยณฺติกํ ยฺยคฺคทํ พุทฺธิคฺราหุยมตฺตโนทฺริยม |
เวตฺติ ยตฺร น 'ใจัว'ยํ สฺสิจฺจสฺสจลลิตฺตคฺคฺวตตะ ||๖.๒๑||

(๖.๒๑) เมื่อได้รู้ในความสุขอันประเสริฐสุดนั้น

อันเข้าถึงโดยพุทธีซึ่งอยู่เหนืออินทรีย์ทั้งหลาย
เขาย่อมสถิตย์อยู่ที่นั่น และไม่เคลื่อนไหวไป
จากสภาพแห่งความจริงนี้ ฯ

ยัมพุทฺฐวา จา'ปรี ลาภํ มนุญเต นา'ริกั ตตะ |
ยสฺมิมฺหฺสตฺถิโต น ทุเชน คุรุณา'ปี วิจาลยเต ||๖.๒๒||

(๖.๒๒) เมื่อได้บรรลुเช่นนั้นแล้ว จักหาลาภอื่น
ไฉนยิ่งใหญ่ไปกว่านี้อีกเล่า ด้วยเมื่อสถิตย์แล้ว
ย่อมไม่หวั่นไหวด้วยความทุกข์แม้จะยากเย็น
แสนเข็ญเท่าใดก็ตาม ฯ

ตัม วิทฺยาทุ ทุเชขสฺโยคฺวิโยคํ โยคสํหิตมฺ |
ต นิสฺสจฺเชน โยกฺตวฺโย โยโค'นิรวินฺณเจตสา ||๖.๒๓||

(๖.๒๓) สภาวะนี้ อันรู้กันว่าเป็น ‘วิโยค’ เพื่อการ
หลุดพ้นจากความทุกข์อันเกิดจากสังโยคนั้น
คือโยคะ ซึ่งโยคะนั้นต้องปฏิบัติด้วยการกำหนด
รู้ ด้วยจิตที่ไม่มีข้อยึด ฯ

สํกฺลุปฺปรกฺขานกามา'สุตฺตยฺกฺตฺวา สุรฺวานเสษตตะ |
มน'สฺส'เว'นุทฺริยคุรามา' วินิคมฺย สมฺนุตตะ ||๖.๒๔||

(๖.๒๔) จงสละสิ้นในกามทั้งปวง อันเกิดจาก
‘สังกल्प’ ของตน อย่างสมบูรณ์ ควบคุมวินัยของ
อินทรีย์ทุกช่องทางด้วยมนัสจากทุกด้าน ฯ

ศโนะ ศโนรปรเมท พุทฺธยา ชุติคฺคหิตฺตา |
อาตฺมสํสฺถิ มนะ ภูตฺวาน กิจฺจปี จินฺตเยตฺ ||๖.๒๕||

(๖.๒๕) เข้าถึงความสงบในจิตใจ ทีละขั้นทีละ
ตอนด้วยพุทธิ แล้วควบคุมไว้ด้วยความมั่นคง
ตั้งมั่นสถิตย์ไว้ในอาตมัน อย่าได้ปล่อยให้
[มันส์ของตน] คิดไม่ว่าสิ่งอื่นใด ฯ

ยโต ยโต นิศฺจรติ มนสฺสจฺจลฺมสฺสทริมฺ |
คตฺตฺยโต นิยมโย'ตฺทอาตฺมณฺเวยว กัณฺเฑ ||๖.๒๖||

(๖.๒๖) เมื่อใดที่มันส์ไม่อยู่กับที่ สายไปมา ไม่
มั่นคง จงควบคุม แล้วดึงให้มันส์กลับคืนสู่
อำนาจของอาตมันเหมือนเช่นเดิม ฯ

ปรสฺสานตฺมนสํ Һุยนํ โยคิณํ สุขมฺมตฺตมมฺ |
อุ'ปปีติ สานฺตรชสํ พุรหฺมภูตฺมกฺลุมฺขมฺ ||๖.๒๗||

(๖.๒๗) อุตฺรสุโขจักบังเกิดแก่โยคีผู้มีมันส์อยู่ใน
สํานติเป็นแน่แท้ มีรชฺคณอยู่ในความสงบ เป็น
อิสระจากกรรมที่เป็นบาป เป็นหนึ่งเดียวกับ
พรหม.

ยฺยชฺชนนฺวํ สทา'ตฺมานํ โยคิ วิคตฺกฺลุมฺขะ |
สุเชน พุรหฺมสํสฺสปรสฺมอคฺยณฺตํ สุขมฺมสนฺเต ||๖.๒๘||

(๖.๒๘) ฉะนั้นเมื่อได้ปฏิบัติโยคะอย่างสม่ำเสมอ

เสมอเช่นนี้ โยคีผู้มีอาตมอันเป็นอิสระจากสิ่งแปด
เปื้อน ย่อมบรรลुในความสุขสูงสุดแห่งการได้
สัมผัสในพรหมโดยง่าย ฯ

สรวฏตสฺสมาตฺมานํ สรวฏตานํ จา'คฺคฺมณํ |
อิกฺษเต โยคฺยฺกฺตาตฺมา สรวฏฺร สมทฺรศฺนํ ||๖.๒๕||

(๖.๒๕) ผู้เป็นหนึ่งในเดียวกับอาตมอันด้วยโยคะ
ย่อมเห็นอาตมอันสถิตยู่ในสรรพชีวิตทั้งมวล
แลสรรพชีวิตทั้งมวลในอาตมอัน เขาย่อมเห็น
สภาพเสมอกันในทุกหนทุกแห่ง ฯ

โย มํ ปศฺยติ สรวฏฺร สรวํ จ มยิ ปศฺยติ |
ตศฺยา'หํ ปฺรณศฺยามี ต จ เม น ปฺรณศฺยติ ||๖.๓๐||

(๖.๓๐) ผู้ใดที่เห็นดูข้าทุกหนทุกแห่ง แลเห็นทุก
สิ่งทุกอย่างในดูข้า ดูข้าย่อมไม่พราดจากเขา ฤ
เขาก็มิได้พราดไปจากดูข้า ฯ

สรวฏตสฺสติดํ โย มํ กษตฺยฺกฺตฺวมาตฺติตํ |
สรวฏา วรฺตฺมาโน'ปี ส โยคี มยิ วรฺตเต ||๖.๓๑||

(๖.๓๑) โยคีผู้สถิตยู่เป็นเอกภาพ บุษาดูข้าอัน
สถิตยู่ในสรรพชีวิตทั้งมวล เขาย่อมอาศัยอยู่
ในดูข้า ในทุกวิถีของการครองชีวิต ฯ

อาตุเมาปมฺเขน สรวตฺร สมํ ปศฺยติ โย'รฺชุน |
สุขํ วา ยถิ วา ทฺวํขํ ส โยถิ ปรมํ มตะ ||๖.๓๒||

(๖.๓๒) เขาผู้ซึ่งมองทุกสิ่งเสมอกันทุกแห่งหน
ด้วยเปรียบเทียบกับอาตมน์ของตน ไม่ว่าจะเป็
นสุขฤาจะเป็นทุกข์ โอ! อรชุน ย่อมถือได้ว่าผู้นั้น
คือ บรมโยคี ฯ

อรชุน อุวาจ
โย'ขํ โยคสฺสควา โปรกฺตํ สาเมยน มธุสฺสฺทน |
เอตฺสยา'หํ ปศฺยามี จฉฺจลตฺวาตฺ สฺติติ' สฺติรามฺ ||๖.๓๓||

กษัตริย์อรชุน ทรงตรัส :

(๖.๓๓) ด้วยโยคะแห่งความเสมอภาพอันโปรด
โดยพระองค์นี้ โอ! พระมธุสฺสฺทนนะ ข้าฯยังไม่เห็น
เลยว่าจะสถิตย์มั่นคงบนความไม่อยู่นิ่งได้อย่างไร
ไร ฯ

จฉฺจลํ หิ มนํ ฤคฺษณํ ปรมํ ภาตฺวาตฺตฺมํ |
ตฺสยา'หํ นิคุรหํ มนฺย วาโยริว สฺสฺทฺยฺกรมฺ ||๖.๓๔||

(๖.๓๔) โอ! พระกฤษณะ ด้วยมนัสฉันแปรปรวน
ยิ่งนัก บุ่มบ่าม เป็นพลวัตร ดื้อรั้น ข้าฯว่ายากนัก
ที่จะกำราบได้ เฉกเช่นจะกำราบลมฉันนั้น ฯ

ศฺรีภควานุวาช
อสฺสํ มหาพาโท มโน ทฺรฺนิคุรหํ จลมฺ |

อภฺยาเสน ตุ เกณฺเตย วัราคุเขม จ คุฎฺหุเต ||๖.๓๕||

พระศรีภควาน ทรงตรัส :

(๖.๓๕) โอ! มหาพาโห เป็นสิ่งอันสิ้นสงสัยที่ว่า
มันสนั้นยากนักที่จะคุมได้ และเคลื่อนไหวไปมา
แต่กระนั้น เกณฺเตยยะ เอ๋ย ยังอาจกำราบได้ด้วย
หลัก ‘อภฺยาส’ และ ‘วัราคุยะ’ ฯ

อสังฺคาตมฺนา โขโค ทุญฺปฺราป อิติ เม มติฯ |
วสุยาคมฺนา ตุยตฺตา สกุโย วาปฺตุมฺปายตฯ ||๖.๓๖||

(๖.๓๖) ในมติของตู่ข้า ผู้ไม่ควบคุม [‘อนตะ
กรณ’ ของ] ตนได้นั้น ย่อมยากที่จะบรรลุโยคะ
แต่ผู้อาจควบคุม [‘อนตะกรณ’ ของ] ตนได้นั้น
ย่อมมีศักยภาพอันพึงสำเร็จได้ในความพยายาม
ด้วยอุบาย ฯ

อรฺหฺน อุวจ
อยติฯ สุรทุธโยเปโต โยคาจฺจลิตฺมานสฯ |
อปฺราปฺย โยคสํสิทฺธิ กํ คติ คุฎฺมุณ คุจฺจติ ||๖.๓๗||

กษัตริย์อรหฺน ทรงตรัส :

(๖.๓๗) ผู้ไม่อาจควบคุมตน [ในโยคะ] แม้จะมี
ศรัทธา แต่มันสนั้นเคลื่อนไปจากโยคะไม่อาจ
เข้าถึงภาวะสมบุรณ์แห่งโยคะได้ โอ! พระ
กฤษณะ แล้วเขาจะดำเนินไปสู่คติเช่นไรเล่า ฯ

กัจจिनโน'ภยวิภรณญสฺสจินนาภรณมว นสฺยติ |
อปรดิษฺโฐ มหาไฟโห วิมุโธ พรหมณฺเ ปถิ ||๖.๓๘||

(๖.๓๘) โอ! พระมหาพาโห ฤๅการเคลื่อนไปจาก
สองสิ่งนี้ จักทำให้เขาต้องพินาศ ดูก่อนเมฆที่
แยกสลาย ด้วยหาสิ่งยึดเหนี่ยวมิได้ สับสนใน
เส้นทางสู่พรหมัน ฯ

เอตนเม สํสยํ ฤๅณฺณ เณตฺตมรฺหสฺยเสษตะ |
ศฺวทฺทนุชะ สํสยสฺสา'สฺย เณตฺตา น หุญฺปปฺทฺยเต ||๖.๓๙||

(๖.๓๙) โอ! พระกฤษณะ ขอพระองค์โปรดขจัด
สิ่งที่ข้าพชนนี้ให้สิ้นไป เหนือพระองค์แล้วจัก
หาใครเลยเป็นผู้เฉลยข้อปัญหานี้ให้แน่แท้แน่นอนหา
พบได้ไหม ฯ

ศฺรึกรทวานฺวาจ
ปารุถ โน'เว'ห นามฺตฺร วินาสสฺตสฺย วิทฺยเต |
นหิ กลฺยาณกฺฤตฺกสฺจิทฺทฺรคฺติ ตาต กฺจฺจติ ||๖.๔๐||

พระศรีกวาน ทรงตรัส :

(๖.๔๐) ดูกร ปารุถ หามีโลกนี้แลโลกหน้า ที่ความ
วินาศจักบังเกิดแก่เขาไม่ ด้วยผู้ซึ่งประกอบ
กัลยาณกรรมไม่ว่าผู้ใด หาดำเนินไปสู่ทุรคฺติไม่ ฯ

ปฺราปฺย ปุณฺณกฺฤตฺตา โลกานฺอฺยิตฺวา ศาสาติะ สฺมาะ |
ศฺจินฺนา ศฺริมฺตา เเคเท โยคภฺรณฺโฏ'ภิชายเต ||๖.๔๑||

(๖.๔๑) ผู้ซึ่งเคยประกอบกรรมอันเป็นกุศล เมื่อ
บรรลุลแล้วและอาศัยอยู่ในสภาพนั้นเป็นเวลา
นานหลายๆปี แม้จะคลาดจากทางแห่งโยคะ [ใน
ภายหลัง] เขายังอาจเสวยชาติในเคหะอัน-
บริสุทธฺิ์และมั่งคั่งได้ ฯ

อถวา โยคินาเมว กุเล ภวติ ชีมตาม |
เอตทฺธิ ทฺรุลภตฺร โลกเ ชนฺม ยทฺธิทฺถุสฺม ||๖.๔๒||

(๖.๔๒) หรือ เขาอาจเสวยชาติในสกุลโยคีของผู้
เปี่ยมด้วยธิริภาพ ซึ่งแน่นอนว่าการสมภพเช่นนี้
หาได้ยากนักในโลกนี้ ฯ

ตตฺร ตํ พุทฺธิสํโยคํ ลภเต เปารวเทหิกมฺ |
ยตเต จ ตโต ญะเย สํสิทฺเฐา คุรุณนฺทน ||๖.๔๓||

(๖.๔๓) จากนั้น เมื่อเขาพินทุธิสังโยคอันมีใน
เทหะ [ในชาติ] ก่อนนี้ได้ เขาจะพยายามอีกครั้ง
เพื่อไปสู่ความสมบูรณ์ต่อไป โอ! คุรุณนฺทนะ ฯ

ปฺรูวาทฺยาเสน เตโนว หุริยเต หุยาโสปี สะ |
ชิขฺฆาสุรปี โยคสฺย สพุทฺทพฺรหฺมา'ดิวรฺตเต ||๖.๔๔||

(๖.๔๔) ด้วยผลของการปฏิบัติก่อนนี้ เขาย่อมถูก
ชักจูง [ให้ปฏิบัติโยคะ] โดยมีอาจด้านทานได้
ผู้ประสกรู้ในโยคะ [อย่างไรแล้ว] ก็ยังดำเนินอยู่

เหนือศัพท์แห่งพรหม [อยู่นั่นเอง] ฯ

ปรยคฺนาทุยตฺมานสฺสุ โยคี สํสฺสฺยทฺธิกฺกพิชเ |
อเนกชนฺมสํสฺสฺยทฺธโต ยาคี ปรา คติ ||๖.๔๕||

(๖.๔๕) ส่วนโยคี ผู้พยายามปฏิบัติด้วยความเข้มงวดยิ่ง มาดชำระล้างบาปจนสิ้นแล้ว สำเร็จสู่ความสมบูรณ์ในเอกชาติ ย่อมบรรลุสู่ บรมคติได้เช่นกัน ฯ

คปสฺวิโกย'ธโก โยคี ชฺฌานีโกย'ปี มโต'ธกะ |
กรมิภฺยศฺจา'ธโก โยคี ตสฺมาทุโยคี ภวา'รฺชุน ||๖.๔๖||

(๖.๔๖) โยคินั้นยิ่งใหญ่กว่านักพรต ท่านถือว่าเป็นใหญ่กว่านักปราชญ์ กว่านักปฏิบัติชั้น ฉะนั้นท่านจึงเป็นโยคี เทอญ อรชุน ฯ

โยคินามปี สฺรวเษํมทุกฺเตนา'นฺตราตฺมนา |
ศฺรทฺธาวานฺนภชเต โย มา ส เม ชฺชุกตฺโต มตฺเต ||๖.๔๗||

(๖.๔๗) ในหมู่โยคีทั้งมวล ผู้มีศรัทธาอันเปี่ยมล้น ปฏิบัติตนถวายเป็นบูชาแด่ตู่ข้า ด้วยอาตมฉันภายในของตนตั้งอยู่ในตู่ข้า ตู่ข้าถือว่าท่านนั้นคือ ผู้สมบูรณ์ด้วยการสำรวมโยคะ แล้ว ฯ

โอมุ ตตฺ สทิติ ศฺริมฺทุกฺกาวตฺติตา สฺตูปนิยฺทฺสุ พฺรหฺมวิทฺยาชา

โยคสาธุเตร ศรีกฤษณารุณ สวาเทรฐนฐานโยโค นาม
มฺหุโจ'ธฺยาเย ||๖||

(๖) โอมุ ตตุ ตตุ ศรีมัทภกวัตคีตา อันเป็นพรหม
วิทยาที่มีมาในคัมภีร์อุปนิษัต ในโยคศาสตร์ว่า
ด้วยกลาสวาเทระหว่าง พระศรีกฤษณะ แล กษัตริย์
อรุณ นาม ฐานโยค อันเป็นอธยายที่สี่ เป็นดัง
นี้แล ฯ

อด สัปตโม'ธยาชะ
ศุริมทุกควทกิตาฆ่า
ชุฉานวิฉานโยโค นาม

ज्ञानविज्ञानयोग

๗.

สัปตม อธิษาย
ศุริมักทกวัตกิตา
นาม ชุฉานวิฉานโยค
(โยคะแห่งฉานและวิฉาน)

ศรียกวานาวาจ

มยุขาสกตมณเฑาะ ปารุณ โยคัม ชุณฺณมทาสุระชะ |

อัสสัสมัศรั มา ยถา ชุณฺณาสุสสิ ตจฺจุณฺณ ||๗.๑||

พระศรียกวาน ทรงแตรัส :

(๗.๑) จงสดับเกิด อรชุน ในวิธีปฏิบัติโยคะ ด้วยมนัสเพ่งอยู่ในตู่ข้า อาศัยอยู่ในตู่ข้า ท่านจักรู้ในฌานของตู่ข้าโดยสมบูรณ์ ปราศจากความสงสัย ฯ

ชณฺณ เต'หิ สวิชณฺณมอหิ ทวฺกษยามยเสษตะ |

ยชฺชชณฺณาคฺคา เน'ห ภูโย'นฺยชฺชชณฺณาคฺคยวมวสิษฺยเต ||๗.๒||

(๗.๒) ตู่ข้าจะเทศนาแต่ท่านโดยครบถ้วน ในความรู้ทั้งที่อยู่เหนือประสพการณ์ ('ฌาน') และที่อยู่ในประสพการณ์ ('วิฌาน') เมื่อรู้แล้วจักหา มีสิ่งใดหลงเหลือในโลกนี้ให้ควรรู้อีกไม่ ฯ

มณฺญษณฺเฑาะ สหเสฺรณฺม กศฺจิทฺตติ สิทฺธเย |

ยตตามปี สิทฺธานเฑาะ กศฺจินฺมา เวตฺติตฺตตฺตตะ ||๗.๓||

(๗.๓) ในหมู่มวลมนุษย์ผู้พากเพียรนับหลายพัน มีเพียงน้อยที่พยายามเพื่อบรรลุสู่ความสมบูรณ์ แต่ในหมู่ผู้บรรลุนั้น มีเพียงน้อยนิดที่จักรู้ในตู่ข้าอย่างแท้จริง ฯ

ภูมิราไปนโล วาเยะ ขัมโน พุทธิเรว จ |
อหังการ อิตี'ขัม เม ภินนา ปฺรกฤติรญฺฐา ||๗.๔||

(๗.๔) ดิน น้ำ ไฟ ลม อากาศ มนัส แม้แต่ พุทธิ
แล อหังการ เหล่านี้คือธาตุทั้งแปดอันแยกมาจาก
'ปรกฤติ' ของตู่ข้า ... ฯ

อปร'เขมิตตฺตฺวนชํ ปฺรกฤติ' วิหฺติ เม ปฺราม |
ชีวกุคำ มหาพาโห ยเย'หิ ธาตุยเต ชคตฺ ||๗.๕||

(๗.๕) ... คือ 'ปรกฤติ' ขึ้นต่ำ โอ! มหาพาโห
นอกจากนี้จึงรู้ว่ายังมี 'ปรกฤติ' ขึ้นสูง เป็นอีก
สิ่งในตู่ข้า เป็นปรมภูมิของชีวิต ซึ่งโลกถูก
จรรโลงขึ้นเพื่อสนอง ฯ

เอตทโยนีนิ ภูตานิ สรวาณิ'คฺยุปฺรารย |
อหํ กฤตฺสฺนสฺย ชคตะ ปฺรภาวะ ปฺรลยสฺตถา ||๗.๖||

(๗.๖) จงรู้ว่าสรรพชีวิตทั้งมวลที่ถูกสร้างขึ้นนั้น
ล้วนมีกำเนิดจากสองสิ่งนี้ ฉะนั้นตู่ข้าจึงเป็นทั้ง
ต้นประภพ แลอีกต้นบรรลัยของจักรวาลทั้งมวล
ฯ

มคฺตะ ปฺตรํ นา'นฺยคฺติ'จิตฺตํ ชนฺชย |
มยิ สรวมิตํ โปรตํ สฺวเตฺร มณิกฺขมา อิว ||๗.๗||

(๗.๗) จะหาสิ่งอื่นใดเหนือไปกว่าตู่ข้าฉันไม่มี

โอ! ธนัชชัฏ ทุกสิ่งทีปปรากฏนั้นผูกติดอยู่กับตูข้า
เหมือนดั่งมณีที่ร้อยอยู่ในค้ายฉนั้นน ๕

รโส'หมปสุ เกณเดข ปฺรภา'สุมิ ศคิสุรยโยะ |
ปฺรณวะ สรวเวเทญฺ สพุทะ เข เปารุญฺ นฤญฺ ||๗.๘||

(๗.๘) ตูข้าคือ รส ในอาโป คือ ประภา ของศคิ
สุรย คือ ปฺรณว ในสรวพเวท คือ ศัพท ในอากาศ
คือ 'ปฺรุษ' ในตัวมนุษย์ ๕

ปฺณโย คนฺธะ ปุถุถิวยา จ เตชฺศจา'สุมิ วิภาวเสา |
ชีวนํ สรวภูเตญฺ ตปฺสจา'สุมิ ตปฺสวฺนิญฺ ||๗.๙||

(๗.๙) ตูข้าคือ สுகนธอันบริสุทธิ์ในโลก คือ เตโช
ในกองไฟ คือ ชีวิตในสรวพภูติ คือ ตปะในผู้
บำเพ็ญตปะ ๕

พีชํ มา สรวภูตานํ วิพุทฺธิ ปารุถ สนาตนมฺ |
พุทฺธิรพุทฺธิมตามสุมิ เตชฺศเตชฺสวฺนินามหมฺ ||๗.๑๐||

(๗.๑๐) โอ! ปารุถ จงรู้ว่า ตูข้าคือ เมล็ดอันเย็นขง
ของสรวพชีวิตทั้งปวง คือ พุทธิของผู้มีพุทธิ
คือเดชของผู้ทรงเดช ๕

พลํ พลวตฺตจา'หํ กามราควิวฺรชิตมฺ |
ธฺรมาวิพุทฺโธ ภูเตญฺ กาโม'สุมิ ภฺรตฺรยภกฺ ||๗.๑๑||

— ๑๐๔ —

(๗.๑๑) ตูข้าคือพลังของผู้ทรงพลัง ผู้ว่างเปล่าจาก
กาม และ ราคะ ในสถานะของภูตินั้น กามที่ตูข้า
มีนั้นหาเป็นปรีภัยต่อธรรมะไม่ โอ! ภรต-รุษกะ
ฯ

เย ใจว สาธุศุทิกา ภาวา ราชสาสุตามสาสุข เย |
มคฺค เอเว'ติ ตานุวิทุธิ น ตวหํ เตมุ เต มยิ ||๗.๑๒||

(๗.๑๒) จงควรรู้ว่า ไม่ว่าในภาวะใดๆก็ตาม
ทั้งสัตว์ระ รัชะ แล ตมะ เหล่านี้ต่างมาจากตูข้า
อยู่ในตูข้า หาใช่ตูข้าอยู่ในสิ่งเหล่านี้ไม่ ฯ

ศุริภีรคุณมโยรภาโวเรกะ สรวมิต ชคคฺ |
โมหิตํ นา'ภิกษานาติ มาเมภยะ ปรมวฺยขมุ ||๗.๑๓||

(๗.๑๓) เพราะถูกบดบังให้ลุ่มหลงด้วยคุณทั้ง
สามนี้ โลกทั้งผองจึงหาตระหนักในตูข้าไม่ ว่า
ตูข้านี้คือ ปรมัตถ์ อยู่เหนือภาวะและไม่มีเสื่อม
สลาย ฯ

ไทวิ เทยฆา คุณมยิ มม มาชา ทุรคฺยชา |
มาเมว เย ปฺรปฺทฺยฺนเต มาชาเมตฺตา ตฺรณฺติ เต ||๗.๑๔||

(๗.๑๔) มาหาแห่งทေးของตูข้า อันประกอบด้วย
คุณซึ่งยากนักที่จะข้าม [เอาชนะ] ได้ แต่ผู้ที่อาศัย
อยู่ในตูข้า นั้น ย่อมอาจข้ามอำนาจแห่งมาหานี้ได้

๗

น มำ ทุษฏกฤติโน มุณเฑาะ ปุรปทุชนเต นรารมมะ |
มายชา'ปทุตขุณยานา อาสูรี ภาวมาศุริตตะ ||๗.๑๕||

(๗.๑๕) ผู้ทำบาปซึ่งโง่เขลา ต่ำต้อยในความเป็น
มนุษย์ ซึ่งปีณณานั้นถูกริดรอนด้วยอำนาจของ
มายา และยอมรับในภาวะของอสูร ย่อมไม่อาศัย
อยู่ในตัวตู่ข้า ฯ

จตุรวิธา ภชนเต มำ ชนาะ สุกฤติโน'รชุน |
อารุโต ชิขุณาสุรธรรตริ ชุณานิ จ ภตรุษภ ||๗.๑๖||

(๗.๑๖) ดูกร อรชุน วิธานของผู้มีศีลธรรมอันดีทั้ง
สี่ ที่ประกอบบูชาแต่ตู่ข้า นั้น คือ ผู้มีทุกข์ [ด้วย
โรค] ๑ ผู้ประสงครู้ ๑ ผู้ประสงครอรรถ ๑ อีก ผู้มี
ญาณ ๑ โอ! ภตรุษภ ฯ

เตษำ ชุณานิ นิศยยุกต เอกภกฤติวิสิษยเต |
ปริโย หิ ชุณานิโน'ศยธรมหํ ส จ มม ปริยะ ||๗.๑๗||

(๗.๑๗) ในพวกนี้ ผู้มีญาณ อันสำรวมโยคะอยู่
เป็นนิตย์ มีภักดีเป็นเอก ถือเป็นผู้วิเศษยิ่ง ด้วย
ตู่ข้า นั้นเป็นที่รักที่สูงส่งของเขา แลเขาก็เป็นที่
รักแต่ตู่ข้า ฯ

อุทราละ สรว เอว เต ขุทธานิ ตวาตุมว เม มตม |
อาสุติตะ ส หิ ชุกตาคมา มาเมว นุตตมา คติม ||๗.๑๘||

(๗.๑๘) ทั้งหมดนี้ ที่แตกต่างคือผู้มีคุณธรรมสูง
แต่ในมติของตู่ข้าแล้ว ผู้มีฌานนั้นเสมอซึ่งคือ
ตู่ข้าโดยแท้ ด้วยเขาสติดัยข้องเกี่ยวในอาตมมัน
ของตนเพื่อบรรลุตู่ข้า อันถือเป็นคติสูงสุด ฯ

พหุนา ชนมนามนเต ขุทธานวนมา ปุรปทเขต |
วาสุเทวะ สรวมิตี สมหาตมา สุทฺธุระ ||๗.๑๙||

(๗.๑๙) ในบั้นปลายของการเกิดใหม่อันมากครั้ง
ผู้มีฌานจะรวมอยู่ในตัวตู่ข้า ตระหนักรู้ว่า พระ
วาสุเทพ นั่นคือ [ต้นกำเนิดของ] ทุกสิ่งทุกอย่าง
มหาตมะผู้นั้นยากนักที่จะค้นพบ ฯ

กาลมสฺสไตฺสโรหุตขุทธานะ ปุรปทเขตฺตุนยเทวตาคะ |
ตํ ตํ นิยมมาสุถาย ปุรกุตฺตยา นิยตาคะ สุวชา ||๗.๒๐||

(๗.๒๐) แต่ผู้มีฌานที่ถูกริดรอนด้วยกามนั้น
กามนี้ อันกระทำด้วยอำนาจของ ‘ปุรกุติ’ แห่ง
ตนนั้น ย่อมประพบัติตามพินิยมนันหลากหลาย
โดยการถือบูชาเทวดาองค์นั้น-องค์นี้ ฯ

โย โย อัม อัม ฌนุ ภุตตะ สุรทฺธยา วจิตฺตมิจฺจติ |
คสุย คสุย จลัม สุรทฺธัม คามเมว วิทฺธามฺบหม ||๗.๒๑||

(๗.๒๑) ไม่ว่ารูป ที่ผู้ภักดีประสงค์ถวายบูชาด้วย
ศรัทธานั้น จะเป็นเช่นใด ตูข้ายอมสนองศรัทธา
นั้นด้วยความมั่นคง ฯ

ส ตยา ศุรทุธา ยุถตฺตสุยา'ราธนมฺหเต |
ลภเต จ ตตะ กามานุมโย'ว วิหิตานฺหิ ตานํ ||๗.๒๒||

(๗.๒๒) เพราะด้วยศรัทธา อันมีอยู่ในการ
อาราธนาต่อรูปที่ชื่นชมนั้น ย่อมทำให้ได้สมตาม
ที่ตนปรารถนา อันเป็นบัลลังก์ของตูข้าเพียงผู้
เดียวโดยแท้ ฯ

อนฺตวตฺตฺส ผลํ เตมฺ้า ตทฺทวตฺตฺสลุปเมธสาม |
เทวานุเทวโยไซฺย ธานฺติ มทฺทกฺกตา ธานฺติ มามปิ ||๗.๒๓||

(๗.๒๓) แต่ผลอันได้แก่ผู้มีปัญญาเพียงน้อยนั้น
มีภาวะเพียงชั่วคราว ยัณณะแต่ทวยะยอมไปสู่เท
วะ แต่ผู้ภักดีของตูข้ายอมมาสู่ตูข้าโดยแน่แท้ ฯ

อวฺยถตฺตํ วฺยถคฺคิมาปฺนํ มนฺยฺนเต มามพุทฺธชะ |
ปรํ ภาวมนฺชานฺนํ โติ มมา'วฺยชมนฺตฺตมฺนํ ||๗.๒๔||

(๗.๒๔) ชนผู้ไร้พหุธิ ผู้ไม่รู้ในความไม่ปรากฏ
ของตูข้า สำคัญว่า ตูข้าปรากฏ ด้วยไม่รู้ในภาวะ
อันเป็นปรมาตม อันไม่มีเสื่อมและประเสริฐสุด
ของตูข้า ฯ

นา'หิ ปฺรกาสะ สรวสฺส โยคมายาสมาวุตตะ |
มุโธ'ยิ นา'ภิชานาติ โลโก มามชฺชวฺยชฺช ||๗.๒๕||

(๗.๒๕) เพราะถูกห่อหุ้มด้วยมายาอันเกิดจาก
อำนาจของโยคะ ตูข้าจึงหาได้ปรากฏไม่ โลกของ
ผู้โง่เขลาไม่อาจเข้าใจในตูข้าได้ว่า ตูข้านั้นหามี
เกิด หามีดับไม่ ฯ

เวทา'หิ สมตฺตานิ วรุตมานานิ จา'รชฺช |
ภวิญฺชาณิ จ ภูตานิ มา ตู เวท น กสฺสจฺจ ||๗.๒๖||

(๗.๒๖) ตูข้ารู้ในสรรพชีวิตที่เป็นอดีตกาล ที่เป็น
ปัจจุบันกาล แลที่เป็นอนาคตกาล โอ! อรชฺช แต่
หามีผู้ใดรู้ในตูข้าไม่ ฯ

อิจฺจาเทวฺยสมฺมุเตน ทฺวนทฺวโมเหณ ภารต |
สรวภูตานิ สโมหฺมฺ สรวฺเค ขานฺติ ปรีตป ||๗.๒๗||

(๗.๒๗) โอ! ภารต ด้วยโมหะของทวีภาพ อันเกิด
จากความอิจจาและความจงเกลียดนั้น สรรพชีวิต
จึงถูกกำหนดให้ถือกำเนิดพร้อมความลุ่มหลงทั้ง
สิ้นนะ ปรีตป ฯ

เยชฺฌา ตฺวนตคคํ ปาปํ ชนานํ ปุณฺณกรรมณํ |
เต ทฺวนทฺวโมหนิรฺมุกฺตา ภชฺชเต มา ทฺฤทฺทวฺรุตตะ ||๗.๒๘||

(๗.๒๘) แต่ผู้ซึ่งประกอบกรรมอันป็นบุญ หมด

สิ้นในบาปอย่างสมบูรณ์แล้ว ย่อมเป็นอิสระจาก
โมหะแห่งทวิภาพ ประกอบบูชาแต่ดูข้าด้วย
กำหนดรู้ในอธิษฐาน ฯ

ชรามรมโมกษาย มามาศฺริตฺย ขตฺนฺติ เย |
เต พฺรหฺม ตทฺวิฑู ภูตฺตฺสนมฺมอธฺยาตฺมํ กรฺม จา'ขิลมฺ
||๗.๒๕||

(๗.๒๕) ผู้ใดซึ่งอาศัยอยู่ในดูข้า และพากเพียร
มุ่งสู่โมกษะเพื่อสิ้นชราหรือมรณา เขาย่อมรู้ใน
พรหม รู้ในตน แลรู้ในกรรมทั้งปวง ฯ

สาธิภูตาทิไทว มํสาธิชฺชฬํ จ เย วิฑู |
ปฺรยาณกาเล'ปิ จ มํเต วิฑูรฺยภูตเจตฺสะ ||๗.๓๐||

(๗.๓๐) ผู้ใดรู้ในดูข้า ว่าเป็น ‘อธิภูต’ ‘อธิไทว’ ทั้ง
‘อธิยชฬ’ ด้วยกำหนดรู้ในจิต ผู้นั้นย่อมรู้ในดูข้า
แน่นเมื่อถึงกาลสิ้นลม ฯ

โอม ตตฺ สทฺติ ศฺรีมฺทกฺกวทฺทีตา สฺวนิยทุสฺส พฺรหฺมวิทฺยาธํ
โยคฺสาสฺตรํ ศฺรีภุชฺณารฺชุนํ สํวาทฺรชฺนชฺฌานโยโค นาม
สปลฺโหม'ธฺยาเย ||๗||

(๗) โอม ตตฺ สทฺติ ศรีมัทภกวัตทีตา อันเป็นพรหม
วิทยาที่มีมาในคัมภีร์อุปนิษัท ในโยคศาสตร์ว่า
ด้วยกถาสภาวาระหว่าง พระศรีภุชณะ แล กษัตริย์

อรุณ นาม ชุwanวิมานโยค อันเป็นอภัยที่เจ็ด
เป็นดังนี้แล ฯ

— ooo —

อณาณโม'ธยาชะ
ศรืมทภควทคีตาข่า
อภษรพฺรหฺมโยโค นาม

अक्षरब्रह्मयोग

८.

อ้นณม อ้นชาช
ศรืมทภควทคีตา
นาม อภษรพฺรหฺมโยค
(โยคะแห่งพรหมอันไม่มีเสื่อม)

อรุหฺน อฺวาจ
 กิํ ตทฺพฺรหฺม กิํมรฺชยาตฺมํ กิํ กรฺม ปฺรฺโยชตฺตม |
 อธิภูตํ จ กิํ โปรฺกตฺมอฺธิทวํ กิํมฺจุยเต ||๘.๑||

กษัตริย์อรชุน ทรงตรัส :

(๘.๑) อะไรคือ ‘พรหม’ อะไรคือ ‘อชฺชาตมฺ’
 อะไรคือ ‘กรรม’ โอ! พระปुरुโษตฺตมะ อีกทั้ง
 อะไรถึงจักเรียก ‘อธิภูต’ อะไรถึงจักเรียก ‘อชิ
 ไทว’ ฯ

อธิษฐานะ ถัด โก่อ๋ตร เทเห่ มินุมธสุทนต์ |
 ปรุขานกาเล จ ถัด เชลโย่สี นียตาตุ่มภะ ||๘.๒||

(๘.๒) ผู้ใดคือ ‘อริยชน’ แล้วมาสถิตย์ในเทหะ
นี้ได้อย่างไร โอ! พระมธุสัทนะ แล้วผู้อาจควม
คุณตนจักสามารถหยั่งรู้ในพระองค์ได้อย่างไร
เมื่อกาลสิ้นลมมาถึง ฯ

ศุภกิจกานฺหาจ
อภฺยํ พุทฺธมํ ปรมํ สุวภาโว ธฺยาคฺคมฺมุจฺยเต |
ภุทฺทาโวทฺทวโร วิสฺสระ กรมสํฆนิคฺเช ||๘.๓||

พระศรีภควาน ทรงตรัส :

(๘.๓) ‘พรหม’ คือสิ่งที่ไม่เสื่อม เป็นสิ่งอันเป็น
ปรมาตม์ ภาวะสูงสุดของพรหมคือ ‘อชฺชุตม’
ส่วนแรงแห่งการสร้างสรรค์อันทำให้สิ่งมีชีวิต

ปรากฏขึ้นและดำรงอยู่นั้น เรียกว่า ‘กรรม’ ฯ

อริฏฺฐํ กุญโร ภาวะ ปุญฺสสุจํ ธิทฺวตฺตมฺ |
อริยชฺโฆ’หเมว’ตฺร เทเห เทหฺกฤตํ วร ||๘.๔||

(๘.๔) ‘อริฏฺฐตฺม’ คือภาวะอันเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ส่วน ‘ปุญฺส’ นั้น คือ ‘อริทฺวตฺตม’ นั้นเอง มีเพียงตัวเท่านั้นที่เป็น ‘อริยชฺโฆ’ ในเทหทั้งปวง โอ! วรแห่งเทหฺกฤตตาม ฯ

อนฺตกาเล จ มาเมว สุมรณฺมกฺตฺวา กเลวรมฺ |
ยะ ปฺรยาศิ ส มทฺภาวํ ยาคิ นา’สฺตยตฺร สํสยะ ||๘.๕||

(๘.๕) เมื่อถึงกาลสิ้นลม ผู้ซึ่งสละร่างโดยรฏฺกถึงเพียงตัว จะบรรลู่ภาวะแห่งตัว อันจักสิ้นซึ่งความสงสัย ฯ

อํ อํ วา’ปิ สุมรณฺภาวํ คฺยชฺคฺยณฺเต กเลวรมฺ |
ตํ ตเม’ว’ติ เกณฺเตย สทา ตทฺภาวภาวิตะ ||๘.๖||

(๘.๖) ในบั้นปลายของการสละซึ่งกายนี้ หากเขารฏกถึงภาวะอะไรๆ ย่อมเป็นภาวะดังคิดนั้นๆ เสมอที่เขาจักได้รับ โอ! เกณฺเตย ฯ

ตสฺมาตฺตฺรเวณฺหุ กาเลณฺหุ มามณฺสุมร ชฺชฺช จ |
มยฺชฺรปิตฺตมโนพฺพุตฺติรฺมาเม’ว’มฺยชฺชสํสยะ ||๘.๗||

— ๑๑๕ —

(๘.๓) ฉะนั้น พึงรพฺกถึงคู้ข้าอยู่ตลอดทุกกาลเวลา
และต่อสู้อย่าง มั่นส พุทธิ ตั้งมั่นอยู่เพียงคู้ข้าแล้ว
ท่านยอมบรรรคคู้ข้าอย่างสิ้นสงสัย ฯ

อภยาสโยคยูกเตน เจตสํ นานํนุคคามินา |
ปรมํ ปุริยํ ทิวชํ ยาคี ปารุถํ นุจिनฺตยํ ||๘.๔||

(๘.๔) ผู้ซึ่งตั้งสมาธิไว้กับคู้ข้า ด้วยจิตตั้งโดยการ
ปฏิบัติโยคะ ไม่ฟุ้งซ่านไป โอ! ปารุถ เขายอมไป
สู่ความเป็น ‘ปรมัตถปุริย’ อันเป็นทิพย์ ฯ

กวี ปฺราณมนฺสาติตรม
อโณรณิขํสมนฺตมฺเรทฺษะ |
สรวสฺย ธาตารมจินฺตยรูปม
อาทิตฺยวรุณํ ตมสะ ปฺรสุตาดํ ||๘.๕||

(๘.๕) พึงตั้งจิตรพฺกถึง สัพพัตถญ ผู้อาวุธ อนุ
ศาสน์ ฤๅ อนุที่ละเอียดยกว่าอนุ ธาตารของสรรพ
ชีวิตทั้งปวง อันมีรูปอยู่เหนือจินตนาการ จรัสตั้ง
แสงอาทิตย์เหนือความมืดมิด ฯ

ปฺรชานกาลีมนสํจเลน
ภกฺตยา ยูกโต โยคพเลน ใจํว |
ภฺรโวรัมมฺเร ปฺราณมาเวศฺย สมฺยก
ส ตํ ปฺริ ปฺริยมนํปติ ทิวมํ ||๘.๑๐||

(๘.๑๐) ในกาลสิ้นลมที่นั่นแล ผู้ใดตั้งลมปราณไว้

หว่างคิ้วทั้งสอง ด้วยมนัสอันแน่นิ่ง ด้วยภักดี
และด้วยปฏิบัติในอำนาจแห่งโยคะ ผู้นั้นย่อม
บรรลุซึ่งปรมาตม์แห่ง ‘ปुरुช’ [ของตน] ในแดน
แห่งทิวสวรรค์ ฯ

ยทกฺษร เวทวิทฺ วนฺตติ
วิศฺนฺติ ยทฺยตโย วิศฺรํคาละ |
ยทิจฺฉนฺโต พฺรหมจฺรยํ จรฺนฺติ
ตตฺเต ปทํ สํสฺรເເໝ ปຣວກຸຍເ || ๘.๑๑ ||

(๘.๑๑) สิ่งอันซึ่งผู้รู้ในคัมภีร์พระเวทแถลงว่า
‘โอม’ สิ่งอันซึ่งนักพรตผู้ปราศจากราคะเข้าไป
หา สิ่งปรารถนาอันนำสู่การปฏิบัติพรหมจรรย์
นั้น บัดนี้ ดูเข้าจักประกาศสิ่งนั้นโดยสังเขปแด่
ท่าน ดังนี้ :

สรวทฺวารานิ สยฺมย มโน หฤทิ นิรุชฺย จ |
มูรฺชนฺยาราชายํคฺมณะ ปฺราณมฺหาสุติ โยคธารณานํ
|| ๘.๑๒ ||

(๘.๑๒) เมื่อทวารทั้งปวงอยู่ในอาณัติ มนัสถูก
จำกัดไว้ในหฤทัย กำหนดปราณแห่งอาตมันไว้ใน
เกล้า สถิตยมั่นในฉานสมาธิ ฯ

โอมิตฺยเอกาภฺยรํ พฺรหม วฺยาหฺรณฺมานนฺสุมฺรณ |
ยะ ปฺรยاتي ดฺยชนฺเททํ ส ยาทิ ปฺรมา คติมฺ || ๘.๑๓ ||

(๘.๑๓) ผู้ใดเปร่งเสียง ‘โอม’ อันคือพรหม เพียง
พยางค์เดียว รุกถึงตู่ข้าเมื่อสละออกจากทะเล
ของตน เขาย่อมไปสู่คติอันเป็นปรมัตถ์ ฯ

อนนุยเจตาสะ สดตฺ โย มา สุมรติ นิตฺยสະ |
ตสฺยา'หิ สุลภะ ปารถ นิตฺยยุกตสฺย โยคินะ ||๘.๑๔||

(๘.๑๔) ผู้ใดรุกถึงตู่ข้าเป็นนิตย ด้วยจิตอันไม่
เบี่ยงเบนเสมอ เป็นนิตยด้วยสำรวมโยคะ โอ!
ปารถ เขาย่อมบรรลุนตู่ข้าได้โดยง่าย ฯ

มามฺเปตฺย ปฺนรฺชฺนํ ทฺะขาลยฺมสํสวตฺม |
นาปฺนฺวณฺติ มหาตฺมานะ สํสิทฺธิ ปรมํ คตาสะ ||๘.๑๕||

(๘.๑๕) เมื่อบรรลุนตู่ข้าแล้ว มหาตมะผู้นั้นย่อม
ไม่เกิดใหม่อีก ไม่ไปสู่แดนแห่งความทุกข์ ไม่
ไปสู่สภาพอันไม่ยั่งยืน เพราะเขาได้ไปสู่
ปรมัตถ์ แล้ว ฯ

อาพรฺหฺมภูวนาตุโลกาสะ ปฺนรารวฺติโน'รฺชฺน |
มามฺเปตฺย ตฺุ เกณฺเตย ปฺนรฺชฺนํ น วิทฺยเต ||๘.๑๖||

(๘.๑๖) โอ! อรชุน นับจากดินแดนแห่งพรหมถึง
โลกนั้น ล้วนถูกกำหนดให้หมุนเวียนไปมาครั้ง
แล้วครั้งเล่า แต่ เกณฺเตยยะ เอ๋ย ผู้ที่บรรลุนตู่ข้าแล้วใน
ตู่ข้า นั้น ย่อมหากกลับไปเกิดใหม่อีกครั้งไม่ ฯ

— ๑๑๔ —

สหสุรยุคปรยุคนมอหรัยทุพรมโณ วิทูระ |
ราตรี ยุคสหสุรานดำ เต'โหราคูโรวิโท ชนาะ ||๘.๑๗||

(๘.๑๗) คนผู้รู้ในนยะของทิวา-ราตรี ย่อมรู้ว่า
หนึ่งพันยุครวมแล้วคือหนึ่งทิวาของพระพรหม
แลเสมอเท่าหนึ่งราตรี ฯ

อวยกตาทุยยุคยะ สรวาสะ ปฺรภาวนคฺยหฺรากลเม |
ราตรฺยาคเม ปฺรลฺยฺนเต ต'ไคฺร'ว'ว'ยุคคฺตฺสิหฺนเก ||๘.๑๘||

(๘.๑๘) เมื่อเริ่มทิวา สิ่งปรากฏทั้งปวงได้ปรากฏ
จากความไม่ปรากฏ กระทั่งถูกบรรลยให้สิ้น กลับ
สู่สิ่งเดิมอันเรียกว่า ความไม่ปรากฏ นั้น เมื่อเริ่ม
ราตรี ฯ

ภูตฺครามะ ส เอว'ยํ ภูตฺวา ภูตฺวา ปฺรลฺยเต |
ราตรฺยาคเม'วสะ ปารุถ ปฺรภาวนคฺยหฺรากลเม ||๘.๑๙||

(๘.๑๙) ครั้งแล้วครั้งเล่า เหล่าสรรพภูตอันหลากหลาย
นี้จะถูกบรรลยอย่างสิ้นหวังโดยสิ้นเมื่อถึง
ราตรี โอ! ปารุถ แล้วจะปรากฏขึ้นอีกเมื่อถึงทิวา
ฯ

ปฺรสุตฺตสมาดตุ ภาโว'โนย'วยุคโต'วยุคตาดฺตานานะ |
ยะ ส สรวเม ภูเตหฺมฺ นศฺยตฺตฺน วินศฺยติ ||๘.๒๐||

(๘.๒๐) แต่เหนือกว่าสิ่งไม่ปรากฏนี้ ยังมีภาวะ

ของสิ่งไม่ปรากฏอื่นอันเป็นนิรันดร์ เป็นสิ่งซึ่ง
หาวินาสไม่เมื่อสรรพภูติทั้งหมดถูกทำลายสิ้น ฯ

อวฺยกฺโต’กฺษร อิตฺยฺกฺตสฺตมาหุ ประมา คติมฺ |

อํ ปฺราปฺย น นีรฺตฺนเต เตหฺสฺส มม ||๘.๒๑||

(๘.๒๑) สิ่งไม่ปรากฏนี้เรียกว่า ‘อภฺร’ (สิ่งไม่
เสื่อมสลาย) อันรู้ว่าคือ ปรมคฺติ ซึ่งผู้เข้าถึงสิ่งนี้
จักไม่นิวติ [กลับไปเกิด] อีก นี่แลคือ บรมสถาน
ของตฺวํ ฯ

ปฺรฺหฺม ส ประ ปารฺถ ภฺกฺตฺยา ลภฺยสฺตฺวนนฺยชา |

ยสฺย’นฺตสฺส สฺตฺตานิ ภูตานิ เชน สรวฺมิตํ ตตมฺ ||๘.๒๒||

(๘.๒๒) โอ! ปารฺถ ‘ปรมปฺรฺหฺม’ ซึ่งสรรพชีวิตทั้ง
ปวงมีอยู่ และแผ่ซ่านไปทั่วนั้น อาจบรรลุได้ด้วย
การปฏิบัติภักดีอย่างแน่วแน่ ฯ

ยตฺร กาเล ตฺวนาวฤตฺติมาวฤตฺติ โจ’ว โยคิณฺส |

ปฺรฺชาตา ชานติ ตํ กาลํ วกฺษฺยามิ ภฺรตฺรฺษภ ||๘.๒๓||

(๘.๒๓) กาลใดที่โยคีผู้ละสังขารจักไม่หวนกลับ
อีกจักหวนกลับเมื่อถึงกาลใดนั้น โอ! ภฺรตฺรฺษภะ
ตฺวํจะแถลง [ในบัดนี้] ฯ

อฺกฺนินฺโรชฺยตฺริหสฺส สฺกฺลสฺส มณฺมาสา อุตฺตฺรายนมฺ |

ตตร ปรัชยาตา คจณนติ พรหม พรหมวิโท ชนาะ ||๘.๒๔||

(๘.๒๔) คนผู้รู้ในพรหม เมื่อสละกาย ณ กาลแห่ง
อัคนิ โขติ ทิวา กุศลปักษี ฤๅ แสงในมัฆมาสแห่ง
อุตตราชณนั้น ย่อมไปสู่พรหม ฯ

ฐโม ราตริสตุตา กฤษณะ มณมาสา ทภิชฌาชนม |
ตตร จานุทรมสั โขยติรุโยที ปราปย นิวรุตเต ||๘.๒๕||

(๘.๒๕) ส่วนโยคีผู้สละกาย ณ กาลแห่ง ฐม ราตริ
กฤษณปักษี ฤๅ แสงในมัฆมาสแห่งทักษิณา
ชณนั้น ย่อมได้รับแสงจันทรา ก่อนนิวัติ [กลับไป
เกิด] อีกครั้ง ฯ

ศุกุลกฤษณะ คติ เขยเต ชคตะ ศาสวเต มเต |
เอกขา ยาคยนาวุฤตติมนุชยา'วรุตเต ปุณะ ||๘.๒๖||

(๘.๒๖) ความสว่างและความมืด สองนี้ล้วนเป็น
มติธรรมของโลก ทางหนึ่งเป็นคติอันหานิวัติไม่
อีกหนึ่งนั้นนิวัติ पुณ ฯ

ใน'เต สฤติ ปารุถ ชานนุโยคี มุหุติ กศจน |
ตสมามตสรวะฐู กาเลฐู โยคยูกโต ภว'รฐุน ||๘.๒๗||

(๘.๒๗) โอ! ปารุถ เมื่อรู้คติอันแตกต่างสองนี้แล้ว
จักหาวิธีโยคีใดถูกบดบังให้ลุ่มหลงอีกไม่ ฉะนั้น
อรฐุน เอ้ย จงตำรวมมั่นในโยคะเสมอทุกกาล

— ๑๒๑ —

เทอณ ฯ

เวทณฺหํ ชเชณฺหํ ตปะสฺสํ ใจํว
ทานณฺหํ ชตฺตํ ปุณฺณผลํ ปฺรทียญฺม |
อเคฺขยติ ตตฺสรวมิตํ วิทิตฺวา
โยคี ปฺรสุตฺตานมฺไปติ จาํทญฺม ||๘.๒๘||

(๘.๒๘) โยคีเมื่อรู้แจ้งทั้งหมดนี้ ย่อมไปอยู่
เหนือผลแห่งบุญ อันกำหนดด้วย การศึกษาพระ
เวท การประกอบชัณ การบำเพ็ญตปะ และ การให้
ทาน แล้วบรรลุสู่บรมสถานอันดั้งเดิมของตน แะ
ฯ

โอม ตตฺ สทฺติ สฺริมฺทกฺกวทฺทิตา สุปนิษฺตฺ พฺรหฺมวิทฺยาชา
โยคสาสฺตรํ สฺริภุชฺณารุณํ สํวาทฺรฺชุน อภฺรพฺรหฺมโยค
นาม อษฺฏโม'รฺชยาชะ ||๘||

(๘) โอม ตตฺ สตฺ สฺริมฺทกฺวาทฺทิตา อันเป็นพรหม
วิทยาที่มีมาในคัมภีร์อุปนิษฺท ในโยคสาสตร์ว่า
ด้วยกถาสํวาทระหว่าง พระศรีภุชณะ แล กษัตริย์
อรชุน นาม อภฺรพฺรหฺมโยค อันเป็นอชฺชยายที่แปล
เป็นดังนี้แล ฯะ

อด นวโม'ธยาชะ
ศุริมทภควททีดาข้า
ราชวิทยาราชคหุชโยโค นาม

राजविद्याराजगुह्ययोग

६.

นวม อัยชยาช
ศริมัทภควททีดา
นาม ราชวิทยาราชคหุชโยค
(โยคะแห่งราชวิทยาและราชคหุช)

ศุภริกวานาวาจ

อิทํ ตุ เต คุหุยคัม ปุรวกษยามนฺนสฺยเว |

ขฺวานํ วิขฺวานสทิตํ ชชฺชฺวานาควา โมกฺษยเส'สุภาต ||๕.๑||

พระศุภริกวาน ทรงตรัส

(๕.๑) แต่ท่าน ผู้สิ้นริษยา ตูข้าจักขอประกาศณาณ
พร้อมด้วยวิขณาณ อันลึกลับ ซึ่งเมื่อได้รู้แล้ว
จักได้บรรลุดุโมกษะ พ้นจากบาปอันชั่วร้าย ฯ

ราชวิทยา ราชคุหุย์ ปวิตรมิตมุตตมม |

ปรตฺยกฺษาวคัม ฐรมุขํ สฺสขํ กรตฺมวฺยขม ||๕.๒||

(๕.๒) สิ่งนี้คือ วิทยาการสูงสุด (ราชวิทย) ความ
ลึกลับสูงสุด (ราชคุหุย) เปี่ยมด้วยความศักดิ์สิทธิ์
อันจักให้ประสพการณ์โดยตรงสู่การบรรลุดตนเอง
อันสัมพันธ์กับหลักธรรม ง่ายในการปฏิบัติ แต่
ไม่มีเสื่อมสิ้น ฯ

อสุรทฺทธานาเส ปุรฺยา ฐรมฺสฺยา'สฺย ปรีตป |

อปฺราปฺย มํ นีวรฺตนเต มฤตฺยุสฺสํสํสํวรตฺมนิ ||๕.๓||

(๕.๓) ปุรุษผู้ไม่มีศรัทธาในธรรมนี้ ข่อมไม่อาจ
บรรลุนตูล้าได้ โอ ปรีนตป แต่จักเวียนว่ายอยู่
ในห้วงสังสารวัฏแห่งมฤตยู ฯ

มฺชา ตตฺมิตํ สรวํ ชคทฺวยกฺตมฺรุตินา |

มตฺสฺถานํ สรวกฺฏตานํ น จา'หํ เตชฺววสฺสฺติตะ ||๕.๔||

— ๑๒๔ —

(๕.๔) โดยดูข้านี้ ทุกสิ่งในจักรวาลนี้ล้วนแผ่ซ่าน
ไปด้วยมรติอันหาปรากฏของดูข้าทั้งสิ้น สรรพ
ชีวิตทั้งปวงล้วนอาศัยอยู่ในดูข้านี้ แต่ดูข้าหาได้
อาศัยอยู่ในสิ่งเหล่านี้ไม่ ฯ

น จ มตฺตฺตานิ ภูตานิ ปศฺย เม โข โลกโมศฺวรม |
ภูตภูตุนน จ ภูตสฺส โถ มมา'คฺมา ภูตภาวนะ ||๕.๕||

(๕.๕) [ในขณะที่เดียวกัน] สรรพชีวิตทั้งปวงหาได้
อาศัยอยู่ในข้าไม่ จงมองให้เห็นโยคะแห่งพระ
อิศวรในดูข้า แม้นดูข้าคือผู้บำรุงสรรพชีวิตทั้ง
หมด แต่หาใช่สิ่งปรากฏแห่งจักรวาลไม่ เพราะ
อาตมอันของดูข้านั้น คือต้นกำเนิดของสิ่งปรากฏ
ทั้งปวง ฯ

ยถา'กาสสฺสฺติโต นิคฺขํ วาฯะ สรวฺตร โล มหํ |
ตถา สรวาณิ ภูตานิ มตฺตฺตานี'คฺชุปฺชารช ||๕.๖||

(๕.๖) เฉากเช่นลมที่พัดไหลไปมา ย่อมสถิตย์อยู่
ในอากาศอันใด จงรู้ว่าสรรพชีวิตทั้งปวงก็สถิตย์
อยู่ในดูข้าอันนั้น ฯ

สรวฺภูตานิ เกาบุเตฯะ ปฺรภุคฺติฯะ ยานุติฯะ มามิกาม |
ภลฺปภฺยเยฯะ ปฺนสฺตฺตานิฯะ ภลฺปาทาฯะ วิสฺสุชามฺบหม ||๕.๗||

(๕.๗) เมื่อสิ้นกัลป์ สรรพชีวิตทั้งปวงย่อมคืนสู่

‘ปรกฤติ’ ในตูข้า โอ เกานุเตย จนเมื่อเริ่มกลับ
ตูข้าจึงสร้างสิ่งเหล่านี้ให้ปรากฏอีกครั้ง ฯ

ปรกฤติ สุวามญญก ขิณุชามิ ปุณะ ปุณะ |
ภูตครามมิมี กฤตสุนมอวคั ปรกฤเตวศาต ||ธ.๘||

(ธ.๘) ด้วย ‘ปรกฤติ’ นั้น อยู่ภายใต้การควบคุม
ของตูข้าเอง ข้าจึงสรรสร้างสรรพชีวิตอันหลากหลาย
เหล่านี้ขึ้น ครึ่งแล้วครึ่งเล่า ให้อยู่อย่าง
ผูกพันด้วยกรรมในอำนาจของปรกฤตินั่นเอง ฯ

น จ มำ ตานิ กรุมาณิ นิพฐนุติ ธนัชย |
อุทาสินวทาสินมอสกฤต เตมุ กรุมสุ ||ธ.๙||

(ธ.๙) แต่กรรมเหล่านี้หาได้ผูกพันอยู่กับตูข้าไม่
โอ ธนณชัย ด้วยข้ามันั้น ประทับนั่งอยู่เป็นกลาง
ปราศจากการยึดมั่นในกรรมเหล่านี้ ฯ

มยา’ธูยเกษณ ปรกฤติะ สุยเต สจจจรม |
เหตุนา’เนน เกานุเตย ชคทวิปริวรรตเต ||ธ.๑๐||

(ธ.๑๐) ‘ปรกฤติ’ ให้กำเนิดทั้งสิ่งเคลื่อนไหว
และสิ่งไม่เคลื่อนไหว ภายใต้การดูแลของตูข้า โอ
เกานุเตย ด้วยเหตุนี้วัฏจักรวาลจึงหมุนไป ฯ

อวชานนุติ มำ มุฒา มานุญิ ตนมาศุริตม |

ปริ กาวมชานนโต มม ภูตมเหศวรม ||ธ.๑๑||

(ธ.๑๑) ชนผู้โง่เขลาคลุกเคลนข้า เมื่อตู่ข้าอาศัยอยู่
ในรูปของมนุษย์ ด้วยหาฐในภาวะอันสูงสุดของ
ตู่ข้า อันค้อมหาอิศวรของสรรพชีวิตทั้งปวง ฯ

โมฆาสา โมฆกรมาโม โมฆชานา วิเจตสะ |
รากษสึมาสุริ โจ้ว ปรกฤติ โมหิณี สุริตะ ||ธ.๑๒||

(ธ.๑๒) เพราะถูกครอบงำด้วยโมหะ ที่บำเรอ
‘ปรกฤติ’ ให้ลุ่มหลงอยู่ในความเป็นยักษ์แลอสูร
จึงทำให้ เกิดโมฆะในความหวัง เกิดโมฆะใน
กรรม และเกิดโมฆะในฉาน ฯ

มหาตมานสตุ มา ปารถ ไทวี ปรกฤติมาสุริตะ |
ภชนคชนนุชมนโส ชลาตวา ภูตาทิมวชม ||ธ.๑๓||

(ธ.๑๓) แต่ โอ ปารถ เหล่ามหาตมะผู้อาศัยอยู่ใน
‘ปรกฤติ’ อันเป็นทิพย์ของตู่ข้า ได้รู้ว่ตู่ข้านี้คือ
ต้นกำเนิดอันไม่มีเสื่อมสลายของสรรพชีวิตทั้ง
ปวง ย่อมถวายนุชาแต่ข้านี้ ด้วยจิตอันไม่เบี่ยง
เบน ฯ

สคต กิรตชนโต มา ชคนตศุช ฤตวูรตะ |
นมนชุนตศุช มา ภกตยา นิตยชุกตา อุปาสเต ||ธ.๑๔||

(ธ.๑๔) ถวายสคตแด่ตู่ข้าอยู่เสมอ กำหนดรู้ในคำ

— ๑๒๒ —

อธิษฐานด้วยความพากเพียร แสดงความ
นอบน้อมแต่เข้าสู่ด้วยความรักดี และถวายบูชาแต่
ข้างอยู่เป็นนิตย์ ฯ

ชฎานายเชณ จา'ปยุเนย ชชนโต มามุปาสเต |
เอกคเวน ปฤถกฺเขวน พุทธา วิสวโตมุขม ||๕.๑๕||

(๕.๑๕) บ้างถวายยัถณะด้วยยัถณะแห่งฉาณ
ปีณฉา และบูชาเข้าสู่ว่าเป็นเอก เป็นต่าง เป็นพุ
ที่หันหน้าไปทุกทิศทุกทาง ฯ

อหิ กรตุรหิ ชชณะ สุวธา'หมหเมษม |
มนุโตร'หมหเมวา'ชชมอหมกุนิรหิ หุตม ||๕.๑๖||

(๕.๑๖) ตูข้านี้คือ กรตุ คือ ชชณะ คือ สุวธา คือ
เอษม คือ มนุตระ อีกคือ อาชชม คือ อกุนิ คือ
หุตม ฯ

ปีตา'หมสุย ชคโต มาตา ธาตา ปีตามหะ |
เวทุขิ ปวิตุรโมการ ฤกสาม ชชเรว จ ||๕.๑๗||

(๕.๑๗) คือ พระบิดา พระมารดา พระธาดา พระ
ปีตามหะ ของจักรวาลนี้ คือ เวทุขม คือ ปริตุรม
คือ โอม อีกยิ่งกว่านั้น คือ ฤกเวท คือ สามเวท คือ
ยชฺรเวท ฯ

คตฺรภรฺตา ปฺรภะ สาภิณี นิวาสะ สรณํ สุหฤตฺ |
ปฺรภะ ปฺรลยะ สฺถานํ นิธานํ พิชมวฺยขมฺ ||ธ.๑๘||

(ธ.๑๘) คือ คติ คือ ภารดา คือ ประภ คือ สาภิณ
คือ นิวาส คือ สรณะ ฤ สหาย คือ ประภพ คือ
บรรลัษ คือ นิธานสถาน แล คือ พิชอันเป็นนิ
รันดร์ ฯ

คปามุขมหํ วรฺมํ นิคุฤหณามฺยุตฺตฺสฺถขามิ จ |
อมฤตํ ไจว มฤตฺยฺสฺสจ สทสฺสจจา'หมฺรฺชุน ||ธ.๑๙||

(ธ.๑๙) คือ ความร้อน คือ ผู้กักและหลั่งน้ำารุน
คือ อมฤตอีกทั้งมฤตยู คือ สัตหรือแม้นอัสต โอ
ท้าวอรชุน ฯ

ไศฺรวิทยา มํ โสมปาละ ปฺนุตปาปา
ยไชฺลยริฏฺฐา สุวฺรคฺติ ปฺรารถฺยฺนเต |
เต ปุณฺณมาสาทฺย สฺสเรณฺทฺรโลกมฺ
อศฺนฺนฺติ ทิวฺยานุทิว เทวโกถานฺ ||ธ.๒๐||

(ธ.๒๐) ผู้รู้ในพระเวททั้งสามที่ได้ดื่มน้ำโสม
และชำระล้างบาปทั้งมวลแล้ว ถวายบูชาแด่ตู่ข้า
ด้วยยัณ อ้อนวอนปรารธนาเพื่อหนทางสู่สวรรค์
เขาเหล่านั้นยอมไปถึงโลกของพระอินทร์อัน
เปี่ยมด้วยบุญ และเสพสำราญอยู่ในทิพย์แห่ง
โลกสวรรค์อันเป็นเทวโลก ฯ

เต ตั ภุกตฺวา สุวรคโลกั วิศาลั
ภุญเณ ปุณฺเษ มรตฺยโลกั วิสนฺติ |
เอวั ตฺรอิธรมฺมนุปรปฺนนา
คตาคคั กามกามา ลภฺนเต ||๕.๒๑||

(๕.๒๑) เมื่อได้สำราญในโลกสวรรค์อันวิศาลยิ่ง
แล้ว เขาเหล่านั้นจะ [กลับ] ไปสู่โลกอันไม่จริง
เมื่อสิ้นบุญ ฉะนั้นผู้ปฏิบัติตามหลักของพระเวท
ทั้งสาม อันมุ่งปรารถนาในกาม ย่อมได้รับความ
ตาย และความเกิด [ไปมา] เช่นนี้ ฯ

อนนฺยาศุจินฺตชนฺโต มำ เข ชนาะ ปฺรยฺยปาสเต |
เตษำ นิตุยาภิกฺกุตานำ โยคเกษมำ วหามฺยหฺม ||๕.๒๒||

(๕.๒๒) ชนผู้ประกอบบูชาแต่ดูข้า พงสมาธิอยู่
เพียงดูข้าด้วยเอกภาพอยู่เป็นนิตย์โดยไม่มีเป้า
หมายเป็นอย่างอื่น ดูข้าย่อมยังให้ซึ่งสิ่งที่พวก
เขายังไม่มี หรือรักษาสິงที่มีอยู่แล้วให้คงอยู่ ฯ

เขปฺยณฺยเทวดา ภุกตฺา ชนฺเต ศฺรทฺธชา'นฺวิตาเซ |
เต'ปี มาเมว เกานฺเตช ชชนฺตฺยวิธิปฺรูวกมฺ ||๕.๒๓||

(๕.๒๓) อนึ่ง ผู้ใดภักดีต่อเทวะองค์อื่นๆ บูชาด้วย
ศรัทธาอันเปี่ยมล้น โอ เกานฺเตช [แท้จริงแล้ว]
เขานั้นประกอบบูชาแต่เพียงดูข้า แม้จะไม่ต้อง
ตามวิธีแต่โบราณก็ตามที ฯ

อหิ หิ สรวชชานา โภกตา จ ปรมุเรว จ |
น ตู มามภิกขานนติ ตตฺเตวนา'ตฺตจฺจวนฺติ เต ||ธ.๒๔||

(ธ.๒๔) เพราะตูข้านี้คือผู้บริโภคน้ำพระประภู
ในชั้นทั้งปวง แต่พวกเขาหารู้แจ้งในความจริงนี้
ไม่ ฉะนั้นจึงต้องจืดอยู่ ฯ

ขานฺติ เทววฺรตา เทวานูปิตฺตฺขานฺติ ปิตฺตวฺรตา |
ภูตานิ ขานฺติ ภูตฺเตชฺชา ขานฺติ มทฺยฺชิโน'ปิ มามฺ ||ธ.๒๕||

(ธ.๒๕) ผู้บูชาแต่เทวะย่อมไปสู่เทวะ ผู้บูชาแต่
พระปีตาย่อมไปสู่พระปีตา ผู้บูชาแต่ภูตวิณญาณ
ย่อมไปสู่ภูตวิณญาณ ผู้ภักดีต่อตูข้านี้ก็จะย่อมมา
สู่ตูข้านี้แล ฯ

ปตฺตรํ ปุณฺณํ ผลํ โศ ย เม ภกฺตฺยา ปฺรยจฺจติ |
ตทหิ ภกฺตฺยฺปหุตฺตมอศฺนามิ ปฺรยตฺตมฺนํ ||ธ.๒๖||

(ธ.๒๖) ผู้ใดก็ตามที่ถวายใบไม้ ดอกไม้ ผลไม้
หรือน้ำ แต่ตูข้า ด้วยภักดี ตูข้าย่อมยอมรับใน
ความภักดีอันบริสุทธิ์ด้วยอาตมน์ของเขานั้น ฯ

ชคฺคโรมิ ชทฺศฺนาสิ ชชฺชโหมิ ททาสิ ชตฺ |
ชตฺตปฺสฺยสิ เกณฺเดยฺย ตตฺตฺกฺรฺมฺว มทฺรปณฺมฺ ||ธ.๒๗||

(ธ.๒๗) สิ่งใดที่ท่านกระทำ สิ่งใดที่ท่านบริโภค
สิ่งใดที่ท่านสละ สิ่งใดที่ท่านถวาย ตปะที่ท่าน

บำเพ็ญ นั้น โอ เกานุเตย จงประกอบเป็นเครื่อง
ถวายแด่ตู่ข้า เทอล ฯ

ศุภาศกผลไธเรว โมกษุเสถ กรมพณฺเฑน |
สํนุยาสโยคยุกตตามา วิมุกโต มามุโปยฺหสิ ||๕.๒๘||

(๕.๒๘) ฉะนั้น จงมุ่งสู่โมกษะให้พ้นจากพันธะ
แห่งกรรมทั้งที่ยังผลอันเป็นศุภมงคลฤาสุภ
มงคล ด้วยจิตมั่นคงในอาตมมันในวิถีของสํนุยา
สแห่งโยคะ เพื่อไปสู่วิมุตติและตู่ข้า ฯ

สโม'หํ สรวฏเตนฺ น เม เทวฺโย'สฺติ น ปริยํ |
เย ภษนฺติ ตู มํ ภกฺตฺยา มยิ เต เตนฺ จา'ปฺยหม ||๕.๒๙||

(๕.๒๙) ตูข้า้นั้นเห็นเสมอภาพในสรรพชีวิตทั้ง
ปวง ความจงรักภักดีความจงเกียจนั้นหามิในข้าไม่
แต่ผู้ใดบูชาข้าด้วยความภักดีแล้ว เขาย่อมอยู่ใน
ตัวข้า แลข้าย่อมอยู่ในตัวเขา ฯ

อปี เจตฺสฺยทฺราจาโร ภษเต มามนฺนุภากุ |
สาธฺเรว ส มนฺตวฺยํ สมฺยคฺวฺยสิโต หิ สะ ||๕.๓๐||

(๕.๓๐) หากแม้ว่า ทูรชน ผู้ประกอบกรรมชั่ว
บูชาตู่ข้าด้วยจิตไม่เปียงเบน ย่อมถือว่าเขาเป็น
สาธุชน เพราะดังแล้วในความรู้ชอบโดยแท้จริง ฯ

กษิปร ภาติ ธรรมาตมา ศศวจาณติ นิภจติ |
เกานเตย ปรติ ชานีหิ น เม ภกตะ ปรณศยติ ||๕.๓๑||

(๕.๓๑) ในไม่ช้า เขาจักกลายเป็นอาตมมันผู้เห็น
ชอบในธรรม และได้รับศานติในบ้นปลาย โอ เกา
นเตย เอ๋ย จงประกาศอย่างมั่นใจได้เลยว่า ผู้ภักดี
ของข้า้นั้นจักหาไม่เสื่อมไม่ ฯ

มา หิ ปารุท วุชปาศริศย เข'ปี สุยะ ปาปโยนยะ |
ศตริโย ไวศยาสดถา สุทราสตะ'ปี ยานติ ปรา คติม
||๕.๓๒||

(๕.๓๒) เมื่ออาศัยอยู่ในตู้ออย่างมั่นคงแล้ว โอ
ปารุท ไม่ว่าชนนั้นจะเป็น ผู้ถือกำเนิดด้วยบาป
อิสตรี ไวศยะ แลทั้ง สุทร ย่อมไปสู่ บรมคติ ได้
[เท่าเทียมกัน] ฯ

กิ ปุณรพราหฺมณะ ปุณฺชา ภกฺตา ราชรยษสฺถถา |
อนิคมสุขํ โลกมฺอิมํ ปฺราปฺย ภชฺสว มาม ||๕.๓๓||

(๕.๓๓) แล้วโยจะเปรียบกับ พราหมณ์ ฤาชา
ผู้ทรงศีล ผู้มีบุญแลภักดี ที่ถึงแล้วซึ่งความไม่
เที่ยงแลความไม่มีสุขในโลกนี้ ฉะนั้นพึงบูชา
ตู้อนี้ เทอญ ฯ

มณฺมนา ภว มทฺภกฺโต มทฺยาศี มํ นมสฺสกุร |
มาม ไว'ษยสิ ชุกฺไคว'วมอาตฺมานํ มตฺปฺราษณะ ||๕.๓๔||

— ๑๓๓ —

(๕.๓๔) ด้วยมนัสมั่นในตฐา ภักดีต่อตฐา ถวาย
บูชาแด่ตฐา ถวายนมัสการแด่ตฐา อาศักรวมเป็น
หนึ่งกับตฐา เมื่ออุทิศแด่ข้าดังนี้แล้ว จักบรรลुซึ่ง
อาตมณของตนโดยแท้ ฯ

โอม ตต สหิตี ศรีมัททกวัทกิตา สุปนิษทุ พรหมวิทยาชา
โยคศาสเตร ศรีกฤษณารุณ สวาเทรฐนราชวิทยาราช
คุหุโยโค นาม นวโมธยายะ ||๕||

(๕) โอม ตต สด ศรีมัททกวัทกิตา อันเป็นพรหม
วิทยาที่มีมาในคัมภีร์อุปนิษท ในโยคศาสตร์ว่า
ด้วยกถาสวาทระหว่าง พระศรีกฤษณะ แล ทำวอ
รุณ นาม ราชวิทยาราชคุหุโยค อันเป็นอธยาย
ที่เก้า เป็นดังนี้แล ฯ

อด ทศโม'ธฺยาชะ
ศฺรீมัทภกวัตทคีตา
วิภูติโยโค นาม

วิभูติযোগ

๑๐.

ทศม อธฺยาช
ศฺรীมัทภกวัตทคีตา
นาม วิภูติโยค
(โยคะแห่งวิภูติ)

ศรียกวานาวาจ

ภุช เอว มหาพาโห ศุภณ เม ปรมฺม วจะ |

ยตุเต'หํ ปริยมาณาย วกฺษฺยามิ หิตกามุชฺชา ||๑๐.๑||

พระศรียกวาน ทรงตรัส :

(๑๐.๑) จงสดับให้ชัดแจ้งอีกครั้งในวณะอันสูง
สุดของตูข้านี้ โอ! มหาพาโห ด้วยท่านนั้นเป็น
ที่รักของตูข้า จึงขอประกาศธรรมต่อไปนี้เพื่อ
ประโยชน์ของท่านเอง ฯ

น เม วิหะ สุรคณะ ปรภวัน มหฺรชฺชะ |

อหมาทฺรหิ เทวานา มหฺรยิณฺหา จ สรวสฺสะ ||๑๐.๒||

(๑๐.๒) จักหามีทวยเทพ งามหาฤๅษีใดที่ยังรู้
ในกำเนิดของตัวข้า เพราะตูข้านี้แล คือต้นกำเนิด
ของเทวะและมหาฤๅษีทั้งปวง ฯ

โย มามชมนาทิ จ เวคฺติ โลกมเหสฺวรมฺ |

อัสมึณฺส ส มรฺเตยฺมฺ สรวปาโปะ ปรมฺมจฺยเต ||๑๐.๓||

(๑๐.๓) ผู้ใดรู้ในตูข้าว่า ตูข้านั้น หามีเกิด หามี
ต้น เป็นมหาอิศวรของโลก ชนผู้อยู่ในหมู่ของผู้
ไม่จริงนั้นจะไม่ม่งมาย เป็นอิสระจากบาปทั้ง
ปวง ฯ

พุทฺธิรชฺชานมสฺโมหะ ภฺชมา สคฺยํ ทมะ สมะ |

สฺขํ ทุชะ ขํ ภโว'ภาโว ภยํ จา'ภยเมว จ ||๑๐.๔||

— ๑๑๖ —

(๑๐.๔) พุทธิ ฌาณ อสัมโมหะ กัมมา สัตตยะ ทมะ
สมะ สุขุม ทุกขัง ภาวะ อภาวะ ภัย แล อภัย ... ฯ

อหิสา สมตา ตุขุฏิสฺสโต ปาทนํ ยโส'ยสสะ |
ภวนฺติ ภาวา ภูตานํ มคฺต เอว ปุถุคฺคิธะระ ||๑๐.๕||

(๑๐.๕) ... อหิมสา สมตา ตุขุฏีเส ตปะ ทาน ยศ แล
อยศ อิกภาวะในสรรพชีวิตอื่น ๆ นั้น ล้วนเกิดขึ้น
จากดูข้าโดยแท้ ด้วยวิธีอันหลากหลาย ฯ

มหรชชะ สปฺต ปุรุเว จควาโร มนวสฺสตา |
มทุกาวา มานสา ซาตา เขษํ โลก อิมะะ ปฺรชาชะ ||๑๐.๖||

(๑๐.๖) สัปตมหาฤาษี อิกจตุรมนุแต่โบราณกาล
นั้น ล้วนคือภาวะอันเกิดจากมนัสของดูข้า ซึ่ง
มวลประชาในโลกนี้ต่างล้วนสืบจากสิ่งเหล่านี้
ทั้งสิ้น ฯ

เอตํ วิภูติ โยคํ จ มม โย เวตฺติ ตตฺตวตตะ |
โส'วิกมฺเปณ โยเคน ยฺชฺชเต นา'ตฺร สํสยะ ||๑๐.๗||

(๑๐.๗) ผู้ใดรู้ความจริงในวิภูติโยคะของดูข้านี้
ย่อมรวมเป็นหนึ่ง [กับดูข้า] ด้วยโยคะอันไม่
หวั่นไหวนี้ อย่างสิ้นสงสัย ฯ

อหํ สรวฺวสฺย ปฺรภโว มคฺตตะ สรวํ ปฺรวรุตเต |

อติ มตฺวา ภษนฺเต มํ พุทฺธา ภาวสมฺมุติเต ||๑๐.๘||

(๑๐.๘) ตูข้านี้ คือต้นกำเนิดของสรรพสิ่งทั้งปวง
อันล้วนปรีวรตมาจากตูข้าทั้งสิ้น ฉะนั้นผู้มี
พุทธิเมื่อเข้าใจแล้วย่อมบูชาตูข้า ด้วยซาบซึ่งใน
ภาวะของตูข้านี้ ฯ

มจฺจิตฺตา มทฺกตปฺราณา โพรชนฺตะ ปฺรสุปฺรมุ |
ภยชนฺตสฺส มํ นิศฺยํ คุณฺชนฺติ จ รมฺนฺติ จ ||๑๐.๙||

(๑๐.๙) ด้วยจิตมั่นคงในตูข้า ด้วยชีวิตถวยาบูชา
แต่ตูข้า ให้ทางสว่างแก่กันและกัน กล่าวถึงตูข้า
อยู่เป็นนิตย์ พวกเขาย่อมพึงใจอีกทั้งรื่นรมย์ ฯ

เตষํ สดฺตยฺกฺตํ นํ ภาตํ ปฺริตฺติปฺรฺวณฺม |
ททามิ พุทฺธิโยคํ คํ เชน มามฺปฺยานฺติ เต ||๑๐.๑๐||

(๑๐.๑๐) ผู้สำรวจอยู่ในโยคะ ถวยาบูชาแต่ตูข้า
ด้วยปรีดียิ่ง ข้าจักมอบพุทธิโยคะแก่พวกเขา อัน
นำสู่ความบรรลู่ในตูข้านี้ ฯ

เตষาเมว นฺนํ กมฺปารมฺมมฺหํ ชฺหณํ ชํ ตมะ |
นาศยามยาตฺมภาวสุโธ ชฺหณํ ทีเป น ภาสฺวตา ||๑๐.๑๑||

(๑๐.๑๑) ด้วยความอาทรอย่างยิ่งอันมีแต่พวกเขา
นี้ ตูข้า จะเข้าสู่ อตมภาวะ ของพวกเขา เพื่อ

ขจัดให้สิ้นซึ่ง ความมืดมิดแห่งอวิชชา ด้วยญาณ
ประทีปอันเจิดจรัสนี้ ฯ

อรุณ อุวาจ

ปรี พุรหม ปรี ฐาม ปวิตรี ปรม์ ภวานุ |

ปฺรุษํ สาศฺวคํ ทิวฺฆมฺหาภิเทวมชฺชํ วิภูมฺ ||๑๐.๑๒||

กษัตริย์อรุณ ทรงตรัส :

(๑๐.๑๒) พระองค์คือพรหมอันสูงสุด คือสถานะ
อันสูงสุด คือความบริสุทธิ์อันสูงสุด คือ ‘ปฺรุษํ’
คือทิพย์นิรันดร์ คืออาทิเทวะ คือความไม่เกิด
คือสิ่งอันแผ่ซ่านไปทั่ว ฯ

อาหุสฺตวามณฺษยะ สรวฺ เทวรมิณฺารทสฺสตา |

อสิโต เทวโล วุยาสะ สวยํ ใจฺว พฺรวิมิ เม ||๑๐.๑๓||

(๑๐.๑๓) ฤาษีทั้งปวงกล่าวขวันถึงพระองค์ ทั้งเท
วฤาษีอย่าง นารทฤาษี ด้วยอติตะฤาษี เทวละฤาษี
และวุยาสะฤาษี อีกด้วยพระองค์ก็ทรงประกาศ
[สิ่งเดียวกันนี้] แด่ข้าฯด้วยพระองค์เองโดยแท้ ฯ

สรวฺเมตทฤตํ มนฺเช ยนฺมำ วทสิ เกสว |

น หิ เต ภควนฺวฤกฺติ วิทฺรุเทวาน น ทานวาระ ||๑๐.๑๔||

(๑๐.๑๔) โอ! พระเกสวะ ข้าฯครองแล้วในสิ่งทั้ง
หมดที่พระองค์ทรงตรัส ว่าเป็นจริง โอ! พระ

ภควัน แต่หาไม่เทพหรือมารใดจักเข้าใจในความ
ปรากฏของท่านโดยแท้ไม่ ฯ

สวสเมวา'คฺคมนา'คฺคมานัน เวตถ ตฺวํ ปุรุ'โชคฺคตม |
ภูตภาวน ภูตศ เทวเทว ชคตฺปเต ||๑๐.๑๕||

(๑๐.๑๕) มีเพียงพระองค์โดยตัวพระองค์เองที่รู้
ในอาตมมันของพระองค์โดยแท้ โอ! พระปุรุโชคต
มะ ผู้ให้กำเนิดสรรพสิ่งทั้งปวง พระอิสวรของ
สรรพชีวิต เทวะในหมู่เทวะ พระบดีของโลก ฯ

วคฺคตมรหสฺยเสเชณ ทิวยา หฺยาคตมวิภูตยะ |
ยาภิรวิภูติภิร โลกานอิมําสฺตวํ วุยาปฺย คฺคิยจฺสี ||๑๐.๑๖||

(๑๐.๑๖) ขอพระองค์ทรงโปรดประทานโอวาทให้
จงสิ้น ในวิภูติอันเป็นทิพย์ของพระองค์ ที่ซึ่ง
พระองค์อาศัยแผ่ฐานไปทั่วจักรวาลนี้ ฯ

ถถ วิชฺยามหํ โยคิ'สฺตวํ สทา ปริจฺนิตยน |
เกนฺญ เกนฺญ จ ภาเวญฺ จินฺตฺโย'สี ภควนฺมยา ||๑๐.๑๗||

(๑๐.๑๗) โอ! พระโยคิน จักมีทางใดที่ข้าฯจะได้
รู้ในพระองค์ จักโดยการเพ่งพิเคราะห์อยู่เสมอฤ
แลภาวะเช่นไรที่ข้าฯควรรฤกถึงพระองค์ โอ!
พระภควัน ฯ

วิสูตรณา'ตมโน โยคัม วิภูติ จ ฆนารุทน |
ภูยะ กถย ตฤปฺติรหิ สฤณฺวโต นา'สฺติ เม'มฤตม ||๑๐.๑๘||

(๑๐.๑๘) ขอพระองค์ทรงโปรดให้กถาโดย
ละเอียดอีกครั้ง ในวิภูติโยคะของอาตมัน ด้วยซ้ำฯ
ยังไม่อ้อมเอมกับการสดับคำสรีอันเป็นอมฤตของ
พระองค์ ฯ

ศรึภควานฺวาช
หนฺต เต กถยิษฺยามิ ทิวฺชา ภูยาตมวิภูตยะ |
ปฺราธานยตะ กุรุเศรฺษจ นา'สฺตยฺนโต วิสฺตรสฺย เม ||๑๐.๑๙||

พระศรึภควาน ทรงตรัส :

(๑๐.๑๙) เจริญพร บัดนี้ดูข้าจักแถลงกถาในวิภูติ
ของอาตมันอันเป็นทิพย์โดยแท้ เพียงข้ออันเป็น
ประธาน โอ! กุรุเศรฺษจ ด้วยเพราะนั่นปลาย (ราย
ละเอียด) นั้นหาไม่จำกัคไม่ ฯ

อหฺมาตฺมา กุฑาเกศ สรวฺภูตาสยสฺสติดะ |
อหฺมาทิสฺสจ มรฺชํ จ ภูตานามหนฺต เอว จ ||๑๐.๒๐||

(๑๐.๒๐) โอ! กุฑาเกศ ดูข้านี้คือ อาตมัน อัน
สถิตย์อยู่ในดวงใจของสรรพชีวิตทั้งปวง คือต้น
คือกลาง และคือปลาย ของสัตว์ทั้งหลายโดยแท้ ฯ

อาทิตฺยานามหํ วิษฺณุโรชฺยติษฺา รวิวิศฺรฺมาน |
มรฺิจิรมฺรฺตามสฺมิ นกฺษตฺรณามหํ ศศิ ||๑๐.๒๑||

(๑๐.๒๑) คือ วิษณุในหม้ออาทิตย คือ รวีวรรณใน
หม้อโซยติ คือ มริจิในหม้อมารุต คือ ศศิในหม้อ
นักษัตร ฯ

เวทานำ สามเวโท'สุมิ เทวานามสุมิ วาสวะ |
อินทริยานำ มนศจา'สุมิ ภูตานามสุมิ เจตนา ||๑๐.๒๒||

(๑๐.๒๒) คือ สามเวทในหม้อพระเวท คือ อินทรา
ในหม้อเทวะ คือ มนัสในหม้ออินทรี และคือ
เจตนาในสรรพชีวิตทั้งปวง ฯ

รุทรานำ ศักรศจา'สุมิ วิตุเตโส ยกษรกษสาม |
วสุนำ ปาวกศจา'สุมิ เมรุระ ศิขริณามหุม ||๑๐.๒๓||

(๑๐.๒๓) คือ ศักระในหม้อรุทร คือ กุเธรในหม้อ
ยกษ-รกษส คือ ปากวะในหม้อวสุ คือ เมรุในหม้อ
ศิขระ ฯ

ปุโรธสำ จ มุขย์ มำ วิทุธิ ปารุธ พุทธสฺปติม |
เสนานินามห์ สุกนุทะ สรสามสุมิ สาคระ ||๑๐.๒๔||

(๑๐.๒๔) คือ พุทธสฺปติผู้เป็นประมุขของบรรดา
ปุโรหิต โอ! ปารุธ จงรู้ว่าข้าฯนี้ คือ สุกันตะใน
หม้อเสนาบดี คือ สาคระในหม้อสระ ฯ

มหรยีนำ ภูตุครห์ ศิรามสุเมยคมกษรม |

ยหฺมานา ชปยโชน'สฺมิ สุถาวรณํ หิมาลยะ ||๑๐.๒๕||

(๑๐.๒๕) คือ 'ภุคฺ' ในหมู่มหาฤาษี คือ อักษร
'โอม' ในคำสวดที่เปล่งออกมา คือ 'ชป' ในหมู่
ยัธ คือ หิมาลยะในหมู่สถาพร ฯ

อศฺวตตะ สรวฤทฺษณํ เทวฤษีณํ จ นารทะ |
กนฺธรวณํ จิตฺรระ สิทฺธานํ กปิโล มุนี ||๑๐.๒๖||

(๑๐.๒๖) คือ ต้น 'อศฺวตตะ'ในหมู่พฤกษา คือ
'นารท' ในหมู่เทวฤาษี คือ 'จิตฺรระ' ในหมู่คน
ธรรพ์ คือ กปิลมุนีในหมู่ผู้ทรงสิทธิ์ ฯ

อุจฺโจะศฺรวสมศฺวานํ วิทฺธิ มามมฤโตทฺถว |
โอรวคฺคฺเชนฺทฺรณํ นรณํ จ นราธิปมฺ ||๑๐.๒๗||

(๑๐.๒๗) ในหมู่อาชาทั้งมวล จรูว่าตุนีคือ
'อุจฺโจะศฺรวา' อันถือกำเนิดเมื่อครั้งกวนอมฤต
คือ เอรวันในหมู่คชของพระอินทรา คือ นราธิป
ในหมู่นราทั้งปวง ฯ

อายุธานามหํ วสุริ ฐณฺณามสฺมิ กามรฺก |
ปฺรชนศฺจา'สฺมิ กนฺทรปะ สรฺปณามสฺมิ วาสฺกิ ||๑๐.๒๘||

(๑๐.๒๘) คือ วัชระในหมู่อาวสุ คือ 'กามรฺก'
ในหมู่ 'ฐณฺ' คือ 'กนฺทรปะ' ในหมู่ 'ปฺรชนะ'
คือ วาสฺกิในหมู่อสรพิษ ฯ

อนนตฺตฺสจฺจา'สฺมิ นาคานํ วรฺโณ ยาทสามหฺม |
ปิตุญฺณามรฺยมา จา'สฺมิ ยมมะ สัมมตามหฺม ||๑๐.๒๕||

(๑๐.๒๕) คือ 'อนันต' ในหมูนาค คือ 'วรณ' ใน
หมูยาทส คือ 'อรฺยมา' ในหมู่พระปิตา คือ 'ยม'
ในหมู่นักปกครอง ฯ

ปรุฬฺลาทสฺจา'สฺมิ ไทตฺยานํ กาละ กลยตามหฺม |
มฺฤคานํ จ มฺฤเคนฺโทรฺหํ ไวนฺเตยฺสฺจ ปกฺกัณฺณมฺ ||๑๐.๓๐||

(๑๐.๓๐) คือ 'ปรุฬลาทะ' ในหมู่ 'ไทตฺย' คือ
กาละในหมู่นักคำนวณ คือ ราชสิงห์ในหมู่มฤค
คือ 'ไวนฺเตยะ' ในหมู่ปักษี ฯ

ปวนะ ปวตตามสฺมิ รามะ ศฺสฺตรภฺกฺตตามหฺม |
ชฺหยาณํ มกรสฺจา'สฺมิ ไสฺรตสามสฺมิ ชาหฺนวิ ||๑๐.๓๑||

(๑๐.๓๑) คือ 'ปวนะ' ในหมู่ 'ปวต' คือ 'ราม'
ในหมู่ 'ศัสตรา' คือ 'มกร' ในหมู่ 'ณษ' อีกคือ
คงคาในหมู่โสทก ฯ

สฺรฺกฺคาณามาธิรฺนตฺสฺจ มรฺชํ ใจ'วาวฺมรฺชฺชน |
อฺธฺยาคฺมวิทฺยา วิทฺยานํ วาทะ ปฺรวตตามหฺม ||๑๐.๓๒||

(๑๐.๓๒) คือ อาทิ มรรช แล อันต ในการสร้างทั้ง
ปวง โอ! กษัตริย์อรชุน คือ 'อฺธฺยาคฺมวิทฺยา' ใน
หมู่วิทฺยา คือ วาทะในหมู่ประวาทะ ฯ

อภฺษรณามกาโร'สุมิ ทุณฺทุเว สามาสักสุย จ |
อหเมว'ภฺษยะ กาโล ธาตา'หิ วิสฺวโตมุขะ ||๑๐.๓๓||

(๑๐.๓๓) คือ อักษร อ ในหมู่อักษร คือ ทวันทใน
หมู่สมาส คือ อากาศ คือ กาละ คือ พรหมในหมู่
ธาดาทังปวง ฯ

มฤตฺยุชะ สุรหฺรศฺจา'หมฺอุทฺทภาสฺจ ภวียชฺคาเม |
กิริติชะ สุริรฺวาทฺจ นาริณฺหา สุมฤตฺริเมธา ธฺฤติชะ กุชฺมา
||๑๐.๓๔||

(๑๐.๓๔) คือ มฤตยูของสิ่งมีชีวิตทั้งปวง คือ อุท
ภาวะของสิ่งที่จะบังเกิด คือเกียรติ คือศรี คือวาจา
คือสมฤติ คือเมธา คือธฤติ และคือกษมา ของเหล่า
นารี ฯ

พุทฺทหฺตฺสาม ตถา สามันนา คายตฺริ จนนฺทสามหม |
มาसानา มารุคฺสิริโย'หมฺฤตฺตฺนา กุสุมากระ ||๑๐.๓๕||

(๑๐.๓๕) คือ 'พุทฺท-สาม' ในหมู่สามเวท คือ
'กายตฺริโสถก' ในหมู่มันต์ คือ 'มารุคฺสิริย' ใน
หมู่มาส คือ 'กุสุมากระ' ในหมู่ฤดู ฯ

ทุยฺตํ นลยตามฺสุมิ เตชฺสฺเตชฺสฺวินามหม |
ชโย'สุมิ วุยฺวสาโย'สุมิ สตฺตฺวํ สตฺตฺควตามหม ||๑๐.๓๖||

(๑๐.๓๖) คือ การพนันในหมู่กลอุบาย คือ ผู้ทรง

เดชในหมู่ผู้ทรงเดช คือ ชัยชนะ คือ วิริยะ คือ สัต
ตวะในหมู่สัตตตวะทั้งปวง ฯ

วฤษณินำ วาสุเทโว'สุมิ ปาณทวานำ ธนัชชะ |
มุนีนามปุษหิ วุยาสะ กวินามุศนา กวิะ ||๑๐.๓๗||

(๑๐.๓๗) คือ 'वासुเทวะ' ในหมู่ทายาทของพระ
วฤษณิ คือ 'ธนัชชัย' ในหมู่ปาณทวะ ทั้งคือ 'วฺยา
ส' ในหมู่มุนี คือ 'อุศนาทวี' ในหมู่กวี ฯ

ทณโท ทมยตามสุมิ นีตีสุมิ ชีลียตาม |
เมาน์ ไจ'ว'สุมิ คุหุขานำ ชุวาน์ ชุวานาวตามหม
||๑๐.๓๘||

(๑๐.๓๘) คือ ทัณท์ในหมู่หมาย คือ นิติในหมู่ผู้
ประสงค์ชัย คือ ความสัจดในความลึกลับ คือ
ฌาณในหมู่ผู้มีฌาณ ฯ

ยจจา'ปี สรวฤตตานำ พีช คทหมรรุขน |
น คทสฺสดี วินา ยตฺสฺยานุมชา ภูติ จราจรม ||๑๐.๓๙||

(๑๐.๓๙) แล อะไรก็ตามที่เป็นพืชของสรรพชีวิต
ทั้งหมด คือตู่ข้า โอ! อรชุน จักหาสิ่งใด ทั้งที่
เคลื่อนได้หรือเคลื่อนไม่ได้ ที่ดำรงอยู่โดย
ปราศจากตู่ข้าไม่ ฯ

นา'นโตะ'สติมม ทิวานำ วิกิตำนา ปรีตป |
เอษ ตู'เทศตะ ไปรฤโต วิกิเตรวิสุตโร มยา ||๑๐.๔๐||

(๑๐.๔๐) จักหาความสิ้นสุดในวิกิตำนาเป็นทิพย์
ของตูข้า้นั้นไม่มี โอ! ปรีตป สิ่งทีกล่าวทั้งหมด
นี้ล้วนเป็นตัวอย่างของวิกิตำนาวิสุตของตูข้า ฯ

ขทยทุวิกิติมตฺสตุควํ ศรีมทุริชิตเมว วา |
ตตุตเทวาวลจฺจนํ ตฺวํ มม เต'ไซ'สสํกวมุ ||๑๐.๔๑||

(๑๐.๔๑) วิกิตำนาได้ก็ตามที่ประกอบด้วย
ประเสริฐ ความงาม แลอำนาจ นั้น จงรู้ว่าล้วน
เกิดขึ้นจากส่วนหนึ่งของเดชะแห่งตูข้าทั้งสิ้น ฯ

อถวา พหุ'ไน'เคน กิ ฐณาเคน ตวา'รฺรฺชน |
วิญญูญา'หมิทํ ฤฤตฺสนมฺเอกํ'สเสน สติโต ชคตฺ ||๑๐.๔๒||

(๑๐.๔๒) คุณกร อรชน ด้วยรู้ในสิ่งทั้งหลายนี้จัก
ยังประโยชน์แด่ท่านเช่นไร แะ ทั้งตูข้า้นั้นสถิตย์
แผ่ฐาน อยู่ในจักรวาลโดยรวมนี้ ด้วยเอกองค์ของ
ตูข้า้นั่นเอง ฯ

โอมฺ ตตฺ สทิตฺ ศรีมทุภกฺวทฺกิตฺตา สฺตฺปนฺนํทสฺ พฺรหฺมํวิทฺยา'ชา
โยคสฺสาศฺเตร ศรีฤฤชฺฌณารฺรฺชนํ สฺวาทฺเร'รฺรฺชนํวิกิตฺโยโค นาม
ทตโม่'ธฺยา'ยะ ||๑๐||

(๑๐) โอมฺ ตตฺ สตฺ ศรีมัทภกฺวทฺกิตฺตา อันเป็นพรหม

วิทยาที่มีมาในคัมภีร์อุปนิษัท ในโยคศาสตร์ว่า
ด้วยกถาส์ว่าระหว่าง พระศรีกฤษณะ แล กษัตริย์
อรชุน นาม วิภูติโยค อันเป็นอชยาบที่สิบ เป็นดั่ง
นี้แล ฯ

อโศกาทศ'ธยายะ
ศรียมทกควทศิตาข่า
วิศวรूपทรุศนโยโค นาม

विश्वरूपदर्शनयोग

๑๑.

เอกาทศ อธยาย
ศรียมทกควทศิตา
นาม วิศวรूपทรุศนโยค
(โยคะแห่งทรรสะในวิศวรूप)

อรุณ อุวาจ
มทนุครหาย ปรมิ คุหุยมรยาตมสัณฺณิตม |
ยตุควโย'กุตฺตวสฺสเตน โมโห'ยํ วิคโต มม ||๑๑.๑||

กษัตริย์อรุณ ทรงตรัส :

(๑๑.๑) ด้วยสิ่งลี้ลับอันมีเนื้อหาเกี่ยวกับอัชยา
ตมะ ดังที่พระองค์ทรงประทานวจนกถาแต่ข้าฯ
ด้วยจิตอันสงเคราะห์นี้นั้น โมหะในใจข้าฯได้
ถูกขับไล่ไปแล้วสิ้น ฯ

ภวาปยเยา หิ ภูตานา สุรเดา วิสูตรโส มยา |
ตฺวตฺตเต กมลปตฺตรากุช มาหาตฺมยมปี จา'วชฺชม ||๑๑.๒||

(๑๑.๒) ความเกิด ความดับ ของสรรพชีวิตทั้ง
ปวงนั้น บัดนี้ข้าฯได้สดับจากพระองค์โดยถี่ถ้วน
แล้ว โอ! พระผู้มีจักขุจตุคคอปทุม อีกทั้งความยิ่งใหญ่
แลหาไม่เสื่อมไม่ของพระองค์ด้วย ฯ

เอวเมตฺตทฺษธา'ตถ ตฺวมาตฺมานํ ปรมเสวร |
ทรสฺสญฺญิจฺฉามิ เต รุปมโอสฺวารํ ปุรุโสตฺตม ||๑๑.๓||

(๑๑.๓) โอ! พระปรเมศวร แม้นพระองค์ได้ทรง
อธิบายถึงอาตมฉันดั่งที่พระองค์เป็นอยู่ แต่ข้าฯ
ใคร่ขอทรรศนา รุปอันสูงสุดของพระองค์ โอ!
พระปุรุโสตตมะ ฯ

มนุเสสยทิ ตจฺจกัฏฺ มชา ทุรุษมฺมิตฺติ ปุรโภ |

โยเคศฺวร ตโต เม ตูรํ ทุรุษายํ ตฺมานมวฺยสม ||๑๑.๔||

(๑๑.๔) โอ! พระประภู หากพระองค์ทรงพิจารณา
ว่า ข้าฯนี้มีศักยภาพควรที่จักได้ทรงสนาแล้ว โอ!
พระโยเคศฺวร ขอพระองค์ทรงโปรดแสดงอาตมฉัน
อันเป็นนิรันดร์ของพระองค์ให้ประจักษ์ ด้วย
เทอญ ฯ

ศฺรึภิกฺขวานวาจ

ปศฺย เม ปารุถ รูปาณิ สดโส'ถ สหสฺรสะ |

นนานาวิธานิ ทิวฺยานิ นานาวรรณากุณฺตีนิ จ ||๑๑.๕||

พระศรึภิกขวาน ทรงตรัส :

(๑๑.๕) โอ! ปารุถ บัดนี้ จงทรสนารูปของดูข้า
อันหลากหลายเป็นร้อย เป็นพันวิธาน แลเป็น
ทิพย์ด้วยนานาวรรณะและอาการ ฯ

ปศฺยชาติคฺยานวสุณฺรทฺรานอสฺวิเนา มรุตสฺสคฺคา |

พฺหุณฺยทฺถยฺญปฺปวฺราณิ ปศฺยา'ศฺจรฺยาณิ ภารต ||๑๑.๖||

(๑๑.๖) จงทรสนารูปของ พระอาทิตย์ะ [ทั้ง ๑๒]
พระวสุณ [ทั้ง ๘] พระรุท [ทั้ง ๑๑] พระอัศวิน
[ทั้ง ๒] แล พระมารุต [ทั้ง ๔๕] อีกทั้งสิ่งอัศจรรย์
อื่นอีกมากมายที่ไม่เคยเห็นมาก่อน โอ! ภารต ฯ

ภควิทย์ | กฤษณะไพฑูรย์พานิชย์ รณนา | เกียรติจิตร ชัยเชิธร ปวิรรค
www.syamkuk.org

(๑๑.๘) แต่ด้วยจักษุของท่านนี้หาไม่ศกยภาพที่จะมองเห็นได้ไม่ ตูข้าขอมอบจักษุอันเป็นทิพย์แด่ท่าน จงตรรสนาโยคะแห่งพระอิศวรในบัดนี้เทอม ฯ

สักข อุวาท
 เอวมกุตวา ตโต ราชนุมาหโยเคศวโร หริหะ |
 ทรศยามาส ปารถาย ปรมั รุปโมศวรม ||๑๑.๕||

สัณชัยกรบาทกุล :

(๑๑.๕) ข้าแต่ ราชัน เมื่อทรงตรัสเช่นนั้นแล้ว
พระหริผู้เป็นมหาโยเกศวร จึงทรงแสดงรูปแห่ง
พระอิสวรณ์สูงสุดของพระองค์แด่ กษัตริย์อรชุน
ฯ

อนเภาวฤคฺชนนมนเภาทฤคฺทฺรสนมฺ |

อนเภาทิวาภรณ์ ทิวาเนโกทฺยดาษุณฺมฺ ||๑๑.๑๐||

(๑๑.๑๐) ทรงแสดง พระโอบจ้ แล พระเนตร เป็น
จำนวนเอนกอนันต์ ด้วยทรรศนะอันน่าพิศวงยิ่ง
ทรงประดับทิพยาอาภรณ์เหลือคณานับ พร้อม
ทรงประจำทิพยาวัธอันหลากหลาย ฯ

ทิวมาลฺยาภรฺร ทิวคฺชนฺนาเลปนฺมฺ |

สรวาสฺยจฺรณฺมยํ เทวมนนฺตํ วิศฺวโตมุขมฺ ||๑๑.๑๑||

(๑๑.๑๑) ทรงทิพยามาลัยและอัมพร ชโลมด้วยคัน
ธาและน้ำมัน [ได้ประจักษ์] องค์รวมแล้วให้เกิด
อัศจรรย์ใจยิ่งนัก เจิดจรัส เป็นอนันต์ มีพระ
พักตร์ประจำอยู่ทุกทิศทาง ฯ

ทิว สุรฺยสทฺสสุย ภเวทฺยคฺปทฺตติดา |

ยทิ ภาส สทฺฤทฺธิ สทา สุยาทฺภาสสฺตสุย มหาตฺมณํ ||๑๑.๑๒||

(๑๑.๑๒) มีเพียงพระสุรยนับหลายพัน อันเปรี้ง
แสงพร้อมกันในนภากาศ ที่พอเปรียบได้กับความ
เจิดจรัสของพระมหาตมะพระองค์นี้ ฯ

ตํไตร’กสฺถํ ชคตฺถกฺกตฺตฺสนํ ปฺรวิภกฺตฺมเนกธา |

อปสุยทฺเทวเทวสุย ศรีเร ปาณทฺวสฺตทา ||๑๑.๑๓||

(๑๑.๑๓) ที่นั่นเอง ที่พระโอรสแห่งปาวนทวะได้

ทรงทรงรสนาจักรวาลทั้งมวล ซึ่งวิภาคที่แบ่งสรร
เป็นจำนวนเอนกอนันต์นั้น ได้รวมไว้เป็นหนึ่ง
เดียวในสรีระขององค์เทวะแห่งเทวะทั้งปวงนี้ ฯ

ตตะ ส วิสุตยาวิญญู หุญญโรมา ธนัชชะ |
ปรัณมย ศิรสา เทว กุฏตาณชลิรภายต ||๑๑.๑๔||

(๑๑.๑๔) และแล้ว ท้าวธนชัย ผู้เปี่ยมล้นด้วย
ความพิสวง โรมชาดิกี่ลูกชั้น จึงประคองอัมชูลี
แล้วน้อมเศียรถวายอภิวาทแด่องค์เทวะ พร้อม
โอภา ดังนี้ :

อรุณ อุวาจ
ปศุยามิ เทวาสตว เทว เทเห
สรวาสตถา ภูตวิเศษสงฆาน |
พฺรหฺมาณมีศ กมลาสนสฺสุม
ณฺมิจฺจุจ สรวานุรคํสจ ทิวาน ||๑๑.๑๕||

กษัตริย์อรุณ ทรงตรัส :

(๑๑.๑๕) โอ! องค์เทวะ ในเทหะของพระองค์นี้
ข้าฯได้ประจักษ์แล้วซึ่ง เทพดาทั้งปวง และที่
ประชุมอันวิเศษของมวลสรรพชีวิต พระพรหมผู้
ประทับเหนือกมลอาสนะ อีกทั้งพระอิศวร แล
ฤๅษีทั้งหลาย เพียบพร้อมด้วยอสรพิขแห่งสรวง
สวรรค์ทั้งปวง ฯ

อเนกพาหุทรวกตฺรเนตฺรํ
ปศฺยามี ตฺว่า สรวโต'นฺนตฺรูปมฺ |
นา'นตฺ น มธฺยํ น ปฺนสฺตวาทิ
ปศฺยามี วิเสวสฺว วิสวรูป ||๑๑.๑๖||

(๑๑.๑๖) ข้าฯได้ประจักษ์พระองค์ ผู้มีรูปอันไม่
จำกัดในทุกๆด้าน ทรงมีพระพาหุ พระอุทร พระ
โอษฐ์ แลพระเนตร เป็นเอนกอนันต์ ไม่มีต้น
ไม่มีกลาง ไม่มีปลาย โอ! พระวิเสวสฺว โอ! พระ
วิสวรูป ฯ

กิริฎฺณํ คทินํ จกฺริณํ จ
เดโชราสี สรวโต ทิปฺติมนฺตมฺ |
ปศฺยามี ตฺว่า ทฺรฺณิรีกฺษยํ สมฺนตาท
ทิปฺตานลารกทฺยุดิมปฺรเมยมฺ ||๑๑.๑๗||

(๑๑.๑๗) ข้าฯได้ประจักษ์ในพระองค์ว่า ทรง
มงกุฏ กทา และ จักร อันจรัสแสงไปทั่วทุกๆด้าน
ยากนักที่จะจ้องมอง ประดังดวงไฟอันลุกโชติ
หรือแสงแห่งดวงอาทิตย์ อันมีอาจประมาณได้ ฯ

ควมกฺษรํ ปรมํ เวทิตวฺยํ
ควมสุข วิสฺวสุข ปรี นิธานมฺ |
ควมวฺยยะ ศาสฺตวตฺตรมฺโคปฺตา
สนาตฺนสฺตวํ ปฺรุโษม โค เม ||๑๑.๑๘||

(๑๑.๑๘) พระองค์คือ ‘อกฺษร’ คือปรมาณูอันคว
ระหนักรู้ คือบรมวิธานของจักรวาล คือสิ่งอันไม่

มีเลื่อม คือผู้พิทักษ์ธรรมอันนิรันดร์ คือต้นแห่ง
‘ปฐุม’ เหล่านี้คือมติของข้าฯ ฯ

อนาติมธยานุตมมนุควีริยมุ
อนนุตพาหุ ศคีสุริยเนตรมุ |
ปศุยามิ ตฺว่า ทิปตหุตาสวฤคตมุ
สฺวเตชสา วิศฺวามิโท คปนุตม ||๑๑.๑๕||

(๑๑.๑๕) ข้าฯได้ประจักษ์ในพระองค์ว่าเป็นหนึ่ง
ไม่มีต้น ไม่มีกลาง แลไม่มีปลาย มีวิระเป็น
อนันต์ มีพหุอันนับไม่ถ้วน มีพระเนตรดังศคิแล
สุริย พระโอษฐ์ลูกโชติด้วยดวงไฟ อันเปรงรัสมิ
ให้ความร้อนแก่จักรวาล ฯ

ทฺยาวาปฤถิวิโยริทมนนฺตรํ หิ
วฺยาปตํ ตฺว’โย’เกน ทิสฺสจ สฺรวาจะ |
ทฺฤชฏฺวาทฺทฤคํ รุปรมฺภุคํ ตเว’ทํ
โลกศฺรยํ ปฺรวิธิตํ มหาตฺมณฺ ||๑๑.๒๐||

(๑๑.๒๐) ในปริภูมิระหว่างแดนโลกถึงแดน
สวรรค์ อีกทิศที่คั่นอยู่ทั้งหมดนั้น แผ่ซ่านไปด้วย
พระองค์เพียงเอก โอ! พระมหาอาตมมัน เมื่อ
พระรูปอันน่าพิศวง ทั้งอุค ของพระองค์ได้เป็น
ที่ประจักษ์แล้ว ไตรโลกย่อมสั่นไหวในพลัน ฯ

อมิ หิ ตฺว่า สุรสฺสมา วิสนฺติ

เกจิทุกิตะปราชญ์ชลโยคุณนุติ |
สวสดี'ตฤกตฺวา มหริยัสสิทฐสัมา
สตุวนนฺติ ตฺว่า สตุตฺติกะ ปุญฺกถาภะ ||๑๑.๒๑||

(๑๑.๒๑) มวลหมู่เทวะล้วนเข้ามาสู่พระองค์ บ้าง
ที่หว่าดกลั้วก็ถวายเป็นสรเรณิแด่พระองค์
ด้วยอัญชลี เหล่ามหาฤๅษีแลสิทฐชนนั้น ก็กล่าว
คำ “สตุวนนฺติ” แล้วสวดสตุติแด่พระองค์ด้วยโศลก
แห่งพระเวท ฯ

รุทราทิตฺยา วสโว เข จ สาธฺยา
วิศฺเว'ศฺวิเนนา มรุตศุโ'ษฺมปาศฺจ |
คณฺธรฺวยกฺษยาสฺริทฐสัมา
วักฺษยนฺเต ตฺว่า วิสฺมิตาศุ'ใจฺว สรฺเว ||๑๑.๒๒||

(๑๑.๒๒) พระรุทร พระอาทิตย์ พระวสุ ทั้งหมด
นี้ รวมทั้ง พระสาธยา พระวิศเว พระอศวิน
พระมารุต และ บรรพบุรุษของเหล่าคนธรรพ์
ยักษ์ อสูร สิทฐชน และเหล่าผู้ประชุมกันนี้ ล้วน
มองดูพระองค์ด้วยความพิศวงโดยแท้ ฯ

รूपํ มหฺตเต พหฺวกฺตรเนตรม
มหาพาโห พหฺพาหุรฺปาทม |
พหฺพุทฺร พหฺพุทฺษฺฏากราลํ
ทฤชฺฌฺวา โลกาสะ ปฺรวิยฺธิตาสฺตถา'หम् ||๑๑.๒๓||

(๑๑.๒๓) เมื่อได้ทรรศนารูปอันยิ่งใหญ่ของ

พระองค์ อันมากมีด้วย พระโอรส พระเนตร พระ
พาหุ พระอุระ พระบาท อีกทั้งนับไม่ถ้วนด้วย
พระอุทร พระทนต์ อันน่าหวาดกลัวยิ่ง แล้ว โอ!
พระมหาพาโห จักรวาลแลทั้งตัวข้าฯนั้นสิ้นเทา
ยิ่ง ฯ

นกะ สุปฤศ ที่ปตมเนกรูณ
วยาตตานัน ที่ปตวิศาลเนตรม |
ทฤษฎา หิ ตฺว่า ปฺรยวธิตานตฺราตฺมา
ธฤติ น วินทามิ สมํ จ วิษฺโณ ||๑๑.๒๔||

(๑๑.๒๔) เมื่อข้าฯได้เห็นพระองค์ทรงสัมผัส
นภา เรืองแสงอันหลากหลายด้วยวรรณะ พระโอรส
ฤกษ์เปิดกว้าง ด้วยพระเนตรอันวิศาลที่จ้องมองดู
อาตมน์ภายในของข้าฯนั้นสิ้นไหว ไม่อาจพบ
ความมั่นคงหรือสงบในจิตใจได้เลย โอ! พระ
วิษณุ ฯ

ทษฺฐาการาลานิ จ เต มุขานิ
ทฤษฎวาว กาลานตสนฺนิภานิ |
ทิสฺน ชาเน น ลเภ จ สฺรุม
ปฺรลีท เทเวศ ชคฺคฺคฺนิวาส ||๑๑.๒๕||

(๑๑.๒๕) พระทนต์อันน่ากลัวของพระองค์ อีกทั้ง
พระพักตร์ที่จ้องมอง เหมือนดั่งไฟ
บรรลัยกัลป์ ทำให้ข้าฯไม่รู้ทิศ ไม่รู้สงบ

ขอพระองค์ทรงโปรดเมตตาด้วยเทอญ องค์พระ
เทเวศ พระผู้เป็นที่อาศัยของโลก ฯ

อมิ จ ตฺวา ธฤตฺราษฏฺรสุข ปุตุระ
สฺรเว ส'ห'ว'ว'ว'นิปาลส'โณ |
ภิชฺโม โทฺรณะ สุตปุตุรสุตลา'เสา
สหา'สมทีโยรปิ โยธมฺบุ'ชฺยะ ||๑๑.๒๖||

(๑๑.๒๖) เหล่าโอรสแห่งกษัตริย์ธฤตราชผู้ร่วม
ด้วยกษัตริย์นักรบที่ประชุมกันที่นี่ [พระ
ปิตามหะ] ภิชมะ พระครูโทรณะ อีก เชษฐาภรร
ณะ รวมทั้งนายทหารของพวกเรา ... ฯ

วฤตุราณิ เต ตฺวราณา วิสนฺติ
ทัญญูรากราลานิ ภยานกานิ |
เกจิทฺวิลคฺนา ทศนาคเรษุ
ส'ทุสุขฺนเต จูรณิ'ไตรตุตทา'โละ ||๑๑.๒๗||

(๑๑.๒๗) ... กำลังรีบเร่งเดินเข้าไปในพระโอษฐ์
อันน่าสพรึงกลัว อีกด้วยพระทันตอันโหดร้าย
ของพระองค์ บ้างที่เห็นติดอยู่ในหว่างซี่พระ
ฉัทวร ศรีษะนั้นถูกขบเป็นผุยผง ฯ

ยถา น'นํ ป'พ'โว'ม'พ'ุ'เวลาะ
สมุทฺรเมว'ภิมุข'า ทฺรวนฺติ |
ตลา'ควา'มี นรโลก'วีรา
วิสนฺติ วฤตุราณฺยภิชฺวลนฺติ ||๑๑.๒๘||

— ๑๕๕ —

(๑๑.๒๘) เจกเช่นคลื่นน้ำจำนวนมากของนทีที่
ไหลพรั่งพรูสู่มหาสมุทร คือวีระบุรุษของนรโลก
ผู้กำลังเข้าไปสู่พระโอษฐ์ที่กำลังลูกใหม่ของ
พระองค์ นั่นเอง ฯ

ยถา ปฺรทีปติ ชวลนํ ปตงคา
วิสนฺติ นาสาฯ สมฺภุทฺธเวคาะ |
ตโลวํ นาสาฯ วิสนฺติ โลกาสุ
ตวา'ปิ วกฺตุราณิ สมฺภุทฺธเวคาะ ||๑๑.๒๘||

(๑๑.๒๙) หากเปรียบเช่น แผลงที่บินเข้าไปสู่
ความวินาศด้วยขวาลอันลูกใหม่อย่างรีบเร่งฉับไฉน
เหล่ามนุษย์โลกก็ต่างกำลังเดินเข้าไปสู่ความ
วินาศด้วยพระโอษฐ์ของพระองค์อย่างรีบเร่ง
ฉับนั้น ฯ

เลลิหุยเส คุรสมานะ สมฺนดาลู
โลกานุสมฺภุรานวทโนรชวลทุภะ |
เตโชทฺริราปุรุษ ชคตฺสมฺคุร
ภาสสฺตโว'คุระฯ ปฺรคปฺนติวิญโณ ||๑๑.๓๐||

(๑๑.๓๐) ทรงทำลายล้างโลกทั้งมวลในทุกด้าน
ด้วยการเลียพระโอษฐ์ที่กำลังแผดเผาของ
พระองค์นี้ ถ้าแสงอันร้ายแรงของพระองค์ ครอบ
คลุมจักรวาล และเผาไหม้จักรวาลด้วยความร้อน
โอ! พระวิษณุ ฯ

อาขยาหิ เม โภ ภวานุครุโร
นโม'สตุ เต เทวโร ปุริสท |
วิหิตาตุมิชฌามิ ภวานุคมาทุย
น หิ ปุรชานามิ ตว ปรวฤตติมิ ||๑๑.๓๑||

(๑๑.๓๑) โอ! พระผู้ยิ่งใหญ่ในหมู่เทวะ ผู้มีรูป
อันร้ายแรง ขอทรงโปรดอธิบายว่าพระองค์นี่คือ
ใคร ข้าฯขอน้อมนมัสการแต่พระองค์ ขอทรง
โปรดอนุเคราะห์ ด้วยข้าฯนี้ประสงค์รู้ถึงต้น
กำเนิดของพระองค์ เพราะไม่รู้ในภารกิจของ
พระองค์โดยแท้ ฯ

ศุริภิกวานวาช
กาโล'สุมิ โลกฤษชฤตตปรวฤตโต
โลกานุสมาหรัตมิห ปรวฤตตะ |
ฤเต'ปิ ตวำ น ภวิษณติ สรว
เข'วสุธิตาตะ ปุรตฺยนิเกษุโยธาสะ ||๑๑.๓๒||

พระศุริภิกวาน ทรงตรัส :

(๑๑.๓๒) ตูข้านี้แล คือ กาละ ผู้ทำลายล้างโลก
คือผู้ที่เจริญแล้ว เกียวข้องอยู่เพื่อกำราบโลก
แม้ปราศจาก [กรรม] ของท่านแล้ว เหล่านักรบที่
ประจำอยู่ฝั่งตรงข้ามนี้ย่อมหาмиภาวะ [อยู่เสมอ]
ไม่ ฯ

ตสุมาตฺตวมุตติยจ ชโต ลภสว
ชิตฺวา ศคฺรฺน ญฺงฺกษฺว ราชํ สมฤทฺทม |

มโย'ไวเต นิหตะ ปุรวเมว
นิมิตตมาตฺรํ ภว สวฺยสาจิน ||๑๑.๓๓||

(๑๑.๓๓) ฉะนั้น จงลุกขึ้นเทอญ [สู้เพื่อให้] มี
ชัยเหนือศัตรู ให้ได้รับซึ่งเกียรติยศ ชื่อเสียง
เพื่อสำราญกับราชอาณาจักรอันมั่งคั่ง ชนทั้งหมด
นี้ต่างล้วนถูกกำหนดให้ถูกสังหารโดยตัวข้าก่อน
แล้วทั้งสิ้น ท่านนั้นเป็นเพียงมาตร [เพื่อให้การ
นี้สำเร็จเท่านั้น] โอ! สวฺยสาจิน ฯ

โทรมํ จ ภิชฺมํ จ ชยทุรํ จ
กรณํ ตถา'นุชานปี โยธวีรานํ |
มชา หตาสฺตวํ ชหิ มา วุชถิชชา
ยุชฺสวฺ เซตาสีเรน สปฺคฺนนาน ||๑๑.๓๔||

(๑๑.๓๔) ทั้ง โทรมอาจารย์ กษัตริย์ภิชมะ
กษัตริย์ชัยทรณะ กษัตริย์ภรรณะ อีกทั้งนักรบผู้
กล้าหาญอื่น ล้วนต้องถูกตัวข้าประหารทั้งสิ้น
จงอย่าหมั่นหมองด้วยความกลัวอีก ประยุทธ์เพื่อ
จะได้ชัยชนะเหนือศัตรูในสนามรบนี้ เทอญ ฯ

สํชย อุวาช
เอตจฺจฺรุตฺวา วจนํ เกสวสุย
ภฺฤตฺตวชฺชิตฺรเวปมานะ กิรีฏี |
นมนฺสฺสภฺฤตฺวา ภฺย เอวาว'ห ภฺยฺญณํ
สทฺทกํ กิตฺติตะ ปฺรณมย ||๑๑.๓๕||

สัณชัฏกราบทูล :

(๑๑.๓๕) เมื่อได้สดับโอวาทของพระเกษวะแล้ว
กษัตริย์กิริณี จึงประคองอัมพาลีด้วยพระหัตถ์ที่
สั่นเทา แล้วถวายนมัสการอีกครั้งแสดงความนอบ
น้อมยิ่ง ก่อนตรัสด้วยเสียงที่อ้าอึ้งแต่พระ
กฤษณะ ดังนี้ :

อรชุน อุวาจ
สถาน หฤยเกศ ตว ปรีกิตฺตยา
ชคตฺปรหุณฺษตฺชนฺรชฺชเต จ |
รภฺยาสี ภีตานี ทิโส ทฺรวนฺติ
สฺรวเ นมสฺยนฺติ จ สิทฺธสํมา ||๑๑.๓๖||

กษัตริย์อรชุน ทรงตรัส :

(๑๑.๓๖) โอ! พระหฤยเกศ ณ สถานแห่งนี้ จักร
วาลต่างแซ่ซ้องสรรเสริญด้วยปิติ และเทิดทูนใน
พระองค์ เหล่ารากษสต่างหลบหลีกไปทุกทิศทุกทาง
ด้วยความสะพรึงกลัว แล สิทฺชนที่ประชุมกันที่
นี้ต่างล้วนแสดงความเคารพต่อพระองค์ยิ่ง ฯ

กสมฺมาจฺเจ เต น นเมรณฺมหาตฺมณฺ
ครีเยสฺส พฺรหฺมโณ ปฺยาทิกฺรฺเดร |
อนนฺต เทเวศ ชคณฺนิวาส
ควมกฺษรํ สทสฺตตฺตฺปรี ชตฺ ||๑๑.๓๗||

(๑๑.๓๗) ไยเลยจักไม่ควรแสดงความนอบน้อม

แต่พระองค์เล่า โอ! พระมหาอาตมะ ผู้มีพระภาค
เหนือกว่าพระพรหมผู้สร้างอันสูงสุด โอ! พระผู้
เป็นอนันต์ พระอิสวรของเหล่าเทวะ อันเป็น
สถานพำนักของจักรวาล ไม่มีเสื่อมสลาย ทรง
เป็น สัตต และ อสัตต อันสูงสุด แล้วจะมีสิ่งอื่น
ใดอีกเล่าที่จักเหนือพระองค์ ฯ

ความทิเทวะ ปุรุषะ ปุราณสุ
ความสุข วิศวสุข ปรี นิธานม |
เวตุตา'สิ เวทุย จ ปรี จ ธาน
ควาตา ตั วิศวมนนตรูป ||๑๑.๓๘||

(๑๑.๓๘) พระองค์คือ ดันกำเนิดของเทวะทั้งปวง
คือ ‘ปุรุष’ อันมีมาก่อน คือบรมนิธานของ
จักรวาล พระองค์คือผู้รู้และสิ่งที่ควรรู้ อันเป็นที่
พักพิงอันสูงสุด และจักรวาลที่แผ่ซ่านไปทั่วนี้
ก็ด้วยพระองค์เอง โอ! พระผู้มีรูปเป็นอนันต์ ฯ

วาบุรุษโม'คุนิวรูณะ ศสางกะ
ปฺรชาปติสตุวั ปฺรปิตามหฺสุจ |
นโม นมฺสฺเต'สฺตุ สหฺสฺรฤคฺตฺวะ
ปฺนฺสฺจ ภูโย'ปี นโม นมฺสฺเต ||๑๑.๓๙||

(๑๑.๓๙) พระองค์คือ พระวายู พระยม พระอัคินิ
พระวรุณ พระศสางค์ พระประชาบดี แล พระ
ปิตามหะ ขอนมัสการ นมัสการ แต่พระองค์ เป็น

พันครั้ง ขอนมัสการ นมัสการ แต่พระองค์ ครั้ง
แล้วครั้งเล่า ฯ

นมะ ปุรสฺสตาถ ปุณฺณจิตฺตเต
นโม'สฺส เต สรวฺต เอว สรวฺ |
อนนฺตวิรยามิตฺติกรรมสฺสํ
สรวฺ สสมาปโนมิ ตโต'สี สรวะ ||๑๑.๔๐||

(๑๑.๔๐) ขอนมัสการในเบื้องหน้า แลเบื้องหลัง
อีกทุกๆด้านของพระองค์โดยแท้ โอ! พระผู้เป็น
ทุกสิ่ง ผู้มีวิระเป็นอนันต์ มีวิกรมเป็นอนันต์ ด้วย
พระองค์แทรกซึมไปในทุกสิ่ง ดังนั้นพระองค์คือ
ทุกสิ่งนั่นเอง ฯ

สเช'ติ ตมฺวา ปุรฺสํ ขทุกฺคํ
เห กุณฺณ เห ยาทว เห สเช'ติ |
อชานตา มหิมาํ ตเว'ทํ
มยา ปฺรมาทาตุปฺรณเชน วา'ปี ||๑๑.๔๑||

(๑๑.๔๑) มาดว่าข้าฯนี้ได้กล่าวต่อพระองค์ด้วย
สันนิษฐานเอาเองว่า พระองค์คือพระสหาย โดย
ย่อว่า โอ! พระกฤษณะ โอ! พระยาทวะ โอ! พระ
สหาย ด้วยไม่ตระหนักรู้ในความยิ่งใหญ่ของ
พระองค์ แม้ด้วยความเขลา หรือด้วยความเหิน
ทุณ ... ฯ

ขจจา'วหาสารณมสตุกฤโต'ลี
วิหารศยุสาสนโกชนนุ |
เอโก'ถวา'ปยุชุต ตตุสมกษ
ตตุกษามเข ความหมปรเมขม ||๑๑.๔๒||

(๑๑.๔๒) ... อีกทั้งสิ่งล่วงเกินใดๆที่ข้าฯแสดง
ด้วยความหยอกล้อต่อพระองค์ ทั้งใน การเล่น
การนอน การนั่ง และ การกิน ทั้งเมื่ออยู่พระองค์
เดียว หรือต่อหน้ามิตรสหายนั้น โอ! พระอัญชุต
ขอพระองค์ทรงประทานอภัยด้วยเทอญ พระผู้มี
อาจประมาณได้ ฯ

ปีตา'ลี โลกสุข จราจรสุข
ความสุข ปุชชศุข คุรุคริยานุ |
น ตตุตสโม'สตุยภยธิกะ กุโต'โนย
โลกตฺรเข'ปยุปรตมปรภาว ||๑๑.๔๓||

(๑๑.๔๓) พระองค์คือพระบิดาของโลก ทั้งที่
เคลื่อนไหวได้และเคลื่อนไหวไม่ได้ทั้งมวล พระ
องค์คือสิ่งควรค่าแก่การบูชา เป็นพระครู ผู้ควรแก่
การสรรเสริญ ยิ่งแล้ว จักหาสิ่งใดเท่าเทียม
พระองค์อีก จักหาสิ่งใดยิ่งใหญ่กว่าพระองค์ใน
ไตรโลกนี้อีกเล่า โอ! พระผู้มีอำนาจอันมีอาจ
ประมาณได้ ฯ

ตสุมาตฺปรณมข ปฺรณิธาย กาโย

ปราสาทเข ความหมิ่นมีขุม |
ปีเตว ปุตรสุข สเขว สขุยะ
ปริยะ ปริยาหารุหสิ เทว โสณุม ||๑๑.๔๔||

(๑๑.๔๔) ฉะนั้น ขอหมอบกาย น้อมเศียร แด่
พระองค์ โอ! พระผู้สูงส่งควรแก่การบูชายิ่ง
ขอความเมตตาจากพระองค์ ได้ทรงโปรด
ประทานอภัยแก่ข้าฯนี้ เสมอพระบิดาที่มอบแด่
บุตร เสมอสหยาที่มอบแด่สหยา เสมอคนรักที่
มอบแด่คนรัก ด้วยเทอญ องค์พระเทวะ ฯ

อทฤษฏปุรุ ฤทธิโต'สมิ ทฤษฏวา
ภเคน จ ปรวยถิตัมโน เม |
คเทว เม ทฤษฏ เทว รูปี
ปรสิท เทเวศ ชคนินิวาส ||๑๑.๔๕||

(๑๑.๔๕) ข้าได้ประจักษ์ในสิ่งที่ไม่เคยเห็นมา
ก่อน แลข้าฯนี้เปี่ยมด้วยความปีติยิ่ง แม้วามนัส
ของข้าฯนั้นไหวหวั่นด้วยความกลัวโดยแท้ โอ!
พระเทวะ ขอพระองค์ทรงโปรดเมตตาแสดงรูป
กายอื่นของพระองค์ด้วยเทอญ โอ! พระเทเวศ
ผู้เป็นดั่งนิवासของจักรวาล ฯ

กิริณิน กทินิ จกฺรหสุตม
อิจฺฉามิ ตฺวํ ทฤษฏมहि ต'เถ'ว |
เตโน'ว รูปเณ จตุรฺภูเชน
สหสุรพาโห ภว วิศฺวามูเรเต ||๑๑.๔๖||

(๑๑.๔๖) ข้าฯปรารถนาใคร่ประจักษ์ในรูปก่อนนี้
ของพระองค์ ที่ทรงมงกุฏ ถือกทา และจักรใน
พระหัตถ์ ขอพระองค์ได้ทรงดำแดงรูปอันมีสีกร
นี้ด้วยเทอญ โอ! พระผู้มีพาทุนับพัน โอ! พระ
วิสวมูรติ ฯ

ศรียกวานาจ
มยา ปรสนเนน ตวาทฺรฐเน'ทั
รูปี ปริ ทฺรศิตมาตฺมโยคาคู |
เตโสมยํ วิสฺวมนนฺตมาทฺยํ
ชนฺเม ตวาทฺนฺชน น ทฺฤษฺณปฺรจวํ ||๑๑.๔๗||

พระศรียกวาน ทรงตรัส :

(๑๑.๔๗) ด้วยเมตตา และด้วยโยคะแห่งอาตมมัน
ของดูข้านี้ จึงดำแดงรูปอันสูงสุด ที่เปี่ยมด้วย
มายา เป็นจักรวาลทั้งมวล เป็นอนันต์ และเป็นต้น
กำเนิด [ของสรรพสิ่งทั้งหมด] ให้ประจักษ์แด่
ท่าน อันหาใคร่เคยเห็นมาก่อนนี้ไม่ ฯ

น เวทฺษณฺหารุชฺยไนรฺน ทาไนรฺ
น จ กุริยาภิรฺน ตโปภิรฺ'โศระ |
เอวํรูปะ สกฺย อหํ นฺฤโลเก
ทฺรยฺภุํ ตวาทฺนฺชน กุรฺปฺรวิรฺ ||๑๑.๔๘||

(๑๑.๔๘) ไม่เคยมีผู้ใดแม้ด้วยการประกอบชัณ
แม้ด้วยการศึกษาพระเวท แม้ด้วยการบริจาทาน

แม้ด้วยพิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์ ๆ แม้ด้วยการบำเพ็ญตบะอย่างแกร่งกล้า จักมีศกยะที่จะได้เห็นรูปกายนี้ในนรโลก ยกเว้นท่าน โอ! ผู้เลอเลิศในหมู่กुरुทั้งปวง ฯ

มา เต วุชฌา มา จ วิภูตภาโว
ทุณฺณวาระ รุปา โฆรมิตถุญมเม'ทมฺ |
วุษเปตภีะ ปรีตมนนาะ ปุนสุตฺวา
คเทว เม รูปมิตํ ปุรปศุช ||๑๑.๔๕||

(๑๑.๔๕) ท่านนั้นหาควรที่จะหวั่นไหวไม่ หาควรที่จะลุ่มหลงในรูปกายอันน่าสพึงกลัวของดูข้านี้ไม่ จงปลดเปลื้องความกลัว และทำมุนีสำให้ปิติ แล้วพรรณารูปกายอื่นของดูข้านี้อีกครั้ง ฯ

สํชช อุวาจ
อิตฺยรฺหฺนํ วาสฺวเตสฺสโต'กฺตฺวา
สุวัก รุปี ทฺรศฺชามาส ภูชะ |
อาศฺวาสชามาส จ กิตฺตเมนี
ภูตฺวา ปุณะ เสตามฺขวปฺปุมฺหาตฺมา ||๑๑.๕๐||

สัณชัยกราบทูล :

(๑๑.๕๐) เมื่อได้ตรัสเช่นนั้นแต่กษัตริย์อรชุนแล้ว พระวาสุเทวะ จึงแสดงรูป [พระวิษณุ] ของพระองค์อีกครั้ง แล้วพระมหาดมะจึงกลายรูป [พระกฤษณะ] อันสวयงามของพระองค์กลับคืน

มา เพื่อปลอบโยนกษัตริย์อรชุนผู้กำลังหวาดหวั่น
ฯ

อรชุน อุวาจ

ทฤษฏีเวที มานุษย์ รูปี ตวเสามยิ ชนารทน |

อิทานิมสุมิ สัฏฤตตะ สเจตตะ ปุรฤฤติ คตะ ||๑๑.๕๑||

กษัตริย์อรชุน ทรงตรัส :

(๑๑.๕๑) เมื่อได้เห็นรูปมมนุษย์อันสวยงามของ
พระองค์แล้ว โอ! พระชนารุทนะ บัดนี้ข้าอาจ
กำหนดจิตใจของข้าให้กลับคืนสู่ ‘ปุรฤฤติ’
ตามธรรมชาติของตนได้แล้ว ฯ

ศรึภควานุวาจ

สุทฺรทฺรสมิทํ รูปี ทฤษฏีวานสิ ชนมม |

เทวา อปฺยสฺย รูปสฺย นิตฺยํ ทฺรสนกํภฺยนิระ ||๑๑.๕๒||

พระศรึภควาน ทรงตรัส :

(๑๑.๕๒) รูปกายของตูดั้งที่ได้ประจักษ์นี้ ยาก
นักที่จะได้เห็น แม้มวลเทวียังปรารถนาอยู่เป็น
นิตย์ที่จะขอได้ทรรสนา ฯ

นาหิ เวไทรน ตปสฺยาน ทานเนน น เจหฺยชฺยา |

สภฺย เอววิโร ทฺรสมฺภูํ ทฤษฏีวานสิ มํ ชลา ||๑๑.๕๓||

(๑๑.๕๓) ในรูปของตูดั้งที่ท่านได้ประจักษ์นี้

ไม่อาจทำให้มีศักยะให้มองเห็นได้ ไม่ว่าโดย
การศึกษาพระเวท ไม่ว่าโดยการบำเพ็ญตบะ ไม่
ว่าโดยการให้ทาน และไม่ว่าโดยการบวงสรวง ฯ

ภกตฺยา คุวนนฺยฺยา สกฺขยฺหเมว วิโรรฺหฺน |
หฺนฺวาคฺ ทุรยญฺ ญ คคฺคฺเวน ปฺรเวญฺ ญ ปฺรตป ||๑๑.๕๔||

(๑๑.๕๔) โอ! อรหัน แต่ด้วยภักดีอันแน่วแน่ใน
ตู่ข้า ตู่ข้าจึงอาจทำให้ยังรู้ได้ เห็นแท้ได้ แลเข้า
มาสู่ เหมือนเช่นนี้ได้ โอ! ปรีณตปะ ฯ

มคฺกรมกฺถนฺมคฺปรโม มทฺกกฺตฺส สงฺวรชิตฺส |
นิรุไวระ สุรเวญฺเตมุ ยะ ส มาเมติ ปาณฺทว ||๑๑.๕๕||

(๑๑.๕๕) ผู้ใดที่ประกอบกรรมเพื่อตู่ข้า พิจาร
ณาตู่ข้าว่าเป็นเป้าหมายอันสูงสุด ภักดีต่อตู่ข้า เป็น
อิสระจากการยึดมั่นทั้งปวง ไม่มีความเป็นศัตรู
ใดๆต่อสรรพชีวิตทั้งปวง ผู้นั้นย่อมเข้ามาสู่ตู่ข้า
โอ! ปาณฑวะ ฯ

โอมฺ คคฺ สทิตฺ ศรีมฺทกฺวทฺกิตฺตา สฺตฺปนฺยทฺส พฺรหฺมวิทฺยาธํ
โยคสฺยาสฺเตรฺ ศรีภฺกฺษณฺรหฺน สฺวาทฺรหฺนวิสูตรปฺทรุสนโยค
นาม เอถาสโมรฺหฺยาเย ||๑๑||

(๑๑) โอมฺ คคฺ สคฺ ศรีมัททกวัตกิตตา อันเป็นพรหม
วิทยาที่มีมาในคัมภีร์อุปนิษัท ในโยคศาสตร์ว่า

ด้วยเกล้าว่าพระหว่าง พระศรีกฤษณะ แล กษัตริย์
อรชุน นาม วิศูว์รูปทรุศนโยค อันเป็นอัครชายที่
สิบเอ็ด เป็นดังนี้แล ฯ

อด ทวาทศ'ธฺยาเย
ศฺรீมทภกตวทฺสีดาษํ
ภกฺติโยโค นาม

भक्तियोग

๑๒.

ทวาทศ อธฺยาเย
ศฺรীมทภกตวทฺสีดา
นาม ภกฺติโยค
(โยคะแห่งความภักดี)

อรุณ อุวาจ

เอวํ สตตยุกฺตา เข ภักตาสฺตวํ ปฺรยูปาสเต |

เขจํ ปฺยกุสมฺมยุกฺตํ เตหํ เก โยควิตฺตมา ॥๑๒.๑॥

กษัตริย์อรุณ ทรงตรัส :

(๑๒.๑) หากเปรียบ ผู้ภักดีที่สำรวมในโยคะอยู่
เสมอ กับผู้ภักดีที่ประกอบบูชาแต่สิ่งอื่นไม่มี
เสื่อม สิ่งอื่นไม่ปรากฏ เหล่านี้ ผู้ใดเอ่ยจักเป็น
ผู้รู้โดยแท้ในวิหะแห่งโยคะ ฯ

ศรிகวานฺวาจ

มยฺยวาทสฺย มโน เข มํ นิตฺยยุกฺตา อุปาสเต |

ศฺรทฺธยา ปฺรโย’เปตาสฺเต เม ยุกฺตตมา มตา ॥๑๒.๒॥

พระศรிகวาน ทรงตรัส :

(๑๒.๒) ผู้ใดที่ตั้งมั่นแน่วแน่ในดูชา ประกอบโยคะ
เพื่อบูชาแต่ดูชาด้วยศรัทธาอันสูงสุดอยู่เป็นนิตย์
ในมติของดูชานั้นถือว่า เขาเหล่านั้นคือ
ผู้สมบูรณ์ในโยคะ แล้ว ฯ

เข ตฺวกุสมฺมนิรฺเทศฺยมยฺยยุกฺตํ ปฺรยูปาสเต |

สฺรวตฺรตฺมจินฺตยํ จ ญฺญสฺถมจํ ชฺรํ ॥๑๒.๓॥

(๑๒.๓) แต่ผู้ใดที่บูชาใน สิ่งอื่นไม่มีเสื่อม สิ่ง
อื่นไม่อาจนียามได้ สิ่งอื่นไม่ปรากฏ สิ่งอื่นแผ่
ซ่านไปทั่ว สิ่งอื่นไม่อาจจินตนาการได้ สิ่งอื่นไม่

มีเปลี่ยนแปลง สิ่งอันไม่เคลื่อนไหว หรือ สิ่งอัน
คงที่ ใดๆ ... ฯ

สันนิษมเขนุทริยคุรามํ สรวุตร สมพุทฺธชะ |
เต ปุราปฺนฺนติ มาเมว สรวุฏฺฐติเต รตะ ||๑๒.๔||

(๑๒.๔) ... โดยการควบคุมอินทรีย์ทั้งปวง มีพุทธิ
เห็นเสมอกันในทุกสิ่งทุกอย่าง ยุ่งเกี่ยวเพื่อ
ความสงบสุขของสรรพสิ่งทั้งปวง เขาเหล่านั้น
ย่อมเข้ามาสู่ตู่ข้าโดยแท้ [เช่นกัน] ฯ

กุเลโส'ธิกตรสุเตชามอวฺยกุตาสกฺตเจตสาม |
อวฺยกุตา หิ คคิรฺทุชะหํ เทหฺวทุทริวํปฺยเต ||๑๒.๕||

(๑๒.๕) ความยากของเหล่าผู้มีจิตใจเกี่ยวพันใน
สิ่งไม่ปรากฏนั้นย่อมมีมากกว่า ด้วยคติของ
[การบูชา] สิ่งไม่ปรากฏนั้นยากในการบรรลุโดย
เทหะผู้ครองร่างนี้ ฯ

เข ตุ สรวาณิ กรฺมาณิ มยิ สันนุสฺสย มคฺคปฺราชะ |
อนนฺยโน'ว โยเคน มํ ฐายยฺนฺต อุปาสเต ||๑๒.๖||

(๑๒.๖) แต่ผู้ใดที่สละกรรมทั้งปวงแต่ตู่ข้า ยึดมั่น
ในตู่ข้าว่าคือปรมาตฺถ์ บูชาตู่ข้าด้วยการเพ่ง
จิตอย่างมั่นคงแน่วแน่ในโยคะโดยแท้ ... ฯ

เตชามหิ สมุทฺธรรตตนา มฤตฺยुสสารสาคราตุ |
ภวามินิจราตุปารุถ มยฺยาเวศิตเจตสามุ ||๑๒.๗||

(๑๒.๗) ...ผู้ที่มีจิตเพ่งอยู่ในตูข้าเช่นนี้ ตูข้ายอม
นำพาพวกเขาข้ามจากสาครแห่งสังสารวัฏ्ของ
ความตายในที่สุด โอ! ปารุถ ฯ

มยฺเยว มน อาธศฺฐว มยิ พุทฺธิ นิเวศย |
นิวาสียสสิ มยฺเยว อต อูรฺรฺว น สํสยะ ||๑๒.๘||

(๑๒.๘) [ะนั้น] เพียงตูข้าเท่านั้นที่ท่านควรตั้ง
มนัสให้มั่น นำพุทฺธิให้พำนักอยู่ในนิवासแห่ง
ตูข้าโดยแท้ เช่นนี้แล้วยอมสิ้นสงสัย ฯ

อถ จิตฺตํ สมาราตุํ น สกฺโขมยิ มยิ สฺถิรมฺ |
อภฺยาสโยเคน ตโต มามิจฺฉาปฺตุํ ธนชย ||๑๒.๙||

(๑๒.๙) หากแม้ว่า ท่านไม่สามารถกำหนดสมาธิ
ให้มั่นคงในตูข้าได้ [ด้วยวิธีนี้] แล้ว ดังนั้นควร
ตั้งความปรารถนามาสู่ตูข้าโดยการหมั่นปฏิบัติ
โยคะ เทอณ ธนฉัย ฯ

อภฺยาสฺเปฺยสมรฺโถสิ มตฺถกรมปรโม ภว |
มทฺถรมปี กรฺมาณิ กุรฺวณฺ สิทฺธิมวาทฺสุขฺสิ ||๑๒.๑๐||

(๑๒.๑๐) แต่หากแม้ท่านยังทำไม่ได้ด้วยการ
ปฏิบัติแล้ว จงประกอบกรรมอุทิศแด่ตูข้า ด้วย

เพราะการประกอบกรรมเพื่ออรรถประโยชน์ของ
ตัวนั้น ท่านย่อมบรรลुซึ่งภาวะอันสมบูรณ์ได้ ฯ

อโถตทปฺยสกุโศสิ กรุํ มโทยกมาศฺริตะ |

สรวกรุมผลตฺยาคํ ตตะ กรุ ยตาคุมวาน ||๑๒.๑๑||

(๑๒.๑๑) แต่หากแม้ท่านยังไม่สามารถปฏิบัติ
ดังกล่าวได้อีก จงตั้งอยู่ใน ‘มทฺโยคะ’ สละซึ่งผล
แห่งกรรมทั้งปวงโดยการบังคับจิตของตน ฯ

เศฺรโย หิ หุณามภฺยาสาหฺชุนานาทฺธานํ วิสิขฺยเต |

ธฺยานาตุกรุมผลตฺยาคํ สุตฺยาคาจุณานํ ตฺริณนฺตรมฺ ||๑๒.๑๒||

(๑๒.๑๒) ฌานนั้นถือว่าดีกว่าการปฏิบัติโดยแท้
แต่ฌานนั้นยังถือว่าดีกว่าฌาน แต่การสละผล
แห่งกรรมนั้นยังถือว่าดีกว่าฌาน ด้วยเพราะการ
สละนี้ยังผลให้เกิดทานติในที่สุด ฯ

อเทฺวญฺเฐ สรวฏฺตานํ ฌไมฺตฺระ กรุม เอว จ |

นิรุมโม นฺริหฺการะ สมทฺะชฺสุชะ กษฺมิ ||๑๒.๑๓||

(๑๒.๑๓) ผู้ใดไม่มีความจงใจต่อสรรพสิ่งทั้ง
ปวง เป็นมิตร มีความกรุณาโดยแท้ ปราศจาก
มมังการ และปราศจาก อหังการ เห็นเสมอกันทั้ง
ความทุกข์และความสุข มีความอดกลั้น ... ฯ

สัพพัญญะ สดตัง โยคี ยตาตมา ทถณนิสฺสยะ |
มยฺยรूपิตมโนพุทฺธิรฺโย มทุกฺกตสฺส เม ปริยสฺส ||๑๒.๑๔||

(๑๒.๑๔) ... เป็นโยคีผู้สิ้นโดยอย่างสม่ำเสมอ
ควบคุมตนได้ ไม่หวั่นไหวด้วยเพราะกำหนดรู้
มีมนัสแลพุทธิข้องเกี่ยวกับผู้ข้า เขาผู้นั้นถือเป็นผู้
รักดีต่อผู้ข้า ย่อมเป็นที่รักของผู้ข้า ฯ

ยสุมานโน'ทวิชเต โลโก โลกานโน'ทวิชเต จ ยสฺ |
หฺรหฺมามรฺยภโยเทว'ไครฺ มุกฺโต ยสฺ ส จ เม ปริยสฺ ||๑๒.๑๕||

(๑๒.๑๕) ผู้ใดซึ่งไม่ถูกเบียดเบียนโดยโลก แล
โลกไม่ถูกเบียดเบียนโดยเขา ผู้เป็นอิสระจาก
ความหรรษาและความริษยา ความกลัวและความ
กระวนกระวายใจ ย่อมเป็นที่รักของผู้ข้าเช่นกัน
ฯ

อนเปกฺขสฺ สุจิรทฺทกฺขสฺ อุทาสีโน คตฺวยถสฺ |
สรวารมฺภปฺริตฺยาที โย มทุกฺกตสฺส เม ปริยสฺส ||๑๒.๑๖||

(๑๒.๑๖) ผู้ใดซึ่งปราศจากความมุงหวัง มีความ
บริสุทธิ์ มีทักษะ [ในการประกอบกรรม] วางเฉย
เป็นอิสระจากความโศกเศร้า สละแล้วซึ่งอารมณ์
ทั้งปวง เขา ผู้ซึ่งเป็นผู้รักดีของผู้ข้านี้ ย่อมเป็น
ที่รักของผู้ข้าเช่นกัน ฯ

โย น หุญฺชติ น เทวญฺเฐ โสจติ น กงฺกษติ |
ศุภาศุภปริตฺยาที ภกฺคิมาณฺเย ส เม ปริยະ ||๑๒.๑๗||

(๑๒.๑๗) ผู้ใดซึ่งไม่ยินดี ไม่ยินร้าย ไม่โศกา
ไม่ปรารธนา สละแล้วซึ่งสิ่งอันเป็นมงคลหรือ
อัปมงคล เขา ผู้ซึ่งเป็นผู้รักดีของดูข้านี้ ย่อมเป็น
ที่รักของดูข้าเช่นกัน ฯ

สมะ สเตรจ มิตฺเร จ ตถา มานาปมานโยะ |
สีโตยฺมสุทฺทะเขมฺม อมะ สงฺกวีวฺริตฺตะ ||๑๒.๑๘||

(๑๒.๑๘) ผู้ใดที่ปฏิบัติเสมอกัน ต่อศัตรูแลมิตร
ในเกียรติแลความไร้เกียรติ เสมอกัน ในความ
หนาวแลความร้อน ในความทุกข์แลความสุข เป็น
อิสระจากการยึดมั่น ฯ

คฺลฺยณินฺนทาสฺสคฺคิรเมานี สํคฺขญฺเฐ เชน เคนจิจฺ |
อนิเกตฺเต สฺถิริมตฺติรภกฺคิมาณเม ปริโย นระ ||๑๒.๑๙||

(๑๒.๑๙) ผู้ใดเห็นเสมอในค่านินทาและคำสวดิ
เจียบ สันโดยจากทุกสิ่ง ไม่มีสทรณะ มีความ
เสถียรในมติของตน มนุษย์ ผู้ซึ่งเป็นผู้รักดีของ
ดูข้านี้ ย่อมเป็นที่รักของดูข้าเช่นกัน ฯ

เย ตู ธรรมขามุตฺตมิตํ ชโลกุตํ ปฺรยฺอุปาสเต |
ศฺรุตฺตทธานา มตฺปฺรมา ภกฺทาสฺเต'ตฺตีว เม ปริยະ ||๑๒.๒๐||

(๑๒.๒๐) แต่ผู้รักดีคนใดที่อาจปฏิบัติตามธรรมะอันเป็นอมฤตคัมภีร์ที่ยกมาก่อนนี้ โดยประกอบบูชาด้วยความศรัทธา ถือดูข้าว่าเป็นปรมาต্মแล้ว เขาย่อมเป็นที่รักของดูข้าอย่างที่สุด ฯ

โอม ตตฺ สทิตฺ ศรีมทกคฺวทกิตฺตา สูปนิยทุสฺส พุทฺทมวิทฺยาชา
โยคสฺสาสุเตรฺ ศรีกฤษณารุณํ สํวาทกคฺติโยโค นาม
ทวทโส'ธฺยาเย ||๑๒||

(๑๒) โอม ตตฺ สดฺ ศรีมทกคฺวทกิตฺตา อันเป็นพรหมวิทยาที่มีมาในคัมภีร์อุปนิษत् ในโยคศาสตร์ว่า ด้วยกถาสภาพระหว่าง พระศรีกฤษณะ แล กษัตริย์อรุณ นาม ภักดีโยค อันเป็นอธฺยาษที่สิบสองเป็นดังนี้แล ฯ

อด ตรีโยทโส'ธฺยาอะ
ศุริมทภควทิตายำ
เกษตรเกษตรขุณวิภาคโยโค นาม

क्षेत्रक्षेत्रज्ञविभागयोग

๑๓.

ไตรทศ อธฺยา
ศริมัทภควทิตาย
นาม เกษตรเกษตรขุณวิภาคโยค
(โยคะแห่งวิภาคของเกษตรและเกษตรนาม)

อรุชุน อุวาจ
ปรฤฤติ ปรุญ ใจ'ว เกษตร เกษตรชุนเมว จ |
เอตเทวทิมิจฉามิ ชุนาน ฺเชยยัง จ เกสว ||๑๓.๐||

กษัตริย์อรชุน ทรงตรัส :

(๑๓.๐) ‘ปรฤฤติ’ แล ‘ปรุญ’ โดยแท้ ‘เกษตร’ แล
‘เกษตรฉาน’ อีกทั้ง ‘ฉาน’ แล ‘เฉยยธรรม’ เหล่า
นี่คือสิ่งที่ข้าฯประสงค์ใครรู้ โอ! พระเกสวะ ฯ

ศรีภควานุวาจ
อิท ศรี เกานุเตย เกษตรมิตยภิชิต |
เอตโทย เวตติ ตํ ปราหุ เกษตรชุน อิติ ตทวิทะ ||๑๓.๑||

พระศรีภควาน ทรงตรัส :

(๑๓.๑) สรีระนั้น เกานุเตย เอัย เรียกว่า ‘เกษตร’
ดังนั้นผู้รู้ในสรีระนี้ ปราชญ์ท่านจึงเรียกว่า
‘เกษตรฉาน’ ฯ

เกษตรชุน จา'ปี มา วิทติ สรวเกษตรมู ภารต |
เกษตรเกษตรชุนโยรชุนาน ชตตชชุนาน มคัม ม ||๑๓.๒||

(๑๓.๒) จงรู้ว่าตัวข้านี้คือ เกษตรฉาน ในเกษตร
ทั้งปวงโดยแท้ โอ! ภารต ความรู้แจ้งในเกษตรแล
เกษตรฉานของตนนั้น ในมติของข้าคือความรู้
แจ้งอันแท้จริง ฯ

ตตเกษตร ชจจ ยาทฤฤจ ยทวิทริ ชตศจ ชต |

— ๑๔๒ —

ส จ โย ชยตปรภาวสุจ ตตฺสมาเสณ เม สฺสณฺณ ||๑๓.๓||

(๑๓.๓) บัดนี้ จึงสดับให้เข้าใจโดยสรุปจากตัวเข้า
ในข้อ อะไรคือ ‘เกศตร’ และมีสภาพเช่นไร มี
วิธีการอย่างไร เกิดขึ้นด้วยเหตุใด อะไรคือ
‘เกศตรฌาน’ และอำนาจของเขาเป็นเช่นไร ฯ

ณฺนิกริพฺพหฺรา ทิธํ ญฺนโทกิริววิวิธะ ปุถฺตณฺ |
พฺรหฺมสฺสตรปฺปทฺสจฺจว เหตุมฺหุทฺทริวินฺสจฺจิโตะ ||๑๓.๔||

(๑๓.๔) พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงอธิบายสิ่งนี้ไว้หลายทาง
ทั้งในโศลกอันหลากหลายของคัมภีร์พระเวท อีก
โดยเฉพาะในบทพระสูตรของคัมภีร์พรมสูตร
อันเปี่ยมด้วยเหตุผล และได้แสดงไว้อย่างชัดเจน
ฯ

มฺหาภูตํ นยฺหํ กโร พุทฺธิ รุชฺชํ เมว จ |
อินฺทฺริยํ ๑๐ ปญฺจ ๑๐ เณรฺอินฺทฺริยํ ||๑๓.๕||

(๑๓.๕) มหาภูติ (๕) อหังการ (๑) พุทธิ (๑) อีก
ทั้ง อวัยกตะ (๑) อินทรีย์ทั้ง ๑๐ แลด้วย มนัส (๑)
และอินทริยโคจร (๕) ... ฯ

อิจฺฉา เทวสฺส สฺสํ ทฺวํ สํมาตฺตเจตนา ธฺตฺติ |
เอตฺตํ กุญฺชรํ สฺมาเสณ สวีกาเรมฺพาหุตฺม ||๑๓.๖||

(๑๓.๖) ... อิจฉา เทวส สฺสํ ทวํ ชัง อันเป็นกลุ่ม

— ๑๔๓ —

อีกด้วย เจตนา และ ธฤติ นั้น เหล่านี้คือ เกษตร
[ทั้ง ๓๑] ซึ่งดูเข้าจกอธิบายให้โดยย่อพร้อมด้วย
วิธีการของมัน [ดังนี้] ฯ

อมา นิตว มท มภิตว มหิ สา กษาน ตिरาร ชว ม |

อาจารย์ประสาน เสงี่ยม ไส้ถรมมาตมวินิครุหะ ||๑๓.๗||

(๑๓.๓) ความอ่อนน้อมถ่อมตน ความซื่อตรง
ความไม่เบียดเบียน ความอดทน ความจริงใจ
การมีจิตใจเหมือนดังครุ ความบริสุทธิ์ทั้งกาย
และใจ ความมั่นคงในจิตใจ การควบคุมตนได้ ...
ฯ

อินทริยารณฺเษ ๖ วราคยมอนํการ เอว จ |

ชนมมฤตยูชราวยาทิฑูชะโททยานทรศนม || ๑๓.๘ ||

(๑๓.๘) ... ความไว้อารมณ์ในวัตถุแห่งอินทรีย์
ความสิ้นอหังการ และการรับรู้ในโทษของ ความ
เกิด ความตาย ความชรา ความเจ็บป่วย และความ
ทุกข์ ... ฯ

อสกตirnภิษวณะ ปุตรทารคฤหาธิษุ |

និព្វបំ ខ សមជិតតុគ្គាវរូមិយភ្នានិម្ម ឡោបបតុតិម្ភ ॥១៣.៩॥

(๑๓.๕) ... ความไม่ติดอยู่ในอารมณ์ ความไม่ยึดมั่นว่าเป็นของตน ในบุตร ในภรรยา ในภค

สถาน และ การมีจิตใจที่เห็นเสมออยู่เป็นนิตย์
ในความอยาก และความไม่อยาก ต่อทุกสิ่งที่อุบัติ
ขึ้น ... ฯ

มอ จานนุโยเคน ภกฺคิรยภิกขารณิ |
วิวิฏฺเฐสเสวิตฺตมมฺรตฺตฺรชนสฺสทฺธิ ||๑๓.๑๐||

(๑๓.๑๐) ... การมีความรักดีแต่ดูข้างอย่างมั่นคง
ด้วยโยคะที่ไม่แปลกแยกเป็นอย่างอื่น มุ่งมั่นที่
จะอาศัยอยู่ในวิเวกสถาน โดยตัดขาดจากสังคม
ของมนุษย์ ... ฯ

อหฺมฺยาคฺคฺมฺชฺชานนิตฺตฺตฺวํ ตตฺตฺวฺชฺชานนารทฺทสนมฺ |
เอตฺตฺชฺชานนิตฺติ โปฏฺกตฺตมฺชฺชานนํ ยทโธ'นฺยธา ||๑๓.๑๑||

(๑๓.๑๑) ... ตรชนักรู้ว่า ‘อหฺมฺยาคฺคฺมฺ’ นั้น
คือฉานอันเป็นนิตย์ มีทรรชนะในอรรถของฉาน
อันเป็นปรมัตถสัจ ทั้งหมดนี้ประกาศได้ว่าคือ
ฉานอันแท้จริง อะไรที่เป็นอื่นจากนี้ถือว่าเป็น
อวิชาทั้งสิ้น ฯ

เชฺหฺมยํ ยตฺตตฺตฺปฺรวัฏฺษยามี ยชฺชชฺชวตฺตวามฺมตฺตมฺสนฺนเต |
อนาทิมตฺตปฺรํ พฺรหฺม น สตฺตตฺตฺตฺตนา'สทฺถฺยเต ||๑๓.๑๒||

(๑๓.๑๒) บัดนี้ ดูข้างจักได้ประกาศว่า อะไรคือสิ่ง
ควรรู้ และเมื่อได้รู้แล้วอมฤตใดที่จักได้รับ ซึ่งคือ

พรหมอันไม่มีต้น มีตู่เข้าเป็นปรมัตถ์ อันไม่อาจ
เรียกว่า สัตต แล อสัตต ได้ ฯ

สรวตะ ปาณิปาทำ ตตสรวโตกฺขมิตฺโรมุขมฺ |
สรวตะ สฺรุติมลฺโลกเ สรวมาวฤตฺย คิษฺฐติ ||๑๗.๑๓||

(๑๗.๑๓) ทุกหนแห่งคือ พระหัตถ์ พระบาท
ของพรหม พระเนกร พระเศียร และพระพักตร์
มีอยู่ทุกแห่งหน พระสรุติวิวรฤ ก็มีอยู่ทั่วไป ด้วย
พรหมนั้นอาศัยครอบคลุมทั่วทั้งจักรวาล ฯ

สรวเนทฺริยคุณาภาสํ สรวเนทฺริยวิวรชฺติมฺ |
อสฺกตํ สรวฤจฺใจว นิริคุณํ คุณโกกฺตฤ จ ||๑๗.๑๔||

(๑๗.๑๔) ส่องแสงให้ปรากฏด้วยคุณของอินทรีย์
ทั้งปวง แต่หาไม่มีอินทรีย์ไม่ บำรุงทุกสิ่ง แต่หา
มีความยึดมั่นไม่ เป็นผู้บริโภคคุณ แต่ปราศจากซึ่ง
คุณใดๆ ฯ

พหิรฺนตฺสจ ภูตานามุจฺจํ จรเมว จ |
สูกฺขมฺตวาคฺตทวิเชฺขมฺ ทูรศฺถํ จ'นฺติเก จ ตตฺ ||๑๗.๑๕||

(๑๗.๑๕) เป็นทั้งภายนอกและภายในของสรรพ
ชีวิตทั้งปวง เป็นสิ่งที่ไม่เคลื่อนที่และเคลื่อนที่
ด้วยเพราะลึกลับจึงไม่อาจหยั่งรู้ได้ ทั้งอาศัยอยู่
ไกลแต่ก็อยู่ใกล้ ฯ

อวิภคฺติ จ ภูเตสุ วิภคฺตมिव จ สฺถิตมฺ |
ภูตภคฺตญฺ จ ตชฺเชวญฺญํ คุรสิญฺญํ ปฺรภวิญฺญํ จ ||๑๓.๑๖||

(๑๓.๑๖) ไม่อาจแบ่งภาคได้ แต่สถิตย์อยู่เหมือน
ว่ากำลังแบ่งภาคอยู่ระหว่างสรรพชีวิตทั้งปวง
เป็นสิ่งที่ควรรู้จักในความเป็น ผู้บำรุง ผู้ทำลาย
ล้าง และ ผู้สร้างมวลสรรพชีวิตทั้งปวง ฯ

โทยติยามปี ตชฺโทยติสฺตมสสะ ปรมฺหฺยเต |
ชฺหวนํ เชวญฺญํ ชฺหวนคฺมญฺญํ หุญฺญํ สรวฺวสฺส ชฺชิจฺจิมฺ ||๑๓.๑๗||

(๑๓.๑๗) เป็นแสงสว่างของแสงสว่างทั้งปวง อัน
กล่าวว่าอยู่เหนือความมืดใดๆ เป็นฉนวน เป็นเป้า
หมายแห่งฉนวน อันเข้าถึงได้ด้วยฉนวน ประจำอยู่
ในหฤทัยของสรรพชีวิตทั้งปวง ฯ

อิติ เกษตรฺ ตถา ชฺหวนํ เชวญฺญํ โจ'ภคฺติ สฺมาสตะ |
มทฺทภคฺต เอตทฺวิชฺฌาย มทฺทภาวาโย'ปฺปทฺยเต ||๑๓.๑๘||

(๑๓.๑๘) ดังนี้ เกษตร อีกด้วยฉนวน แลเป้าหมาย
แห่งฉนวน ได้ถูกอธิบายโดยย่อแล้ว ผู้ภักดีของ
ตู่ข้าเมื่อเข้าใจถ่องแท้แล้ว ย่อมเข้าถึงภาวะแห่ง
ตู่ข้า ฯ

ปฺรภคฺติ ปฺรหฺมํ โจ'ว วิทฺธุนาที อฺภาวปี |
วิการาสฺสจ คุณฺหาสุ'โจ'ว วิทฺธิ ปฺรภคฺติสฺสภวานํ ||๑๓.๑๙||

(๑๓.๑๕) จงรู้ว่า ‘ปรกฤติ’ และ ‘ปुरुษ’ นั้น สอง
นี้ไม่มีต้น แลควรรู้ด้วยว่า วิการและคุณนั้นล้วน
เกิดจาก ‘ปรกฤติ’ ฯ

การยการณกรตฤเตว เหตุะ ปรกฤติรุจยเต |
ปुरुษะ สุขทุขานำ โภกตฤเตว เหตุรุจยเต ||๑๓.๒๐||

(๑๓.๒๐) ‘ปรกฤติ’ นั้น กล่าวได้ว่าเป็นต้นเหตุ
แห่งตัวกลางของ ‘การย’ และ ‘การณ’ ส่วน ‘ปुरुษ’
นั้น กล่าว ได้ว่าเป็น ต้นเหตุแห่ง การเสวยในสุข
แลทุกข์ นั้นเอง ฯ

ปुरुษะ ปรกฤติโสถ หิ ญงฺกเต ปรกฤติชานุณฺณาน |
การณํ คุณตฺสโก’สุข สทสโทยนิชฺฌมสุ ||๑๓.๒๑||

(๑๓.๒๑) แท้จริงแล้ว ‘ปुरुษ’ อันสถิตยอยู่ใน
‘ปรกฤติ’ นั้น เสวยคุณอันเกิดจาก ‘ปรกฤติ’ แต่
การยึดมั่นอยู่ในคุณนั้นเองที่เป็นเหตุให้ถือ
กำเนิดความดี-ความชั่วในชาติพันธุ์ทั้งหลาย ฯ

อุปทรมฺหฺวา’นฺมฺนตา จ ภรตา โภกตา มเหสฺวระ |
ปรมาตฺเม’ติ จา’ปฺยูกโต เทเห’สฺมินฺปुरुษะ ประ ||๑๓.๒๒||

(๑๓.๒๒) ‘ปुरुษ’ อันสูงสุดในเทหะนั้น กล่าวได้
ว่าเป็น ผู้สั่งเกิดคุณ ผู้อนุวัติคุณ ผู้สนับสนุนคุณ
ทั้งผู้บริโภคคุณ อีกคือ มเหศวร และ ปรมาตมัน

— ๑๔๔ —

[อันสูงสุด] ฯ

ย เอว เวตติ ปุรุษํ ปฺรกุตฺติ จ कुณเระ สห |
สรวาธา วรุตมานโน'ปปี น ส ญโย'ภิชายเต ||๑๓.๒๓||

(๑๓.๒๓) ฉะนั้น ผู้ใดที่รู้แจ้งใน ‘ปุรุษ’ แล
‘ปฺรกุตฺติ’ อีกด้วย คุณ นั้น แม้ว่าเขาดำรง [ประ
กอบกรรม] อยู่ในทุกวิถีทางใด เขาย่อมไม่เสวย
ชาติอีก ฯ

ธฺยานนา'ตฺมณี ปศฺยนฺติ เกจิทาตฺมานมาตฺมนา |
อเนย สําชเณ โยเคน กรฺมโยเคน จา'ปเร ||๑๓.๒๔||

(๑๓.๒๔) บ้างได้เห็นอาตมมันภายในตนด้วยตน
เองโดยการปฏิบัติมาน บ้างโดยวิถีทางแห่งสาง
ขยะ บ้างโดยการปฏิบัติตนตามหนทางแห่งโยคะ
 ฯ

อเนย เตววมชานนฺตะ สฺมรฺตฺวา'เนยภฺย อุปาสเต |
เต'ปี จา'ติตรนฺเตยว มฤคฺคํ สฺมรฺติปรายณะ ||๑๓.๒๕||

(๑๓.๒๕) แต่บ้าง ที่ไม่อาจเข้าถึงฌาน อาจ
ประกอบบูชาตั้งที่ได้สดับมาจากผู้อื่น เขาเหล่านั้น
ยังอาจพัวพัน [ความเกิดและ] ความตาย ด้วย
เพราะเชื่อในความศักดิ์สิทธิ์ของคำสฺมรฺติในพระ
เวท ฯ

— ๑๔๘ —

ชาวตุลัชาเบ กิจิตตตุลั สุถาวรชฌมม |
เกษตรเกษตรชฌลัโศคาตุ ตทุวิทุธิ ภรตฤษภ ||๑๓.๒๖||

(๑๓.๒๖) อัถถิภาวะไม่วาสังคิกัตาม ทังทึ
เคลื้อนไหวได้และเคลื้อนไหวไมไ่ฉันั้น โอ!
ภารตฤษภ ควรรู้ว่า ลัวนเกศัฉัจากการสังโศคระ
หวัาง เกษตร และ เกษตรณาน ๗

สมั สรวะญู เกศะญู ดิษฌนตุ้ ปรมะสุวรมุ |
วินศุยตุสววินศุยนตุมุ ยะ ปศุยติ ส ปศุยติ ||๑๓.๒๗||

(๑๓.๒๗) ผู้ใดทึเห็นว้า พระปรมะสุวร ทรงคัารง
อยู่เสมอกันในลัษมีชีวิตทังปวง อันไมม่มีการ
วินาศเมือลัษเหล้าฉันั้นวินาศเล้า เขาสู้ฉันั้นได้
ประจักษัเล้าโดยแท้ ๗

สมั ปศุยทุหิ สรวตฺร สมวสุถิตมีสุวรมุ |
น หินศุยตฺตามนาคุมานั ตโต ยาดิ ปรั คติมุ ||๑๓.๒๘||

(๑๓.๒๘) ส่วนผู้ใดทึเห็นเสมอกันว้า พระอิศวร
ทรงคัารงอยู่เสมอกันในทุทแห่งหน ไมม่ลคั่า
อาตมันของตณด้วยมนัศของตณ ฉัฉันั้นเล้า เข
ยอมไปสุ่บรมคติได้ ๗

ปรุภุญโดยว จ กรมาณิ กริชมาณานิ สรวสะ |
ยะ ปศุยติ ตถาคุมานมูกรตาริ ส ปศุยติ ||๑๓.๒๙||

(๑๓.๒๙) ส่วนผู้ใดที่เห็นว่า กรรมทั้งหลาย ประกอบขึ้นโดย ‘ปรกฤติ’ เท่านั้น อาตมฉันหาใช่ ผู้ประกอบกรรมไม่ เขาผู้นั้นได้ประจักษ์แล้วโดยแท้ ฯ

ยथा ภูตปฤตฤคฺคา วมเอกสฺถมฺนุสฺยติ |

คต เอว จ วิสฺตารํ พุรหุํ สมปฺทฺยเต ตทา ||๑๓.๓๐||

(๑๓.๓๐) เมื่อผู้ใดเห็นด้วยอนุมติในภาวะอันแตกต่างของสิ่งมีชีวิตว่า แท้จริงนั้นสติตั้งอยู่เป็นเพียงเอก ก่อนจะขยายตัวไปทั่ว เมื่อนั้นเขาได้บรรลุในพรหมแล้ว ฯ

อนาถิตฺวาน นิรุคฺคตฺวา ตฺปรมาตฺมา ฆมฺวยะ |

สรีร โสถํ ปิ เกณฺเตย น กโรติ น ลิปฺยเต ||๑๓.๓๑||

(๑๓.๓๑) ด้วยเพราะ ปรมาตมัน อันไม่มีเสื่อมนี้ ไม่มีต้น เป็นนิรคุณ ฉะนั้นแล้ว เกณฺเตย เอ๋ย แม้จะสถิตอยู่ในสรีระ แต่แท้จริงแล้วหาได้ประกอบกรรมใดๆไม่ อีกหาได้แปดเปื้อน [จากกรรม] ใดๆไม่ ฯ

ยถา สรวคตํ เสากฺษมฺขาทูอาภาสํ โน ํปลิปฺยเต |

สรวตฺรา วสฺสโต เทเห ตถา ํตฺมา โน ํปลิปฺยเต ||๑๓.๓๒||

(๑๓.๓๒) เนิกเช่น อากาสนแผ่ซ่านทั่วไปไม่ถูก

แปดเปื้อนด้วยสิ่งใดเพราะความละเอียดยันใด
อาตมันอันสถิตย้อยู่ในเทพทุกแห่งหนนั้นย่อม
ไม่ถูกแปดเปื้อน [ด้วยกรรมของ ‘ปรกฤติ’]
นั้นนั่น ฯ

ยถา ปฺรกาศยเตยกะ กฤตฺสฺนํ โลกมิมํ วัระ |
เกษตรํ เกษตรํ ตถา กฤตฺสฺนํ ปฺรกาศยติ ภารต ||๑๓.๓๓||

(๑๓.๓๓) เภกเช่น ดวงอาทิตย์อันเป็นเอก ประ
กายแสงเจิดจรัสปกคลุมทั่วทั้งจักรวาลนั้นใด โอ!
ภารต เกษตร (อาตมัน) ย่อมเจิดจรัสทั่วทั้งเกษตร
(‘ปรกฤติ’) นั้นนั่น ฯ

เกษตรเกษตรชวโยเรวมนนฺตรํ ชฺวานจกฺษฺมา |
กฺฤตฺปรกฤติโมกฺษจ เข วิทฺรฺษานฺติ เต ปรม ||๑๓.๓๔||

(๑๓.๓๔) เขาผู้ซึ่งรู้แจ้งในข้อแตกต่างระหว่าง
เกษตร และ เกษตรฌาน ด้วยจักขุแห่งฌาน และ
รู้แจ้งในโมกษะจาก [พันธะใน] ‘ปรกฤติ’ ของสิ่ง
มีชีวิตนั่น พวกเขาย่อมบรรลุซึ่งปรมาตม์แล้ว ฯ

โอม ตตฺ สทฺติ ศฺรีมทภกฺทวทฺกิตฺตา สฺวปฺนิยทฺสุ พฺรหฺมวิทฺยาชา
โยคสาสฺเตร ศฺรีกฤตฺยณฺารุณ สฺว่าเทพเกษตรเกษตรชววิภาส
โยโค นาม ตฺริโยทโยทฺธาเย ||๑๓||

(๑๓) โอม ตตฺ สตฺ ศฺรีมทภกฺทวทฺกิตฺตา อันเป็นพรหม

วิทยาที่มีมาในคัมภีร์อุปนิษัท ในโยคศาสตร์ว่า
ด้วยกถาสัมวาตนะระหว่าง พระศรีกฤษณะ แล กษัตริย์
อรชุน นาม เกษตร-เกษตรชุลวิภาคโยค อันเป็น
อรรถาธิบายที่สืบสาม เป็นต้นนี้แล ฯ

อด จตุรทศ'ธฺยาชะ
ศุริมัททภควททีตาช่า
คุณตรขวิภาคโยโค นาม

गुणत्रयविभागयोग

๑๔.

จตุรทศ อธฺยาช
ศุริมัททภควททีตา
นาม คุณตรขวิภาคโยค
(โยคะแห่งวิภาคของไตรคุณ)

ศุภกานฺวานุواج

ปรี ภูษะ ปุรวกษุขามิ ชุณานานำ ชุณานมุตตมม |

ยชชฌาตุวา มุนยะ สรวะ ปรา สิทฺธิมิโต กตาวะ ||๑๔.๑||

พระศรีภควาน ทรงตรัส :

(๑๔.๑) ตู้อ้าจึกประกาศ ฅาณอันสูงสดในบรรดา
ฅาณทั้งปวง ซึ่งมุนีผู้รู้แจ้งแล้วจักไปสู่ความ
สมบูรณ์อันอยู่เหนือโลกนี้ ฯ

อิทํ ชุฉานมุปาสุริตฺตํ มม สาทรมุขมากตาทะ |

สรุเค'ปิ โน'ปชายนุเต ปุ'รลเย น วุชถนุติ จ ||๑๔.๒||

(๑๔.๒) เมื่อได้ฟังฟังอยู่ในขณะนี้ บรรลุซึ่ง
ธรรมะอันเสมอกันของดูข้านี้แล้ว เขาย่อมไม่มี
เกิดเมื่อกาลรังสฤษฎ์ และไม่หวาดหวั่นเมื่อกาล
บรรลัย์ ฯ

มม โยนิรุมหทพฺพธุหม ตสฺมิณฺ คุรํ ทชามุขมฺ |

ສຳລັບ ສຽງກູຕານຳ ຕໂຕ ກວຕິ ກາຣຕ ||໑໔.໓||

(๑๔.๓) ‘มหตฺตพฺรหฺม’ [‘ปรกฤติ’] นั้น คือโยนิ
ซึ่งดูเข้าไปได้สร้างครรรค์ อันทำให้สรรพชีวิตทั้งปวง
เกิดขึ้นตามมา โอ! ภารต ฯ

สรว โยนิษฐ เกานเตย มุรตยะ สํวานติ ยาะ

๑๕.๔

(๑๔.๔) สรรพสิ่งอันถือกำเนิดด้วยมรุตต่างๆกัน
นั้น โอ! เกานุเตย เอ๋ย มี ‘มहतฺตพฺรหฺม’ เป็นโยนี
ส่วนตู่ช้านั้นคือ พระบิดาผู้ประทานเชื้อเมล็ด ฯ

สตฺตฺวํ รัชสฺตม อิติ ภูมฺวํ ปฺรภฺกฺตฺติสฺสฺวํ |
นิพฺรฺชนฺนํ มหาพาโห เทเห เทหิณมฺวยมฺ ||๑๔.๕||

(๑๔.๕) ไตรคุณ อันประกอบด้วย สัตตวะ รัช แล
ตมะ อันเกิดจาก ‘ปฺรภฺกฺตฺติ’ ได้ผูกพันเทหิณอันไม่
มีเสื่อมไว้กับเทหะนั้น โอ! มหาพาโห ฯ

ตตฺร สตฺตฺวํ นิรฺมฺลตฺวาตฺปฺรภาสกฺมณามมฺ |
สฺวสฺสฺเกน พฺรฺชนาติ ชฺวณสฺสฺเกน จา’นฆ ||๑๔.๖||

(๑๔.๖) ในเหล่านี้ สัตตวะ อันปราศจากมลทิน
ประกายแสงเจิดจรัส และเป็นอนามย์ ทำให้
[‘ปฺรชฺย’] ผูกพันโดยการยึดมั่นในความสุข รวม
ทั้งการยึดมั่นในฌาน โอ! อนฆะ ฯ

รโห ราชาคฺตมกํ วิทฺธิ ตฺยฺยณาสฺสฺกสมฺพุทฺถวมฺ |
ตฺนฺนนิพฺรฺชนาติ เกานุเตย กรฺมสฺสฺเกน เทหิณมฺ ||๑๔.๗||

(๑๔.๗) ส่วน รัช นั้น โอ! เกานุเตยะ ควรรู้ว่า
เป็นภาวะของราคะ เกิดขึ้นจากตัณหา และการยึด
มั่น อันเป็นพันธุนาการให้เทหิณยึดมั่นอยู่ใน
กรรม ฯ

ตมสฺตวชฺชานชํ วิทุธิ โหมนํ สรวเทหินาม |
ปฺรมาทาสฺยนิทฺราภิสฺตบฺนิพฺพนาติ ภารต ||๑๔.๘||

(๑๔.๘) แต่ ตมะ นั้น โอ! ภารต ควรรู้ว่า เกิดขึ้น
จาก อวิชชา อันล่อลวงเทหินทั้งหลายให้ลุ่มหลง
อันเป็นพันธนาการให้ประมาท เกียจคร้าน และ
หลับใหล ฯ

สตุคฺวั สุเข สณฺชยติ รชะ กรฺมณิ ภารต |
ชฺชานมาวฤคฺย ตฺ ตมะ ปฺรมาเท สณฺชยตุยฺต ||๑๔.๙||

(๑๔.๙) สัตตวะทำให้ยึดมั่นในความสุข รชะทำให้
ยึดมั่นในกรรม โอ! ภารต แต่ ตมะ นั้น ครอบ
งำฉานเสียสิ้น ทำให้ยึดมั่นในประมาท ฯ

รชสฺตมสฺสจํ ภิญฺย สตุคฺวั ภวติ ภารต |
รชะ สตุคฺวั ตมสฺสใจํว ตมะ สตุคฺวั รชสฺตถา ||๑๔.๑๐||

(๑๔.๑๐) สัตตวะ ย่อมปรากฏเมื่อมีอำนาจเหนือ
รชะและตมะ ดังนั้น ภารต เอ๋ย รชะ ย่อมปรากฏ
เมื่อมีอำนาจเหนือ สัตตวะและตมะ แล ตมะ ย่อม
ปรากฏเมื่อมีอำนาจเหนือ สัตตวะและรชะ ฯ

สรวทฺวาเรญฺ เทเห'สฺมินฺปฺรภาส อฺปชายเต |
ชฺชานํ ชทา ตทา วิทฺยาทฺวิวฤทฺธํ สตุคฺวมิคฺยฺต ||๑๔.๑๑||

(๑๔.๑๑) เมื่อประกายแห่งฉาน เจิดจรัสในทุก

ทวารของเทหะนั้น เมื่อนั้นแล ควรรู้ว่า สัตตวะ
ย่อมมีฤทธิ์เพิ่มพูนขึ้น ฯ

โลกะ ปรวฤตติรารมกะ กรมณามสมะ สุปุหา |
รชเสยตานี ชายนุเต วิวฤทุเช ภรตฤษภ ||๑๔.๑๒||

(๑๔.๑๒) โอ! ภรตฤษภะ ความโลภ ความ
ประพฤติ ปรารมภ์ในกรรม ความไม่อยู่นิ่ง และ
ความใคร่ได้ ย่อมปรากฏขึ้น เมื่อ รชะ มีฤทธิ์เพิ่ม
พูนขึ้น ฯ

อปรกาโส'ปรวฤตติสฺจ ปรมาท โมห เอว จ |
ตมเสยตานี ชายนุเต วิวฤทุเช กุรฺนนฺทน ||๑๔.๑๓||

(๑๔.๑๓) โอ! กุรฺนนฺทนะ ความไม่จรัส ความไม่
ประพฤติ ความประมาท และความลุ่มหลง ย่อม
ปรากฏขึ้น เมื่อ ตมะ มีฤทธิ์เพิ่มพูนขึ้น ฯ

ยทา สคฺคเว ปรวฤทุเช ตฺว ปฺรลยํ ชาติ เทหฤตฺต |
คโท'คตมวิทฺทา โลกานอมฺลานปฺรติปฺตฺยเต ||๑๔.๑๔||

(๑๔.๑๔) หากผู้ครอบครองเทหะ มาถึงกาล
บรรลัษ เมื่อสัตตวะมีอำนาจเหนือ [คุณอื่น] เมื่อ
นั้น เขาย่อมไปสู่โลกอันปราศจากมนทิน
ของเหล่าผู้รู้แจ้งในปรมัตถ์ ฯ

รชสี ปรลย์ คตวา กรุมสงฺกนิฺ ขายเต |
ตถา ปรลีนฺสฺตมสฺสิ มฺหฺมโยนิฺ ขายเต ||๑๔.๑๕||

(๑๔.๑๕) หากมาถึงกาลบรรลัษย์ เมื่อรชสีมีอำนาจ
เหนือ [คุณอื่น] เมื่อนั้น เขาย่อมเสวยชาติอัน
ข้องเกี่ยวกับกรรมเช่นนั้น แต่หากเขาแตกดับ
ด้วยการครอบงำของตมะแล้ว เขาย่อมเสวยชาติ
ในชาติพันธุ์ที่โง่เขลา ฯ

กรุมณะ สุกฤตสุยา'หุเส สาตฺตวิกฺกํ นิรุมถิ ผลมฺ |
รชสฺสฺตฺ ผลํ ทุชะมฺมอชฺชวานํ ตมสชะ ผลมฺ ||๑๔.๑๖||

(๑๔.๑๖) ผลของกรรมอันเป็นกุศลนั้น กล่าวกัน
ว่า ประกอบด้วย สัตตวะ และปราศจากมณทินใด ๆ
ขณะที่ ผลของรชสีนั้น คือความทุกข์ แล ผลของ
ตมะนั้น ก็คือ อวิชชา ฯ

สฺตฺตฺวาคุสฺสํขายเต ชฺชวานํ รชสฺโส โลภเ อว จ |
ปรมาทโมหา ตมสฺโส ภวโต'ชฺชวานเมว จ ||๑๔.๑๗||

(๑๔.๑๗) เนื่องด้วย สัตตวะ จึงให้เกิด ฌาณ
เนื่องด้วย รชสี จึงให้เกิด โลภ อีกความประมาท
และความลุ่มหลงนั้น ล้วนเกิดจาก ตมะ รวมทั้ง
อวิชชา โดยแท้ ฯ

อฺรุทฺฐํ อจฺจนฺตฺติ สฺตฺตฺตฺวาสุตฺตา มหฺมเย ตฺมิชฺชจฺจนฺตฺติ ราชสฺสชะ |

ชนนยคุณวฤตติสุธา อโธ ฤคณฺณติ ตามสาะ ||๑๔.๑๘||

(๑๔.๑๘) ผู้ดำรงอยู่ใน สัตตวะ ย่อมไปสู่เบื้องบน
ผู้ดำรงอยู่ใน ราชะ ย่อมอาศัยอยู่ในเบื้องกลาง แต่
ผู้ดำรงอยู่ใน ตมะ อันเป็นคุณที่น่ารังเกียจยิ่งนั้น
ย่อมดิ่งลงสู่เบื้องล่าง ฯ

น่านัยั คุณณฺภะ กรตาริ ฆทา ทุรุษฏานุปศยติ |
คุณณฺภสฺย ปรี เวตติ มทุภาวึ โส'ริกฤคฺติ ||๑๔.๑๙||

(๑๔.๑๙) เมื่อผู้เห็นแจ้งรับรู้ว่า เหนือจากคุณแล้ว
หาผู้กระทำอื่นใดอีกไม่ และรู้ในสิ่งที่อยู่เหนือ
คุณทั้งปวงนี้ เขาได้บรรลุมภาวะอันเป็นปรมัตถ์
ของตู่ข้าแล้ว ฯ

คุณาเนตานตฺติศฺย ตฺริณฺเทหิ เทหสมฺพุทฺถวานุ |
ชนนฺมฤตฺยฺชราทุะไซฺรวิมฺภโต'มฤตฺมสนฺเด ||๑๔.๒๐||

(๑๔.๒๐) เมื่อ เทหิน ข้ามพ้นเหนือคุณทั้งสาม
เขาย่อมเป็นอิสระจาก ความเกิด ความตาย ความ
ชรา และ ความทุกข์ ใดๆ อันเกิดแก่เทหะ [ที่อาศัย
อยู่] ดั้งเดิมในอมฤต ชั่วฉินิตย์นิรันดร์ ฯ

อรฺชุน อุวาช
ไกรฺลิงฺไกศฺตฺริณฺคุณาเนตานอติโต ภวติ ปฺรโภ |
กิมอาจารย์ กถํ ใจํตาสฺตฺริณฺ คุณานตฺวิรฺตเต ||๑๔.๒๑||

กษัตริย์อรุณ ทรงตรัส :

(๑๔.๒๑) ผู้ที่ได้ข้ามพ้นเหนือคุณทั้งสามนั้น มี
ลักษณะเป็นอย่างไร โอ! พระประภู อากาของ
เขาเหล่านั้นเป็นเช่นไร และเขาข้ามพ้นเหนือ
ไตรคุณนี้ได้อย่างไร ฯ

ศรிகวานาจ

ปรุกา จ ปรวฤตติ จ โมหเมว จ ปาณทว |

น เทวญี สปรวฤตตานิ น นิวฤตตานิ กางกษติ ||๑๔.๒๒||

พระศรிகวาน ทรงตรัส :

(๑๔.๒๒) โอ! ปาณทวะ ผู้ใดหาจงเกียจ ในความ
เจิดจรัส ในความประพฤติ อีกทั้งในความลุ่มหลง
เมื่อสิ่งเหล่านี้ดำเนินไป ฤาไม่กำหนด เมื่อสิ่ง
เหล่านี้ขาดหาย ฯ

อุทาสีนวทาสโน कुโณรโย น วิจาลยเต |

कुणा वरुणत ओदेव โย'วติษจติ ने'ङ्कเต ||๑๔.๒๓||

(๑๔.๒๓) ผู้ใดประทับอย่างวางเฉย ไม่วิตกกังวล
ไปเพราะคุณ เป็นผู้รู้แล้วว่า “คุณนั้น แน่แท้
ที่กระทำ” ย่อมดำรงอยู่โดยไม่หวั่นไหว ฯ

สมทุชะสุชะ สวสุชะ สมโณษฏาสมกามุณชะ |

ตุลยปริยาปริโย ชีรสตุลยนิทุทาคมสตุตติชะ ||๑๔.๒๔||

(๑๔.๒๔) ผู้ใดเห็นความทุกข์และความสุขเสมอกัน เป็นผู้สติตั้งอยู่ในตน เห็นค่าเสมอกันในกรวด ก้อนหิน หรือ ทองคำ ดำรงอยู่เสมอกันท่ามกลางสิ่งอันจงรักและสิ่งอันจงเกลียด มีความมั่นคงในจิตใจ น้อมรับเสมอกันในนินทาและสรรเสริญอันมีแก่ตน ฯ

มานาปมานโยสตุลยสตุลโย มิตราธิปภุโยะ |
สรวารมภปริตยาที ภูณาทิตะ ส อุจยเต ||๑๔.๒๔||

(๑๔.๒๕) ผู้ใดเห็นเสมอกันในความนับถือและความดูแลตน เสมอกันในความเป็นมิตรและความเป็นอริ สละแล้วซึ่งความริเริ่มในการกระทำใดๆ กล่าวได้ว่า เป็นผู้อยู่เหนือคุณทั้งปวง ฯ

มา จ โย'วยภิกจาเรณ ภกฺติโยเคน เสวเต |
ส ภูณาน สมฺติโตย'दानุ พุรหฺมภูยาช กฺลุปเต ||๑๔.๒๕||

(๑๔.๒๖) ผู้ใดประกอบบูชาด้วย ภักติโยคะ อย่างแน่วแน่ อยู่เหนือคุณทั้งหมคนี้ เขาย่อมยกตนขึ้น กล้วยสู่ระดับของพรหมได้ ฯ

พุรหฺมโณ หิ ปฺรติยจาทมมมฺฤตสุชา'วฺยชฺชช |
ศาสฺวตฺตชฺช จ ธรรมชฺช สุขสฺส'ไย'กานฺติกสฺช จ ||๑๔.๒๖||

(๑๔.๒๗) ด้วยเพราะ ดูข้านั้น คือที่ประดิษฐาน

ของพรหม เป็นสิ่งอันเป็นอมฤตและไม่มีเปลี่ยนแปลง เป็นธรรมแห่งความนิรันดร์ และความสุขอันสมบูรณ์ยิ่งแล้ว ฯ

โอม ตตฺ สทฺติ ศรีมัททกวัทกิตา อุปนิษทุ พรหมวิทฺยาชา
โยคศาสฺเตร ศฺรีกฤษณารฺชุน สฺว่าเทคุณฺตรวิภาคโยโค นาม
จตุรทศอัฐายะ ||๑๔||

(๑๔) โอม ตตฺ สทฺติ ศรีมัททกวัทกิตา อันเป็นพรหมวิทยาที่มีมาในคัมภีร์อุปนิษत् ในโยคศาสตร์ว่าด้วยกถาสภาทระหว่าง พระศรีกฤษณะ แล กษัตริย์อรชุน นาม คุณครูวิภาคโยค อันเป็นอชฺษายที่สิบสี่ เป็นดังนี้แล ฯ

อถ ปณจทโส'ธฺยาชะ
ศฺรีมทภกตวทสีดาธัม
ปุรุโษตฺตมโษโค นาม

ปुरुषोत्तมयोग

๑๕.

ปณจทศ อธฺยาช
ศรีมทภกตวทสีดา
นาม ปุรุโษตฺตมโษค
(โษคะแห่งปุรุโษตมะ)

ศรียกวานาวาจ

อูรุษวมูลมธะสาขมอศุตถ์ ปราหุรุษยม |

ณนทำลียสย ปรมานิ ยสดี เวท ส เวทวิท ||๑๕.๑||

พระศรียกวาน ทรงตรัส :

(๑๕.๑) กล่าวกันว่า ต้นอศุตถะอันยืนยงนั้น มี
รากอยู่เบื้องบน และกิ่งก้านสาขาอยู่เบื้องล่าง มี
ใบเปรียบเหมือนโศลกแห่งพระเวท ผู้รู้ใน
พฤกษานี้ ถือเป็นผู้รู้ในพระเวทด้วย ฯ

อธศุโจ'รฐวํ ปุรสฺถตาสุตสย สาขา

คุณปุรวฤทฺธา วิษยปุรวาลาละ |

อธศฺจ มุลานยนฺตตานิ

กรมานุพนฺธิณี มนุษฺยโลก ||๑๕.๒||

(๑๕.๒) กิ่งก้านสาขาของมันแผ่ขยายไปทั้งเบื้อง
ล่างและเบื้องบน งอกงามได้ด้วยคุณโดยแท้ อัน
มีอารมณ์เหมือนดังหน่อ มีรากที่แผ่ขยายไป
เบื้องล่างเหมือนดังอนุพันธ์ของกรรมอันผูกอยู่
กับโลกมนุษย์ ฯ

น รุปมเสย'ห ตโ'ปลกฺยเต

นา'นฺโต น จา'ทฺริน จ สंपฺริติชฺชา |

อศฺวตฺถเมณํ สุวิรูฒมฺูลม

อสงฺกศฺสฺเตรณ ทฺฤเฒณ จิตฺตฺวา ||๑๕.๓||

(๑๕.๓) รูปอันแท้จริงของพฤกษานี้ไม่อาจรับรู้

ได้ในโลกนี้ ห้ามผู้ใคร่ในเบื่องปลาย เบื่องต้น
หรือจากรากของมัน แต่ด้วยการกำหนดรู้ จึงควร
ตัดให้สิ้นซึ่งรากอันหยั่งลึกของต้นอศุวตตะนี้
ด้วยศาสตราที่เข้มแข็งแห่งความไม่ข้องเกี่ยว ฯ

ตตะ ปทํ ตตฺตปริมารุติตฺวํ
ขสฺมิณฺณคาน นินฺวฺรตฺนติ ภูษะ |
คเมว จา'ทุํ ปุรุชฺ ปรปฺเพย
ยตะ ปฺรวิฏฺฐติ ปฺรสุตฺตา ปฺราณี ||๑๕.๔||

(๑๕.๔) จากนั้น จึงควรค้นหาพระบถ อันนำไป
สู่การสิ้นนิวัดิโดยแท้ และอาศัยอยู่ใน ‘ปุรุช’ อัน
ดั้งเดิมของตน อันแผ่ขยายพลังงานของจักรวาล
ไปทั่วแต่ครั้งโบราณ ฯ

นิรมานโมหา ชิตสงฺกโทษา
อฺรฺยาตฺมนิตฺยา วินิฏฺฐตฺตกาเม |
ทฺวนํ ไทฺวรวิมฺภตฺตา สุขทฺะขสฺสํ ไซฺนร
คจฺจนฺตฺยมฺมุฑา ปทฺมวฺยธิตฺต ||๑๕.๕||

(๑๕.๕) ผู้ใดที่เป็นอิสระจาก มานะและโมหะ
พิชิตความเกี่ยวข้องอันเป็นโทษ อาศัยมั่นคงใน
‘อฺรฺยาตฺม’ ของตน ไม่ข้องเกี่ยวในกาม เป็น
อิสระจากทวิภาพ ที่เรียกกันว่า ความสุข-ความ
ทุกข์ ไม่มมงาย ย่อมไปถึงหนทางสู่ความเป็นนิ
รันดร์ ฯ

น ตฤทาสยเต สุรุโชน ศสงโณ ปาวกะ |
ยทุกตฺวาน นีวรตฺนเต ตฤทาม ปรมํ มม ||๑๕.๖||

(๑๕.๖) ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ ฤดวงไฟ ไม่อาจ
ส่องแสงไปถึงสิ่งนั้น ที่ซึ่งเป็นบรมสถานของ
ตู่ข้า อันผู้ไปถึงแล้วหาหมินิวัติอีกไม่ ฯ

ม'ไม'ว'โสชีวโลกะ ชีวภูตะ สนาตนะ |
มณะยฺหฺจ'ณีนุทริยาณิ ปฺรฤติสถานิ กรุณฺติ ||๑๕.๗||

(๑๕.๗) อนุภาคอันเป็นนิรันดร์ของตู่ข้า อัน
กลาย [รูป] ผู้สรรพชีวิตในโลกแห่งชีวภาพนี้โดย
แท้ ฤครั้งอินทรีย์ [ทั้ง ๕] มาสู่ตน อันมีมนัสเป็น
อันดับที่ ๖ มารวมเป็น ‘ปรฤติสถาน’ ฯ

ศรียฺทวาปโนติ ขจฺจา'ปฺยตฺกฺรมาตี'ศฺวระ |
ฤติ'หิ'ไคว'ตานิ สียาตี วายูรฺคนฺธานิ'ว'สยาตุ ||๑๕.๘||

(๑๕.๘) เมื่อพระอิศวรประทับอยู่ในสรีระแลเมื่อ
พระองค์ละทิ้งขารไปนั้น ทรงนำสิ่งเหล่านี้ไป
พร้อมกันด้วย เณรเช่นลมที่พัดพาสุคนธ์ไปจาก
บุษบง ฯ

โศรฺตํ จกฺขุสะ สฺปรฺสนํ จ รสํ ฆฺรณเมว จ |
อธิยฺชาย มนฺศฺจา'ขํ วิชฺยานปฺเสวเต ||๑๕.๙||

(๑๕.๙) สิ่งนี้จึงเสวยซึ่งอารมณ์ด้วย หู ตา สัมผัส

ถิ่น จมูก และ มนัส โดยแท้ ฯ

อุตุกรรมนตฺ สติตฺ วา'ปิ ภุชานํ วา ภูณานวิตมฺ |
วิมุฏา นานฺ ปศุณฺติ ปศุณฺติ ชุณฺวานจกฺษฺยะ ||๑๕.๑๐||

(๑๕.๑๐) เมื่อถึงนี้ ละสังขาร สติตฺ หรือ กำลัง
เสวยอารมณ์ ภายใต้อำนาจของคุณอยู่นั้น ผู้โง่
เขลาไม่อาจประจักษ์แจ้งได้ แต่ผู้มีจักขุแห่ง
ญาณนั้น ย่อมประจักษ์ได้อย่างถ่องแท้ ฯ

ชตฺนโต โยคินศฺใจนํ ปศุณฺตยาคุมฺนชวสฺติตมฺ |
ชตฺนโต'ปฺยกฺกตฺตามโน นนํ ปศุณฺตยเจตสฺส ||๑๕.๑๑||

(๑๕.๑๑) โยคิยังพยายามเพื่อรับรู้ในอาตมันซึ่ง
สถิตย์อยู่ในตนนั้น แต่ อเจตชน ผู้มีอาตมันที่
ไม่ได้ฝึกฝน แม้จะพยายามเพียงใดก็ไม่อาจรับรู้
ได้ ฯ

ยथाทิตฺยคตฺ เตโช ชคฺทฺภาสยเต'จิตรมฺ |
ยจฺจนฺทรมฺสี ชจฺจา'คุเณา ตตฺเตโช วิทฺธิ มามกมฺ ||๑๕.๑๒||

(๑๕.๑๒) เตโชของดวงอาทิตย์ อันเปล่งรัศมีไป
ทั่วทั้งโลกนี้ อีกทั้ง [เตโช] ในดวงจันทร์ อีกทั้ง
[เตโช] ในดวงไฟ จงรู้ว่า ต่างล้วนก็อดูข้าทั้งสิ้น
ฯ

คามาวิสฺส จ ภูตานิ ธารามยหโมชสา |

ปฺมุณามิ เจา'ยธีระ สรวาเส โสโม ภูตฺวา รัสตามกะ ||๑๕.๑๓||

(๑๕.๑๓) ครั้นซึมเข้าภายในผืนดิน ตูข้าก็เอ
หนฺนสรพชีวิททั้งปวง ด้วยโอชะของตูข้านี้ อีก
ครั้นเป็น โสโม ตูข้าก็หล่อเลี้ยงสมุนไพร่ทั้งปวง
[ด้วยอํสฺมานของตน] ฯ

อหํ ไวศฺวานโร ภูตฺวา ปฺราณินา เทหมาสฺริตะ |

ปฺราณาปานสมายุกตะ ปจามยฺนํ จตฺตวิธมฺ ||๑๕.๑๔||

(๑๕.๑๔) เมื่อกลายเป็น ดวงไฟแห่งวิศวาน ข้าได้
อาศัยอยู่ในเทหะของสรพชีวิททั้งปวง อีกด้วย
ความสมดุลของลมปราณ และ อปาน นั้น อาหาร
ทั้งสี่ประเภทจึงย่อยได้ ฯ

สรวสฺส จา'หํ หฤทิ สันนิวิญญู

มตฺตะ สุมฤติรฺชฺชานมโปหนํ จ |

เวโทศฺจ สรวโรหเมว เวทโย

เวทานตฺกฤทฺเวทวิทฺเว จา'หมฺ ||๑๕.๑๕||

(๑๕.๑๕) ตูข้าสถิตย์อยู่ในดวงหฤทัยของชนทั้ง
ปวง และจากตูข้าจึงมาเป็น ความทรงจำ ความรู้
รวมทั้งความสฺม อันตูข้า นั่นคือ สิ่งอันควรรู้ดังที่
พระเวทกล่าวถึงโดยแท้ คือผู้นิพนธ์คำสอนของ
เวทานตะ และคือผู้รู้ในพระเวท ฯ

ทวาริเมา ปุริเษะ โลเก กษรศุจา'กษร เอว จ |
กษระ สรวาณิ ภูตานิ ภูฏสโ'กษร อุจยเต ||๑๕.๑๖||

(๑๕.๑๖) ในโลกนี้มีปุรุษอยู่สองจำพวก คือ
จำพวกเสื่อมสลายได้ และ จำพวกไม่มีเสื่อมสลาย
ปุรุษที่เสื่อมสลายได้นั้น คือสรรพชีวิตทั้งหมดนี้
ส่วน ‘ปุรุษ’ ผู้สถิตย์ดังภูฏนั้น คือจำพวกไม่มี
เสื่อมสลาย ฯ

อุคตมะ ปุรุษศตวันยะ ปรมาดเม'คฺยทาหฤตะ |
โย โลกศฺรยมาวิศุช พิกฺรคฺยวชย อิศฺวระ ||๑๕.๑๗||

(๑๕.๑๗) แต่ยังมี ‘ปุรุษ’ อื่น อันเป็นอาตมันอัน
สูงสุด ที่เรียกว่า “ปรมาดมัน” ผู้เหมือนดังพระ
อิศวรอันไม่มีสูญสิ้น แผ่ฐานไปทั่วทั้งไตรโลก
เพื่อบำรุงให้พัฒนา ฯ

ยสฺมาตฺกษรมติโค'หมอกษรราทปี โจ'คตมะ |
อโต'สุมิ โลเก เวเท จ ปฺรติตะ ปุริโยคตมะ ||๑๕.๑๘||

(๑๕.๑๘) ด้วยเพราะตุนั้นอยู่เหนือความเสื่อม
อีกทั้งสูงกว่าความไม่มีเสื่อมด้วย ดังนั้นจึง
ประกาศตนว่าเป็น ‘ปุรุษโยคตมะ’ ของโลกแล
ของพระเวทได้ ฯ

โย มาเมวมสัมโม โชนาติ ปุริโยคตมม |

อติ กุหุขตมํ สาสฺตรมฺหิทมฺกตํ มยา'นฆ |
เอเตทพุทฺธวา พุทฺธิมานุสฺยาคถกถิตคฤชจ ภารต ||๑๕.๒๐||

โอม ตตฺ สทิตฺติ สฺริมฺมทกคฺวทฺธิตา สฺพนฺนิยทฺสฺ พฺรหฺมณฺวิทฺยชา
โฆคสาสฺเตร สฺริภิกฺขุณฺณารุณฺณ สํวาทฺปฺรโยคตฺตมโฆโค นาม
ปณฺจทโศทฺธยธะ ||๑๕||

(๑๕) โอม ตตฺ สตุ ศรีมัททกวัฑฐิตา อันเป็นพรหม
วิทยาที่มีมาในคัมภีร์อุปนิษัท ในโยคศาสตร์ว่า
ด้วยกถาสัวาทระหว่าง พระศรีกฤษณะ แล กษัตริย์
อรชุน นาม ปุรุโษตตมโยค อันเป็นอธยายที่สิบ
ห้า เป็นดังนี้แล ฯ

อด โสทโส'ธยาอะ
ศุริมทุกควทคิตายำ
ไทวาสุรสมุปทวิภาคโยโค นาม

दैवासुरसम्पद्धिभागयोग

๑๖.

โศทศ อธยา
ศริมัททกวัตคิตา
นาม ไทวาสุรสมุปทวิภาคโยค
(โยคะแห่งวิภาคของเทวสมบัติ
และอสุรสมบัติ)

ศุภริการานาวาจ

อกขี สดุดุสัศุทุธิรุ หุณานโยคยวสฤติตะ |

ทาน ทมศุจ ยหุณศุจ สุวารุยายสฤตป อารุขม ||๑๖.๑||

พระศุภริการาน ทรงตรัส :

(๑๖.๑) ความไม่กลัว ความบริสุทธิ์ในสัตตวะ
ความตั้งมั่นในฌานและโยคะ ทาน ทมะ ยัณณะ
สุวารุยายะ ตปะ และ ความซื่อตรง ... ฯ

อหิ สาคุมมโกธธสฤตยาคะ ศานติริไปศุณม |

ทยา ญุเศยวโลลุปตุว์ มารูว์ หุริจาปลม ||๑๖.๒||

(๑๖.๒) ... อหิมุสาความสัตย์ ความไม่โกรธ ความ
เสียดละ ความสงบ การไม่ต่อเสียด ความกรุณา
ต่อสรรพชีวิตทั้งปวง ความไม่ลโมภ ความอ่อน
โยน ความถ่อมตน และ ความไม่รวนเร ... ฯ

เศชะ ญษมา ฐฤติสะ เสาจมอโทรโห นา'ติมานิตา |

ภวนติ สัปปท ทัทวีมอภิชาตสุย ภารต ||๑๖.๓||

(๑๖.๓) ... ความมีอำนาจ ความอดทน ความอด
กลั้น ความบริสุทธิ์ ความไม่ริษยา ความไม่มี
มานะ เป็นภาวะสมบัติของผู้ถือชาดิกำเนิดด้วย
ทิพย์ โอ! ภารต ฯ

ทมโก ทรโป'ภิมานศุจ โกรธะ ปารุณยเมว จ |

อหุณาน จา'ภิชาตสุย ปารุถ สัปปทมาสุริม ||๑๖.๔||

— ๒๐๔ —

(๑๖.๔) ความโอ้อวด ความดี้อัน ความถือตัวว่า
ยิ่งกว่าเขา ความโกรธ อีกทั้ง การพุดหยาบคาย
และ อวิชา โอ! ปารุธ เหล่านี้เป็นภาวะสมบัติ
ของผู้ถือชาติกำเนิดด้วยอสูร ฯ

โทวิ สंपทวิโมกษาย นิพนธายา'สุริ มตา |
มา ศุจะ สंपท'โทวิโมกษาคโ'สิ ปาณทว ||๑๖.๕||

(๑๖.๕) สมบัติอันเป็นทิพย์นั้นถือว่าเป็นทางสู่
โมกษะ แต่ของอสูรนั้นเป็นทางสู่ พันธะ จงอย่า
โศกาไปเลย โอ! ปาณทวะ ด้วยท่านนั้นเสวยชาติ
จากสมบัติอันเป็นทิพย์ ฯ

เทวา ภูตสฺรเคา โลเก'สฺมิน'โทว อาสุร เอว จ |
โทโว วิศฺตุสสะ โปรกฺต อาสุร ปารุธ เม ศฺฤณ ||๑๖.๖||

(๑๖.๖) สิ่งมีชีวิตที่ถูกสร้างขึ้นในโลกนี้มีอยู่สอง
จำพวกโดยแท้ หนึ่งคือเทวะ อีกหนึ่งคืออสูร อัน
เทวะนั้น ดูเข้าได้โปรดให้แล้วอย่างพิสดาร โอ!
ปารุธ บัดนี้จงสดับในกถาเรื่อง ความเป็นอสูร
จากดูเข้าดังนี้ :

ปฺรวฺฤตฺติ จ นิวฺฤตฺติ จ ชนา จ วิทฺราสุราระ |
น เสจํ นา'ปี จา'จาโร น สดฺขํ เตษุ วิทฺยเต ||๑๖.๗||

(๑๖.๗) ชนอันประกอบด้วยความเป็นอสูรนั้น

— ๒๐๕ —

หาญในการประพตติ [อันสมควร] หรือการสละซึ่ง
การประพตติใดๆไม่ อีกทั้งมีอาจพบซึ่งความ
บริสุทธิ์ หรืออาการ [อันเป็นกุศล] หรือสัจย์
จากชนเหล่านี้ได้ ฯ

อสตยมปรดิษจ์ เต ชคทาหุรนิศฺวรม |
อปรสฺปรสฺมิตฺ กิมนุชฺคกามไหตุกม ||๑๖.๘||

(๑๖.๘) ชนเหล่านี้กล่าวว่า “ในโลกนี้หามีความ
จริงใดอยู่ไม่ หามีหลักเกณฑ์ใดอยู่ไม่ หามีสิ่ง
อันเป็นปรมาตมใดอยู่ไม่ หากเกิดด้วยระเบียบอัน
ควรไม่ มีเพียงกามเท่านั้นที่เป็นเหตุ” ฯ

เอดำ ทฤษฏิมวษฏุภย นษฏาตฺมานโ’ลฺปพุทฺธยะ |
ปรภวนตฺยสุรกรฺมานะ กุชฺชาย ชคโต’หิตาะ ||๑๖.๙||

(๑๖.๙) เมื่อยอมรับในทฤษฏีดังนี้แล้ว เหล่าชน
ผู้เสื่อมในอาตมมัน ด้อยด้วยพุทฺธิ จึงประกอบ
กรรมอันอกุอาจ และเติบโตเป็นศัตรูต่อโลก เพียง
เพื่อทำลายล้าง ฯ

กามมาศฺริตฺย ทุษฺปุริ ทมฺภมานมทานฺวิตาะ |
โมหาทฺลภฺหิตฺวา’สทฺทฺราหณปรวฺรตฺนเต’สุจิวิรตาะ
||๑๖.๑๐||

(๑๖.๑๐) เมื่อทอดกายให้แก่กามที่ไม่รู้จักอิ่ม อัน

เปี่ยมด้วย สาลีย มานะ อติมานะ โดยยอมรับ
สิ่งอันไม่คงทนด้วยโมหะเป็นสถานของตนแล้ว
พวกเขาย่อมเติบโตอยู่ในมตอันไม่บริสุทธิ์นั้น ฯ

จินตามปริเมขำ จ ปุรลยานตามุปาสุริตตะ |
กาโมปโกคปรมา เอตาวทิดิ นิสุจิตตะ ||๑๖.๑๑||

(๑๖.๑๑) หมกมุ่นอยู่ในจินตนาการที่ไม่อาจวัด
ปริมาณได้ อันจะยุติเพียงเมื่อสิ้นบรรลัษเฐนนั้น
พิเคราะห์การบริโภคคามเป็นปรมัตถ์ โดยมั่นใจ
ว่าสิ่งนี้คือทั้งหมดแล ฯ

อาสาปาศศไตรพทุฑฐะ กามโกรชปราชณะ |
อิหฺนุเต กามโกการุดมฺอนุยาเยนา'รุตสณฺจยฺชานํ ||๑๖.๑๒||

(๑๖.๑๒) เพราะผูกอยู่ด้วยบาศแห่งความหวังนับ
หลายร้อย อันมอบไว้ให้แก่กามและโกรช จึง
คืนรนด้วยหนทางอันมิควรเพื่อสั่งสมความมั่งคั่ง
เพียงเพื่อสนองต่อแรงปรารถนาในการเสพซึ่ง
กามนั้น ฯ

อิทมฺทฺยฯ มชา ลพฺธมฺอิมี ปฺราปฺเสฺย มโนรฺม |
อิทมฺสฺสุติ'ทมปี เม ภวิญฺชติ ปฺนุรฺธนํ ||๑๖.๑๓||

(๑๖.๑๓) “ลากันี่ วันนี เป็นของข้า สิ่งใดที่ใจ
ปรารถนาต้องได้มา ทรัพย์นี้เป็นของข้าแล้ว แล

อีกนั่น ล้วนจักเป็นของข้าอีก [ในวันข้างหน้า]”
ฯ

อเสา มชา หตะ ศตรุรฺหฺนิเมษ จา’ปรานปี |
อิศฺวโร’รมหํ โกลี สิทธิโ’หํ พลวานุสุชี ||๑๖.๑๔||

(๑๖.๑๔) “เหล่าศัตรูนี้ถูกประหารโดยข้าแล้ว
แต่ศัตรูอื่นที่ข้าจักประหารให้สิ้น ข้าคือสิ่งสูงสุด
คือผู้บริโภคน คือสิทธิ คือพลัง แลคือสุข” ฯ

อาคฺโข’ภินวณสมิ โก’โนย’สฺติ สหฤโส มชา |
ยเกฺษฺย ทาสฺยามี โมทิยฺช อคฺยชฺฌานวิโมหิตาฯ ||๑๖.๑๕||

(๑๖.๑๕) “ข้านั่น มั่งมี มีชาติกำเนิดดี ใครเลยจะ
มาเสมอได้ ข้าจะประกอบชัย จะให้ท่าน จะเสพ
ตำราณ” ดังนี้ พวกเขายิ่งถูกทำให้ลุ่มหลงด้วย
อวิชา ฯ

อนกจิตฺตวิภฺรณฺดา โมหาลสมาวฤตฺตาฯ |
ปรสฺสุตฺตา กามโกเลฺษฺย ปตนฺติ นรเก’สุเจฯ ||๑๖.๑๖||

(๑๖.๑๖) [เพราะถูกบดบัง] ด้วยเอนกอนันต์ของ
จิตอันซับซ้อน แวดล้อมด้วยตาข่ายของความลุ่ม
หลง ยึดมั่นอยู่แต่การบริโภคแก่กาม พวกเขาย่อม
ตกลงสู่รกรอันอสุจียิ่ง ฯ

อาตมสัภาวิตาเส สุตพฐา ธนมานมทานุวิตาเส |
ยชนเต นามยไชฺลสฺสเด ทมเกนา'วิริปฺปวณฺเฏ ||๑๖.๑๗||

(๑๖.๑๗) ด้วยยะโส และโอหัง เปี่ยมไปด้วย
ความลุ่มหลงในความร่ำรวยและมานะ พวกเขา
ประกอบยัณ เพียงแค่ชื่อ เพื่อเอาหน้า และไม่
ต้องด้วยวิธีอันมีมาแต่โบราณ ฯ

อหังการี พลํ ทรูปํ กามํ โกรธํ จ สัศฺริตฺตาเส |
มามาตมปรเทเหญ ปฺรทฺธิยณฺโตะ'ภฺยสุยฺยกาเส ||๑๖.๑๘||

(๑๖.๑๘) ด้วยรับใน อหังการ พลัง และทิจิ อีกทั้ง
รับในกามและโกรธ จึงทำให้ชนผู้ริษยาเหล่านี้ดู
แคลนดูช้า อันอาศัยอยู่ในทะเลของพวกเขาหรือ
ของผู้อื่น ฯ

ดานหํ ทฺวียตฺเต กุรฺรณํ สัสาเรญฺญ นรารมณํ |
กฺขิปปามุขศฺตรมศฺกานํ อาสุริเยวว โยนิญฺ ||๑๖.๑๙||

(๑๖.๑๙) พวกฤษยาที่ร้ายกาจเหล่านี้ เป็นนรชน
ที่ต่ำช้า ดูช้าจึงโยนเหล่าอกุศลนี้ลงสู่ห้วง
วิฏสงสาร ในชาติพันธุ์อสูร ตลอดไป ฯ

อาสุริ โยนิมาปฺนนา มฺมตฺตา ชนฺมณิ ชนฺมณิ |
มามปรฺยาปฺปว'เวเกณฺเดย ตโต ยานฺตฺยธมฺมา คตฺติมิ ||๑๖.๒๐||

(๑๖.๒๐) เมื่อตกลงมาอยู่ในชาติพันธุ์อสูรใน

บรมคติ ไคโม่ ฯ

ตสฺมาจุณาสฺตฺรํ ปฺรมาณํ เต การุยาการุยวฺยวสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส |
หฺนฺวาควา ศาสฺตรวิธานินฺทํ กรฺม กรฺตุมิหา'รฺหฺสฺ ||๑๖.๒๔||

(๑๖.๒๔) ฉะนั้น ควรให้คัมภีร์ศาสตร์เป็น
ประมาณของท่านในการกำหนดรู้ใน สิ่งอันควร
กระทำ และ สิ่งอันไม่ควรกระทำ เมื่อได้รู้ว่
กฎเกณฑ์ในคัมภีร์นั้นได้ประกาศไว้เช่นไรแล้ว
ท่านพึงประกอบกรรมของท่าน ณ ที่นี้ [ต่อโลกนี้]
ด้วยเทอญ ฯ

โอมฺ ตตฺ สทฺธิ สฺริมฺทกฺกวทฺทิตา สฺปนฺนํทสฺ พฺรหฺมวิทฺยาอํ
โยคศาสฺตรํ สฺริภุญฺณารุณํ สฺวาเท'ไทวาสุรสมปทวิภาคโย
โค นาม โยชโศ'ธฺยายะ ||๑๖||

(๑๖) โอมฺ ตตฺ สดฺ สฺริมฺทกฺวทฺทิตา อันเป็นพรหม
วิทยาที่มีมาในคัมภีร์อุปนิษฺท ในโยคศาสตร์ว่
ด้วยกถาสํวาทระหว่าง พระศรีภุญณะ แล กษัตริย์
อรุณ นาม ไทวาสุรสมปทวิภาคโยค อันเป็น
อธฺยายที่สืบทก เป็นดังนี้แล ฯ

อด สัปตทศ'ธยายะ
ศุริมัททกวัตคีตา
ศุรทฐาตรขวิภาคโยโค นาม

श्रद्धात्रयविभागयोग

๑๗.

สัปตทศ อธยาย
ศุริมัททกวัตคีตา
นาม ศุรทฐาตรขวิภาคโยค
(โยคะแห่งวิภาคของไตรศรัทธา)

อรุณ อุวาจ

เย ศาสตรวิธิมุตสุถุขย ขชนเต ศุภทศยา'นุวัตตะ |

เตย้า นิยุธาคู กา ฤณณ สตุคฺวามาโห รหสฺตมะ ||๑๗.๑||

กษัตริย์อรุณ ทรงตรัส :

(๑๗.๑) โอ! พระกฤษณะ การณ์จะเป็นเช่นไร
หากมีผู้หนึ่งละทิ้งจะปฏิบัติวิถีตามบัลลังก์ใน
ศาสตร์คัมภีร์ แต่ยังประกอบยัธตามศรัทธา
เลื่อมใสของตนเอง ดังนี้เป็นด้วย สัตตวะ รหะ
หรือ ตมะ ของพวกเขาฤา ไห ฯ

ศุริภควานุวาจ

ศุริวิธยา ภวติ ศุภทศยา เทหิโน สา สุวภาวชา |

สาคตุวิกี ราชสี'ใจ'ว ตามสี'เจ'ติ ต้า'สุถุณ ||๑๗.๒||

พระศุริภควาน ทรงตรัส :

(๑๗.๒) ศรัทธาของเทหะนั้นมีอยู่สามจำพวก
ตามแต่ภาวะของเทหะนั้น อันประกอบด้วย สัต
ตวะ รหะ และ ตมะ จงลำดับดังต่อไปนี้ :

สตุคฺวานูรูปา สรวุสุข ศุภทศยา ภวติ ภารต |

ศุภทศยามโย'ขั' ปุรุโษ โย ขจรุทหะ'ส' เอ'ว'ส'ะ ||๑๗.๓||

(๑๗.๓) โอ! ภารต ศรัทธาของปัจเจกทั้งหมดนั้น
เป็นไปตามอนุรูปของสัตตวะของตน บุรุษย่อม
ประกอบด้วยศรัทธา เมื่อศรัทธาของเข้าเป็นเช่น

ไรร เขาย่อมเป็นเช่นนั้นโดยแท้ ฯ

ยชนเต สาคตฺวิกา เทวานุภฺยรณฺฑาสี ราชสาะ |
เปฺรตานุภฺตคณฺหาสุจาเนย ยชนเต ตามสา ชนาะ ||๑๗.๔||

(๑๗.๔) ผู้ดำรงอยู่ในสัตตวะย่อมประกอบยัล
ถวายแต่เทวะ ผู้ดำรงอยู่ในระชะถวายแก่ยักษ์ หรือ
รากษส แต่ชนผู้ดำรงอยู่ในตมะอื่น ๆ นั้น จะการ
ประกอบยัลแก่ปรตและเหล่าภูติผี ฯ

อสาสุตฺรวีหิตํ โฆรํ ตปฺยนเต เข ตโป ชนาะ |
ทมฺภาหฺงการํ สยูกฺตาะ กามราคพฺลานุวิตาะ ||๑๗.๕||

(๑๗.๕) ชนใดที่ ฝึกฝนตปะอันเป็นอันตราย
แก่ตน ไม่ต้องตามบัลลังก์ในศาสตร์กัมภีร์ เป็น
คนหยาบกระด้าง ยึดมั่นในอหังการ อันผลักดัน
ด้วยแรงแห่ง กาม ราคะ ... ฯ

กรษยฺนตะ สรีรสุถํ ภูตคฺรามาเมตตะ |
มา โจว่านฺตะ สรีรสุถํ ตานุวิทฺฐยาสุริยฺสุจยา | ||๑๗.๖||

(๑๗.๖) ... ชนผู้มีเจตสิกที่ผิดเหล่านี้ ทรमानองค์
อันสถิตย์ในสรีระของตน รวมทั้งดูข้าอันสถิตย์
อยู่ภายในสรีระของพวกเขา จงรู้ว่าเหล่านี้เป็น
อสุรในมติของตน ฯ

— ๒๒๕ —

อาหารสุตวาปี สรวสุข ตริวิโร ภาวดี ปริยะ |
ยชณสุตปสุตถา ทานี เตษำ เกหมีมี สฤณฺ ||๑๗.๗||

(๑๗.๗) อีกด้วยอาหาร อันเป็นที่พึงใจของทุกๆ
คนนั้น ยังจำแนกได้เป็น สามจำพวก เช่นเดียวกับ
ยชณะ ตปะ แล ทาน จงสดับประเภทของสิ่ง
เหล่านี้ดังต่อไปนี้ :

อายุเสตตวพลาโรคยสุขปริติวิวรณะ |
รสยะ สนิคฺชชะ สติรา หฤทฺธา อาหาระ สาดตฺวิกปริยะ
||๑๗.๘||

(๑๗.๘) อาหารที่บำรุง อายุ ความบริสุทธิ์ พลัง
อาโรคย แล ความสุข ปิติ นั้น เป็นอาหารที่มีรส
ชาติ มีความมัน มีแก่นสาร สอดคล้องกัน เป็นที่
พึงใจแก่ผู้ดำรงอยู่ในสัตตวะ ฯ

กฏุมลลวณาคฺชณฺณตฺถิกษณฺรูกฺษวิทาทินะ |
อาหารา ราษสเสษ'มฺภฺยา ทูชะโศกามยปรทาะ ||๑๗.๙||

(๑๗.๙) แต่อาหารที่มีรส ขม เปรี้ยว เค็ม ร้อนจัด
เผ็ดมาก หยาบ และไหม้เกรียม อันเป็นที่ชอบใจ
ของผู้ดำรงอยู่ในรชะนั้น ทำให้เกิด ความทุกข์
ความโศก และโรคภัย ฯ

ชาตยามิ คครสมฺ ปฺติ ปฺรยฺยิตํ จ ชฺด |
อุจฺฉิณฺญมฺปิ จา'เมธฺยํ โภชนํ ตามสปรियมฺ ||๑๗.๑๐||

— ๒๒๖ —

(๑๗.๑๐) ส่วนอาหารที่ปรุงเสร็จเกินกว่าสาม
เพลา ปราศจากรสชาติ เหมือนบุค เน่าเปื่อย อีกทั้ง
โภชนที่เป็นของเสีย เป็นของไม่สะอาด ล้วน
เป็นที่ชื่นชอบของผู้ดำรงอยู่ในตมะ ฯ

อผลากาญญิกิริยโฆธ วิทฤษฏ โภ ย อิหุยเต |
ชยญวณเมเวติ มนะ สมาธาย ส ศาตตุวิกะ ||๑๗.๑๑||

(๑๗.๑๑) ยัณอันประกอบขึ้นด้วยวิธีตามทฤษฎี
โดยผู้ไม่หวังในผล และถือเป็นสิ่งอันควร
ประกอบโดยแท้แล้ว เขาเป็น ผู้ดำรงอยู่ในสัตตวะ
อันมีมนัสมั่นอยู่ในสมาธิ ฯ

อภิสัธยาค ผลั ทมภารถมปี ใจัว ยตุ |
อิหุยเต ภรตเศรยฐ ตั ชยณั วิทธี ราชสม ||๑๗.๑๒||

(๑๗.๑๒) แต่ [ยัณ] ที่ประกอบขึ้นด้วยความ
ปรารถนาในผล หรือมุ่งอรรถประโยชน์เพื่อ
อวดตน นั้น โอ! ภรตเศรยฐ ฟังรูนั่นคือ ยัณ
อันดำรงอยู่ในรชะ ฯ

วิหิณมสุญญานัน มนุตรหิณมทกัณณม |
ศรุตาวีรหิตั ชยณั ตามสั ปริกฤษเต ||๑๗.๑๓||

(๑๗.๑๓) ยัณใดอันปราศจากวิธีตามศาสตร์คัมภีร์
ปราศจากเครื่องถวายเป็นปราศจากมนต์พระเวท ปรา

ศจากทักษิณา ปราศจากศรัทธา ล้วนถือว่า ดำรง
ด้วย ตมะ ทั้งสิ้น ฯ

เทวทวิชครูปราชญ์ปฐมนิ เสาจมารุขมฺ |
พฺรหมจฺรยมหิสา จ ศาริรี ตป อจฺยเต ||๑๗.๑๔||

(๑๗.๑๔) การบูชาเทวะ พรหมณ์ ครูและปราชญ์
แล ความบริสุทธิ์ ความซื่อตรง พรหมจรรย์ และ
อหิมสานั้น เรียกว่า เป็น ตปะทางกาย ฯ

อนฺเทวคกร วากุขิ สดฺขํ ปฺริยหิตํ จ ชคฺ |
สฺวาศฺยยาภยสนํ ใจํ วาจฺมยํ ตป อจฺยเต ||๑๗.๑๕||

(๑๗.๑๕) วาจา อันไม่ทำให้ร้อนใจ อันเป็นสัจย์
เป็นที่พึงใจและเป็นกุศล อีกทั้งเป็นการฝึกตนใน
การศึกษาพระเวท นั้น เรียกว่า เป็น ตปะทางวาจา
ฯ

มนะปฺรสาทะ เสามุยควํ เมานมาตฺมวินิครหะ |
ภาวสํศุทฺธิริเตยตตฺตโป มาณสมฺมจฺยเต ||๑๗.๑๖||

(๑๗.๑๖) ความเลื่อมใสในมโนสขของตน ความจริง
ใจ ความเคร่งขรึม การควบคุมภาวะของอาตม
ของตน ความบริสุทธิ์ของจิตใจ ดังนี้ เรียกว่า เป็น
ตปะทางใจ ฯ

ศุทธยา ปรยา คปต์ คปสตุคตุวิธิ นโร |
อผลากงกฺกิริยุโกโตะ สาคตุวิกํ ปริกฺขเต ||๑๗.๑๗||

(๑๗.๑๗) คปะทั้งสาม ที่ปฏิบัติฝึกฝนด้วยศรัทธา
อันสูงสุด โดยมนุษย์ผู้มั่นคงในจิตใจ ปราศจาก
ความปรารถนาในผล นั้น เรียกว่า ดำรงอยู่ในสัต
ตวะ ฯ

สตุการมานปูชาธํ คโป ทมฺเณ ใจวฺยตฺ |
กรียเต ตทิท โปรฺกตํ ราษถํ จลมฐฺฐุม ||๑๗.๑๘||

(๑๗.๑๘) แต่ คปะ อันประกอบโดยมุงอรรถอัน
หวังเพื่อความนับถือ เพื่อชื่อเสียง แลบูชา ด้วย
ทิจิโดยแท้นั้น เรียกว่า เป็นกิริยาของผู้ดำรงอยู่
ในระหะ อันไม่คงที่ ไม่คงทน ฯ

มุตฺตราเหณา'ตฺมโน ชคฺปิทยา กรียเต คปะ |
ปรโศยตฺสาทนารุธํ วา ตตฺตามสมฺมทาหฺฤตฺม ||๑๗.๑๙||

(๑๗.๑๙) ส่วน คปะ อันประกอบขึ้นด้วยความคัน
ทุรังอันโง่เขลา โดยการทรมานตน หรือ ด้วยมุง
อรรถเพื่อทำลายผู้อื่น นั้น เป็นอุทาหรณ์ของ
ผู้ดำรงอยู่ในตมะ ฯ

ทาตฺวยมิตฺติ ชฺทฺทานํ ทิปเต'นฺูปการิเณ |
เทเส กาเล จ ปาเตฺร จ ตฺทฺทานํ สาคตุวิกํ สมฺมตฺม ||๑๗.๒๐||

(๑๗.๒๐) ทาน อันให้ด้วยหน้าที่ แก่ผู้ที่ไม่อาจ
หวังว่าจะตอบแทนคืนได้ ต้องด้วยกาละ ถูกด้วย
เทศะ มอบให้แก่ผู้อันควรได้รับ พิจารณาแล้วว่า
[เป็นทานอัน] ดำรงอยู่ในสัตตวะ ฯ

ยตฺถ ปรตฺยูปการารํ ฬมฺหุทฺทิสฺส วา ปฺนະ |
ทียเตจ ปฺริกฺขิตฺตํ ตฺตฺททานํ ราชํ สฺมฺมุตฺตมํ ||๑๗.๒๐||

(๑๗.๒๑) แต่ ทาน อันให้ด้วยมุงอรรถที่คาดหวัง
จะได้รับการอุปการะตอบ หรือผลในภายหน้า
หรือให้อย่างไม่เต็มใจ นั้น พิจารณาแล้วว่า [เป็น
ทานอัน] ดำรงอยู่ในรชะ ฯ

อเทศกาเล ยฺทฺทานมฺพาเตรุทฺทิสฺส ทียเต |
อสตุกฺกตฺตมวฺชฺชาตํ ตตฺตามสฺมฺทาหุตฺตมํ ||๑๗.๒๑||

(๑๗.๒๒) ส่วน ทาน อันให้โดยไม่ต้องด้วยกาละ
และเทศะ แก่ผู้ไม่ควรได้รับ แล ให้โดยปราศจาก
ความเคารพ เข้าด้วยความดูแคลน นั้น เป็น
อุทาหรณ์ของ [ทานอัน] ดำรงอยู่ในตมะ ฯ

โอมตตฺสทิตฺติ นิรุเทโส พุรฺหมณฺสตุตฺตริวิระ สฺมฺมุตฺตะ |
พุรฺหมณาสุเตน เวทาสฺส ยชฺชาสฺส วิหิตาเส ปฺรํ ||๑๗.๒๒||

(๑๗.๒๓) “โอม ตตฺ สตฺ” เป็นเครื่องหมายแห่ง
พรหมทั้งสามประเภท พิจารณาแล้วว่า พราหมณ์

พระเวท แล ยัณณะ ล้วนลิขิตขึ้นแต่ครั้งโบราณ
กาล ฯ

คสมาโทมิตยทาหฤตย ชยหทานตปะ กุริยา |
ปรวรัตนเต วิธานิกตาะ สดตฺ พรหมวาทีนาม ||๑๗.๒๔||

(๑๗.๒๔) ฉะนั้น กิริยาแห่งยัณณะ แห่งทาน
แห่งตปะ ตามวิธีในศาสตร์คัมภีร์นั้น จึงเริ่มต้น
ด้วยการเปล่งเสียง “โอม” เสมอโดยผู้ศึกษาใน
พรหม ให้เป็นอุทาหรณ์แก่ตน ฯ

ตทิกฺยณภิสํสราย ผลํ ชยหตปะกุริยาะ |
ทานกุริยาศฺย วิวิธายะ กุริยฺนเต โมกฺษกํงฺกมฺภิกะ ||๑๗.๒๕||

(๑๗.๒๕) และเมื่อเสียง “ตตฺ” ถูกเปล่งออกไป
กิริยาแห่งยัณณะ และ ตปะ รวมทั้งกิริยาอันหลากหลาย
ของทาน จึงประกอบขึ้นโดยผู้มุ่งสู่โมกษะ
อันปราศจากความมุงหวังในผลนั้น ฯ

สทฺฐาเว สาทฺฐาเว จ สทฺธิเคตตตฺปรยฺชยเต |
ปรสศเต กรฺมณิ ตถา สจฺจพุทะ ปารฺถ ญฺชยเต ||๑๗.๒๖||

(๑๗.๒๖) ส่วน ศัพท์เสียงแห่ง ‘สทฺ’ นั้น ถูกใช้
ในความหมายของสัตย์ และ สาทฺ และอื่นๆ โอ!
ปารฺถ คำ ‘สทฺ’ นี้ยังใช้ในความหมายของ กรรม
อันเป็นกุศล อีกด้วย ฯ

ขชฺเฒ ตปสี ทาน จ สฺถิตีละ สหิติ โจ'จฺยเต |
กรุม โจ'ว ตทฺรติยฺ สหิตฺเตยว'ภิชฺยเต ||๑๗.๒๗||

(๑๗.๒๗) ความสถิตยฺในยัณณะ ตปะ และ ทาน
นั้น ก็เรียกว่า ‘สตุ’ รวมถึงกรรมใดๆอันมีเป้า
หมายเพื่อสิ่งเหล่านี้ ก็เรียกว่า ‘สตุ’ เช่นกัน ฯ

อศุรทูธา หุตํ ทตฺตํ ตปสฺตปตํ ภุถตํ จ ยตฺ |
อสทิตฺยจฺยเต ปารุถ น จ ตตฺเปรฺคฺย โน อิทฺ ||๑๗.๒๘||

(๑๗.๒๘) การถวายหรือให้ทานสิ่งใดก็ตาม
การบำเพ็ญตปะใดก็ตาม การประกอบยัณใดก็ตาม
ที่ปราศจากศรัทธาแล้ว ท่านเรียกว่า ‘อสตุ’ โอ!
ปารุถ สิ่งเหล่านี้หามีค่าใดควรแก่บัดนี้ แล
บัดหน้า ไม่ ฯ

โอม ตตฺ สหิติ สฺริมฺทกฺวทฺทิตา สฺวนิยทฺสุ พฺรหฺมวิทฺยาชา
โยคสาสฺตรฺ สฺริภุญฺณารุณ สฺวาทศุรทูธาตฺรยวิภาคโยค
นาม สฺปตฺทโส'ธฺยาเย ||๑๗||

(๑๗) โอม ตตฺ สตุ สฺริมฺทกฺวทฺทิตา อันเป็นพรหม
วิทยาที่มีมาในคัมภีร์อุปนิษฺท ในโยคสาสฺตรฺว่า
ด้วยกถาสฺวาทะหว่าง พระศรีภุญณะ แล กษัตริย
อรุณ นาม ศุรทูธาตฺรยวิภาคโยค อันเป็นอธฺยาย
ที่สืบเจ็ด เป็นดังนี้แล ฯ

อณาฎาตศั'ธยาชะ
ศรัมทภควทศิตาข้า
โมกษสนุขาตโยโค นาม

मोक्षसंन्यासयोग

๑๘.

อณาฎาตศ อธยาช
ศรัมทภควทศิตา
นาม โมกษสนุขาตโยค
(โยคะแห่งโมกษะโดยวิธีส่นุขาต)

อรุณ อุวาจ

สนุชาตสุข มหาพาโห ตตตวามิจฺฉามิ เวทิตุม |

ตฺยาคสุข จ หุณฺณิเกศ ปุณฺณเกศินิภูทน ||๑๘.๑||

กษัตริย์อรุณ ทรงตรัส :

(๑๘.๑) โอ! พระมหาพาโห ข้าฯปรารถนาใคร่รู้
ในสาระของความเป็นจริงของ ‘สนุชาต’ แล
‘ตฺยาค’ ว่ามีความแตกต่างกันเช่นไร โอ! พระหุณ
เกศ พระผู้สังหารอสูรเกศี ฯ

ศรีภควานุวาจ

กามุขานำ กรมณำ นฺยาสํ สนุชาสํ กวโช วิหะ |

สรวกรมผลตฺยาคํ ปฺราหุสฺตฺยาคํ วิภุชณะ ||๑๘.๒||

พระศรีภควาน ทรงตรัส :

(๑๘.๒) นักปราชญ์รู้แจ้งว่า ‘สนุชาต’ นั่นคือ การ
สละซึ่งกรรมอันเกิดด้วยแรงแห่งกาม ส่วนการ
เสียสละซึ่งผลของกรรมทั้งปวงนั้น ผู้รู้แจ้งท่าน
เรียกว่า ‘ตฺยาค’ ฯ

ตฺยาชฺชํ โทษวาทิเตยเก กรม ปฺราหุรัมนิมิณะ |

ยชฺชทานตปะกรม น ตฺยาชฺชมิตฺติ จา'ปเร ||๑๘.๓||

(๑๘.๓) “กรรมนั้นควรสละทิ้งเสีย ประหนึ่งเป็น
โทษ” กล่าวโดยมุณีผู้ยิ่งใหญ่ท่านหนึ่ง ส่วนท่าน
อื่นๆประกาศว่า “กรรมแห่งยถะ ทาน และตปะ

“นั่น หากควรสละทิ้งเสียไม่” ฯ

นิศฺขยํ ศุณฺณ เม ตตฺร ตฺยาเก ภรตสฺส ตม |
ตฺยาโก हि ปุรุษวฺยาฆร ตฺริวิธะ สंपฺรกีรฺติตะ ||๑๘.๔||

(๑๘.๔) จงสละจากตัวข้า โอ! ภรตสฺส ตม ในความ
จริงเกี่ยวกับความเสียดสละ อัน ‘ตฺยาเก’ นั้น ปุร
ุษวฺยาฆร เอ๋ย ประกาศได้ว่ามีอยู่ตามวิธาน ฯ

ยหฺวทานตปะกฺรฺม น ตฺยาหฺยํ การุญเมว ตต |
ยโหฺว ทานํ ตปสฺสํ ใจฺว ปาวนานํ มณินฺณาม ||๑๘.๕||

(๑๘.๕) กรรมใน ยัณณะ ทาน และ ตปะ นั้น เป็น
สิ่งหาควรที่จะสละทิ้งเสียไม่ แต่ควรอย่างยิ่งที่
จะประกอบขึ้น ด้วยเพราะ ยัณณะ ทาน และ ตปะ
นั้น เป็นเครื่องชำระจิตใจให้บริสุทธิ์ของมุณีผู้
ยิ่งใหญ่ ฯ

เอตานุชฺปี ตุ กรฺมานิ สงฺกํ ตฺยกฺตฺวา ผลานิ จ |
กรฺตฺวานิ ติ เม ปารุถ นิศฺยจํ ตมตฺตมม ||๑๘.๖||

(๑๘.๖) แต่เมื่อต้องประกอบกรรมเหล่านี้แล้ว
จงสละเสียซึ่งความผูกพัน และความปรารถนาใน
ผล ควร กระทำเหมือนดังเป็นหน้าที่โดยแท้ โอ!
ปารุถ คำนี้นี้เป็นมติอันชัดแจ้ง และถูกต้องของตัว
ฯ

นิยตสฺย ตฺว สันยาสะ กรมโณ โน'ปพฺพเต |
โมหาคฺคตสฺย ปรีติยาตฺตตามสฺส ปรีติรฺตฺติเต ||๑๘.๓||

(๑๘.๓) แต่ สันยาส ในหน้าที่ [ที่กำหนดไว้แล้ว]
อันควรกระทำ เป็นสิ่งไม่ควรอย่างยิ่ง ด้วย
ตฺยาค อันเกิดจากโมหะนั้น ท่านประกาศไว้ว่า
เป็น คุณของ ตมะ ฯ

ทุชฺชमितฺเตว ยตฺถกรม กายกฺุเลศฺกยาตฺตยฺเชตฺ |
ส กุฏฺตวา ราชสํ ตฺยาคํ โน'ว ตฺยาคผลํ ลเกตฺ ||๑๘.๔||

(๑๘.๔) การสละกรรมอันด้วยความทุกข์ หรือ
ด้วยกลัวในความลำบากของกาย ย่อมประกอบ
ตฺยาค ด้วยคุณของ ราช และจักหาได้ลาภอันเป็น
ผลจาก ตฺยาค นั้นได้ไม่ แน่แท้ ฯ

การยฺमितฺเตว ยตฺถกรม นียตํ ภูริยเต'รฺรฺหฺน |
สงฺกํ ตฺยกฺตฺวา ผลํ โฉ'ว ส ตฺยาคะ สาตฺตฺวิโก มตะ ||๑๘.๕||

(๑๘.๕) แต่กรรมอันประกอบขึ้นด้วยหน้าที่อัน
ควรประกอบ สละซึ่งความผูกพัน และผล [ของ
กรรมนั้น] โอ! อรฺหฺน ตฺยาค นี้ดูเข้ามีมติว่าเป็น
สิ่งอันดำรงอยู่ใน สัตตวะ โดยแท้ ฯ

น เทวฺยฺญฺยฺกฺุสฺสํ กรม กุสฺเส นา'นฺนฺชฺชเต |
ตฺยาคี สตฺตฺวสมาวิชฺโช เมธาวิ ฌินฺนํสํสชฺะ ||๑๘.๑๐||

(๑๘.๑๐) ผู้ไม่จงเกลียด ผู้ไม่ยี้ดมัน ในกรรมอัน
เป็นกุศล หรืออกุศลใดๆ คือ ตุยาที ผู้ซึมซับอยู่ใน
สัตว์ตะ คือ เมธาวิ ผู้ตัดแล้วซึ่งความสงสัยทั้งปวง
ฯ

น หิ เทหฤตตา สกฺขิ คฺยกุหฺมฺม กรฺมานุสเสชตะ |
ยสฺสตุ กรฺมผลคฺยาคี ส คฺยาคี'คฺยภิธิชฺเต ||๑๘.๑๑||

(๑๘.๑๑) [เพราะ] เป็นไปไม่ได้ ที่ผู้ครอบครอง
เทพะจะอาจสละกรรมทั้งหมดได้ แต่ผู้ที่อาจสละ
ในผลแห่งกรรมได้นั้น ท่านเรียกว่า ตุยาที โดยแท้
ฯ

อนิยฺยมิยฺยํ มิศฺรํ จ ตฺริวิธํ กรฺมณฺเษ ผลมฺ |
ภวคฺยคฺยาคินํ เปฺรคฺย น คฺย สันยาสิ นํ ภวจิตฺ ||๑๘.๑๒||

(๑๘.๑๒) ความพึงใจ ความไม่พึงใจ ฤ ะคนกัน
- วิชานทั้งสามนี้เป็นผลของกรรม อันปรากฏใน
เมื่อหน้า แก่ผู้ไม่อาจสละได้ แต่หาปรากฏแต่
อย่างใดแก่ สันยาสิ ในทุกเมื่อ ฯ

ปญฺใจ'ตานิ มหาพาโห การณานิ นิโพธ เม |
สํบุเช กุฏฏานเต ปุโรฏฏานิ สิทฺธเช สรวกรฺมณาม्
||๑๘.๑๓||

(๑๘.๑๓) โอ! มหาพาโห จงเรียนรู้จากดูข้า ใน

เหตุปัจจัยแห่งสิทธิสมบุรณ์ของกรรมทั้งปวง อัน
ประกาศไว้โดยปรัชญาแห่งสังขยะ ครั้นแต่กาล
สิ้นสุดแห่ง กฤตยุค ฯ

อริยฺจํณํ ตถา กรฺตา กรณํ จ ปุถุคฺควิรมุ |
วิวิธาสฺสจ ปุถุคฺคเจษฺฐา ไทฺว 'ใจ'วา'ตฺร ปณฺจมมฺ ||๑๘.๑๔||

(๑๘.๑๔) คือ ‘อริย-จณ’ ๑ อีกทั้ง ‘กรฺตา’ ๑
‘กรณ’ ที่หลกด้วยวิชานอีก ๑ และยังมี ‘เจษฺฐา’
ต่างๆอีก ๑ แล ‘เทวะ’ อันถือเป็นอันดับห้า ฯ

ศฺรียาวํมโนภริยตฺถกฺรุม ปฺรารกฺเต นระ |
นฺยาเยยฺยํ วา วิปริตํ วา ปณฺใจ'เต ตสฺย เทวตะ ||๑๘.๑๕||

(๑๘.๑๕) กรรมใดๆก็ตามที่มนุษย์ประพฤตินั้น
ด้วย กาย วาจา หรือใจ ไม่ว่าจะต้องตามนยะ หรือ
วิปริต ปัจจัยทั้ง ๕ ที่กล่าวนี้ล้วนเป็นเหตุทั้งสิ้น
ฯ

ต'ตฺร'วํ สติ กรฺตารมฺมาตฺมานํ เกวลํ ตฺยะ |
ปสฺยตฺยคฺคกฺฤตฺตฺพุทฺธิตฺวานุน ส ปสฺยติ ทฺมฺมคิยะ ||๑๘.๑๖||

(๑๘.๑๖) ฉะนั้น หากมีผู้ใดมีสติเห็นว่า อาตมฉัน
เป็น ‘กรฺตา’ (ผู้กระทำ) เพียงเท่านั้น เขาหาได้
เห็น [ความจริง] ไม่ ด้วยเพราะขาดซึ่งการฝึกฝน
ในพุทฺธิ เป็นผู้มิดิที่โง่เขลาโดยแท้ ฯ

— ๒๑๘ —

ยสฺส นาทักฺขโต ภาโว พุทฺธิรยสฺส น ลิปฺยเต |
หตฺวาปี ส อิมาลฺโลกานํ หนฺติ น นิพฺพยเต ||๑๘.๑๗||

(๑๘.๑๗) ผู้ใดที่ไม่มีภาวะแห่งอหังการเหลืออยู่
ผู้ซึ่งมีพุทธิไม่แปดเปื้อนโดยแท้ แม้เขาจะ
สังหารผู้ใดในโลกนี้ เขาหาได้ถูกทำให้แปด
เปื้อนโดยการสังหารนี้ไม่ ฯ

ชฺวานํ เหมยํ ปริชฺฌาตา ตฺริวิชา กรมฺโจทฺธา |
กรณํ กรมฺ กรุเต’ติ ตฺริวิธะ กรมฺสํกรหะ ||๑๘.๑๘||

(๑๘.๑๘) ฌาน ปริวิสัยแห่งฌาน แล อัตวิสัยแห่ง
ฌาน คือ วิชานทั้งสามที่ชักจูงให้เกิดกรรม ‘กรรม’
‘กรรม’ แล ‘กรฺตา’ คือ วิชานทั้งสามที่สงเคราะห์
อยู่ในกรรม ฯ

ชฺวานํ กรมฺ จ กรฺตา จ ตฺริ’โรวํ คุณฺเกทตะ |
โปรรุจฺยเต คุณํสํขานเณ ชถาจุจฺจุณฺณ ตานฺยปี ||๑๘.๑๙||

(๑๘.๑๙) ฌาน กรรม อีกทั้ง กรฺตา คือประเภทของ
คุณทั้งสาม อันกล่าวไว้ใน ศาสตร์แห่งคุณของ
ปรัชฌาสาขขยะ อันพึงสดับทั้งหมด ในกาลบัดนี้
ฯ

สรวฺภูเตยฺ เชน’กํ ภาวมวฺยชฺมีกุชฺเต |
อวิภกฺตํ วิภกฺเตยฺ ตชฺชชฺวานํ วิทฺธิ สาคฺคฺวิกรมฺ ||๑๘.๒๐||

(๑๘.๒๐) ภาณใดที่ทำให้เห็น เอกภาวะอันไม่มี
เสื่อม ในสรรพชีวิตทั้งปวง เห็นในสิ่งอันไม่อาจ
แบ่งแยกได้ ในสิ่งที่แบ่งแยกแล้วนั้น จงรู้ว่าเป็น
ภาณอันดำรงอยู่ใน สัตตวะ ฯ

ปฤถักตุเวน ตุ ชชชชานัน นานากาวานปฤถักวิธาน |
เวคติ สรเวชญ ภูเตษุ ตชชชานัน วิสุทธิราชสม ||๑๘.๒๑||

(๑๘.๒๑) แต่ ฅณ ที่มองภาวะอันหลากหลาย
ของสิ่งมีชีวิตที่หลายหลากทั้งปวง โดยใช้เหตุผล
จากความแตกต่างกันนั้น จงรู้ว่าเป็น ฅณอันดำ
รงอยู่ใน รัชะ ฯ

ขตตุ กุถตุสนวเทกสมินการเย สกตมไหญตุกม |
 อดตตวารถวทลป จ ตตตามสมุทาหฤตม ||๑๘.๒๒||

(๑๘.๒๒) แต่ที่ยึดมั่นแต่การกระทำเพียงหนึ่งเดียว ประหนึ่งว่าคือทั้งหมด โดยปราศจากเหตุผล ปราศ-จากรากฐานของความเป็นจริง ไร้แก่นสาร นั้น เป็นอุทาหรณ์ของ ความดำรงอยู่ในตมะ ฯ

นิยต์ สงฺกรหิตมฺ อรากทฺเวষตะ กุฏตมฺ |
อผลเปรปฺสนา กรม ขตตตสาดตวิกมฺจยเต || ๑๘.๒๓ ||

(๑๘.๒๓) กรรมใดอันกำหนดขึ้นไว้แล้ว อันกระทำโดยปราศจากการยึดมั่น ปราศจากราคะ

และริษยา และปราศจากความปรารถนาในผล นั้น
ถือว่า ดำรงอยู่ใน สัตตวะ ๗

ขตุตุ กามเปสุณา กรุม สาทังการณ วา ปุณะ |
กรียเต พหุลายาสี ตทราชสมุททาหุตุตม ||๑๘.๒๔||

(๑๘.๒๔) แต่ที่ซึ่งกรรมอันประกอบขึ้นจากความ
พยายามเป็นอย่างยิ่ง โดยยึดมั่นอยู่ในกาม หรือ
ด้วยอำนาจของอหังการ นั้น เป็นอุทาหรณ์ของ
ความดำรงอยู่ใน รัชะ ๗

อนุพนุธิ กุขขิ หิ สามอนเปกุขช จ เปารุขม |
โมหาทารกุชเต กรุมขตุตุตตามสมุจยเต ||๑๘.๒๕||

(๑๘.๒๕) ส่วน กรรม ที่เกิดขึ้นจากโมหะ โดยไม่
คำนึงถึงพันธะที่ตามมาในความเสียหาย ความ
ให้ร้าย และโดยไม่คำนึงถึงความสามารถของตน
นั้น เรียกว่า ดำรงอยู่ใน ตมะ ๗

มุกตสงฺโก'นหฺวาทิ ธฺตุตฺตฺตฺสาหสมฺนฺวิตฺตะ |
สิทฺฐยาสิทฺฐโรชฺหรฺนฺวิวิการะ กรฺตา สาตฺตฺตฺวิก อุจฺยเต
||๑๘.๒๖||

(๑๘.๒๖) กรฺตา ที่เป็นอิสระจากความผูกพัน มี
วาที่อันปราศจากอหังการ ด้วยความมั่นคงในจิต
ใจ ด้วยอดสาหะ ไม่หวั่นไหว เสมอกันในสิทธิ

สมบูรณ์ และความไม่สมบูรณ์ ท่านว่า ดำรงอยู่ใน
สัตตวะ ฯ

ราติ กรรมผลเปรปสุรุลุโธ หิ สาคุมโก'ศุจิระ |
หรมฺไฮกานวิตะ กรฺตา ราชสะ ปรีกิริตตะ ||๑๘.๒๗||

(๑๘.๒๗) ส่วน กรฺตา ที่ปรารถนาไปด้วยราคะ
แสวงหาในผลของกรรม มีความเห็นแต่ตัว มี
สภาพชอบเบียดเบียนผู้อื่น ไม่บริสุทธิ์ แปร
เปลี่ยนไปตามความสุขฤความทุกข์ ประกาศได้
ว่า ดำรงอยู่ใน ราชะ ฯ

อญฺญตะ ปฺรากุญฺตะ สุตปุระ ศโร ในญฺญติโก'ลสะ |
วิยาที หิรมฺไฮสุตฺริ จ กรฺตา ตามส อญฺญเต ||๑๘.๒๘||

(๑๘.๒๘) แต่ กรฺตา ที่ไม่มั่นคง นิยมในวัตถุ
คือร้น นื้อโอง ชอบให้ร้ายผู้อื่น เกียจกร้าน อม
ทุกข์ อีกทั้ง ผัดวันประกันพรุ่ง นั้น เรียกว่า ดำรง
อยู่ใน ตมะ ฯ

พุทฺเธรเกทํ ธฺฤเตศฺโช'ว คุณฺตสุตฺติวิธํ สุญฺญ |
โปรฺจยฺมานมเสเขณ ปุถฺถกฺเตวน ธนํชย ||๑๘.๒๙||

(๑๘.๒๙) จงสดับเทอญ ธนลชัย ในประเภททั้ง
สามของ พุทธิ และ ธฤติ อันเกี่ยวเนื่องด้วยหลัก
คุณทั้งสามวิธาน ซึ่งดูข้าจะโปรดให้โดยละเอียด

และอย่างแยกแยะ ฯ

ปรวฤตติ จ นิรฤตติ จ การุษาการุเข ภยาภเข |
พนธิ โมกษ จ ขา เวตติ พุทธิะ สา ปารุถ สาตติวีกิ
||๑๘.๓๐||

(๑๘.๓๐) พุทธิ ที่รู้ประพติ และไม่ประพติ รู้
ในสิ่งอันควรทำ และสิ่งอันไม่ควรทำ รู้ในความ
กลัวและความไม่กลัว และรู้ในพันธะ และโมกษะ
โอ! ปารุถ นั่นถือว่า ดำรงอยู่ในสัตตวะ ฯ

ชชา ธรรมมธรม จ การุข จา'การุขเมว จ |
อชดาวตฺปรชานาติ พุทธิะ สา ปารุถ ราชสี ||๑๘.๓๑||

(๑๘.๓๑) ส่วน พุทธิ ที่ไม่หยั่งรู้โดยต้องแท้ ใน
ธรรมะ และอธรรม ในสิ่งอันควรที่จะประกอบ
และสิ่งอันไม่ควรประกอบ โอ! ปารุถ นั่นถือว่า
ดำรงอยู่ในระชะ ฯ

อธรม ธรรมมิติ ขา มนุชเต ตมสา'วฤตา |
สรวารุถานวิปริตัสจ พุทธิะ สา ปารุถ ตามสี ||๑๘.๓๒||

(๑๘.๓๒) แต่ พุทธิ ที่ถูกปกคลุมไปด้วยความมืด
มืด คิดว่า อธรรม คือ ธรรมะ และก่อให้เกิดอรรถทุก
สิ่งเห็นเป็นวิปริตโดยสิ้น โอ! ปารุถ นั่นถือว่า
ดำรงอยู่ในตมะ ฯ

ชฤตฺถา ยชา ธารยเต มนะปฺราณนุทฺธิยทฺธิยาเย |
โยเคนา'วฺยทิจารินฺชา ชฤตฺติเต สา ปารุถ สาคฺคฺวิที ||๑๘.๓๓||

(๑๘.๓๓) ชฤติ ซึ่งทรงไว้ได้ด้วยกิริยาของมนัส
และปราณ และเหล่าอินทรีย์ทั้งมวล อันไม่หวั่น
ไหว โดยการฝึกโยคะ นั้น โอ! ปารุถ เป็น ชฤติ
อันดำรงอยู่ใน สัตตวะ ฯ

ยชา ตฺว ธรรมกามารุธานุชฤตฺถา ธารยเต'รฺรฺชน |
ปฺรสงฺเคน ผลากงฺกุญฺนี ชฤตฺติเต สา ปารุถ ราชสี ||๑๘.๓๔||

(๑๘.๓๔) แต่ ชฤติ ซึ่งทรงไว้ได้ด้วย ธรรม กาม
และอรรถ ปรรณนาในผลของกรรม อันด้วยเหตุ
ของการยึดมั่น นั้น โอ! ปารุถ เป็น ชฤติ อันดำรง
อยู่ใน รัชะ ฯ

ยชา สุวปฺนํ ภยํ โสภํ วิชาทํ ทเมว จ |
น วิมุจฺจติ ทฺรุมฺชา ชฤตฺติเต สา ปารุถ ตามสี ||๑๘.๓๕||

(๑๘.๓๕) ส่วน ชฤติ ซึ่ง ผู้โง่เขลา หาได้สละซึ่ง
ความหลับใหล ความกลัว ความโศก ความสิ้นหวัง
และความจองหอง โดยแท้ไม่ว่า โอ! ปารุถ เป็น
ชฤติ อันดำรงอยู่ใน ตมะ ฯ

สุขํ ตฺวิทานี' ตฺริวิธมฺ สฺฤณฺ เม ภทรฺรฺชภ |
อภฺยาสาทุมฺเต ยตฺร ทฺูชานตํ จ นิกฺจฺจติ ||๑๘.๓๖||

(๑๘.๓๖) แต่บัดนี้ จึงสดับจากตู่ข้า ภรตฤษภ เอ๋ย
ในวิชานทั้งสามของความสุข ที่ซึ่งปुरुมาสู่ความ
รื่นรมย์โดยการฝึกฝนปฏิบัติ และที่ซึ่งเขาได้มา
ถึงจุดสิ้นสุดแห่งความทุกข์ของตน ฯ

ขตุตทเคร วัยมिव ปริณามะมุโฏโปมมู |

ตตุสุขัง สาตุตฺตวิกั โปรกฺกตฺมาตฺตมพุทฺธิปฺรสาทหฺม ||๑๘.๓๖||

(๑๘.๓๗) ความสุขนั้น ซึ่งอุปมาเหมือนดังยาพิษ
ในเบื้องต้น แต่เหมือนอมฤตในเบื้องปลาย อัน
เกิดจากพุทธานุเปี่ยมด้วยความเลื่อมใสใน
อาตมอันของตน นั้น กล่าวกันว่าเป็น ความสุขอัน
ดำรงอยู่ใน สัตตวะ ฯ

วิยฺเขนุทฺติยสํ โยคาทฺยขตุตทเคร'มุโฏโปมมู |

ปริณามะ วัยมिव ตตุสุขัง ราชสํ สุมฺภุตฺม ||๑๘.๓๗||

(๑๘.๓๘) ส่วนความสุข อันเกิดจากการสังโยค
ของ อินทริย์ และอารมณ์นั้น อุปมาเหมือนดัง
อมฤตในเบื้องต้น แต่กลับกลายเป็นยาพิษใน
เบื้องปลาย นั้น พิจารณาแล้วว่า เป็น ความสุขอัน
ดำรงอยู่ใน รัชะ ฯ

ยทฺเคร จา'นุพฺพุเร จ สุขัง โมหนมาตฺตมฺนะ |

นิทฺทราลลฺลสฺยปฺรมาโทตฺถิ ตตฺตามสฺมฺทาหฺฤตฺม ||๑๘.๓๘||

(๑๘.๓๙) แล ความสุข อันบดบังทำให้อาตมมันลุ่ม
หลง ทั้งในเบื้องต้น และในพันธะที่ตามมา อัน
เกิดจาก นิทรา ความเกียจคร้าน และความประมาท
นั้น ท่านเปรียบดั่งอุทาหรณ์ว่า เป็น ความสุขอัน-
ดำรงอยู่ใน ตมะ ฯ

น ตทสฺสดี ปุถุถิวยา วา ทิวิ เทเวหฺม วา ปุณฺนะ |
สทฺตฺวํ ปฺรกุตฺติชฺชรมฺหํ ตฺยเทภีเส สฺยาตฺตฺตฺริภิกฺขุโณชะ
||๑๘.๔๐||

(๑๘.๔๐) ไม่มีสิ่งมีชีวิตใด ทั้งบนพื้นโลก หรืออีก
ในหมู่เทวะบนสรวงสวรรค์ ที่อาจหลุดพ้นจากคุณ
ทั้งสาม อันเกิดจาก ‘ปรกฤติ’ นี้ได้พ้น ฯ

พฺรหฺมณฺณกุชฺชตฺริยวีกา สฺวทฺราณํ จ ปรีตป |
กฺรมาณิ ปฺรวีกุตฺตานิ สฺวภาวปฺรภโวรฺกฺขโณชะ ||๑๘.๔๑||

(๑๘.๔๑) กรรมทั้งปวงของ พราหมณ์ กษัตริย์
ไวยสย แล สุทร นั้น ปรีตป เอ๋ย ถูกจำแนกให้
แตกต่างกันไป แล้วแต่คุณ อันเกิดขึ้นตามสภาวะ
ของตน ฯ

ศโหม ทมสฺสตะ เสาจิ กุชฺชานตฺติราชฺชวเมว จ |
หฺมมานํ วิชฺฌานมาสฺสติกฺโข พฺรหฺมกฺรฺม สฺวภาวพฺพมฺ ||๑๘.๔๒||

(๑๘.๔๒) สมะ ทมะ ตปะ ความบริสุทธิ์ ความอด

ทนและความซื่อตรง ฌาณ วิฌาณ และ ความเชื่อ
ในโลกหน้านั้น ล้วนเป็นกรรมของพราหมณ์ อัน
เกิดขึ้นตามภาวะของตน ฯ

เสารุขี เตโช ฐฤติรทาภุขี ยทุเท จา'ปยุปลายนम् |
ทานมีศุวรภาวศุจ ญาตุริ กรุม สุวภาวชม ||๑๘.๔๓||

(๑๘.๔๓) ความกล้าหาญ ความมีอำนาจ ความ
มั่นคง ทักษะในการยุทธ อีกทั้ง การไม่หลีกหนี
ทาน และ ความเป็นผู้นำโดยแท้ เหล่านี้คือกรรม
ของกษัตริย์ อันเกิดขึ้นตามภาวะของตน ฯ

กฤมิเคารภุขชวาณิหุขี ไวสุยกรุม สุวภาวชม |
ปริจรัยาตุมกั กรุม สุทุรสุยา'ปี สุวภาวชม ||๑๘.๔๔||

(๑๘.๔๔) การเกษตร การปลูสัตว์ และ
การพาณิชย์ เป็นกรรมของไวษย อันเกิดขึ้นตาม
ภาวะของตน ส่วนกรรมอันประกอบด้วงานบริ
การนั้น เป็นกรรมของศูทร โดยแท้ อันเกิดขึ้น
ตามภาวะของตน ฯ

เสว เสว กรุมณขภิริตะ สัสิทฺธิ ลภเต นระ |
สุวกรุมนิรตะ สิทธิ ขถา วินฺทติ ตจฺจณฺณ ||๑๘.๔๕||

(๑๘.๔๕) ด้วยการอุทิศตนในกรรมอันเป็น
ของตน ของตน นั้น มนุษย์ย่อมได้มาซึ่งลาภอัน

คือ สัทธิสมบุรณ์ แล้วสัทธิสมบุรณ์ โดยการเกี่ยว
ข้องในกรรมของตน จะพึงค้นพบได้อย่างไรนั้น
จงสดับ ต่อไปนี้ :

ยตะ ปรวุถตติรูกตานา เชน สรวมิตํ ตตม |
สวกรรมมา ตมกฺขยจฺย สัทธิ วิณฑิ มานวะ ||๑๘.๔๖||

(๑๘.๔๖) พระองค์ ที่ซึ่งสรรพชีวิตทั้งปวง
ประวารถขึ้น และพระองค์ ที่ซึ่งสิ่งทั้งหมดนี้แผ่
ซ่านไป การ ถวายนุชาแต่พระองค์ โดยการ
ประกอบกรรมของตณั้น บุคคลย่อมบรรลุซึ่ง
สัทธิสมบุรณ์ ฯ

เศรยานสวธโรโม วิคุณะ ปรรหมาคสวธนฺนุจิตาตุ |
สวภาวนิชคํ กรุม กุรวณฺนาปโนติ กิลฺปิยม | ||๑๘.๔๗||

(๑๘.๔๗) ธรรมอันเป็นของตน แม้จะปฏิบัติไม่
สมบุรณ์ ย่อมดีกว่าธรรมของผู้อื่นที่ [เราอาจ]
ปฏิบัติได้อย่างสมบุรณ์ การประกอบกรรมอัน
กำหนดขึ้นด้วยภาวะของตน ย่อมไม่ได้รับผลอัน
เป็นบาปแต่อย่างใด ฯ

สทหํ กรุม เกานฺเตย สโททยมปิ น ตยเซตุ |
สรวารมฺภา หิ โทเยณ ธฺมเณนา'คฺคินิรวา'วุถตาเซ ||๑๘.๔๘||

(๑๘.๔๘) สหชาติกรรม แม้จะมีโทษประกอบอยู่

บ้าง แต่ไม่ควรสละการกระทำทั้งปวงทั้งเสีย โอ!
เกานุเตยะ กรรมย่อมถูกปกคลุมไปด้วยโทษ
ฉันทใด ไฟย่อมถูกปกคลุมไปด้วยควัน ฉันทนั้น ๆ

อสกตพุทธิะ สรวตฺร ชิตาตฺมา วิคตสุปฺปหะ |
‘โนมฺภกรมฺยสิทฺธิ’ ปรมํ ตํนฺยาเสนา’ริคฺคจฺจติ ||๑๘.๔๘||

(๑๘.๔๘) ผู้ซึ่งมีพุทธิที่ไม่ยึดมั่นในสิ่งใด มีชัย
เหนือตนเอง ปราศจากความปรารถนาในสิ่งทั้ง
ปวง ย่อมบรรลुซึ่งภาวะอันสูงสุดของ สิทฺธิ
สมบูรณ์อันอยู่เหนือกรรม โดยการสันยาส ฯ

สิทฺธิ ปฺราปฺโต ยถา พุทฺธมฺ คตา’ปฺโนติ นิโพธิ เม |
สมาเส’โน’ว เกานุเตย นิมฺมฺชา ชฺหฺวานสุยฺยา ปรา ||๑๘.๕๐||

(๑๘.๕๐) เมื่อบรรลุซึ่งสิทฺธิสมบูรณ์แล้ว จะบรรลุ
ซึ่งพรหม อันเป็นสถานะของฌานอันสูงสุดนั้น
ได้อย่างไร โอ! เกานุเตยะ จงเรียนรู้ โดยสรุป
จากดูข้า ฯ

พุทฺธฺยา วิสุทฺธฺยา ชฺชุกโต ชฺชุกฺคยา’ตฺมานํ นิมฺมฺย จ |
สพฺพาทีนํวิยธํสฺสยฺกตฺวา รากเทวเสวา วุฑฺธสุย จ
||๑๘.๕๑||

(๑๘.๕๑) เมื่อประกอบด้วยพุทธิอันวิสุทธิยิ่ง มั่น
คงในการควบคุมอารมณ์ของตน และสละแล้วซึ่ง

อารมณ์ทั้งปวง อันมี ศัพท์เสียงต่างๆ เป็นอาทิ
อีกทั้งสละสิ้นในความจงรัก และความจงเกลียด
ใดๆ ... ฯ

วิวิกตเสวี ลขวาสิ ขตวาฤายมานสะ |
ธฺยานโยคปโร นิตฺยํ ไวรากุขํ สมปาสุริตะ ||๑๘.๕๒||

(๑๘.๕๒) ... อาศัยอยู่ในวิเวกสถาน รับอาหาร
เพียงน้อย ช่มได้ซึ่ง กาย วาจา ใจ ปฏิบัติซึ่งฉณาน
สมาธิอยู่เป็นนิตย์ อาศัยอยู่ในวิราคธรรม ... ฯ

อหังการํ พลํ ทรปํ กามํ โกรธํ ปริศฺรหฺม |
วิมุจฺย นิรมมะ สานโต พฺรหฺมญฺยาช กุลฺปะเต ||๑๘.๕๓||

(๑๘.๕๓) ... วิมุตติแล้วซึ่ง อหังการ พลัง ทิฏฺฐิ
มาน กาม โกรธ ปริศฺรหฺ อิ้นสิ้นซึ่งมมังการ มี
सानติ ผู้นั้นย่อมเหมาะสมไปสู่สถานะแห่ง
พรหม ฯ

พฺรหฺมญฺตะ ปฺรสนฺนาตฺมานํ โสจฺติ น กางฺกุชฺติ |
สมะ สฺรวญฺญู เตญฺญ มฺทุกฺกิตฺติ ลกฺเต ปฺราม ||๑๘.๕๔||

(๑๘.๕๔) เมื่อมีสถานะแห่งพรหม และสงบอยู่
ในอาตมมัน แล้ว ย่อมหามิโสภหรือความปรารถนา
อีกไม่ เห็นสิ่งมีชีวิตทั้งปวงเสมอกัน ย่อมได้ซึ่ง
ลาภอันสูงสุดแห่งความภักดีแต่ดูข้าแล้ว ฯ

ภกตฺยา มามภิกขานาติ ขาวานุชฺสา'สฺมิ ตตฺตฺวาตะ |
ตโต มํ ตตฺตฺวาโต ชฺฐาตฺวา วิสเท ตทนฺนตฺรม ||๑๘.๕๕||

(๑๘.๕๕) ด้วยภักตินี้ จึงรู้แจ้งในตูข้า ว่าคือใคร
คืออะไร ในความสัจนั้น เมื่อได้รู้ในความสัจ
ของตูข้าแล้วยอมเข้ามาสู่ตูข้า หลังบัดนั้นทันที
ฯ

สรวกรฺมาณฺยปี สทา กุรวาโณ มทฺวยปาศฺรยะ |
มคฺปรสาทาทวาปฺโนติ ศาสฺวตฺติ ปทฺมวฺยชฺม ||๑๘.๕๖||

(๑๘.๕๖) ด้วยอาศัยอยู่ในตูข้า เมื่อกระทำการ
ทั้งปวงอยู่เสมอ เขายอมบรรลुสู่สถานอันเป็นนิ
รันดร อันไม่มีเสื่อม ด้วยเมตตาของตูข้า โดยแท้
ฯ

เจตฺสา สรวกรฺมาณิ มยิ สันนุสฺสย มคฺประ |
พทฺธิโยคฺมปาศฺริตฺย มจฺจิตฺตะ สตตํ ภว ||๑๘.๕๗||

(๑๘.๕๗) จงสละซึ่งกรรมทั้งปวงแต่ตูข้า ด้วย
เจตสิกของตน ถือตูข้าเสมอถึงสูงสุด อาศัยอยู่ใน
พทฺธิโยคะ ด้วยจิตตั้งอยู่ในตูข้าเสมอ ฯ

มจฺจิตฺตะ สรวทฺรคาณิ มคฺปรสาทาตฺตริยฺสยิ |
อถ เจตฺตฺวมหํการานฺน โสฺรฺมฺยฺสยิ วินฺงฺกฺมฺยฺสยิ ||๑๘.๕๘||

(๑๘.๕๘) จงตั้งจิตให้มั่นในตูข้า ด้วยเมตตาของ

ดูข้า ท่านจะข้ามเหนืออุปสรรคทั้งปวง แต่หาก
ไม่สำเหนียก อันด้วยอหังการของตนแล้ว ท่าน
จะวินาสสิ้น ฯ

ยทหการมาศุริตย น โยตุสย อิติ มนุเส |
มิไถย'ม วุขสายสุเต ปฺรฤฤติสุตวํ นิโยกฺษยติ ||๑๘.๕๕||

(๑๘.๕๕) ด้วยอหังการอันอาศัยอยู่ในตน หาก
ท่านคิดว่า จะไม่ต่อสู้ แล้ว ความกำหนดรู้ของ
ท่านย่อมไร้ผล ‘ปรฤฤติ’ จะเข้านิโยกสู่ตัวท่าน ฯ

สวภาวเสน เกานฺเตย นิพทุระ เสวน กรมณา |
กรตุ'เน จฉติ ชนฺโมหาตุกริษยสฺสวโศ'ปี ตตฺ ||๑๘.๖๐||

(๑๘.๖๐) โอ! เกานฺเตยะ แม้ว่าท่านไม่ปรารถนา
ที่จะกระทำ อันด้วยโมหะนั้นโดยแท้ แต่ท่านยัง
คงต้องประกอบกรรมอยู่ แม้จะไม่สู้เต็มใจ ด้วย
เพราะพันธะอันมีมาแต่ภาวะของท่านนั่นเอง ฯ

อิศฺวระ สรวฏฺตานํ หฤทุเทเศ'รฐนฺ ดิษฺจติ |
ภฺรามชนฺสรวฏฺตานิ ชนฺตุรารูฏฺตานิ มาชยา ||๑๘.๖๑||

(๑๘.๖๑) พระอิศวร ทรงสถิตย์ในหฤทัยของ
สรรพชีวิตทั้งปวง โอ! อรฐนฺ อันทำให้สรรพชีวิต
หมุนไปด้วยมายาของพระองค์ เหมือนดั่งยนต์ ฯ

ตเมว สรณํ กัจฉ สรวภาเวน ภารต |
ตตฺตฺปฺราสาทปฺรํ สานติํ สฺถานํ ปฺราปฺตฺยสฺส ศาสฺวตมฺ
||๑๘.๖๒||

(๑๘.๖๒) จงอาศัยอยู่ในพระองค์ ด้วยภาวะทั้งหมดของตน โดยแท้ โอ! ภารต ด้วยเมตตาของพระองค์ ท่านย่อมได้รับสันติอันสูงสุด ในสถานอันเป็นนิรันดร์ ฯ

อิติ เต ชฺหณามฯ ขาตํ กุหฺยทฺ กุหฺยตฺร มยา |
วิมฺฤตฺสฺย'คตฺตฺสฺสเมณฺ ยถे'จฺฉลิตฺ ตถา กูรฺ ||๑๘.๖๓||

(๑๘.๖๓) ดังนั้น ฌาน อันลึกลับยิ่งกว่าความลึกลับใดๆ ได้ประกาศให้แจ้งแล้วโดยตู่ข้า จงใคร่ครวญสิ่งเหล่านี้ให้ถี่ถ้วน แล้วกระทำ [สิ่งประเสริฐสุด] อย่างตนปรารถนา เทอญ ฯ

สรวกุหฺยตมํ ภูชะ สฺสฺสณฺ เม ปรมํ วจะ |
อิมฺโฏ'สฺสิ เม ทฺถตฺตมิตฺ ตโต วกุหฺยยามิ เต ทิตฺตมฺ ||๑๘.๖๔||

(๑๘.๖๔) จงสดับอีกครั้ง ในวณะอันสูงสุด ซึ่งลึกลับกว่าสิ่งทั้งปวง ด้วยท่านนี่คือที่รักยิ่งของตู่ข้า ฉะนั้นจึงของกล่าวเพื่อประโยชน์ของท่านเอง ฯ

มณฺมนา ภว มทฺทุกฺโกโต มทฺยาศี มํ นมสฺสฺสฺสฺ |
มามเ'ว'ษฺยสฺสิ สตฺยํ เต ปฺรติขานเ' ปฺริโย'สฺสิ เม ||๑๘.๖๕||

(๑๘.๖๕) จงตั้งมั่นสแต่ตู่ข้า ักคิอดตู่ข้า บูชาแด่
ตู่ข้า นมัสการแด่ตู่ข้า ท่านยอมเข้ามาสู่ตู่ข้าแน่
แท้ ตู่ข้าให้คำมั่น โดยสำคัญ ด้วยท่านนี้เป็นที่รัก
ของตู่ข้า ฯ

สรวรรมานปริตฺยหฺข มาเมกั สรณั วรฺห |
อหิ ตฺวา สรวปาเปโกฺย โมกฺษณฺญามิ มา สฺสุจะ ||๑๘.๖๖||

(๑๘.๖๖) จงละซึ่งกรรมอื่นใดทั้งปวง ตั้งตู่ข้าเป็น
สรณะเพียงเอก ตู่ข้าจักนำท่านบรรลู่สู่โมกษะ
จากบาปทั้งปวง จงอย่าโศกเศร้าอยู่เลย ฯ

อิทึ เต นา'ตปสฺสกาฯ นา'ภฺกฺตาฯ กทาจน |
น จา'สฺตฺรฺษเว วาจุณฺ น จ มํ โย'ภฺยสฺสฺติ ||๑๘.๖๗||

(๑๘.๖๗) ท่านอย่าได้แสดงวาทาในสิ่งเหล่านี้
แก่ผู้ไม่บำเพ็ญตปะ แก่ผู้ไม่รักดี รวมทั้ง แก่ผู้ไม่
ประสงค์ที่จะสดับ ไม่ว่าเวลาใด อีกทั้งผู้ซึ่งติณ
นินทาตู่ข้า ฯ

ย อิมั ปรมั กุหฺมึ มทุกฺกเตฆวภิธาสุคฺติ |
ภฺกฺติ มฺหิ ปรา ภูตฺวา มาเมว'มฺหฺยตฺยสฺสฺษะ ||๑๘.๖๘||

(๑๘.๖๘) ผู้ใดที่อธิบายฉานลึกลับอันสูงสุดนี้
ในหมู่ผู้รักดีของตู่ข้า แสดงซึ่งความรักดีสูงสุด
แด่ตู่ข้า ย่อมมาสู่ตู่ข้าโดยแท้ อย่างสิ้นสงสัย ฯ

— ๒๔๔ —

น จ ตสฺमानมฺนุเชยฺหุ กสฺจินฺเม ปฺริยกฺกุตตมะ |
ภวิตา น จ เม ตสฺมาทอนุยะ ปฺริยตโร ภฺวึ ||๑๘.๖๕||

(๑๘.๖๕) จักหา มีชนใดในหมู่มวลมนุษย์ ที่ถวายเป็นความรักแต่ดูช้า มากยิ่งไปกว่าเขา ฤ จักหา มีชนอื่นใดอีก ที่จะเป็นที่รักของดูช้า มากยิ่งกว่า ในโลกนี้ ฯ

อธฺยยุยเต จ ย อิมมฺ ธรรมํ สํวาทมาโยชะ |
สุทฺธานยเชเวน เต นา'หฺมอฺธิยุชะ สุขามิตฺติ เมมฺตึชะ ||๑๘.๗๐||

(๑๘.๗๐) อนึ่ง ด้วยเขาผู้ซึ่งได้เรียนรู้ในบทสนทนาธรรมะของเรา นี้ ดูช้าจึงได้รับการบูชาโดยยัลแห่งฌาณ อันเป็นมติของช้าโดยแท้ ฯ

ศฺรทฺธาวานนฺตฺยสุจํ สฺส | โย นระ |
โส'ปิ นุกฺกะตะ สฺส |
||๑๘.๗๑||

(๑๘.๗๑) อีก นราผู้สดับฟัง ด้วยเปี่ยมในศรัทธา และปราศจากริษยา ย่อมเป็นอิสระ ไปสู่สุกโลกของผู้ประกอบกรรมอันเปี่ยมด้วยบุญ ฯ

กจฺจิทฺเตตฺตจฺจุนฺตรํ ปารุถฺตฺวโย'กาเกฺรณฺ เจตฺสา |
กจฺจิทฺทฺหฺวานํสํโมหะ ปฺรณฺมุทฺตเต ธนํชย ||๑๘.๗๒||

(๑๘.๗๒) ท่านได้สดับแล้ว ด้วยเจตสิกอันตั้งมั่น

เป็นหนึ่งใน หรือไม่ ธนธชัย เอ้ย โมหะ อันเกิด
จากอวิชชาในท่านั้น ได้ถูกขับออกไปสิ้นแล้ว
หรือไม่ ฯ

อรุณ อุวาจ

นยุโณ โมหะ สมุตติรลพธา ควบคุมปราทานมยา'จยุต |

สติโต'สุมิ คตสนเทหะ กริเยช วจัน ทว ||๑๘.๑๓||

กษัตริย์อรุณ ทรงตรัส :

(๑๘.๑๓) ด้วยเมตตาของพระองค์ โมหะของข้าฯ
ได้ถูกทำลายสิ้นแล้ว อีกได้ซึ่งสมุตติเป็นลากคิน
มา โอ! พระอัญยุต ข้าฯนั้นสถิตอย่างมั่นคง เมื่อ
สิ้นซึ่งความสงสัยทั้งปวงแล้ว อีกทั้งจักปฏิบัติ
ตามพระวจาของพระองค์ด้วยดี ฯ

สัณฐ อุวาจ

อิตยหฺ วาสูเทวสุข ปารุตสุข จ มหาตมมะ |

สัวาทมิมมเสฺรราชนุอทุกฺโต โรมหฺรยณฺม ||๑๘.๑๔||

สัณฐัย กราบทูล :

(๑๘.๑๔) และแล้ว เมื่อข้าฯได้สดับฟังวาตะอัน
นำอัศจรรย์ของ พระवासูเทวะ แล มหาตมะ พระ
โอรสแห่งปารุต โรมของข้าฯนั้นก็ลุกชัน ฯ

วุยาสปราสาทาจรุตวานุเอตทุกฺหุมหิ ปรมฺ |

โยคํ โยเคสุวราตฺกฤณฺณาคฺสาภฺยาตฺกถิตะ สุวณฺม

||๑๘.๗๕||

(๑๘.๗๕) ด้วยเมตตาของพระมหาฤๅษีวุยาส จึง
ทำให้ข้าฯได้สดับในบรมโยคะอันลึกลับ ซึ่งให้
กถาโดยพระกฤษณะ พระภาคแห่งพระโยเคศวร
โดยตรง จากพระองค์เอง ฯ

ราชนัสสัมฤตย สัสัมฤตย สิวาทมิมมทุตม |
เกศวารหุนโยะ ปุณยิ หฤษยามิ จ มุหุรมุหะ ||๑๘.๗๖||

(๑๘.๗๖) โอ! ราชน เมื่อได้รฤกถึง ครั้งแล้วครั้ง
เล่า ในวาทะอันศักดิ์สิทธิ์ และน่าอัศจรรย์ ระ
หว่าง พระเกศวะ และ กษัตริย์อรชุน นี้ [ดวงใจ]
ข้าฯนั้นเปี่ยมด้วยหรรษา เมื่อแล้วเมื่อเล่า ฯ

ตจจ สัสัมฤตย สัสัมฤตย รูปมตยทุต หระะ |
วิสมโย เม มหานุราชนหฤษยามิ จ ปุณะ ปุณะ ||๑๘.๗๗||

(๑๘.๗๗) อีก ครั้นได้รฤกถึง ครั้งแล้วครั้งเล่า
ในรูปอันน่าอัศจรรย์ ของ พระหริ อันยิ่งใหญ่
และน่าพิศวงยิ่งแล้ว [ดวงใจ] ข้าฯนั้นเปี่ยมด้วย
หรรษา เมื่อแล้วเมื่อเล่า ฯ

ยตุร โยเคศวระ ฤๅษโณ ยตุร ปารุโธ ธนุรธระะ |
ตตุร ศุริวิหโย ภูติรุฑรฺว นีติรมติรมม ||๑๘.๗๘||

(๑๘.๗๘) ยাত্রาไคที่มีพระกฤษณะ พระภาคแห่ง

— ๒๕๑ —

พระโยคेश্বর ขาตราใดที่มีโอรสแห่งปารุถ ผู้ทรง
ธนูและศร ที่นั่นย่อม มีศรี มีวิชัย มีภูติ มีนิตี
อย่างแท้จริง นี่คือนามดิของข้าฯ ฯ

โอม ตตฺ สทิตฺ ศรีมัทภกวัตกิตตา สุปนิษทุสุ พรหมวิทฺยาชา
โยคศาสฺเตร ศรีกฤษณารุณ สว่าเทโมกษสนยาสโยค
นามายฎาโท'ธฺยาเย ||๑๘||

(๑๘) โอม ตตฺ สทิตฺ ศรีมัทภกวัตกิตตา อันเป็นพรหม
วิทยาที่มีมาในคัมภีร์อุปนิษत् ในโยคศาสตร์ว่า
ด้วยกถาสภาระหว่าง พระศรีกฤษณะ แล กษัตริย์
อรชุน นาม โมกษสนยาสโยค อันเป็นอธฺยาษที่
สืบแปล เป็นต้นนี้แล ฯ๘